

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Code rood: bestuurlijke regie tegen femicide

Liem, M.; Sahin, H.

Citation

Liem, M., & Sahin, H. (2026). Code rood: bestuurlijke regie tegen femicide. *Burgemeestersblad*, 112. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4308729>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4308729>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

BURGEMEESTER

112

NEDERLANDS GENOOTSCHAP VAN BURGEMEESTERS | JAARGANG 31, MEI 2026

GEWELD TEGEN VROUWEN

WIJ BESCHERMEN. WIJ SPREKEN ONS UIT. WIJ GRIJPEN IN.

04

Zorg & Veiligheid

- 04** 'Ik schrik ervan hoeveel vrouwen in angst leven'
- 07** Column, Gevangenissen zonder tralies
- 08** Code Rood: Bestuurlijke Regie tegen Femicide
- 12** Alternatieven en verbinding in de aanpak van (ex-)partnergeweld en huiselijk geweld
- 20** Geweldpatronen doorbreken vergt samenwerking
- 23** Column, Vrijheid vraagt om grenzen
- 24** Een verbeterde inzet van het tijdelijk huisverbod
- 26** Veiligheid voor vrouwen begint thuis
- 28** Reizende tentoonstelling FEMICIDE
- 30** Praktijk, preventie en partnerschap in Hart van Brabant
- 38** Online haat is geen bijzaak
- 42** Het verhaal van...
Joyce Langenacker
Amber Beijer
Shalandra Hitipeuw
Marijke van Beukering
Sophie den Ouden
Ursula Bekhuis
- 48** Samen bouwen aan weerbaarheid na bedreiging
- 50** Veilig vergaderen is geen vanzelfsprekendheid meer...
- 54** Let's talk about... sexting en sextortion!
- 58** Verklaringen en aanpak
- 62** Bestuurlijk borgen is voor veiligheid zorgen!
- 65** Zorgsector nieuw verdienmodel van de georganiseerde criminaliteit

70

Criminaliteit

- 70** Landelijk coördinatie en regie in een regionaal georiënteerd en aangestuurd politiekorps
- 74** Zorgen over snelle online radicalisering jongeren
- 78** Crimmigratie op lokaal niveau
- 82** De sleutel tot veiligheid over de grenzen heen
- 86** Een blik vooruit
- 90** Leren van de jaren '80
- 93** Goede besluiten kunnen alleen op basis van goede informatie
- 94** Leusden treedt op tegen nepagentenfraude
- 98** Onder druk verbonden

101

Recht

- 101** Duidelijkheid van de bestuursrechter
- 108** Censuur staat haaks op de verbindende rol van de burgemeester
- 111** Zichtbare rol, kwetsbaar ambt
Verbreed de discussie over de positie van de burgemeester
- 114** 'we werken aan een omkering in onze visie op veiligheid'

132

Weerbaarheid

- 132** Leading a Resilient Capital
- 136** 'De echte veerkracht zit in de gemeenschap'
- 140** Cities at the Frontline of Security and Democracy
- 143** Denk vooruit, in de haarvaten van de samenleving
- 150** Vijf fundamentele vragen over maatschappelijke weerbaarheid, en vijf ongemakkelijke antwoorden
- 156** Geopolitiek is geen Haagse hobby meer
- 158** Why we must defend local democracy
- 161** Civiele bescherming en burgerlijke paraatheid in de EU
- 164** In 'samen' ligt de kracht van een weerbare samenleving
- 166** Uiteindelijk moeten we de kracht van de samenleving ondersteunen
- 169** Vooruitkijken in een tijd die sneller verandert dan onze ogen kunnen bijhouden
- 172** "Het is als het bouwen van een brug terwijl je er al overheen loopt"
- 176** Dit is Radio Werkspoor!
- 179** Soms is de beste veiligheidsmaatregel er een die niet wordt genomen
- 182** De burgemeester als hoeder van onze energievoorziening?
- 186** Nieuwe risico's, oude structuren
- 190** KCR2: spin in het web van crisisbeheersing
- 193** Verlangens, presentie en stileren van de strijd
- 197** De potentie van lokale noodsteunpunten
- 200** Het Cohesieveld: De kracht van het midden
- 204** De verantwoordelijkheid van herdenken in internationaal perspectief

COLOFON

Jaargang 31, nummer 112, mei 2026 | verschijnt 2 keer per jaar | **Hoofredacteur** Joost Keemink - Haane | **Eindredactie** Reineke Ponsioen | **Redactiecommissie** Mieke Baltus, Maarten Houben, Ellen van Selm en Joost van Oostrum Judith Keijzers | **Fotografie omslag** Floris Nijensikkens, Mite Visuals, Marcel Kentin, Irene van Wel, Jules van Iperen, Yvonne ten Bruggencate, Bernice Israel, Marjolein Thijse, Rosalie van der Does, Mariëlle de Kock, Gijs Proost, Magdalena Heijting PhotoYou, Pierre Crom, Jan Kok, Henk Hulshof, Rob Acket, Roel van Moorsel, Brigit Strijbos, Petra Slingenberg, Bart Homburg, Marcel J. de Jong, André Dieterman, Binne Louw Katsma, Hélène de Bruijn, Frank de Roo, Metha Eikens, Abbink fotografie, Linda Beelen, Sven van der Vlucht, Pim van der Maden, Kees Beekmans, Daan van Oort, Bas Zwerver, Casper Rila, Studio Wolkers, Maartje Brockbernd, Rob Acket, Sieta Stel, Barbara Koppe, Jasper van der Zwan, Simon Dirks, Knoops fotografie, Gerlinde Schrijver, Sandra Zeilstra, Maarten de Kok | **Opmaak** OntwerpKeuken
Redactieadres Nederlands Genootschap van Burgemeesters | Postbus 30435 | 2500 GK Den Haag | Tel: (070) 373 83 83 | e-mail: info@burgemeesters.nl

Deze speciale editie van het Burgemeestersblad is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de ministeries van Justitie en Veiligheid en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

VOORWOORD

Deze veiligheidseditie van het Burgemeestersblad maakt een helder en noodzakelijk statement. Een statement tegen geweld en in het bijzonder tegen geweld tegen vrouwen. De cijfers zijn confronterend en laten weinig ruimte voor relativering: wereldwijd krijgt één op de drie vrouwen te maken met geweld. Ook in Nederland zijn de aantallen onverminderd hoog. Dat vraagt om meer dan analyse. Dat vraagt om positie.

In deze editie brengen we verhalen die raken en schuren. Over online haat en intimidatie. Over huiselijk geweld en femicide. Over persoonlijke drama's, zoals de moord op Sanne. Maar ook over bestuurlijke dilemma's, wetenschappelijke inzichten en concrete handelingsperspectieven. Samen vormen zij een indringend beeld van een probleem dat zich niet laat vangen in één domein, één organisatie of één oplossing.

Tegelijkertijd dringt zich een vraag op die tijdens het samenstellen van deze editie steeds terugkwam: hoe inclusief zijn we in ons verhaal? Want ook mannen worden slachtoffer van huiselijk geweld. De cijfers laten zien dat het verschil kleiner is dan vaak wordt gedacht. Moet dat perspectief een plek krijgen in deze editie? Of doet dat afbreuk aan de noodzakelijke scherpste op geweld tegen vrouwen?

Mijn antwoord is dat beide waar zijn en juist daarom vraagt dit om zorgvuldigheid. Het erkennen van mannelijke slachtoffers mag nooit leiden tot het relativiseren van de structurele en hardnekkige aard van geweld tegen vrouwen. Tegelijkertijd vraagt goed bestuur om oog voor alle slachtoffers. Niet om het debat te verbreden tot het vervaagt, maar om het te verdiepen waar dat nodig is. Dat is geen tegenstelling, maar een bestuurlijke opdracht.

Die opdracht zien we ook terug in de vele andere bijdragen in dit blad. Van de aanpak van georganiseerde criminaliteit tot de spanning tussen zorg en veiligheid. Van de impact van online haat op ambtsdragers tot de groeiende noodzaak van maatschappelijke weerbaarheid. En van de lessen na ingrijpende incidenten tot de vraag hoe bestuurders omgaan met toenemende polarisatie en afnemend vertrouwen.

Steeds vaker bevinden burgemeesters zich op het snijvlak van deze ontwikkelingen. Als hoeder van de openbare orde, maar ook als verbinder, duiden en soms als buffer tussen samenleving en systeemwereld. Dat vraagt om leiderschap dat verder gaat dan bevoegdheden alleen. Om nabijheid, om moreel kompas en om het vermogen om onder druk koers te houden.

Deze editie laat zien dat veiligheid geen eendimensionaal begrip is. Het gaat over bescherming én begrenzing. Over preventie én optreden. Over systemen én mensen. Maar bovenal gaat het over verantwoordelijkheid. Onze gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Laat dit blad niet alleen een bundeling van inzichten zijn, maar ook een uitnodiging. Om het gesprek te voeren. Om positie te kiezen. En om, waar nodig, het verschil te maken.

Joost Keemink - Haane MCPm
Bestuurlijk adviseur veiligheid & crisisbeheersing, NGB

16 Terugblik BGM

Cora Yfke Sikkema & Ben Visser

35 Burgemeester Sietse Wils van het Belgische Bree

Met beide voeten op de grond, midden in de grensregio

68 Rondje langs de burgemeesters

Bent u steeds vaker de bestuurlijke buffer tussen maatschappelijke onrust en landelijke politiek – en wat betekent dat voor uw rol?

88 Terugblik BGM

Gerdo Grootheest

104 Terugblik BGM

Stieneke van der Graaf

117 Column

Martha Claeys

118 Terugblik BGM

Ellen van Selm

121 Veiligheidsberaad

Risico's en impact groeien sneller dan onze slagkracht

124 Terugblik BGM

Jeffrey van Agtmaal

126 Gouverneur

Over de democratie: haken we af of aan?

129 Cyberburgemeesters

Van breekijzer naar browser

130 Rondje langs de burgemeesters

Waar loopt u in de praktijk het meest tegen de grenzen van uw wettelijke bevoegdheden aan?

139 Column voorzitter NGB

Marianne Schuurmans

146 Dijkgraaf

Stop ook laarzen in je noodpakket

207 Weetjes

DE DOCHTER VAN WIM HERTGERS WERD VERMOORD DOOR HAAR EX

‘IK SCHRIK ERVAN HOEVEEL VROUWEN IN **ANGST** LEVEN’

Wim Hertgers had nog nooit over femicide gehoord. Totdat zijn dochter Sanne op 8 oktober 2023 werd vermoord door haar ex.

Tekst | Jessica Maas

Hij moet even slikken wanneer hij het koffietentje naast het Beatrix Theater in Utrecht binnenstapt. Hij is hier een paar jaar terug met zijn dochter Sanne naar een musical geweest. ‘Ik zie ons nog zo zitten.’

Het verdriet went nooit, vertelt Wim Hertgers later. Het enige wat hij en zijn vrouw Monique kunnen doen, is het verhaal van Sanne delen. In de hoop hiermee andere vrouwen te helpen en het systeem te veranderen. Sanne werd in oktober 2023 door haar ex in haar appartement met een broodmes vermoord. Hij pleegde meteen daarna zelfmoord. Hertgers heeft hen gevonden. ‘Toen stond de wereld stil.’

Schaduw

Tien jaar waren ze getrouwd. Sanne was achttien toen ze thuiskwam met Frank, een politieagent. Hij was charmant en droeg hun dochter op handen. Achteraf gezien waren er signalen. Frank moest altijd weten waar ze was, appte haar voortdurend. Niet voor niets werd hij door vrienden ‘Sanne’s schaduw’ genoemd. Frank was er altijd bij, ook als ze bij Wim en Monique langskwam. Langzaam veranderde Sanne. ‘Ze was zo’n stoere meid, deed aan kickboksen, voetballen, reed motor, werkte in de beveiliging. Later schoolde ze zich om tot schoonheidsspecialiste en begon, op zijn aanraden, een salon aan huis.’ Op die manier kon Frank

haar nog beter in de gaten houden, realiseert Hertgers zich nu. ‘Ze kreeg altijd cash geld van hem, had geen eigen bankpas meer.’

Hertgers en zijn vrouw merkten al een tijdje dat de relatie niet goed zat. Sanne wilde er niets over kwijt, werd boos wanneer haar vader door bleef vragen.

**‘Achter liefde
kan controle en
terreur schuilgaan’**

'Femicide begint vaak met signalen die we te laat herkennen'

Pas een paar maanden voor haar dood gaf ze zelf aan dat het niet meer ging, dat ze bij hem weg wilde. 'Ze was helemaal op. We hebben haar thuis opgehaald. Toen hoorden we ook over het seksueel geweld dat zich daar vaak afspeelde.' Binnen een paar dagen had Hertgers een appartement voor haar geregeld. Sanne ging op zoek naar een andere baan, begon plannen te maken voor een leven zonder Frank.

Maar Frank liet niet los. De agent bleef contact zoeken, bleef appen. 'Sanne kon niet van hem loskomen en liet hem elke keer weer binnen.' Tot 8 oktober. Hertgers had met zijn dochter in een restaurant afgesproken. 'Ze was

laat en ik vertrouwde het niet. Toen ben ik naar haar appartement gegaan.'

Rode vlaggen

Controleren, isoleren maar ook overstelpen met aandacht en cadeaus. Het zijn de rode vlaggen van intieme terreur. Een ernstige en soms levensgevaarlijke vorm van huiselijk geweld die de afgelopen jaren steeds meer aandacht krijgt.

In Nederland wordt elke acht dagen een vrouw vermoord, vaak door haar partner of ex.

'Ik had nog nooit over femicide gehoord', zegt Hertgers. Hij weet nog goed waar hij dat woord de eerste keer tegenkwam. 'Dat was in Spanje, waar Monique en ik na de dood van Sanne heen gingen. We zitten daar en er komt ineens een grote touringcar met het woord femicide voorbij rijden. Toen las ik dat Spanje echt al veel verder is in de aanpak van vrouwenmoord.'

Waarschuwen

Zo ontstond het idee. Na terugkomst in Nederland liet Hertgers, eigenaar van een transportbedrijf, een vrachtwagen

bedrukken met steun van de gemeente Den Haag en de stichting Open Mind met dezelfde tekst. Hij en zijn vrouw begonnen het verhaal van Sanne te delen, te waarschuwen. Zelf schuift hij regelmatig aan bij talkshows, houdt lezingen voor hulpverleners, politie en burgemeesters. In juni spreekt hij de burgemeesters van de Rotterdamse vrijheidsalliantie toe.

De vrachtwagen is inmiddels omgebouwd tot een bioscoop, waar de film *'Het ligt aan mij'* van Abid Chand wordt vertoond, en maakt onderdeel uit van de reizende tentoonstelling *Femicide*, die al op heel veel pleinen in Nederland heeft gestaan. Het echtpaar Hertgers heeft de stichting *'Sanne, voor altijd 31'* opgericht.

Te veel vrouwen weten niet waar ze terecht kunnen voor hulp

Burgemeesters zijn een belangrijke doelgroep, zegt hij. Zij kunnen femicide lokaal op de agenda zetten. Zoals bijvoorbeeld Huri Sahin, de burgemeester van Rijswijk doet. Zij riep in 2024 vrouwen in haar gemeente die zich bedreigd voelen, op haar rechtstreeks te mailen. 'Ze was een van de eerste burgemeesters die zich zo stevig uit-sprak. En ze krijgt heel veel mails.'

Het probleem in Nederland is dat vrouwen die gevangen zitten in een relatie vaak niet weten waar ze terecht kunnen, zegt Hertgers. De drempels om hulp te vragen zijn hoog. Naar de politie durven ze vaak niet, Veilig Thuis kampt met een slecht imago, weet hij. 'Ik sprak pas nog een vrouw die naar Veilig Thuis had gebeld en een uur in de wacht had gestaan. Dat kán niet.'

Een landelijk hulpnummer voor vrouwen in nood zou uitkomst bieden. 'Daar wordt ook aan gewerkt, maar voordat het zover is, moet elke gemeente nu een nummer hebben dat 24/7 bereikbaar is. Zet daar iemand neer met hart voor deze vrouwen. Organiseer een campagne, zet dat nummer op billboards langs de weg. Ik schrik ervan hoeveel vrouwen in angst leven.'

Hij is even stil. Hij weet nu ook hoe ver ouders gaan om deze vrouwen te 'bezitten', op te sporen, te stalken. 'Als ik je niet kan hebben, dan niemand.' Begin dit jaar werd de 52-jarige Elvira in Leiderdorp met veel geweld om het leven gebracht door haar ex. Tijdens de rechtszaak bleek dat de man filmpjes van de moord maakte en naar de dochter en vriendinnen van het slachtoffer stuurde. Het slachtoffer had een half jaar eerder al aangifte gedaan van bedreiging.

Hertgers spreekt veel betrokken burgemeesters. Carola Schouten in Rotterdam, Jan van Zanen in Den Haag. 'Van een groot aantal heb ik het mobiele nummer, zodat we ze rechtstreeks kunnen bereiken.' Dat is niet voor niks. Wekelijks kloppen vrouwen, soms doodsbang, bij Hertgers en zijn vrouw aan. 'We zijn geen hulpverleners,

'Neem elke hulpvraag serieus—het kan levens redden.'

maar we proberen zo goed mogelijk te helpen en verwijzen naar de juiste hulp. Soms is doorpakken belangrijk en dan helpen korte lijntjes.'

Onderwijs

Regelmatig geeft hij lessen in het onderwijs, een tijd terug nog met burgemeester Frank Dales van de gemeente Velsen op een middelbare school. 'Dat was heel waardevol. Het begint toch bij de jeugd. En er gebeurt toch wel wat in een klas wanneer een burgemeester voor de klas staat en ik over Sanne vertel.'

'Heel veel mensen denken dat dit alleen kwetsbare meisjes overkomt. Het tegendeel is waar. Het zijn vaak sterke vrouwen, net als Sanne. Een narcist kickt er juist op om zo'n sterke vrouw onder de duim te krijgen.' Hij heeft al een aantal keren meegemaakt dat een leerling huilend de klas uitrende. 'Daarom zorgen we er altijd voor dat er mensen zijn die leerlingen kunnen opvangen. Ze hoeven het niet zelf te hebben meegemaakt, maar het kan ook dat ze dit thuis bij hun moeder zien gebeuren.'

Hertgers blijft, hoe moeilijk ook, het verhaal van zijn dochter delen. 'Dit is onze levensmissie. Herken de signalen en neem een vrouw die om hulp vraagt alsjeblieft altijd serieus.' ■

Gevangenis zonder tralies

**'Je raakt stukje
bij beetje
jezelf kwijt'**

Iedere acht dagen sterft een vrouw door de hand van iemand die ooit zei van haar te houden. Meer dan één op de vijf vrouwen heeft te maken (gehad) met partnergeweld. Voor wie dit niet van dichtbij kent is het moeilijk voor te stellen hoe zoiets kan gebeuren. Er wordt al snel gezegd: *“Als iemand je slaat, dan ga je toch weg?”*. Zo’n reactie begrijp ik. Maar ik weet dat het zo simpel niet is.

Als kind stond ik erbij en keek ernaar. Ik voelde de spanning, de angst. Ik zag de woede, het geweld, de tranen. 's Avonds lag ik in bed met de dekens over mijn hoofd en probeerde het niet te horen. 's Morgens was de zonnebril of het sjaaltje om de nek van mijn moeder geen modeaccessoire, maar een poging om de gevolgen te verbergen voor de burens.

Geweld begint zelden met een klap. Het begint klein. Met iemand die steeds meer controle krijgt. Over je leven, en uiteindelijk ook over jou.

Veel vrouwen raken stap voor stap emotioneel of financieel afhankelijk. Ze houden van iemand die langzaam verandert, heel geleidelijk. Ze zoeken naar verklaringen. *“Hij heeft zoveel stress.” “Ik had ook niet zo moeten reageren.” “Ik heb het misschien ook wel uitgelokt”*. Want na een klap volgt een excuus. Een cadeau. Een bos bloemen. En dat geeft hoop want *“Zie je wel, hij heeft er spijt van. Het was niet zo bedoeld. Hij reageert zo omdat hij van me houdt”*.

Zo ontstaat langzaam maar zeker, een gevangenis zonder tralies. Van buitenaf lijkt het eenvoudig: *“Ik was allang weggegaan.”* Maar zo werkt het niet. Je raakt stukje bij beetje jezelf kwijt. Je gaat dingen normaal vinden die dat niet zijn. Je praat goed wat niet goed te praten is. En je gaat je schamen voor dingen waar jij je niet voor hoeft te schamen.

Je verdraagt het voor de kinderen, want je wil je gezin niet kapot maken. Terwijl dat al kapot is. Ik weet hoe moeilijk het is om in zo’n situatie voor jezelf te kiezen. En hoe moedig je moet zijn om dat uiteindelijk toch te doen. Mijn moeder was zo’n moedige vrouw. Mijn moeder koos voor zichzelf, en daarmee voor mijn broer en mij.

Als burgemeester doe ik mijn best de ervaringen uit mijn jeugd mee te nemen in mijn werk. Ik probeer niet alleen te horen wat er gezegd wordt, maar juist te luisteren naar wat on gezegd blijft. Naar de verhalen die nog geen woorden hebben.

Van vrouwen én van kinderen. Want het taboe is enorm en kinderen zijn loyaal tot op het bot. En als je dan al iets durft te laten merken is het belangrijk dat mensen er goed op reageren en voorzichtig doorvragen.

Gelukkig is er tegenwoordig meer hulp dan toen ik klein was. Maar de stap om te erkennen dat er geweld is in je gezin, blijft voor veel mensen ontzettend groot. Wat we soms een ‘drempel’ noemen, voelt voor velen als iets waar je bijna niet overheen kunt.

Laten we samen die drempel verlagen, door een omgeving te creëren waarin mensen durven te vragen, waarin we durven te luisteren. Want niemand mag in een gevangenis zonder tralies blijven zitten.

PS. Waar u vrouw leest kan ook man staan. Want huiselijk geweld is genderneutraal.

Tanja Haseloop, burgemeester Oldebroek

CODE ROOD: BESTUURLIJKE REGIE TEGEN FEMICIDE

Jaarlijks worden er in Nederland ongeveer 41 vrouwen het slachtoffer van moord of doodslag. Deze zaken worden ook wel femicides genoemd, ruim gedefinieerd als het doden van vrouwen vanwege hun gender. Hieronder vallen moorden op vrouwen die worden gedood door hun (ex)partner, maar ook meisjes die worden gedood door hun ouder(s) of andere gezinsleden, vrouwen die worden gedood in de context van sekswork, een beroving, of in een (buren)ruzie. In het eerste geval vormt de moord niet zelden een fatale uitkomst van continuüm van geweld, waar eerdere dreigingen, stalking, of eerdere mishandelingen aan vooraf gingen. Wat kan een gemeente betekenen voor slachtoffers die te maken hebben met partnergeweld, waaronder intieme terreur, of stalking? Welke instrumenten heeft een burgemeester tot diens beschikking? En vooral: hoe zorgen we dat slachtoffers met een hoog veiligheidsrisico niet tussen wal en schip vallen?

Tekst | Marieke Liem, Huri Sahin

We zullen eerst kort stilstaan bij de inzichten die we tot nu toe hebben gekregen door de Femicide Monitor, een aan de Universiteit Leiden gestart initiatief om alle vrouwenmoorden in Nederland structureel te registreren. Daarna zullen we dieper ingaan op lessen uit de praktijk, op basis van ervaringen van burgemeester van Rijswijk, Huri Sahin. Na drie vrouwenmoorden in haar gemeente en haar oproep aan

vrouwen om zich bij haar te melden als zij vastliepen in het systeem, heeft zij inmiddels vele vrouwen gesproken. Samen met haar medewerkers, de politie en verschillende organisaties bieden zij ondersteuning. Daarbij zien we dat iedere situatie uniek is, maar ook dat vrouwen vaak vastlopen in dezelfde systeemfouten. Tegelijkertijd zien we dat effectieve samenwerking daadwerkelijk levens kan redden.

Femicide in Nederland

Bijna één op de tien Nederlanders van 16 jaar en ouder is in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van een of meerdere vormen van huiselijk geweld.¹ Eén op de veertien mensen van 16 jaar en ouder (bijna 1 miljoen Nederlanders) is structureel slachtoffer van huiselijk geweld: zij worden dagelijks, wekelijks of maandelijks blootgesteld aan ten minste één vorm

van huiselijk geweld. Deze slachtoffers blijven vaak onzichtbaar voor de buitenwereld: Er wordt vaak geen aangifte of melding gedaan. Femicides vormen als het ware de zichtbare top van de ijsberg van onderliggend huiselijk geweld. In Nederland komen gemiddeld 41 vrouwen per jaar om het leven, in zo'n twee op de drie gevallen is de (ex-) partner de verdachte. In ongeveer de helft van de gevallen spelen ernstige psychische problemen en/of verslaving, al dan niet in combinatie met financiële problemen een hoofdrol in de totstandkoming van het delict. In de andere helft van deze zaken komt de moord voort uit narcistische krenking wanneer er het slachtoffer een einde aan de relatie maakt, vaak gepaard gaande met de angst om verlaten te worden. Bevindingen uit de Femicide Monitor laten zien dat slechts een fractie van slachtoffers voorafgaand aan het dodelijke delict eerder aangifte deed bij de politie, of zich tot Veilig Thuis wendde.

Redenen om geen aangifte te doen variëren van angst voor repercussies van de dader, een beperkt vertrouwen in wat politie en justitie kunnen doen om het geweld te stoppen, schaamte en ontkenning of bagatellisering van het slachtofferschap. Wanneer men zich wél tot de politie wendt, zijn er gemiddeld 33 tot 35 incidenten van geweld aan vooraf gegaan. Deze schrikbarende bevindingen benadrukken de noodzaak om huiselijk geweld te erkennen als een publiek probleem. Tegelijkertijd laten deze bevindingen zien, dat gezien de drempel die slachtoffers ervaren, om zich direct tot politie en justitie te wenden, we in termen van preventie breder moeten kijken dan alleen naar de strafrechtsketen.

Code rood

De eerste stap is erkenning: deze slachtoffers hebben hulp nodig van de gemeente. Elk van de slachtoffers van partnergeweld, waaronder dwingende

controle en stalking, woont in een gemeente en gemeenten dragen verantwoordelijkheid voor hun veiligheid. Slachtoffers met een hoog veiligheidsrisico hebben niet alleen zorg nodig, maar ook bestuurlijke regie. Dat vraagt om handelen op crisisniveau. Als we dat uitgangspunt serieus nemen, volgt de volgende stap vanzelf: handelen op het juiste niveau, met bijbehorende verantwoordelijkheden.

De Gemeente Rijswijk heeft op basis van principes uit het crisismanagement een mensgerichte crisisaanpak ter voorkoming van femicide ontwikkeld. Vrouwen die leven in een situatie met een hoog veiligheidsrisico – code rood – worden behandeld als een crisis. Niet als een regulier zorgdossier, maar als een bestuurlijke noodsituatie.

Bij een crisis wordt er sneller gehandeld, met meer structuur en met duidelijke regie. Daarom worden in Rijswijk vrouwen in een code rood-situatie uitgenodigd voor een crisisoverleg op de kamer van de burgemeester, samen met politie en betrokken organisaties. De grootste uitdaging is vaak om iedereen snel aan tafel te krijgen. Juist daar ligt een belangrijke rol voor de burgemeester.

Tijdens het overleg wordt de bekende BOB-methode gehanteerd: beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming. Eerst wordt gezamenlijk in kaart gebracht wat er precies speelt. Die gezamenlijke beeldvorming is cruciaal. Daarbij is het van groot belang dat het slachtoffer zelf aan tafel zit. Zij is geen object van beleid, maar de belangrijkste bron van informatie. Vervolgens wordt er besproken wat er nodig is om haar veiligheid te vergroten. Welke risico's zijn er? Welke interventies zijn mogelijk? Tot slot worden concrete afspraken gemaakt: wie doet wat, wanneer en met welk instrument? Daarbij stellen we steeds de vraag: wat helpt deze vrouw nú?

¹ (2024) Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld & Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag.

Mensgericht werken betekent ook dat vrouwen in een code rood-situatie één vast aanspreekpunt krijgen: Het is emotioneel zwaar voor slachtoffers om steeds opnieuw hun verhaal te moeten vertellen aan verschillende instanties. In Rijswijk zijn deze vaste aanspreekpunten de Coördinatoren Zorg en Veiligheid. Continuïteit in contact is geen luxe, maar een voorwaarde voor vertrouwen.

Formele instrumenten van de burgemeester

In het laatste deel van de BOB-methode heeft de burgemeester een aantal bestuursrechtelijke instrumenten tot diens beschikking, zoals het huisverbod, het gebiedsverbod op grond van de Gemeentewet en de gebiedsontzegging via de APV. We zullen deze kort de revue laten passeren.

Het eerste en bekendste instrument is het tijdelijk huisverbod. Plegers van huiselijk geweld kunnen een huisverbod van tien dagen krijgen. In deze periode ontvangt het slachtoffer, eventueel samen met de kinderen, ondersteuning. Ook de pleger krijgt hulp en er worden veiligheidsafspraken gemaakt. Na tien dagen kan de burgemeester het huisverbod verlengen met maximaal achttien dagen. De maximale termijn is 28 dagen. Een belangrijke recente ont-

wikkeling is dat de Tweede Kamer op 29 januari 2026 een motie heeft aangenomen om in uitzonderlijke gevallen het tijdelijk huisverbod te verlengen tot maximaal één jaar. Deze motie wordt momenteel uitgewerkt. Deze ontwikkeling onderstreept dat ook landelijk wordt erkend dat sommige situaties niet binnen vier weken zijn opgelost. De periode waarin het huisverbod van kracht is, is cruciaal, want dit is tevens het moment waarop het Openbaar Ministerie zou moeten overgaan tot vervolging. In de praktijk zien we echter dat hier nog veel te verbeteren valt. Van slachtoffers van huiselijk geweld en stalking wordt veel gevraagd. Zij moeten immers bewijzen verzamelen, de juiste terminologie gebruiken en weten hoe zij hun situatie moeten duiden om in de juiste risicocategorie te worden geplaatst. Zo leert de ervaring dat deze slachtoffers echt moeten aangeven dat zij in 'doodsangst' leven om in een code-rood situatie te worden geplaatst. Bij stalking komt daar nog iets bij: naast het doen van aangifte moet ook een formele klacht worden ingediend. Pas dan kan vervolging plaatsvinden. Dit is een uitzonderingspositie in het strafrecht, maar veel slachtoffers weten dit (begrijpelijkwijs) niet. Bij het doen van aangifte bij de politie wordt door de politie hiervoor een formulier opgemaakt. Deze wordt

ondertekend door de officier van justitie en het slachtoffer.

Om hierin hun weg te vinden, is eigenlijk een goede advocaat of juridisch advies vanuit Slachtofferhulp nodig. Helaas hebben niet alle slachtoffers zelf financiële middelen om een advocaat in de

Huri Sahin
Burgemeester
Gemeente Rijswijk

hand te nemen. In Rijswijk ondersteunen Coördinatoren Zorg en Veiligheid in sommige situaties vrouwen bij het doen van aangifte. Daarnaast beschikt het Rijswijks politieteam over een specialist op het gebied van huiselijk geweld. Ook de betrokkenheid van de wijkagenten is groot. Dat alles maakt een groot verschil.

Naast het huisverbod beschikt de burgemeester over mogelijkheden om tot een gebiedsverbod of gebiedsontzegging over te gaan. Voor beide maatregelen geldt dat er sprake dient te zijn van een relatie met de verstoring van de openbare orde. Soms is die er ook daadwerkelijk, bijvoorbeeld bij ernstige bedreigingen, zoals het plaatsen van explosieven bij een woning. In zulke gevallen raken niet alleen slachtoffers, maar ook omwonenden direct betrokken. In de praktijk zien we echter dat deze instrumenten niet echt effectief zijn bij het aanpakken van structureel partnergeweld en stalking: Deze maatregelen zijn vaak tijdelijk, reactief en moeilijk te handhaven.

Informele instrumenten

Naast de hierboven genoemde incident-gedreven instrumenten, heeft de Gemeente Rijswijk geweld tegen vrouwen en femicide opgenomen als prioriteit in het Strategisch Veiligheidsbeleid. Daarnaast wordt stalking geagendeerd in de lokale Driehoek met de politie en het OM. In Rijswijk is ook de Raadswerkgroep Huiselijk Geweld van grote meerwaarde: Op hun initiatief worden in de week van Orange the World diverse activiteiten georganiseerd. Tot slot helpt het als je als burgemeester je ook in de media – variërend van het lokale huis-aan-huis blad tot aan landelijke

tv-programma's – aandacht geeft aan geweld tegen vrouwen, om de maatschappij-brede aard van dit probleem onder de aandacht te blijven brengen en het licht te doen schijnen op iets wat anders in de donkerte gedijt.

Tot slot: Bestuurlijke regie is doorslaggevend

De praktijk laat zien, dat geen enkel instrument op zichzelf voldoende is. Het verschil wordt gemaakt door regie, samenwerking en urgentiebesef. Wanneer we situaties blijven benaderen als losse zorgdossiers, lopen vrouwen vast in verkokering, procedures en wachttijden. Wanneer we een code rood-situatie echter behandelen als crisis, ontstaat ruimte om snel te handelen, verantwoordelijkheden te nemen en barrières te doorbreken. De burgemeester is in deze situaties niet slechts een bevoegd gezag, maar een regisseur. Iemand die partijen bijeenbrengt, kritische vragen stelt, prioriteit stelt en vasthoudt aan afspraken. Preventie van (fataal) geweld tegen vrouwen begint niet bij de strafrechtsketen alleen, maar bij bestuurlijke betrokkenheid. Bij de bereidheid om te zeggen: deze vrouw mag niet verdwijnen in het systeem. Haar veiligheid is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid. ■

Marieke Liem
Hoogleraar Veiligheid en
Interventies, Universiteit Leiden

ALTERNATIEVEN EN VERBINDING IN DE AANPAK VAN (EX-)PARTNERGEWELD EN HUISELIJK GEWELD

In de aanpak van (ex-)partnergeweld en huiselijk geweld kent Nederland veel instanties, organisaties en initiatieven die zich inzetten om slachtoffers van dit geweld te helpen. Professionals die gedreven en met goede intenties aan de slag gaan. Maar slachtoffers zien vaak door de bomen het bos niet meer en ook voor professionals is het een zoektocht. Daarnaast zoeken slachtoffers vaak eerder **informele hulp**¹, bijvoorbeeld van vrienden of familie, dan formele hulp. Daarom belicht dit artikel twee alternatieven in Nederland, namelijk 1) online hulp met SAFE en 2) het betrekken van kappers, en tot slot een beknopt overzicht van wat kan helpen om bruggen te slaan tussen de veelheid aan betrokken instanties en organisaties.

Tekst | dr. Nicole van Gelder

dr. Nicole van Gelder, Radboud universitair medisch centrum

Huiselijk geweld is een paraplueterm voor o.a. kindermishandeling, (ex-)partnergeweld en ouderenmishandeling. (Ex-)partnergeweld is de meest voorkomende vorm van huiselijk geweld en is daarmee een groot maatschappelijk probleem. Het komt in alle lagen van de samenleving voor; onder mannen, vrouwen en mensen die non-binair zijn. Ongeveer 1 op 3 vrouwen in Nederland maakt ooit in haar leven fysiek, seksueel of psychisch (ex-)partnergeweld mee². Voor mannen en non-binaire mensen zijn de cijfers minder duidelijk, maar ook zij maken het veel mee. Het geweld kan zich online en in persoon af spelen en er zijn diverse geweldsvormen: fysiek, seksueel, psychisch en economisch. Denk bij psychisch geweld bijvoorbeeld

aan: bedreiging, vernedering, stalking, controlerend gedrag, manipulatie en sociale isolatie. Denk bij economisch geweld³ bijvoorbeeld aan: niet mogen werken of studeren, geen of beperkte toegang tot geld en middelen, loon af moeten staan of een partner die schulden maakt of fraude pleegt in jouw naam.

Een laagdrempelig alternatief in ondersteuning: de online interventie SAFE

Er is onder slachtoffers veel behoefte aan laagdrempelige hulp en anonieme informatievoorziening⁴. Sinds 1 april 2019 is SAFE (www.safewomen.nl) beschikbaar voor vrouwen in Nederland die slachtoffer zijn van (ex-)partnergeweld. Deze zelfhulp eHealth interventie

'Slachtoffers zoeken
vaak eerst hulp **dichtbij**
– niet bij instanties'

is een initiatief van de afdeling Eerstelijns geneeskunde van het Radboudumc. SAFE is opgezet om vrouwen te helpen in hun proces van bewustwording, om ze informatie en steun te bieden en om de weg naar hulp die past bij hun behoeften laagdrempeliger te maken. SAFE is anoniem, gratis en ook deels beschikbaar in het Engels en Arabisch. De interventie bestaat uit 4 modules:

- **Module 'Mijn situatie'**: over (ex-)partnergeweld en (on)gezonde relaties.
- **Module 'Hulp'**: informatie en een overzicht met diverse hulpopties (inclusief filters op type hulp en provincie).
- **Module 'Mijn gezondheid'**: over lichamelijke en mentale gezondheid en stressreductie.
- **Module 'Mijn omgeving'**: over sociale steun en iemand in vertrouwen nemen.

Er zijn ook contactopties voor vrouwen die daar behoefte aan hebben:

e-mailen met community managers en een forum waar vrouwen onderling contact kunnen hebben. Verder zijn er door de interventie heen filmpjes en verhalen van ervaringsdeskundigen, en oefeningen voor bewustwording en reflectie op de eigen situatie.

Inmiddels zijn er meer dan 2300 vrouwen die SAFE gebruik(t)en. Uit de wetenschappelijke evaluatie blijkt dat vrouwen de interventie gemiddeld een 7,8 geven. Ze zijn over het algemeen tevreden over het gebruikersgemak en de veiligheid, in hoeverre ze zich gesteund voelen, en de mate waarin SAFE past bij hun behoeften. Ook gaven ze aan dat SAFE hen hielp met bewustwording,

erkenning en steun⁵. Sinds december 2025 is dit online platform opgenomen als 'Goed onderbouwd' in de Databank Erkende Sociale Interventies van Movisie⁶.

"Ik leerde te erkennen dat het oké is om hulp te accepteren. Ik denk dat dat begon met SAFE omdat je je eerst openstelt op de website en dan kan je hetzelfde doen bij professionele hulp. Het is moeilijk om te praten over wat er is gebeurd, maar ik denk dat SAFE hier wel bij geholpen heeft."

– gebruiker van SAFE⁵

¹ van Doorn, J., Klapwijk, H., & Aarten, P. (2025). Juridische en psychosociale hulpverlening aan slachtoffers van partnergeweld - Een overzicht van het landschap op basis van slachtofferervaringen. Tijdschrift voor Veiligheid. doi:10.5553/TvV/.000079 | de Wildt, R., Steketee, M., & Compagner, M. (2023). Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Verwey-Jonker instituut.

² FRA, EIGE, Eurostat (2024), EU gender-based violence survey – Key results. Experiences of women in the EU-27, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

³ van Gelder, N., Ligthart, S., Astro, L., & Oertelt-Prigione, S. (2021). Economic abuse amongst Dutch women (formerly) victimised by intimate partner violence and abuse: A mixed methods approach. Tijdschrift voor Genderstudies. doi:10.5117/TVGN2021.2.002.VANG

⁴ de Wildt, R., Steketee, M., & Compagner, M. (2023). Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Verwey-Jonker instituut.

Slachtoffers en professionals zien meerwaarde in het inzetten van online middelen en tonen interesse in blended hulp: een combinatie van online en in persoon hulp⁷. Een interventie als SAFE zou bijvoorbeeld interessant kunnen zijn als opstap naar professionele hulp; als wachtlijstoverbrugging; naast formele, in persoon hulp; en als opstap naar vervolghulp. Online hulp kan dus bijdragen aan het optimaliseren van het hulplandschap voor slachtoffers.

Een maatschappelijk alternatief in signalering: de rol van kappers

(Ex-)partnergeweld is een maatschappelijk probleem waar veel mensen mee te maken krijgen in het persoonlijke leven of via het werk. In deze situatie hebben kappers een bijzondere positie: ze zijn één van de weinige niet-medische beroepen waarbij je (letterlijk) dicht bij iemand komt en een vertrouwensband op kan bouwen. De kapsalon kan een veilige haven zijn en het kan ook een plek zijn waar huiselijk geweld wordt gesignaleerd. Sommige organisaties, zoals Sterk Huis, bieden cursussen voor kappers aan over huiselijk geweld⁸.

Onderzoek⁹ wijst uit dat emotionele arbeid vaak onderdeel is van het werk van kappers. Ze hebben met regelmaat gesprekken met hun klanten over onderwerpen als (mentale) gezondheid, het verlies van een dierbare, familiekwetsies en relatieproblemen. Hoewel ze niet vaak verhalen te horen krijgen over huiselijk geweld, geeft ongeveer een derde van de kappers in dit onderzoek aan wel vermoedens te hebben gehad van huiselijk geweld bij één of meer klanten in de afgelopen 12 maanden. Soms zien ze bijvoorbeeld kale plekken of verwondingen op het hoofd of in de hals, soms schrikt of verkrampt de klant bij een aanra-

Flyer (digitaal) voor kappers, vanuit het onderzoeksproject

king, soms vertelt een klant zelf wat er speelt, of: "Ze hebben bijvoorbeeld geen eigen pinpas, of hun man komt langs om te betalen. En soms wachten ze hier urenlang tot hun man komt betalen."

Sommige kappers gaan bij signalen wel het gesprek aan. Ze bieden een luisterend oor en verwijzen de klant naar hulp, maar kappers ervaren daar in ook obstakels. Bijvoorbeeld: bang zijn om een grens te overschrijden bij de klant of een klant te verliezen, niet weten hoe het gesprek te beginnen, onzekerheid over verantwoordelijkheid, handelingsverlegenheid en emotionele belasting. Tegelijkertijd voelen sommige kappers ook motivatie en urgentie om wel iets te betekenen in deze situaties.

De meerderheid van de kappers in dit onderzoek⁹ had geen training gehad op

'Een andere interessante ontwikkeling is de recent gelanceerde toolkit 'De Luisterstoel' van de Regeringscommissaris Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag en Seksueel Geweld'

'Kappers zien signalen van geweld, maar weten niet altijd hoe te handelen'

‘Samenwerking moet plaatsvinden vanuit een gedeeld begrip en een gedeeld doel’

dit vlak, maar heeft daar wel interesse in. Wat ze daarin vooral belangrijk vinden is dat het praktisch en interactief is en aansluit bij de context van het kappersvak. Er moet aandacht zijn voor: signaleren, vragen stellen en bespreekbaar maken, doorverwijsopties, afbakening van verantwoordelijkheid, en het bewaken van de eigen grenzen en welzijn.

Hoewel kappers een belangrijke rol kunnen spelen in het signaleren van huiselijk geweld is het van belang om te onthouden dat zij in de eerste plaats kapper zijn en blijven. Daarnaast is het nog niet bekend of bestaande trainingen voor kappers effectief zijn. Er zit dus zeker potentieel in het trainen van kappers die hiervoor openstaan of om het eventueel op te nemen in kappersopleidingen, maar het is een relatief

nieuwe ontwikkeling in Nederland die nog verder uitgewerkt moet worden voordat we er als maatschappij de vruchten van kunnen plukken.

Verbinding tussen organisaties in de aanpak: enkele lessen voor samenwerking

Zoals eerder besproken, zijn er vaak allerlei organisaties betrokken bij huiselijk geweld casuïstiek. Recent onderzoek¹⁰ onder diverse professionals laat zien dat het voor professionals uitdagend kan zijn om samen te werken in huiselijk geweld casussen. Er worden diverse obstakels genoemd, waaronder: fragmentatie van hulp, verschillen in werkwijzen en mate van expertise, elkaar niet kennen, onduidelijkheid over rollen, taken en verantwoordelijkheden, en onduidelijkheid over triage. Wat volgens de professionals wel helpt, is elkaar leren kennen, het hebben van een gedeeld begrip, een multidisciplinaire aanpak, leren van elkaars expertises, en duidelijkheid over wie wat doet. Hoewel samenwerken vaak als de oplossing wordt gezien om huiselijk geweld casuïstiek goed op te pakken, is er relatief weinig aandacht voor wat dit precies betekent en hoe het vorm kan krijgen. Enkele internationale onderzoeken wijzen op het belang van samenwerken vanuit een gedeeld begrip van wat huiselijk geweld is en vanuit een

gedeeld doel; tussen professionals maar ook binnen en tussen organisaties. Samenwerking moet niet afhangen van individuele professionals, het moet ingebed zijn in beleid en richtlijnen van de organisaties. Daarbij is begrip voor elkaars organisatieculturen, inclusief de kansen en belemmeringen, noodzakelijk. Een gedeelde leeromgeving en cross-sectorale training kan ook helpend zijn voor de samenwerking. Daarnaast wijst onderzoek uit dat een ‘one-stop shop’, waar verschillende organisaties en professionals met diverse expertises op één plek gevestigd zijn, een goede manier kan zijn om holistisch slachtofferondersteuning te bieden. Maar: samen op één plek werken, is niet hetzelfde als samenwerken vanuit een gedeeld begrip en met een gedeeld doel. Nabijheid alleen is dus onvoldoende voor succesvolle samenwerking, er is verbinding nodig op een dieper en structureler niveau om echt samen te werken.

Tot slot

We hebben allemaal een rol en mogelijkheid om de aanpak van (ex-)partnergeweld en huiselijk geweld tot een succes te maken. Dus laten we investeren in elkaar leren kennen, verbinden en versterken; in maatschappelijke betrokkenheid; en in (digitale) innovatie. ■

⁵ van Gelder, N. (2024). Proefschrift: Innovating support for women who experience intimate partner violence and abuse - The development, implementation and evaluation of the self-support eHealth intervention SAFE.

⁶ Interventiebeschrijving SAFE - Databank Erkende Sociale Interventies: <https://www.movisie.nl/interventie/safe>

⁷ van Gelder, N., van Haalen, D., Ekker, K., Ligthart, S., & Oertelt-Prigione, S. (2021). Professionals' views on working in the field of domestic violence and abuse during the first wave of COVID-19: a qualitative study in the Netherlands. BMC Health Services Research. doi:10.1186/s12913-021-06674-z | van Gelder, N., Sow, J., van Haalen, D., Schoorlemmer, I., Knol, M., Bouwer, E., & Oertelt-Prigione, S. (2024). Navigating Online and in-Person Support: Views and Experiences From Survivors of Intimate Partner Violence and Abuse. Violence Against Women. doi:10.1177/10778012241270223 | Factsheet: Nieuwe kansen in de hulpverlening aan slachtoffers van (ex-)partnergeweld - Het inzetten en verbinden van online en offline hulp (Kadera Aanpak huiselijk geweld & Radboudumc, 2024)

⁸ <https://expertisecentrum-hgkm.nl/sterk-knippen/>

⁹ Vermuë, P., van Gelder, N., van den Hurk, L., & Oertelt-Prigione, S. (2025). The Role of Hairdressers in Detecting and Discussing Domestic Violence and Abuse with their Clients in the Netherlands. Journal of Family Violence. doi:10.1007/s10896-025-00826-z

¹⁰ van Gelder et al., (under review). Interagency collaboration for domestic violence victims' support: the case of a Dutch province and local specialist support service. (Dit artikel moet nog gepubliceerd worden, daarom kunnen we hier alleen beknopt enkele uitkomsten delen.)

SCHOUDER AAN SCHOUDER IN EEN **NACHTMERRIE**

Zaterdag 17 mei 2025. Een datum die burgemeester **Cora-Yfke Sikkema** van de gemeente Oldambt en haar collega **Ben Visser** van Eemsdelta nooit meer vergeten. Op die dag verdwenen de 10-jarige Jeffrey en zijn 8-jarige zusje Emma. 'Op enig moment gaat het erom hoe je zelf in het leven staat.'

Tekst | Jessica Maas

*Ben Visser,
burgemeester Eemsdelta*

De massale zoekactie, de stille tocht elf dagen later, het beeld van de grijze Toyota Avensis die op 20 mei uit het water werd gehaald, de knuffels bij het water. Maar ook de journalist die al op de eerste dag van de verdwijning op de school van de kinderen opdook, de volkswaarde na diefstal van de knuffel. 'Er zijn zoveel beelden die door mijn hoofd gaan', zegt Cora-Yfke Sikkema in haar kamer in het gemeentehuis in Winschoten.

Samen met collega Ben Visser blikt ze terug. Op die gitzwarte dagen, op die rollercoaster. Ze hebben elkaar goed leren kennen, leren waarderen. Ze overlegden veel die dagen, stonden samen de pers te woord en stonden zij aan zij bij het water waar de auto met de lichamen van Emma, Jeffrey en hun vader werd gevonden.

Visser: 'Ik zat in de kerk toen ik gebeld werd. Dat weet je al dat er iets goed mis is. Ik hoorde dat twee kinderen en hun vader vermist werden. Maar ik moet zeggen dat ik niet direct deze hele film in mijn hoofd had, ik had toen nog echt de hoop dat ze in Duitsland op een vakantiepark zouden zitten.'

Sikkema - zij zat met familie aan het ontbijt - kreeg op hetzelfde tijdstip een telefoontje. Ook bij haar gingen nog niet meteen alle alarmbellen af. Een week eerder was ze nog gebeld

over een vrouw en kinderen die naar een veilige plek werden gebracht na bedreigingen door een boze partner. 'Ik dacht even dat het om een vergelijkbare situatie ging, maar dat bleek niet zo te zijn.'

Scenario

Al snel kregen de burgemeesters een beter beeld van gebeurtenissen. Visser: 'Gedurende de dag ontwikkelt zo'n scenario. Het Amber Alert, een vrij zwaar middel, werd in de middag uitgezet. Al snel begon die zoektocht, de eerste cameraploegen arriveerden.'

De kinderen bleken hun hele leven in Beerta (gemeente Oldambt) te hebben gewoond en waren nog maar een paar maanden eerder met hun moeder naar Delfzijl verhuisd. Het nieuws over de vermiste kinderen kwam hard aan. Niet alleen hier maar het hele land leefde mee.

De saamhorigheid die er in de eerste dagen ontstond, riepen bij Visser beelden op uit zijn jeugd. 'Ik ben opgegroeid op Urk, daar waren vaak vermissingen, veel verdrinkingen. De hele vloot trok er dan uit om te zoeken, diezelfde verbondenheid zag ik nu hier ontstaan.'

De rollercoaster versnelde, de agenda vulde zich razendsnel. Een kort bezoek aan de zoekende vrijwilligers, overleg met politie, met de driehoek.

*Cora-Yfke Sikkema,
burgemeester Oldambt*

'Schouder aan schouder door een nachtmerrie die niemand voorbereidt'

*Herdenkingsplek
Jeffrey & Emma*

Sikkema: 'Dat betekent schakelen, soms van uur tot uur. Ik weet nog goed dat we 's avonds toevallig de burge-meesterskring hadden, dan ben je even onder collega's die meeleefden en ook begrijpen waar wij middenin zaten.'

De kunst is om een goede balans te vinden tussen al die rollen, zegt Visser. Welke rol moet ik op welk moment laten prevaleren?'

Krachtenveld

Naarmate de uren vorderden, begon het scenario zwarter te worden. Visser legde contact met collega Koos Janssen, oud-burgemeester van Zeist, waar in 2013 de broertjes Ruben en Julian vermist waren en later zijn gevonden. Visser was toen zelf burge-meester in Scherpenzeel. 'Koos kwam met heel nuttige adviezen. Hij maakte een goede schets van het krachtenveld. De nabestaanden, de school, de hele gemeenschap, gemeenteraad, politie, justitie, de eigen organisatie.' Sikkema vult aan: 'En dan jezelf nog.'

Visser knikt: 'Dat is ook precies wat Koos zei: op enig moment komt het er in dit soort situaties op aan hoe je zelf in het leven staat. Politie en justitie hebben een eigen afgebakende invalshoek. Als bestuurder, als burgervader kun je soms een andere afweging moeten maken.'

Dat advies hielp. Ook toen ze in die eerste dagen werden 'verrast' door een spontane persconferentie van de familie vóór het gemeentehuis in Delfzijl. Voor Visser was het snel duidelijk dat hij daar als burgervader moest staan. 'Ik wilde de familie steunen en dat heb ik ook gedaan. Dat vond ik een cruciaal moment.'

Familie van de vader

De gebeurtenissen volgden elkaar zo snel op, herinnert Sikkema zich. Soms te snel. 'Ik weet nog dat ik graag in contact wilde komen met de familie van de vader die ook in de gemeente woont. Ze zijn hun broer kwijt, een broer die iets gruwelijks heeft gedaan.'

In alle hectiek werd dat contact 'te laat gelegd', vindt ze nu. 'We hebben wel geregeld dat ze, zonder pers, ook naar de kade konden, naar de plek waar de auto was gevonden. Daar heb ik toen met de familie gesproken, geluisterd.'

Sikkema raadde de familie aan om vooral naar de herdenkingsplek in de kerk te gaan. 'Er stonden foto's van de kinderen, mensen konden er een kaarsje aansteken, maar ook even aanschuiven aan tafel. Heel waardig en liefdevol. Toen ik daar later was om met de vrijwilligers te praten, kwam de schoonzus van de vader binnen. Zo goed dat ze die stap durfde te zetten.'

De ene na de andere herinnering komt nu voorbij. Zoals die ene dorpsbewoner die op tv beweerde dat hij na de verdwijning nog contact had gehad met de vader. Toen zijn verhaal helemaal niet bleek te kloppen, werd de man door de dorpsgenoten in elkaar geslagen. De emoties liepen nóg hoger op toen er knuffels van de plek aan het water

In het Groningse dorp Beerta hebben meer dan duizend mensen de herdenkingstocht voor de omgekomen kinderen bijgewoond

'In crisis telt niet alleen het protocol, maar vooral wie je bent als bestuurder'

werden gestolen. De jonge Syrische ouders legden dit lachend vast op social media. Sikkema: 'Toen stonden er ineens 30 man bij de ouders van één van die jongeren voor de deur, hier in Winschoten. Online bleek dat hardcore fans van Cambuur naar die jongen, die zelf in Leeuwarden woonde, op zoek waren. Tja, dan heb je ineens contact met Buma in Leeuwarden. Een dag later stonden er juist mensen van de Syrische gemeenschap met bloemen op de stoep om hun afschuw van die actie te laten merken en hun medeleven met de nabestaanden te betuigen.'

Sterke intuïtie

Er zitten veel dimensies aan dit soort ingrijpende incidenten, klinkt het. Visser: 'Geen uur was hetzelfde. Mijn

veiligheidsadviseur en ik hebben in die eerste week 80 uur naast elkaar gezeten. En dan moest de tweede week nog komen.'

Uit de gemeenschap ontstonden ook allerlei goedbedoelde acties, zegt Visser. 'We hebben daarin zo zorgvuldig mogelijk geopereerd, de familie was leidend. Dat was voor ons glashelder.

Ze wilden aanvankelijk de stille tocht in Delfzijl houden, later werd dat toch Beerta.'

Een overleg met betrokken professionals rond het gezin hielp. Naast politie, Slachtofferhulp, uitvaartonderneming, 'Namens de familie' die de woordvoering vanuit het gezin regelde. Visser: 'Zo konden we zonder de familie te belasten, alle rollen en verantwoordelijkheden uitwisselen en afstemmen.'

De rol van burgemeester kan eenzaam zijn bij dit soort heftige gebeurtenissen. Sikkema: 'We hebben heel veel aan elkaar gehad. We zijn verschillend, maar hebben allebei een sterke intuïtie. We zijn elkaar ook niet kwijtgeraakt.'

WAT WE HIERVAN KUNNEN LEREN

Zoek elkaar op

Ben Visser: 'We hebben contact gezocht met collega's die eerder zo'n situatie hebben meegemaakt, zoals in Zeist. Dat helpt enorm. Je hoeft het wiel niet zelf uit te vinden. Schroom niet om andere gemeenten te bellen en ook binnen je eigen organisatie en met buurgemeenten de samenwerking op te zoeken.'

Scenario's geven houvast

Cora-Yfke Sikkema: 'Door vooraf verschillende scenario's door te denken, houd je overzicht. Je dwingt jezelf om niet alleen naar risico's te kijken, maar ook naar wat je gaat doen als het gebeurt. Juist in zo'n overweldigende situatie geeft dat houvast.'

Zorg voor samenwerking én een uitlaatklep

Cora-Yfke Sikkema: 'Onze dagelijkse dagstart en afsluiting met alle betrokkenen waren heel belangrijk. Niet alleen voor de afstemming, maar ook als uitlaatklep. Je maakt zulke intense dingen mee, dat moet je ergens kwijt. Gaandeweg word je echt één team.'

Volg niet alleen het protocol, maar ook je gevoel

Ben Visser: 'Protocollen zijn belangrijk, maar je moet ook durven vertrouwen op je intuïtie. Zorg dat er in je driehoek en crisisteam genoeg vertrouwen is om daarvan af te wijken als dat nodig is. Dat maakt je ook menselijk.'

Maak rollen en verantwoordelijkheden expliciet

Cora-Yfke Sikkema: 'In zo'n situatie werken veel partijen samen. Dan is het belangrijk dat je duidelijk hebt wie waarvoor verantwoordelijk is en hoe je elkaar aanvult. Zorg voor afstemming en één lijn, richting elkaar én naar buiten.'

Zorg ook voor elkaar – en voor jezelf

Cora-Yfke Sikkema: 'Dit soort situaties zijn ontzettend intens. Blijf alert op de belastbaarheid van iedereen, ook van jezelf. Je kunt niet eindeloos doorgaan. Er komt een moment dat je rust moet inbouwen om scherp te blijven.'

We hebben veel gebeld, veel geappt. Ook de teams van de gemeente werkten heel natuurlijk samen. Dit heeft op iedereen zo'n impact gehad.'

Af en toe hadden de burgemeesters zelf momenten dat ze lieten doordringen wat er nu echt was gebeurd. Een vader die met zijn twee kinderen het water inrijdt. Visser: 'Je zit voortdurend in de regelmodus, maar ik weet nog wel dat ik 's avonds laat terug naar huis reed en dat ik nog wel drie kwartier in de auto op de oprit bleef zitten. Om even alles te laten bezinken. Dan komen ook de emoties wel.'

Sikkema knikt. Ze herinnert zich dat ene telefoontje nog. Het bericht dat er een auto was gevonden. 'Hetzelfde type auto, dezelfde kleur, drie mensen.

Dat was het moment dat ik dacht: hij heeft het echt gedaan...'

Het beeld van de auto die omhoog werd getakeld, hebben de burgemeesters nog geprobeerd om uit de media te houden. Visser: 'Dat lukte natuurlijk niet, maar ik heb tijdens de persconferentie de pers wel om terughoudendheid gevraagd: "We leven nu eenmaal in een tijd waar alles vastgelegd wordt, maar weet wel wat de impact voor de nabestaanden is."

Vorbereiden op dit soort drama's als burgemeester is onmogelijk, klinkt het op het gemeentehuis in Winschoten. Natuurlijk, collega's in het hele land maken rampspoed mee. Ze zijn toch degene die bij nabestaanden voor de deur staan. Zij zijn de burgervaders of

-moeders die met een stevige handdruk of een hand op de schouder steun proberen te bieden. Dat hoort bij het bijzondere ambt.

Maar drama's met zoveel maatschappelijke impact laten zich niet in protocollen of crisisplannen vangen, weet Visser. 'Dat is wel onze belangrijkste les geweest, toch Cora-Yfke?' ■

'Juist in het donkerste moment blijkt de kracht van samenwerking'

GEWELDPATRONEN DOORBREKEN VERGT SAMENWERKING

Tekst | Mr.dr. Katinka D. Lünemann, Prof.dr. Majone Steketee

Geweld en agressie in relaties en gezinnen komt veel voor, in alle bevolkingsgroepen en culturen, en is van alle tijden. Sinds het begin van deze eeuw wordt hiervoor vaak de seksneutrale term 'huiselijk geweld' gebruikt: een verzamelnaam voor verschillende vormen van geweld (fysiek, seksueel en psychisch) binnen de huiselijke kring. Het gaat daarbij niet alleen om (ex-) partnergeweld, maar ook om geweld door andere familieleden of huisvrienden. Ook kindermishandeling, oudermishandeling, ouderenmishandeling en eengerelateerd geweld vallen onder deze term. Daarbij kunnen betrokkenen verschillende posities innemen: slachtoffer, pleger of getuige (Ten Boom et al. 2019; Groenen et al. 2019). Huiselijk geweld wordt sinds begin deze eeuw expliciet erkend als maatschappelijk probleem waarin de overheid een verantwoordelijkheid heeft vanuit emancipatiebeleid, gezondheidszorg en rechtsbescherming (overheidsnota 'Privé geweld – publieke zaak', 2002).

Aanpak gericht op het stoppen van geweld

Kindermishandeling en geweld in intieme relaties hangen samen. In relaties waar partnergeweld plaatsvindt en kinderen betrokken zijn, is het risico op kindermishandeling significant hoger (Ten Boom en Witkamp, 2016). Partnergeweld gaat bovendien vaak vooraf aan kindermishandeling (Robinson, 2014). Bij bijna drie vijfde van de gezinnen (57%) die bij Veilig Thuis worden gemeld, is sprake van zowel partnergeweld als kindermishandeling (Steketee et al., 2020, 2024). Het is dus belangrijk om partnergeweld zo vroeg mogelijk te signaleren en ondersteuning te bieden op het stoppen ervan. Dit voorkomt ook kindermishandeling.

Professionals die gezinnen begeleiden, kunnen geconfronteerd worden met agressie en geweld tegen een ouder of tussen ouders. Veel hulpverleners vinden het ingewikkeld om hiermee om te gaan: hulp bieden is iets anders dan

veiligheid borgen door het gesprek over agressie, dwang en (dwingende) controle te voeren (Mandel, 2025; Steketee e.a., 2020). Het vraagt om het onder ogen zien van geweld en verwaarlozing, te analyseren wie welk geweld pleegt en wie waarvan slachtoffer is, en tegelijk in verbinding te blijven met zowel volwassenen als kinderen. Dit is een grote uitdaging. (Bosker et al., 2018; Pels et al., 2011; Van Dam, 2021)

Een manier om geweld te vermijden, is het te framen als een 'conflict' dat ouders zelf moeten oplossen (het idee: 'waar twee vechten, hebben twee schuld'). Daarmee verdwijnen de concrete geweldsgedragingen, het patroon van dwang en controle en de context waarin het geweld plaatsvindt, uit beeld. In Nederland gebruiken we bovendien graag neutrale termen als 'ouders', 'betrokkenen' en 'partners', en benadrukken we gelijkwaardigheid tussen volwassenen. Om geweld te kunnen stoppen, is juist aandacht nodig voor slachtofferschap en plegerschap. Er zijn daarbij ook genderpatronen. Dit betreft enerzijds de aard en omvang van huiselijk geweld, en anderzijds de verwachtingen ten aanzien van gedrag voortvloeiend uit mannelijke en vrouwelijke rollen. Wat de aard en omvang betreft zijn vrouwen vaker slachtoffer van ernstig en structureel partnergeweld, waaronder seksueel geweld, stalking en dwingende controle (Prevalentiemonitor CBS; Ten Boom

'Een **systeemgerichte** aanpak betekent niet alles samen doen, maar voor iedereen gericht kijken naar veiligheid, verantwoordelijkheid en passende bescherming

'Wie geweld wil stoppen, moet het **benoemen**: zicht op slachtofferschap en plegerschap is essentieel om patronen van dwang en controle te doorbreken'

e.a., 2019). Ook zijn vrouwen veel vaker slachtoffer van partnerdoding dan mannen (Monckton Smith, 2021; Liem et al., 2025; Lünemann, 2025). Mannen zijn eveneens slachtoffer van huiselijk geweld, en dit kan op individueel niveau ernstig geweld betreffen (De Vogel & Uzieblo, 2020). Het expliciet erkennen van de slachtofferpositie is essentieel om te voorkomen dat het slachtoffer verantwoordelijk wordt gehouden voor het gedrag van degene die geweld pleegt. 'Blaming the victim' moet worden voorkomen (Römkens & Dijkstra, 1996). Het andere punt van genderrollen gaat over verwachtingen ten aanzien van gedrag voortvloeiend uit mannelijke en vrouwelijke rollen en verschillen in macht en afhankelijkheid. Dit terwijl machtsverschillen tussen mannen en vrouwen en rolverwachtingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid dwang en controle over vrouwen normaliseren en impact hebben op hoe tegen geweld en controle over de ander wordt aangekeken (Hendriks & Vledder, 2025; Römkens, 1992; Stark, 2007; De Vaan e.a., 2021).

Integraal en systeemgericht werken

De groeiende aandacht voor de samenhang tussen kindermishandeling en partnergeweld zorgt ervoor dat een integrale, systeemgerichte aanpak—met oog voor alle gezins- of relatieleden—steeds meer op de voorgrond komt. In de praktijk is dit echter complex. Zo'n

aanpak vraagt niet alleen om het combineren van verschillende (juridische) interventies, maar ook om een andere manier van kijken naar onveiligheid. Systeemgericht kijken, analyseren en handelen betekent daarbij niet dat betrokkenen altijd gezamenlijk worden gesproken door bijvoorbeeld Veilig Thuis of jeugdbescherming. Het betekent wel dat er voor iedereen aandacht is en dat per betrokkene wordt onderzocht welke hulp en bescherming nodig is (Lünemann, 2026).

Cruciaal is zicht op het geweldspatroon: wie doet wat tegen wie, hoe vaak, en met welke impact op het volwassen slachtoffer en de kinderen? Daarbij hoort ook aandacht voor de bredere context, zoals machtsverschillen, afhankelijkheden en rolverwachtingen. Gerichte aandacht voor degene die het geweld pleegt is nodig, maar altijd ingebed in een bredere integrale aanpak. Het stoppen van geweld moet voorop staan. Dat begint met een concreet veiligheidsplan om nieuw geweld te voorkomen en stress in het gezin te verminderen. Pas daarna kan worden

gewerkt aan stabiele veiligheid door risicofactoren aan te pakken. Dit vraagt om een meer gedifferentieerde inzet van (juridische) interventies: niet alleen ter bescherming van kinderen, maar ook voor de bescherming van volwassen slachtoffers (slachtoffer-ouder) en het begrenzen van plegers. Tegelijkertijd is een paradigmaverschuiving nodig in het kijken naar onveiligheid. De blik mag niet uitsluitend gericht zijn op toekomstige ontwikkelingsbedreigingen voor het kind (zoals in de jeugdbescherming vaak dominant is), maar moet eerst gaan naar directe veiligheid, het gedrag van degene die geweld uitoefent, het geweldspatroon en vormen van dwang en controle die impact hebben op zowel het kind als de slachtoffer-ouder (Lünemann, 2023). Hoe eerder professionals (en het sociale netwerk) de geweldsproblematiek serieus nemen en in gesprek gaan met de persoon die agressief is, naast aandacht voor minderjarige en volwassen slachtoffers, hoe groter de kans dat dit gedrag stopt (Mandel, 2025). Daarnaast zijn programma's als Voorzorg, gericht op jonge aanstaande

'Huiselijk geweld is geen privékwestie, maar een **maatschappelijk probleem** dat vraagt om actief ingrijpen van overheid en professionals'

'Zonder echte
netwerksamenwerking
blijft de aanpak
versnipperd en ontstaat
geen duurzame
veiligheid voor gezinnen'

moeders in een kwetsbare situatie, of programma's voor jongeren over gezonde relaties, van belang in het voorkomen van geweld in relaties en kindermishandeling.

Uitdagingen in netwerk-samenwerking

Netwerksamenwerking is nodig omdat gezinnen met huiselijk geweld en kindermishandeling vrijwel altijd te maken hebben met verweven problemen op meerdere leefdomeinen, terwijl hulp en bescherming nog sterk versnipperd zijn over organisaties met verschillende taken, bevoegdheden en informatieposities. Zonder netwerkgericht werken ontstaan overdrachtsverlies, dubbel werk en vertraging, en ontbreekt een gedeelde analyse van (on)veiligheid en onderliggende problematiek. Door professionals én het informele netwerk (familie, school, buurt) rondom het gezin met elkaar te verbinden, kan sneller en consistentier worden gehandeld, ervaren gezinnen meer continuïteit en

regie, en neemt de kans toe dat zowel directe als duurzame veiligheid wordt gerealiseerd (Steketee, 2025). Tegelijkertijd is (netwerk)samenwerking in de praktijk kwetsbaar en arbeidsintensief. Professionals moeten elkaar weten te vinden over organisatiegrenzen heen, terwijl mandaten, financieringsstromen, registratie-eisen en productienormen per organisatie verschillen. Daardoor is het lastig om één gezamenlijk plan te maken én daadwerkelijk als één team te handelen. Beslissingen worden soms uitgesteld omdat niet iedereen dezelfde informatie kan delen of dezelfde afwegingsruimte ervaart, en verantwoordelijkheden kunnen alsnog terugvallen op het eigen domein. Netwerkgericht werken vraagt bovendien om een gedeelde taal (over veiligheid, risico en regie), continuïteit in personele bezetting en tijd voor gezamenlijke reflectie, randvoorwaarden die onder druk staan door werkdruk, verloop en capaciteitstekorten. Ook het betrekken van het informele netwerk

(familie, vrienden, school, buurt) is niet vanzelfsprekend: zorgen over privacy, veiligheid en rolzuiverheid leiden geregeld tot terughoudendheid, waardoor een belangrijke bron van duurzame steun onbenut blijft. Deze knelpunten laten zien dat samenhang niet alleen een kwestie is van 'meer overleg', maar ook van structurele voorwaarden die samenwerking uitvoerbaar, consistent en vol te houden maken.

Een integrale en systeemgerichte aanpak van geweld in gezinnen en intieme relaties blijft uitdagend, zeker omdat dit vraagt om afstemming tussen zorg en recht. De samenwerking tussen het zorgdomein en het veiligheidsdomein in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is in ontwikkeling, maar heeft nog een lange weg te gaan (Lünnemann, 2026; Lünnemann e.a., 2018, 2023; Steketee, 2025; Steketee e.a., 2025). ■

Mr.dr. Katinka D. Lünnemann

Prof.dr. Majone Steketee

Vrijheid vraagt om grenzen

'Vrijheid is geen abstract begrip, maar iets wat je voelt als je jezelf kunt zijn zonder angst'

Je hebt geen lange tenen nodig, geen kort lontje en al helemaal geen harnas, om te constateren dat mannen in onze samenleving de toon zetten. Ook zonder de documentaire *Inside the Manosphere* van Louis Theroux te hebben gezien, voel je hoe testosteron zich niet alleen meester maakt van het debat, maar ook van de openbare ruimte. Dat baart mij zorgen. Als vrouw, als moeder en als burgemeester.

Laat ik beginnen bij het begin. Mijn vertrekpunt is eenvoudig: gelijke vrijheid voor ieder mens. Noem het feminisme, noem het fatsoen. In mijn gemeente zie ik dat dagelijks terug. In de mantelzorg, bij vrijwilligers en op het voetbalveld. Mensen die er voor elkaar zijn zonder zichzelf daarvoor op de borst te kloppen. Dat stemt hoopvol. Maar wie in 2026 nog naïef is, kijkt niet goed om zich heen.

In mijn rollen als burgemeester, als lid van het Genootschap van Burgemeesters en als voorzitter van het EURIEC, zie ik hoe veiligheid geen grenzen kent. In een grensgebied als het onze komen lijnen samen. Ondermijnende criminaliteit, drugs-verkeer en mensenhandel bewegen zich moeiteloos over grenzen heen. Op de kaart zijn die grenzen scherp, maar in de praktijk poreus. Dat maakt de opgaves complexer en urgenter. En juist daar worden kwetsbaarheden zichtbaar, vaak het eerst bij vrouwen.

En laten we daar eerlijk over zijn: de problemen van de grote stad zijn ook de onze. Ik merk dat vrouwen het nog altijd moeilijk hebben. Het glazen plafond is geen metafoor uit de vorige eeuw, maar een dagelijks obstakel. Wat mij misschien nog meer zorgen baart, is de onderstroom. De verharding. De achteloosheid waarmee grenzen worden overschreden, op straat, online en soms zelfs in de bestuurskamer. Schaamteloos seksisme is nog steeds aan de orde van de dag. Kwetsbaarheid wordt te vaak verward met zwakte. Maar het tegendeel is waar. Wat van waarde is, verdient bescherming. Ook vrouwen.

Ook persoonlijk ontkom je daar niet aan. Wanneer je als burgemeester verantwoordelijkheid neemt in een integriteitskwestie, ontdek je dat die rol niet zonder prijs is. Intimidatie, bedreigingen, smaad en laster vinden hun weg naar de persoon achter het ambt. Dat raakt je, en anders wanneer je vrouw bent in een rol waarin gezag niet vanzelfsprekend wordt gegund. Dat is geen klaagzang, maar een constatering. Tegelijkertijd zie ik iets wat we niet moeten onderschatten. In Simpelveld bestaat nog iets wat elders schaarser wordt: een hechte gemeenschap. Mensen die elkaar kennen, die elkaar zien en elkaar aanspreken. Heel Nederland kan hier iets van leren.

Veiligheid begint niet alleen bij systemen en structuren, maar bij wat we dagelijks doen. In de schoolklas, op de sportclub, in de muziekvereniging. Daar leren we wat gelijkwaardigheid betekent. Daar leren we ook dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar iets wat we samen vormgeven. Samenleven is een kwestie van geven en nemen. Je moet mensen niet alleen iets bijbrengen, maar soms ook iets afleren. Dat vraagt energie, geduld en een open blik. En een lange adem.

Vrijheid is geen abstract begrip. Het is iets wat je voelt als je over straat loopt, als je je uitsprekt, als je jezelf kunt zijn zonder angst. Die vrijheid laten we ons niet afnemen. Door niemand. Maar zien alleen is niet genoeg. Het vraagt dat we optreden. Dat we grenzen stellen. Dat we elkaar aanspreken en, waar nodig, ingrijpen. Ook als het schuurt. Juist dan. Want een samenleving die alles begrijpt, maar niets corrigeert, verliest haar vrijheid. En die manosphere is verstikkend. Geef mij een atmosfeer waarin iedereen kan groeien en bloeien.

Susanne Scheepers, Burgemeester Simpelveld

EEN VERBETERDE INZET VAN HET TIJDELIJK HUISVERBOD

Het opleggen van een **tijdelijk huisverbod** is één van de meest ingrijpende bestuurlijke besluiten die een burgemeester kan nemen. Het vraagt om handelen onder tijdsdruk, op basis van soms onvolledige informatie, met directe gevolgen voor veiligheid, rechtspositie en gezinssystemen. Een goede aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is essentieel om verdere escalatie of zelfs fataal geweld te voorkomen. Verschillende organisaties uit verschillende sectoren en domeinen, zoals gezondheidszorg, hulpverlening, onderwijs, sociaal domein, veiligheidsdomein en justitie, werken hierin dagelijks samen.

Tekst | Marieke Kleinjan, Dryske Roovers en Marije Cramer

Wet tijdelijk huisverbod

Het tijdelijk huisverbod is een krachtig middel om onveiligheid te doorbreken. Het doel van de Wet tijdelijk huisverbod is om personen die te maken hebben met (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling te beschermen. Deze wet geeft de burgemeester de bevoegdheid om een meerderjarig persoon van wie een ernstige dreiging van huiselijk geweld en/of kindermishandeling uitgaat, de toegang tot zijn of haar woning voor 10 dagen te onttrekken in combinatie met een contactverbod. Het tijdelijk huisverbod kan verlengd worden tot 28 dagen. De periode gedurende een huisverbod dient te worden benut om andere maatregelen te nemen die (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling kunnen wegnemen en hulp in te zetten voor alle betrokkenen.

In de huidige uitvoeringspraktijk wordt het huisverbod niet altijd optimaal benut door juridische en or-

ganisatorische randvoorwaarden die in de praktijk tot onduidelijkheid of terughoudendheid kunnen leiden. Voor betere bescherming van slachtoffers, het stoppen van geweld door de plegger en zodat alle betrokkenen de juiste hulp krijgen, is het belangrijk om in gezamenlijkheid te onderzoeken hoe het beter kan.

Landelijk verbetertraject tijdelijk huisverbod

In opdracht van de toenmalige minister voor Rechtsbescherming is op basis van recente wetenschappelijke inzichten en ervaringen uit de praktijk geanalyseerd op welke manier de inzet van het tijdelijk huisverbod kan worden verbeterd als onderdeel van de integrale aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling (Adviesrapport: 'Het tijdelijk huisverbod vanuit een nieuw perspectief'; Kleinjan – van Zwet, M. (2024)). Op basis van deze analyse wordt samen met gemeenten en de betrokken organisaties in 2026 projectmatig gewerkt aan de verbetering van de inzet van het huisverbod in de

praktijk. Dit vormt onderdeel van de voorbereidingen om wet- en regelgeving aan te passen.

Tien leidende principes voor een verbeterde inzet van het tijdelijk huisverbod

Het landelijke verbetertraject tijdelijk huisverbod is in januari 2026 van start gegaan met vier regionale pilots in Den Haag, Rotterdam, Groningen en Utrecht. De komende maanden wordt in de pilots een nieuwe verbeterde werkwijze beproefd.

Aan de hand van de tien verbeterprincipes uit de Leidraad Tijdelijk Huisverbod: een nieuw perspectief, wordt in de pilots praktijkervaring opgedaan met nieuwe werkwijzen en processen om het huisverbod eerder en effectiever in te zetten (ook bij patronen (en onmiddellijke dreiging) van geweld). Zo kan in gezamenlijkheid worden geleerd hoe het huisverbod beter kan worden benut, ten behoeve van de veiligheid van betrokkenen. De pilots

worden uitgevoerd in nauwe samenwerking met de volledige zorg- en veiligheidsketen, waarbij bestuurlijke regie en lokale samenwerking centraal staan. De opbrengsten van de pilots leiden eind 2026 tot aanbevelingen en onderbouwing voor een landelijke handreiking en beoogde wetswijzigingen. ■

Meer weten?

Marieke Kleinjan Landelijk coördinator | info@mariekekleinjan.nl

Dryske Roovers Regionaal projectleider pilots Rotterdam/ Den Haag | dryske@rooversadviesprojecten.nl

Marije Cramer Regionaal projectleider pilots Groningen/ Utrecht | info@marijecramer.nl

VEILIGHEID VOOR VROUWEN BEGINT THUIS

Tekst | Prof. dr. Janine Janssen

Het is goed nieuws dat steeds meer gemeenten zich nadrukkelijker zorgen maken over de veiligheid van vrouwen. Dat is nodig. Opvallend is dat onveiligheid in de publieke ruimte, de donkere steegjes, het overwoekerde groen, het station waar het toezicht te wensen overlaat, veel sneller in beeld komt dan wat zich achter de voordeur afspeelt. Het gevolg is dat de reflex in gemeenteland vaak dezelfde is: meer handhaving, meer camera's, meer verlichting, en scherper gesnoeide groenvoorziening. Begrijpelijk, want het gaat om zichtbaar beleid op zichtbare plekken. Maar als het gaat om de veiligheid van vrouwen, is het helaas **niet het zichtbare** dat het meest bedreigend is.

De werkelijkheid is dat vrouwen vooral onveilig zijn in hun eigen huis. Niet de onbekende op straat vormt het grootste risico, maar de bekende binnen de relatie: de (ex-)partner, of een ander gezins- of familielid, mensen van wie zij vaak emotioneel of financieel afhankelijk is. Dat is confronterend, want dit type geweld verschuift onze aandacht van de publieke naar de private sfeer en daarmee van maatregelen die we eenvoudig kunnen aanwijzen naar problemen die we liever niet zien.

Juist daarom verdient het geweld achter de voordeur een veel centralere plek in het denken van gemeenten over veiligheid. In ons gedecentraliseerde veiligheidsbestel zijn gemeenten niet slechts toevallige uitvoerders; zij zijn de spil in de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Gemeenten organiseren niet alleen de toegang tot de hulpverlening, maar zijn ook cruciaal voor vroegsignalering, voor de samenwerking tussen wijkteams, politie en zorg, en voor het ondersteunen van professionals die met deze complexe dynamiek te maken krijgen.

Toch zien we dat in debat en beleid over veiligheid van vrouwen zich in de praktijk nog vaak vooral richt op incidenten in de openbare ruimte, terwijl de structurele onveiligheid binnenshuis vaak onder de radar blijft. Vrouwen die in toxische afhankelijkheidsrelaties leven, aarzelen bovendien om hulp te vragen. Ze zijn bang voor repercussies, schamen zich of vrezen dat zij, en eventueel ook hun kinderen of huisdieren, uiteindelijk slechter af zullen zijn. Juist daarom is het essentieel dat gemeenten investeren in laagdrempelige ondersteuning, in deskundigheid bij professionals en in een lokale infrastructuur die bescherming biedt nog vóórdat het escaleert. Daarbij hoort ook aandacht voor vormen van controle en geweld die zich steeds vaker

digitaal afspelen: GPS-tracking, het misbruiken van sociale media, het uitlezen van data, het manipuleren via apps en technologie. Deze moderne varianten van afhankelijkheidsgeweld vragen om moderne antwoorden. Gemeenten kunnen hierin een voortrekkersrol spelen door kennis te bundelen, professionals te scholen en samen te werken met experts op technologie en veiligheid.

Het is tijd om de focus te verbreden. Natuurlijk moeten we blijven zorgen voor goede verlichting en toezicht in de openbare ruimte. Maar als gemeenten werkelijk willen bijdragen aan de veiligheid van vrouwen, begint dat met erkennen waar het gevaar het grootst is: in hun eigen omgeving, in relaties waarin macht, afhankelijkheid en controle op een ongezonde manier samenkomen.

Veiligheid is meer dan het bestrijden van onveiligheid op straat. Het is het versterken van vrouwen binnen hun dagelijkse, vaak complexe leefwereld. En juist daar hebben gemeenten het verschil te maken. ■

Janine Janssen, Prof. dr. Janine Janssen is hoogleraar Criminologie & Rechtsantropologie aan de Open Universiteit, lector Geweld in Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie. Tevens is zij hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

REIZENDE TENTOONSTELLING

Tekst | Guusje Veenhoven

Elke 8 dagen wordt er in Nederland een vrouw vermoord, vaak door haar (ex-)partner en bijna altijd omdat ze besluit uit de relatie te stappen. 6 op de 10 slachtoffers van femicide is omgebracht door hun (ex-)partner. Vrouwen worden onevenredig vaker gedood door hun (ex-)partner of een familielid dan mannen. De tentoonstelling FEMICIDE alarmeert, informeert en geeft een gezicht aan slachtoffers van dodelijk (ex-)partnergeweld tegen vrouwen en een stem aan hun nabestaanden. “We kunnen haar niet meer redden, we kunnen wel ons verhaal vertellen en andere vrouwen waarschuwen voor femicide”, aldus de nabestaanden.

'Femicide is geen incident,
maar het tragische eindpunt
van **herkenbare signalen**'

Uit onderzoek naar femicide blijkt dat er duidelijke fasen en specifieke signalen (rode vlaggen) zijn die de kans op escalatie van geweld of zelfs een dodelijke/fatale afloop aanzienlijk vergroten. Deze signalen en rode vlaggen vallen onder een specifieke vorm van (ex-)partnergeweld, namelijk intieme terreur. Voorbeelden van intieme terreur zijn; dwingende controle, stalking, psychologische manipulatie en fysiek en seksueel geweld. Wanneer men deze fasen en signalen (her)kent, kan femicide voorkomen worden.

Daarom bundelen stichting Open mind, gemeente Den Haag en de nabestaanden van slachtoffers van femicide hun krachten, om deze rode vlaggen/signalen onder de aandacht te brengen, het brede publiek te informeren en tips vanuit de nabestaanden mee te geven aan slachtoffers, omstanders, professionals en de samenleving. We hopen hiermee vrouwen in gewelddadige relaties te waarschuwen, hen te motiveren om met de juiste hulp hieruit te stappen en het aantal slachtoffers van femicide terug te dringen.

FEMICIDE

De reizende tentoonstelling FEMICIDE brengt de verhalen van dertien slachtoffers die door hun (ex-)partner zijn omgebracht, verteld door de nabestaanden. De foto's en openhartige verhalen maken de afschuwelijkheden van deze moorden voelbaar en tonen de levenslange impact hiervan op de nabestaanden.

In 2025 reisde FEMICIDE haar tweede jaar door het hele land! Het was een indrukwekkend en betekenisvol jaar. De buitententoonstelling stond in totaal 51 weken buiten op 17 locaties en van de binnententoonstelling reisden er drie versies door Nederland, waarmee we in totaal 57 weken op 14 locaties stonden. Daarnaast was de vrachtwagenbioscoop dit jaar op bijna 40 locaties te zien in samenwerking met Lavenderfilms, Stichting Sanne voor altijd 31 en de Politie.

De vrachtwagenbioscoop reist sinds september 2024 door Nederland en werd gelanceerd op het Spuiplein in Den Haag, in aanwezigheid van nabestaande Wim Hertgers, wethouder Volksgezondheid

'Rode vlaggen zien is levens redden'

Mariëlle Vavie en Tweede Kamerlid Songül Mutluer. De bioscoop is een initiatief van Wim Hertgers, die samen met zijn vrouw Monique strijdt tegen femicide na de moord op hun dochter Sanne. Ook dit jaar zullen de binnen- en buitententoonstellingen, samen met de vrachtwagenbioscoop, door heel Nederland reizen. De buitententoonstelling is wegens succes, in samenwerking met het Ministerie van Justitie en Veiligheid, gedupliceerd en reist op twee locaties tegelijk door het land. Benieuwd of de tentoonstelling naar jouw gemeente komt? Bekijk de tour op: www.stichtingopenmind.nl/femicide

Geïnteresseerd in het project? Neem gerust contact op met Guusje Veenhoven via guusje@stichtingopenmind.nl. ■

PRAKTIJK, PREVENTIE EN PARTNERSCHAP IN HART VAN BRABANT

Huiselijk geweld en femicide zijn veelbesproken thema's die ook bestuurlijk onder een vergrootglas liggen. Iedereen is het erover eens: het lukt nog onvoldoende om huiselijk geweld te stoppen en er is meer nodig op het gebied van wetgeving en beleid. In de regio Hart van Brabant wordt hier concreet, samen met partijen uit de praktijk hard aan gewerkt. **Judith Martens**, manager bij Sterk Huis, vertelt over de aanpak van huiselijk geweld in deze regio aan de hand van een aantal concrete voorbeelden.

Tekst | Marit Kunnen

Foto | Julie de Bruijn, Joris Buijs, Pernille Biezen, Marit Kunnen

Judith Martens: "In regio Hart van Brabant werken we met Sterk Huis en een breed netwerk van ketenpartners aan een integrale aanpak, waarin preventie, signalering, handhaving en zorg samenkomen. Ons uitgangspunt daarbij is: als we allemaal dezelfde taal spreken en dezelfde signalen herkennen, komen we verder."

Bestuurlijk Platform: verbinding als norm

"Het Bestuurlijk Platform Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is het hart van deze regionale samenwerking," aldus Martens. "Hier zijn zo'n 25 organisaties uit strafrecht, onderwijs, zorg, welzijn en ondersteuning bij aangesloten. De kracht zit in verbindend samenwerken."

Het Bestuurlijk Platform wordt voorgezeten door de Peter de Kok,

wethouder Gezondheid, Zorg en Cultuur van kerngemeente Tilburg. Er wordt gewerkt vanuit zeven leidende principes:

1. Verbindend samenwerken in de netwerksamenwerking is de norm (in plaats van een ketenaanpak).
2. Er wordt gewerkt volgens one-stop-shop: netwerkpartners doen geen dubbel werk.
3. Alle leden maken gebruik van ervaringsdeskundigen.
4. De deskundigheid van professionals wordt via het regionaal Expertisecentrum Huiselijk geweld en kindermishandeling gefaciliteerd.
5. In het werk zijn de gezinsprofielen van Verwey-Jonker uitgangspunt.
6. Er wordt datagericht gewerkt.
7. Het toekomstscenario voor jeugd- en gezinsbescherming vormt het uitgangspunt voor de inzet op toekomstige ontwikkelingen.

"Niemand lost huiselijk geweld alleen op," licht Judith Martens toe. "Daarom is die samenwerking van cruciaal belang. Ervaringsdeskundigen schuiven structureel aan, waardoor praktijkverhalen en beleidsvorming elkaar versterken. Het platform werkt datagericht, faciliteert deskundigheid via het Expertisecentrum en zet in op gezamenlijke ambities en concrete doelstellingen. Deelnemers beschikken over voldoende mandaat vanuit hun organisatie en ervaren weinig belangenconflicten. Leren van elkaar en de persoonlijke verhalen van ervaringsdeskundigen zien we als de grootste waarden."

Er zijn diverse voorbeelden te geven van hoe deze samenwerking tot uiting komt. Judith noemt er een aantal om dit te concretiseren.

Buitenexpositie Femicide bij het Centraal Station in Tilburg

Clëntenraad: voorlichting aan de Politieacademie

“Zoals gezegd is het inzetten van ervaringsdeskundigheid een structureel onderdeel van de aanpak. Sterk Huis heeft een actieve cliëntenraad die onder andere voorlichting geeft aan de Politieacademie. Ex-clënten delen hun verhaal met agenten in opleiding, wat zorgt voor wederzijds begrip en een andere blik op huiselijk geweld.” Agenten leren hierdoor niet alleen te handelen, maar ook te luisteren zonder oordeel. Deze praktijkdagen zijn onderdeel van de opleiding in Brabant en Zeeland. Ervaringsdeskundige Lotje: “Ieder verhaal is anders, maar er is wel een basis wat de politie altijd kan doen. Pleger en slachtoffer uit elkaar halen en ze allebei hun verhaal laten doen bij een agent bijvoorbeeld. En ook hulpverlening aanbieden, goed luisteren en oog hebben voor de kinderen.”

Lotje ziet een flinke verandering door de jaren heen. “Een paar jaar geleden hadden ze vooral een focus op aanhouden en aangifte doen. Nu zien we een andere generatie, die praat, vraagt wat er gebeurd is en medische hulp inschakelt. Ze zijn meer bezig is met mentale gezondheid en het is normaler om het daar over te hebben. Ik geef de training samen met een politieagent met 25 jaar ervaring. We vullen elkaar heel mooi aan. Hij leerde destijds niets over huiselijk geweld in zijn opleiding. Laatst zei hij: ‘Sinds ik jullie gesproken heb, is mijn beeld van huiselijk geweld

totaal veranderd’. Daardoor is ook zijn handelen veranderd.” Martens: “De trainingen zijn een mix van theorie en praktijk, waarbij de impact van bejegening centraal staat. Dit heeft geleid tot meer begrip en betere hulpverlening door de politie.”

Filomena: één loket voor slachtoffers

Een mooi voorbeeld van krachtenbundeling is Filomena Hart van Brabant. Bij Filomena werken de Gemeente Tilburg, Veilig Thuis, het Zorg- en Veiligheids-huis, Toegang Tilburg, Sterk Huis, het regionaal Expertisecentrum Huiselijk geweld en kindermishandeling, politie, GGD, het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis, het Centrum Seksueel Geweld, het Multi Expert Team, IMW regio Tilburg en Team CAS samen om slachtoffers van huiselijk geweld te bereiken en te helpen. Martens: “Uit onderzoek blijkt dat bij huiselijk geweld slechts het topje van de ijsberg in beeld is. We willen een doelgroep bereiken die nu de weg naar hulp niet kan, wil of durft te vinden. In onze regio is veel expertise rondom het thema huiselijk geweld en kindermishandeling, bij Filomena komt dat samen.”

Filomena biedt:

- Een laagdrempelige inloop met warm ontvangst door een ervaringsdeskundige, zonder afspraak en eventueel anoniem;
- Een intensief casemanager met specialistische expertise die aanspreekpunt tijdens het traject blijft;
- Specialistische expertise van samenwerkingspartners, met alle benodigde inzet onder één dak.

Martens vervolgt: “Filomena is een aanvulling op de bestaande samenwerkingsstructuren. Het is een intensieve samenwerking met expertise op het gebied van zorg en straf op één plek. Dat biedt mogelijkheden voor de ondersteuning op complexe casuïstiek, effectieve coördinatie en snelle informatie-uitwisseling. Alle hulp van begeleiding tot strafrecht en behandeling is onder één dak georganiseerd. De samenwerking met de gemeente en andere partners zorgt voor een stevige basis en politieke steun.”

Bij de realisatie van Filomena in Tilburg was de steun vanuit de politiek een belangrijke succesfactor. Martens: “Er werden moties ingediend in de gemeenteraad, die leidden tot raadsinformatiebijeenkomsten, waar partijen uitlegden waarom dit nodig is.” Ook het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut naar Filomena in Rotterdam hielp om de raad te overtuigen. De gemeenteraad stemde uiteindelijk niet alleen in, maar stelde ook een ultimatum: op 1 oktober 2025 moet het open. Die politieke druk hielp om vaart in de ontwikkeling te krijgen. “Wij hebben nu de wind mee, maar dat heb je ook echt wel nodig,” zegt Judith Martens.

**'Niemand stopt
huiselijk geweld alleen –
samenwerking is de sleutel'**

'Eén loket,
één aanpak:
hulp, zorg en veiligheid
onder één dak'

Themamiddag 'Opstaan tegen intieme terreur & femicide – Dat doen we samen!'

Filomena Hart van Brabant is gevestigd in de Stadswinkel in de Tilburgse binnenstad. "Het voordeel is dat je daar ook komt voor je rijbewijs of je vuilniszakken. Dat maakt het makkelijker voor slachtoffers om binnen te lopen zonder argwaan te wekken. De samenwerking tussen gemeente, Veilig Thuis en Sterk Huis zorgt dat slachtoffers snel en effectief geholpen worden," aldus Martens.

Spoorbijeenkomsten: de cirkel doorbreken

Martens: "In regio Hart van Brabant vinden we het belangrijk dat alle betrokkenen bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling passende hulp of ondersteuning krijgen. De Spoorbijeenkomsten vormen een pilot die het aanbod in het vrijwillig kader compleet moet maken. Betrokkenen die over grenzen van anderen (dreigen te) gaan, kunnen elkaar hier ontmoeten, samen leren en gewelddadig gedrag voorkomen en (duurzaam) stoppen. In groepen van maximaal twaalf deelnemers werken we aan gedragsverandering en het doorbreken van taboes. We bieden handvatten om situaties niet te laten escaleren. Ervaringsdeskundigen spelen ook hier een centrale rol. De pilot wordt nu uitgerold en we vragen politie, huisartsen en wijkteams om actief door

te verwijzen, waardoor de drempel om hulp te zoeken lager wordt."

Tijdelijk huisverbod

In 2020 onderzocht het Verwey-Yonker Instituut waarom er in de vier grote steden in Nederland steeds minder huisverboden worden opgelegd. De onderzoekers concluderen dat reorganisaties bij de politie en in de zorg de grote boosdoeners waren. Daarmee is er veel kennis over huiselijk geweld verloren gegaan. Politie en hulpverleners weten niet goed wanneer een huisverbod ingezet kan worden en dat het een krachtig middel kan zijn om geweld in een gezin te stoppen. Regio Hart van Brabant kent het tijdelijk huisverbod. Judith Martens vertelt wat dat inhoudt: "In plaats van dat het slachtoffer een veilig onderkomen moet zoeken, wordt de pleger de toegang tot de eigen woning geweigerd. Tien dagen lang mag de pleger niet naar huis en geen contact opnemen met het slachtoffer of

de kinderen. Daarnaast wordt er direct hulpverlening gestart."

Concreet betekent dat:

- Als een geweldpleger een huisverbod krijgt van de burgemeester, mag die de woning niet meer in en ook geen contact opnemen met zijn partner of kinderen.
- De politie mag het huis in en de huissleutels van de pleger afpakken om te voorkomen dat diegene terugkomt.
- Het verbod kan worden verlengd met maximaal achttien dagen. Op overtreding staat een gevangenisstraf van maximaal twee jaar.

Judith Martens vervolgt: "Het huisverbod is een krachtig middel, omdat er sprake is van directe bescherming van de slachtoffers en tegelijkertijd hulp wordt geregeld voor alle gezinsleden, dus ook voor diegene die gewelddadig is. Met een huisverbod en de daarbij

'Ervaringsdeskundigen
maken beleid **menselijk**
en effectief'

Expositie Niet Mijn Keuze in pop-upstore in de binnenstad van Tilburg

'Het huisverbod beschermt direct én doorbreekt de cirkel van geweld'

horende hulpverlening kunnen we de soms jarenlange durende cirkel van geweld doorbreken."

Vader-kind afwegingskader

Judith Martens: "Een ouder en kind komen niet zomaar in de opvang. Vaak gaat daar een lange periode van ernstig geweld aan vooraf. De stap naar de opvang is zeer ingrijpend voor een kind. Rust en ruimte zijn op dat moment belangrijk. Toch speelt vaak de vraag of contact met de achterblijvende ouder (in de meeste gevallen vader) gewenst is. Dit is al jaren een moeilijke, spannende en vaak individuele afweging." Samen met Blijf Groep en Moviera startte Sterk Huis in 2023 het onderzoek 'Vader-kind-contact in de opvang' met als resultaat een duidelijk afwegingskader. Dit ondersteunt professionals in de veilige opvang bij het maken van de juiste afwegingen en beslissingen.

Judith Martens: "Kinderen hebben andere behoeften en belangen dan moeders. En we hebben te maken met vaders, die meestal ook gezag hebben en waar kinderen zich soms zorgen om maken. Contact met beide ouders is belangrijk, maar ook heel complex. Ze zitten niet voor niets in de veilige opvang. Het afwegingskader en de hand-

leiding helpen daarbij. De hulpverlener doorloopt een aantal vaste stappen en samen met ketenpartners, gezinsleden en het sociale netwerk wordt de juiste afweging gemaakt."

Het inschatten van de veiligheid van het contact kent verschillende aspecten. De belangen van alle gezinsleden, de verschillende geweldsdynamieken en de impact van het geweld op het kind. Het afwegingskader en de handleiding omschrijven vier fasen:

- Fase 1: moeder en kind komen in de opvang. Vader wordt op de hoogte gebracht, maar er is geen contact. De rustperiode is nodig voor een goede afweging en beoordeling.
- Fase 2: binnen tien dagen is er een multidisciplinair overleg tussen alle betrokken professionals met een beslismoment: wel/geen vader-kind-contact.
- Fase 3: indien gewenst én veilig wordt er toegewerkt naar vader-kind-contact met een goede vertrouwensband en samenwerkingsrelatie tussen alle betrokken gezinsleden, professionals, netwerkpartners en het sociale netwerk.
- Fase 4: voortdurend monitoren en evalueren van het vader-kind-contact.

Het onderzoek, het afwegingskader en de handleiding 'Vader-kind-contact in de opvang' zijn tot stand gekomen met financiering van Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving (SASS) en in samenwerking met en financiering door Blijf Groep, Moviera en Sterk Huis.

Trainingen, bijeenkomsten en kennisdeling

De expertise rondom deze thema's in de regio, komt zoals gezegd voor een belangrijk deel samen in het regionaal Expertisecentrum Huiselijk geweld en kindermishandeling. Hierin werken Veilig Thuis, IMW en Sterk Huis samen met als doel kennisdelen en het aanjagen van de aanpak van huiselijk geweld. Judith Martens: "We investeren in deskundigheidsbevordering door trainingen, intervisie en bijeenkomsten voor professionals. Denk aan netwerk-bijeenkomsten, maar ook aan het trainen van leerkrachten in de Meldcode of het voorlichten over eengerelateerd geweld. Het Expertisecentrum faciliteert al deze activiteiten en zorgt dat de aanwezige specialistische kennis breed gedeeld wordt. Ervaringsdeskundigheid is ook hierbij een rode draad: niet alleen in de aanpak, maar ook in advies en beleidsvorming."

'Preventie begint vóór het probleem zichtbaar wordt'

Exposities en publiekscampagnes: taboe doorbreken

Om deze thema's ook bij inwoners onder de aandacht te brengen, organiseert het Expertisecentrum, samen met diverse partners uit de regio, ook exposities en bijvoorbeeld webinars. In 2025 was de buitenexpositie Femicide een maand lang te zien op station Tilburg. Een bezoeker zei hierover: "Door de verhalen en beelden beseft ik hoe dichtbij huiselijk geweld kan zijn. Het motiveerde mij om signalen in mijn omgeving serieus te nemen." Er waren daarnaast diverse bijeenkomsten en activiteiten rondom het thema femicide in de stad.

Dit jaar was de expositie 'Niet mijn Keuze' over huwelijksdwang en achterlating twee weken lang te zien in de binnenstad en vervolgens nog twee weken bij Yonder, een school voor beroepsonderwijs, locatie Zorg en Welzijn. Judith Martens; "Zo proberen we thema's onder de aandacht te brengen van een groot publiek. We wijzen op signalen en vertellen dat inwoners zelf ook iets kunnen doen als ze zich zorgen maken over iemand in hun omgeving. Natuurlijk zetten we ook sociale media en publiekscampagnes in om bewustwording te vergroten en taboes te doorbreken."

Smart Start: preventie met data

Preventie is een belangrijk onderdeel van de aanpak. Martens: "Problemen in gezinnen zijn nooit in één keer heel groot. Daarom geloven we bij Sterk Huis ook in preventie: in collectief aan de voorkant interventies plegen, waardoor risicofactoren zoals armoede, ontwikkelachterstanden aangepakt worden." Sterk Huis gelooft daarbij in Smart Start denken en doen. Martens: "Met Smart Start brengen we risicofactoren in wijken en buurten datagedreven in kaart. Samen met inwoners ontwikkelen we vervolgens collectieve interventies, zodat grote problemen aan de achterkant worden voorkomen. Dit vraagt ook om een beweging naar de voorkant: vroeg signaleren, samenwerken en kennisdelen."

Partnerschap en samenspel

Martens: "Als ik kijk naar wat maakt dat we zoveel succesvolle voorbeelden hebben van de aanpak van huiselijk geweld in onze regio, dan zie ik een paar dingen die eruit springen. De politiek moet hier aandacht voor hebben en het prioriteren, geld vrijmaken en faciliteren. Daarnaast is het van belang om goed in beeld te hebben welk geweld er is en waar je onvoldoende zicht op hebt, zodat de behoefte duidelijk is.

En de allerbelangrijkste: breng alle partijen bij elkaar en zorg dat je met afspraken gaat maken. De aanpak van huiselijk geweld in Hart van Brabant is een samenspel van bestuurlijke visie, praktijkervaring en innovatieve samenwerking. Alleen samen kunnen we huiselijk geweld duurzaam stoppen. Voor zo'n aanpak is het van belang dat burgemeesters en wethouders vertrouwen uitspreken naar alle partijen en dat er mandaat is om te doen wat we met elkaar nodig achten. Dit geeft slag- en doorzettingskracht en dat helpt om stappen te zetten."

Geweld, ongelijkheid, afhankelijkheid en onveiligheid zijn hardnekkig, soms onzichtbaar, maar altijd aanwezig. Geweld stopt niet vanzelf; het vraagt om gezamenlijke actie, kennisdeling en erkenning van ieders rol. Verandering is mogelijk, zolang je het niet alleen hoeft te doen. Door samen te werken, over organisaties, disciplines en perspectieven heen, zijn we sterker dan de krachten die geweld mogelijk maken of in stand houden. ■

'Alleen **samen** zijn
we sterker dan geweld'

Judith Martens
Manager Veilige Opvang Sterk Huis

BURGEMEESTER SIETSE WILS VAN HET BELGISCHE BREE

MET BEIDE VOETEN OP DE GROND, MIDDEN IN DE GRENSREGIO

In het Belgisch-Limburgse grensgebied koos burgemeester **Sietse Wils** voor een opvallende start. In zijn eerste jaar liep hij mee met alle diensten van de stad Bree, van de kinderopvang tot de technische dienst. 'Lokaal bestuur gaat over dienst verlenen, dat vergeten we nog wel eens.'

Tekst | Jessica Maas

'Ik stoor me vaak aan politici die de voeling met de man of vrouw in de straat verliezen. Maar een volksvertegenwoordiger moet weten wat mensen bezighoudt. Je kan zes jaar vanachter het bureau beslissingen nemen, zonder te weten wat de impact daarvan is op de werkvloer', blikt Sietse Wils (32) terug. Sinds eind 2024 is hij burgemeester van Bree, een stad met een kleine 17.500 inwoners.

Hij maakte er een bijzondere start. In het eerste jaar liep hij met alle stadsdiensten, een kleine veertig in totaal, een paar uur mee. Zijn manier om de organisatie en mensen in de uitvoering te leren kennen. 'Ik heb van alles gedaan: met de bestelwagen van de technische dienst mee, 's morgens om zes uur het stadhuis poetsen met emmer en dweil. Lokaal bestuur gaat over dienst verlenen, dat vergeten we nog wel eens.'

Zo maakten de ambtenaren én inwoners van Bree kennis met hun nieuwe burgemeester. De Belgische pers smulde van de bijzondere foto's. 'Daar was het me niet om te doen. Ik

wil een aanspreekbare en toegankelijke burgemeester zijn en ik zou het alle collega's aanraden. Ik ga graag in gesprek met mensen, ongeacht rangen of standen. Dat heb ik echt van huis uit meegekregen. Mijn grootvader was wegearbeider, mijn grootmoeder huisvrouw. Een doorsnee familie, met twee voetjes op de grond. Dat is misschien wel de beste levensles die ik heb meegekregen.'

Advocaat

Wils is advocaat. Nog steeds. Voor veertig procent, naast het burgemeesterschap. 'Dat is druk, maar wel een heel bewuste keuze. Een gewone job helpt om voeling te houden met het echte leven.'

'Lokaal bestuur begint bij weten wat er **écht speelt**'

'Een goede beslissing ontstaat door luisteren en verbinden'

Het echte leven klopt in het eerste jaar van zijn burgemeesterschap vaak genoeg aan de deur. Het is ook in België de burgemeester die bij calamiteiten uit bed wordt gebeld. 'In augustus waren hier straatraces met zo'n zeshonderd deelnemers. Dan wordt er toch in mijn richting gekeken om bepaalde beslissingen te nemen.'

Hij is zich bewust van de grote verantwoordelijkheid die op de schouders van burgemeesters rust. 'Je moet sterk in je schoenen staan. Er is geen handleiding die zegt hoe dat moet. *Trial and error*, zeg ik vaak. Elke dag leer ik bij.'

Hij vat zijn aanpak mooi samen: 'Goed luisteren, luisteren naar experts en dan van alle elementen een synthese maken, en dat dan samenvatten in een beslissing waarvan ik denk dat die door alle stakeholders wordt gedragen en vooral kan worden uitgevoerd.'

Zijn achtergrond als advocaat helpt. Zijn specialisatie in bestuursrecht ook. Besluiten om bijvoorbeeld een woning

onbewoonbaar te verklaren móeten juridisch standhouden. Hij vinkt die stappen in z'n hoofd vaak af. 'Maar de verantwoordelijkheid als advocaat is toch weer heel anders dan die van een burgemeester. In crisissituaties moet je niet te veel of te lang twijfelen. Dat helpt niet en daar is ook geen tijd voor.'

Hotspot

Al in de eerste maanden van zijn burgemeesterschap maakte hij kennis met de bijzondere dynamiek van het Limburgse grensgebied, een bekende hotspot in de drugsproductie. Eind vorig jaar werd 20.000 liter drugsafval

gevonden in een trailer in Bree. Eerder in april 2025 werd in een kasteel in Bree nog een groot actief drugslab gevonden, twee Nederlanders en een Belg werden opgepakt.

'Ik ben daar ook ter plaatse geweest. Ongelofelijk om te zien wat voor enorme installaties daar achter de gevel schuilgingen. Voor de productie van crystal meth, wat we kennen van Amerikaanse series als *Breaking Bad*. Dit is de realiteit van de grensregio. De productie van synthetische drugs en cannabisplantages gedijen hier zeer goed.'

Hij ziet de georganiseerde criminaliteit en bijbehorende ondermijnende praktijken in zijn stad oprukken. 'Daar moeten we heel beducht voor zijn, de gevolgen zijn heel breed. We hebben het over huisjesmelkerij, mensenhandel, prostitutie maar ook domicilliefraude (woonfraude). We proberen alle signalen zo goed mogelijk op te volgen maar we zien, vrees ik, maar een topje van de ijsberg.'

'In crisis telt snelheid—twijfel is geen optie'

Veel zaken gaan schuil achter de voordeur. 'Er glipt veel tussen de mazen van het net. Ik vind het echt de taak van een burgemeester om de verschillende expertises en diensten binnen de stad bijeen te brengen en signalen aan elkaar te knopen door kennis te delen. Bij zo'n overleg blijkt soms dat elke dienst al een dossier over een bepaald adres heeft. Door al die informatie samen te brengen krijgen we een veel completer beeld en kunnen we ook doorpakken.'

Ook de politiediensten en brandweer in België en Nederland werken veel

samen. 'Toevallig hebben we pas nog een afspraak met de hulpdiensten en Nederlandse burgemeesters bij de brandweerkazerne in Stramproy bij Weert gehad. We gaan nog meer over landsgrenzen heen samenwerken.'

Waardering

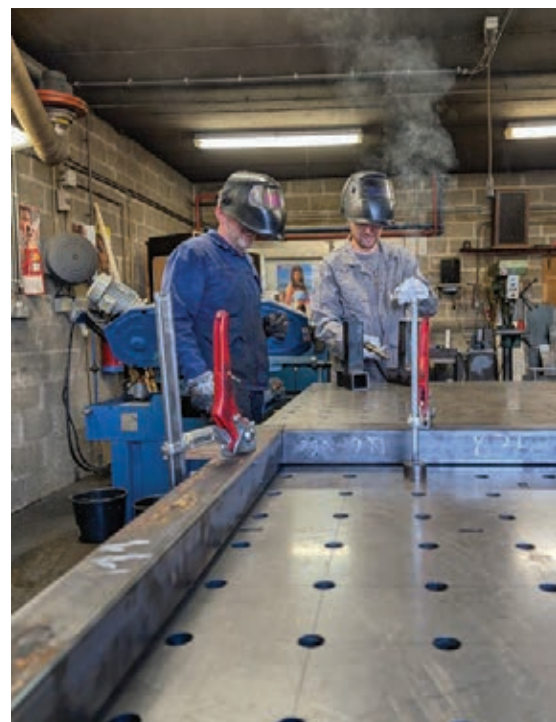
Ondanks de grote verantwoordelijkheid en lastige knopen die hij soms moet doorhakken, is Wils blij dat hij de rol van burgemeester heeft aanvaard. Geen dag is hetzelfde, hij geniet van het contact met de inwoners. Hij vertelt hoeveel mensen hem met carnaval 'rond de nek' zijn gevlogen. 'Het is bijzonder om te merken dat mensen mij waarderen. Mijn leeftijd maakt me misschien ook wel wat toegankelijker.'

Wils is met zijn 32 jaar zeker niet de jongste burgemeester in België. 'We hebben inderdaad best veel jonge burgemeesters, zelfs in de provincie Limburg ben ik niet de jongste. Toen ik hier begon, was de jongste collega 25. Dat is positief. Mijn leeftijdsgenoten en ik pakken zaken toch anders aan.'

Ik denk dat we inwoners eerder willen betrekken bij besluitvorming, vaker toetsen wat het draagvlak is.' Hij heeft met een aantal jonge collega's regelmatig contact. 'Dat is heel fijn, het burgemeesterschap is bij momenten een eenzame job.'

Het feit dat in Nederland burgemeesters benoemd worden en in België verkozen, maakt volgens hem een groot verschil. 'Wij hebben hier de gunst van de kiezer nodig, waardoor we iets meer met de waan van de dag leven. We kunnen door de burgers worden afgerekend, collega's over de grens niet.' ■

**'Ondermijning zie je
pas als je signalen
samenbrengt'**

ONLINE HAAT IS GEEN BIJZAAK

WAT BETEKENT HET VOOR WIE BESTUURT, EN WAT IS DE ROL VAN DE BURGEMEESTER?

Voor online haat is geen plek in onze democratie. Dat verklaarden landelijke politieke partijen en belangenorganisaties onlangs. Zij ondertekenden op 3 maart 2026 het gezamenlijk geschreven protocol 'Veilig online zichtbaar in de politiek', een partij-overstijgende aanpak om politici beter te beschermen tegen online haat en intimidatie. Het protocol is ontwikkeld door de Werkgroep Veilig in de Politiek, een initiatief van Stichting Stem op een Vrouw.

Tekst | Dr. Zahra Runderkamp, Devika Partiman

Foto | Vere Maagdenberg

De veiligheid van politici raakt álle politieke partijen, maar voor dit collectieve probleem was niet eerder een gezamenlijke aanpak. Ook burgemeesters hebben hierbij een belangrijke rol. Een kerntaak van burgemeesters is tenslotte openbare orde en veiligheid. Binnen de portefeuille gaan de bevoegdheden van een burgemeester ver: zij hebben gezag over politie en brandweer, mogen bij noodsituaties stevig ingrijpen, en mogen openbare bijeenkomsten waarbij de veiligheid niet gegarandeerd kan worden verbieden. Daarnaast zijn ze ook verplicht de bestuurlijke integriteit te bevorderen.

Maar die bevoegdheden bevinden zich grotendeels in het fysieke domein, en op het moment dat er direct gevaar is. Hoe zit het met de online wereld? Wie beschermt dáár het debat, het vrije woord, veiligheid en integriteit? Hoe kunnen burgemeesters hierbij helpen? In dit stuk zullen we ingaan op het gelanceerde protocol, maar ook belichten hoeveel werk er nog te doen is. En hoe belangrijk de rol van burgemeesters

hierbij is. We weten inmiddels hoe vaak online haat voorkomt. Het is, helaas, aan de orde van de dag. Al met al zien we dat online haat geen randverschijnsel is, maar beïnvloedt wie er instapt, wie blijft, en wie doorstroomt. Daar vragen we vandaag opnieuw aandacht voor.

Wat is online haat?

Politieke ambtsdragers kunnen hun werk niet doen zonder zichtbaar te zijn: mediaoptredens, sociale media en publieke bijeenkomsten horen er simpelweg bij. Bovendien vormen sociale media een directe lijn naar burgers, en kunnen politici zo in gesprek zijn met de mensen die ze vertegenwoordigen. Helaas blijkt steeds weer dat die zichtbaarheid ook een prijs heeft. Zeker online kan die zichtbaarheid zich óók vertalen in agressie en intimidatie. Anders dan in de fysieke wereld is de drempel laag.

Online haat kan worden begrepen als een verzameling van uitingen van haat, intimidatie en bedreiging via digitale

platforms. Het richt zich op politici als publieke figuren, maar vaak ook nadrukkelijk op hun persoon. Daarbij is er een onderscheid tussen kritiek en haat. Kritiek is gericht op gedrag, standpunten of beleid en hoort bij het democratisch debat. Haat richt zich op de persoon zelf en vaak op diens identiteit, zoals gender, etniciteit of religie, en heeft als doel te kwetsen, te intimideren of tot zwijgen te brengen.

Die haat neemt verschillende vormen aan. Denk aan seksistische en misogynie opmerkingen, racistische aanvallen, expliciete bedreigingen, het delen van privégegevens (doxing), of gecoördineerde aanvallen waarbij groepen zich tegelijk op één persoon richten. Wat deze vormen gemeen hebben, is dat ze zelden op zichzelf staan. Online haat is geen incident, maar onderdeel van bredere patronen van gendergerelateerd en intersectioneel geweld. Het verschuift deels van offline naar online, maar volgt dezelfde bestaande ongelijkheden. Daarmee is het geen individueel probleem, maar structureel

verweven met machtsverhoudingen in de samenleving.

Wie raakt het?

Agressie en intimidatie komen veel voor onder politieke ambtsdragers. Uit de Monitor Integriteit en Veiligheid blijkt dat ongeveer 45 procent van hen ermee te maken hebben gehad. Het grootste deel daarvan vindt online plaats.

Belangrijk is dat deze agressie niet gelijk verdeeld is. Vrouwen krijgen er vaker mee te maken dan mannen en de aard van die agressie verschilt ook. Waar mannen vaker worden aangevalen op hun standpunten, is de agressie tegen vrouwen vaker persoonlijk en gericht op hun identiteit. Dat maakt de impact niet alleen anders, maar ook vaak zwaarder.

Gender, etniciteit en andere identiteiten spelen een rol in wie doelwit wordt, en hoe. Vrouwen van kleur krijgen daarbij de meeste haat over zich heen. In de politicologie worden deze politici

wel aangeduid als ‘space invaders’: mensen die politieke ruimtes betreden die historisch niet voor hen bedoeld waren. Juist die zichtbaarheid maakt hen kwetsbaarder voor aanvallen. Het is daarom belangrijk om online haat niet te zien als een reeks losse incidenten, maar als structureel.

Impact: wat doet dit met politici én aspiranten?

De impact van online haat is groot, zowel op individueel als op politiek niveau. Voor individuele politici geldt dat de gevolgen zich op meerdere vlakken laten voelen. Een meerderheid van degenen die met agressie te maken krijgt, ervaart negatieve effecten. Dat kan gaan om verminderd werkplezier, een grotere mentale belasting en een afgenomen gevoel van veiligheid. Tegelijkertijd leidt het tot gedragsaanpassingen: politici worden terughoudender in hun communicatie, beperken hun aanwezigheid op sociale media of kiezen ervoor bepaalde onderwerpen te vermijden.

Wanneer politici zich terugtrekken uit het publieke debat of minder zichtbaar worden, heeft dat ook gevolgen voor de democratie. Het beïnvloedt wie er gehoord wordt, wie zichtbaar blijft en uiteindelijk ook wie kan doorgroeien binnen het politieke systeem. Online haat ondermijnt daarmee niet alleen het functioneren van individuele politici, maar ook de inclusiviteit van het politieke veld als geheel.

Minstens zo belangrijk is de impact op aspiranten, vaak jongeren, die overwegen de politiek in te gaan. Uit ons eigen onderzoek blijkt dat online haat een duidelijk afschrikwekkend effect heeft voor jonge meiden. Veel aspiranten geven aan dat het zien van haat en bedreigingen richting politici hen doet twifelen. Ze vragen zich af of ze die prijs wel willen betalen.

Die twijfel vertaalt zich in concrete strategieën. Sommigen kiezen ervoor om helemaal af te zien van een politieke carrière. Anderen zoeken naar minder zichtbare rollen, bijvoorbeeld achter

de schermen. Ook hun gebruik van sociale media wordt bewust beperkt (nu al), juist om blootstelling aan haat te vermijden. Voor vrouwen van kleur speelt daarbij een extra dimensie: zij benoemen expliciet de combinatie van seksisme en racisme als barrière.

Dit wordt in de literatuur ook wel het 'chilling effect' genoemd: agressie en intimidatie ontmoedigen politieke ambitie en verkleint daarmee de groep mensen die überhaupt bereid is de politiek in te gaan. Het gevolg is dat bestaande ongelijkheden niet alleen blijven bestaan, maar zich ook steeds reproduceren.

Wat biedt dit protocol voor colleges van B&W?

Dat politici zich niet alleen meer moeten verhouden tot de fysieke, maar ook tot de online wereld, moge duidelijk zijn. Maar wat kan je als bestuurder

doen bij te dragen aan veilige zichtbaarheid van alle politici? Het protocol biedt daarvoor diverse aanbevelingen, die we hieronder uiteenzetten.

Normstelling

Het college van B&W is zeer zichtbaar in de gemeente, zowel voor burgers als lokale media en bedrijven. De leden van het college stellen dus ook een belangrijk voorbeeld. Hoe geven zij leiding, waar besteden zij aandacht aan, en hoe gaan zij met elkaar om? Het uitdragen van een gezamenlijke norm tegen online haat in de politiek begint met het kritisch bekijken van eigen gedrag. De burgemeester speelt een rol middels bijvoorbeeld het vastleggen van wat gewenste en ongewenste omgangsvormen in de raad. De burgemeester kan bij het voorzitten van vergaderingen ook mensen aanspreken op fatsoenlijke onderlinge omgangsvormen. Normstelling gaat ook over naar buiten toe uitdragen wat geaccepteerd wordt van burgers, en: wat niet. De burgemeester kan diens gezag gebruiken om zich publiekelijk uit te spreken over dat online haat onacceptabel is, en zorgen dat dit in de veiligheidsdriehoek ook serieus besproken wordt.

Praktisch ziet dit er bijvoorbeeld uit als het opstellen van woordvoeringsrichtlijnen als een lokale politicus met online haat te maken krijgt, of een publieke reactie geven. Of het faciliteren van een raadsbreed gesprek over de impact van online haat en hoe je elkaar kunt ondersteunen. En het initiëren van of aansluiten bij bestaande campagnes rond een veilig internet en tegen online haat en intimidatie.

Ondersteuning

Online haat kan mensen diep raken, zowel emotioneel als professioneel. Slachtoffers voelen zich vaak alleen, kwetsbaar of verantwoordelijk. Ondersteuning is daarom niet alleen een praktische, maar ook een morele verantwoordelijkheid. Tegelijk heeft niet iedereen hetzelfde nodig: waar de een dichtslaagt, vecht de ander juist terug. En waar de een zich opgeladen voelt door even afstand van de situatie te nemen, heeft de ander juist behoefte aan een gesprek. Steun inrichten is maatwerk, waarbij de basis per mens verschilt. Dat maakt het waardevol, maar ook complex: er is geen uniforme werkwijze om op terug te vallen. Toch is effectieve steun inrichten wel degelijk

Devika Partiman

Directeur Stem op een Vrouw

mogelijk. Dat hangt samen met een aantal zaken.

Ten eerste is het nuttig om een gezamenlijke definitie van online haat te gebruiken, die helpt dit te herkennen. Ook kennis over de strafbaarheid van bepaalde uitingen is nuttig, niet alleen voor de burgemeester maar bijvoorbeeld ook voor fractievoorzitters, griffies en vertrouwenspersonen. Ten tweede is het aan te raden om een handelingskader te maken: een stappenplan waar je gebruik van kunt maken wanneer iemand te maken krijgt met online haat. Neem daarin zaken mee zoals waar je terecht kunt om een melding te maken en/of aangifte te doen, en investeer in specialistische kennis op deze plekken. Normaliseer daarbij ook nazorg, het achteraf bij diegene inchecken, als standaard handelswijze – ook bij kleinere incidenten. Stimuleer tot slot dat collega's, partijgenoten of externe 'upstanders' bijvoorbeeld online steunreacties plaatsen, en dat de gezamenlijke norm keer op keer publiek wordt uitgedragen.

Melden

Een belangrijke voorwaarde voor een effectieve aanpak is dat de organisatie op orde is. Dat begint bij het inrichten van duidelijke en toegankelijke meldpunten. Politici moeten weten waar ze terecht kunnen als zij te maken krijgen met online haat, en erop kunnen vertrouwen dat meldingen serieus worden genomen.

Daarnaast heldere procedures. Wat gebeurt er nadat iemand melding maakt? Wie beoordeelt de ernst van de situatie? En wie is verantwoordelijk voor de opvolging?

Tot slot registratie. Online haat blijft (te) vaak onzichtbaar, juist omdat incidenten versnipperd en individueel worden afgehandeld. Door systematisch bij te houden wat er gebeurt, wordt het probleem zichtbaar in omvang en aard. Dat is nodig om het serieus te nemen, maar ook om gericht beleid te kunnen ontwikkelen en evalueren.

Voorbereiding en bescherming

Naast reageren op incidenten is het minstens zo belangrijk om politici goed voor te bereiden. Zeker aspiranten en nieuwe politici hebben een realistisch beeld nodig van wat zichtbaarheid met zich meebrengt.

Training kan hierin een rol spelen. Denk aan vaardigheden om online situaties te de-escaleren, om grenzen te stellen, en om op een veilige manier zichtbaar te blijven.

Collectieve verantwoordelijkheid

Online haat vraagt om een collectieve norm, en om collectief handelen. Dat betekent in de eerste plaats dat politici elkaar publiekelijk steunen. Wanneer één persoon doelwit is van online haat, raakt dat de hele democratie. Juist door zichtbaar naast elkaar te staan, wordt een duidelijke grens getrokken: dit tolereren we niet.

Conclusie

Voor online haat is geen plek in onze democratie. Met die gezamenlijke boodschap lanceerden we het protocol 'Veilig online zichtbaar in de politiek'. In dit artikel hebben we laten zien waarom die boodschap nog steeds nodig is, en concreet gemaakt hoe de burgemeester daarbij een rol speelt en kan spelen.

Online haat is helaas geen randverschijnsel. Integendeel: het raakt direct aan het functioneren van de democratie. Het beïnvloedt wie zich uitspreekt, wie zichtbaar blijft, en uiteindelijk ook wie de politiek binnenkomt, erin blijft en kan doorgroeien.

Online haat treft niet iedereen in gelijke mate. Gender, etniciteit en andere identiteiten spelen een rol in wie doelwit wordt en hoe.

Maar: wat betekent dit voor colleges van B&W, en in het bijzonder voor burgemeesters? En hoe kunnen zij ermee omgaan? Van normstelling en ondersteuning tot het op orde brengen van de organisatie, voorbereiding en bescherming van politici, en het nemen van collectieve verantwoordelijkheid: het protocol biedt hiervoor concrete handvatten.

Wie beschermt het debat, het vrije woord en de veiligheid in de online wereld? Het antwoord is: dat is een gedeelde verantwoordelijkheid. Maar burgemeesters hebben daarin, juist vanuit hun rol en gezag, een sleutelpositie.

Online haat is geen bijzaak. Het vraagt om blijvende aandacht, duidelijke keuzes en gezamenlijk handelen. Juist om ervoor te zorgen dat onze democratie niet alleen toegankelijk is, maar ook veilig voor iedereen die eraan wil deelnemen. ■

Dr. Zahra Runderkamp

Onderzoeker diversiteit en inclusie in de politiek

Het verhaal van Joyce Langenacker

Tekst | Jeroen Wapenaar

Geweld tegen vrouwen begint vaak bij gedrag dat ogenschijnlijk klein is, maar grote impact heeft. Als burgemeester zie ik wat dat doet met inwoners en met de samenleving als geheel. Verdriet, boosheid en onzekerheid. Dat vraagt om een reactie die niet alleen gericht is op optreden na incidenten.

Het komt soms ook dichtbij. Als moeder van drie dochters realiseer ik me hoe kwetsbaar veiligheid kan zijn. Tegelijk gaat het hier om iets groters: iedereen en iedere vrouw moet zich veilig kunnen voelen.

De impact van geweld tegen vrouwen zie je terug in de samenleving. Incidenten, zoals deze zomer in Zeist maar ook de moord op Lisa in Duivendrecht, laten dat indringend zien. Ik was daar zes jaar burgemeester. Ik ken de omgeving, de plekken, de routes. Dat waren ook de routes die onze dochters namen, die ikzelf soms alleen aflegde. Dat maakt het persoonlijk. Wat vooral blijft hangen, is wat het doet met mensen. Het gevoel van onveiligheid dat zich niet beperkt tot één plek of één moment.

In Zeist hebben we ervoor gekozen om het gesprek actief op te zoeken. We doen al langer mee aan initiatieven zoals Orange the World, maar na deze ingrijpende gebeurtenissen hebben we gezegd: dit vraagt meer. Niet alleen aandacht op specifieke momenten, maar een bredere inzet op bewustwording, preventie en omgaan met onveilige gevoelens.

Daarom hebben we in maart drie bijeenkomsten georganiseerd. Voor inwoners over straatintimidatie, voor professionals over intieme terreur en een bijeenkomst over de rol van omstanders. Niet omdat dit alleen in Zeist speelt, maar omdat dit soort situaties overal voorkomen en vragen om bewustwording en handelingsperspectief. Wat daarin opviel, is dat veel mensen situaties herkennen, maar het lastig vinden om te duiden of om in te grijpen.

Juist daar zit een belangrijke opgave. We moeten het eerder bespreekbaar maken. Niet pas als het escaleert, maar juist bij gedrag dat schuurt. Dat vraagt iets van ons allemaal. Van inwoners, van professionals en ook van mannen onderling. Elkaar aanspreken, signalen herkennen en niet weggijken.

Als gemeente hebben we daarin een rol. In het verbinden van partijen, in het zichtbaar maken van het onderwerp en in het ondersteunen van initiatieven die bijdragen aan een veiligere samenleving. Maar uiteindelijk kunnen we dit alleen samen. Een weerbare samenleving begint bij mensen die zien wat er gebeurt en bereid zijn om daar iets mee te doen.

Gelijkwaardigheid en veiligheid zijn geen vanzelfsprekendheid. Daar moeten we actief aan blijven werken.

Joyce Langenacker, burgemeester Zeist

Het verhaal van Amber Beijer

Tekst | Jeroen Wapenaar

Als Gen Z'er ben ik er wel aan gewend dat mensen op social media de meest nare dingen schrijven. Dus toen er veel seksistische opmerkingen verschenen onder een filmpje waarin ik mezelf als raadslid voorstelde, lag ik daar niet wakker van. Het is natuurlijk abnormaal maar het deed me persoonlijk weinig. Later hoorde ik dat een collega-raadslid óók een seksistische opmerking had gemaakt. Ik moest mijn bikinifoto van vakantie op de campagneposter zetten, dan zou ik tenminste stemmen halen. Bizar toch? Daar trok ik de grens, omdat het vanuit een collega en dus de politieke context kwam.

Er valt helaas momenteel weinig aan zo'n opmerking te doen, legde een andere collega me uit. Dat was het moment dat ik een knop omzette. Het viel me zo tegen hoe we in de raad met elkaar omgingen. Er waren zelfs vrouwelijke raadsleden die me zeiden dat ik vlak vóór een raadsvergadering beter niet mijn haar kon borstelen. Anders zou dat misschien het beeld bevestigen dat ik alleen maar in de raad zit vanwege mijn uiterlijk. Zo'n bestuurscultuur moeten we echt niet gaan normaliseren. Daarom ben ik me gaan uitspreken.

Gelukkig kreeg ik veel positieve reacties. Maarten Divendal, destijds nog de burgemeester schaarde zich in interviews achter me. Ik kreeg complimenten van andere raadsleden, steun van vrouwen én mannen uit andere gemeenteraden. Er zijn inmiddels ook goede stappen gezet. We gaan met de nieuwe raad gedragsregels opstellen. Ook is er een externe vertrouwenspersoon aangesteld en hebben we een training gehad over hoe we met elkaar om horen te gaan. Daarnaast vind ik het een goede zaak dat er landelijk meer gebeurt om een veilige bestuurscultuur te waarborgen. Zoals het protocol tegen online haat en agressie dat door alle partijen is ondertekend, op radicaal-rechts na.

Op mij persoonlijk heeft mijn keuze om me actief in te gaan zetten voor meer respect geen echte impact gehad. Behalve dan dat ik nu nog meer kracht heb om dit thema hoog op de agenda te houden. En dan niet alleen de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ik wil dat de politieke cultuur veilig en inclusief is, ook ongeacht kleur en leeftijd.

Voor mijn ouders was het misschien in het begin wel spannend. Niet dat ze bang waren; ze vonden het supergoed dat ik me ging uitspreken, maar ze zeiden natuurlijk wel "pas een beetje op jezelf". Mijn moeder heeft vanwege mijn privacy ook oude foto's uit mijn dagelijks leven van haar Instagram verwijderd. Maar ze zijn bovenal heel trots. Mijn vader stuurt alles wat hij over vrouwenrechten tegenkomt meteen door. Het enige moment dat ik zelf wel spannend vond, kwam tijdens de campagne van de vorige gemeenteraadsverkiezingen. Ik woon nog bij mijn ouders en in de tuin van het huis hadden we een bord gezet met mijn poster erop. Toen dacht ik wel even, er zal toch niet nu iemand een steen door de ruit gooien. Ik was niet zozeer bezorgd voor mezelf, maar meer voor mijn ouders. Gelukkig gebeurde er niets. Hoe dan ook laat ik me ook niet uit het veld slaan. Natuurlijk kun je van mening verschillen, maar laten we wel respectvolle gesprekken voeren en seksueel grensoverschrijdend gedrag nooit normaliseren.

Amber Beijer, gemeenteraadslid CDA, De Ronde Venen

Het verhaal van Shalandra Hitipeuw

Tekst | Jeroen Wapenaar

‘Die Shalandra moet publiekelijk worden opgehangen voor het pand’, schreef een man op Facebook onder een bericht over de nieuwe asielopvang in Vianen. Nu ben ik er, helaas, wel een beetje aan gewend dat ik in mijn rol als wethouder nare opmerkingen te horen krijg, maar zo’n bedreiging heeft wel weer een andere lading. Toch probeerde ik het de eerste dagen weg te wuiven. Maar toen ik zag hoeveel impact die bedreiging had op mijn familie, wist ik dat ik iets moest gaan doen. Mijn broertje vertelde me dat hij me wilde beschermen maar niet wist hoe. Mijn moeder had tranen in haar ogen omdat haar dochter werd bedreigd.

Dus deed ik aangifte en gaf ik daarbij ook aan dat ik graag contact wilde hebben met deze persoon. Ik wilde het gezicht achter die woorden kunnen zien en duidelijk maken welke impact deze woorden op mij als mens hadden. Toen hoorde ik dat hij had gevraagd om een gesprek met mij. Dat vond ik dapper.

Ik moest in het gesprek even schakelen, want ik zag een hele nette meneer, een heel ander iemand dan ik verwacht had. Dan denk je wel even: het kan dus echt iedereen zijn. Maar de man toonde vanaf het eerste moment meteen berouw. Hij keek me recht in de ogen, nam zelf het woord en zei dat het hem ontzettend spijt. Hij zei dat hij zich schaamde en dat die opmerking niet persoonlijk bedoeld was. Het ging hem puur om het feit dat hij zich door de gemeente niet gehoord voelde in de discussie over de nieuwe asielopvang. Toen hij dat uitlegde viel er gelijk een last van mijn schouders.

Ik ben deze meneer nog steeds dankbaar voor dit gesprek. Ook al blijft natuurlijk staan dat hij me bedreigd heeft. Maar het gesprek gaf me echt rust. En het zette me ook aan het denken: soms moet je commentaar op jezelf loskoppelen van de persoon, en gaat het mensen alleen om de functie. Zo denken is natuurlijk alleen niet altijd makkelijk.

In die periode kreeg ik veel steun van collega’s. Dat was heel belangrijk. Het vak van bestuurder is toch al een eenzaam vak, dus als er dan zoiets naars gebeurt hoop je in ieder geval dat er collega’s zijn waar je op kunt rekenen. Die heb ik zeker, merkte ik. Ik kon mijn gevoelens bij een groot aantal mensen kwijt en velen vroegen wat ze voor me konden betekenden, ook leden van andere fracties.

Die steun is echt een voorwaarde om te kunnen blijven staan als bestuurder. Dat mogen we best vaker benoemen. Er ligt nog steeds een taboe op je kwetsbaar opstellen als je zo’n rol hebt. In mijn ogen schuilt er ook juist kracht in kwetsbaarheid. Je kunt jezelf alleen duurzaam inzetten als je overeind blijft staan. En dat lukt weer alleen als je op tijd aangeeft wanneer jouw grens is bereikt. Bestuurders moeten goed voor zichzelf zorgen. En als je iets naars meemaakt, mag het echt zichtbaar worden dat er uiteindelijk een impact achterblijft op jou als mens.

Shalandra Hitipeuw, wethouder namens VHL Lokaal in Vijfheerenlanden

Het verhaal van Marijke van Beukering

Tekst | Jeroen Wapenaar

Een 11-jarig meisje werd neergestoken in onze stad. Hoe vreselijk moet het zijn om als moeder of vader dat bericht te krijgen. Dat was het eerste wat door mijn hoofd schoot. Daarom is 1 februari 2025 een dag die ik nooit meer vergeet. Ik heb zelf twee dochters, ik moet er niet aan denken dat hen iets zou overkomen.

Op de dag zelf leek het me niet passend om met de nabestaanden in gesprek te gaan. Ik heb wel via de politie de vraag bij hen neergelegd. Twee dagen later ben ik naar de condoleance gegaan om hen te condoleren. Dan bied ik vooral een luisterend oor.

In de dagen erna sprak ik tijdens verschillende bijeenkomsten veel andere ouders, oma's en opa's die allemaal dezelfde zorgen uitspraken: is het voor mijn kind of kleinkind nog wel veilig om over straat te gaan? En er waren verwijten, ook naar mij. Het meisje werd doodgestoken door iemand met psychische problemen en een gevaarsrisico. De vraag 'Had u dit niet kunnen voorkomen?' is vaak gesteld. Er was veel woede en verdriet. Die emoties begrijp ik. In zo'n situatie moet je als burgemeester mensen hun gevoelens laten uiten, anders doe je iets fout. Daarom heb ik inwoners op het hart gedrukt dat ze me altijd mogen mailen als ze zich onveilig voelen. In het begin deden inwoners dat ook en werd er door de OOV-medewerkers binnen een dag contact opgenomen.

Het beter samenbrengen van meldingen is sowieso een van de stappen die we gezet hebben. Er zijn afspraken gemaakt waardoor woningcorporaties, politie en het wijkteam sneller informatie uitwisselen als er meerdere meldingen over één adres worden gedaan. Daarnaast hebben we aan inwoners gecommuniceerd bij wie ze nu precies kunnen melden, want niet iedereen weet altijd bij welke instantie een melding moet worden gedaan. Daarom is er in elke wijk een buurtkaart verstrekt, met daarop diverse handige telefoonnummers. Bijvoorbeeld het nummer van de wijkagent, en het nummer dat je kunt bellen bij zorgen over iemand met onbegrepen gedrag.

We hebben nog veel werk te doen. En we blijven zitten met lastige situaties. In juli werd in een speeltuin een meisje neergestoken door iemand met onbegrepen gedrag. Het meisje raakte wel gewond. Door snel ingrijpen van buurtbewoners werd gelukkig erger voorkomen. Buurtbewoners geven aan dat zij die speeltuin aangepast willen hebben. Dat kan dan niet meteen, want daar zijn allerlei procedures voor. Dat vind ik dan moeilijk te verteren, ook al weet ik waarom het zo geregeld is. Op landelijk niveau zijn er meer woon- en behandelplekken nodig voor mensen met onbegrepen gedrag.

Tegelijk is de ongemakkelijke boodschap dat je een gemeente nooit honderd procent veilig kan maken. Daar moeten we ons bewust van zijn. Ik vind het vervelend maar dat geldt ook voor de fietsroutes. Het kan helpen om te werken met adviesroutes, zodat er meer mensen gebruik maken van dezelfde route. En dan moet ik soms aan jongeren uitleggen dat zo'n route verstandiger is dan een iets kortere route door een donker park. Datzelfde advies geef ik aan mijn dochters. En als ze het prettig vinden, mogen ze mij altijd bellen en loods ik ze naar huis. Dat voelt voor mij als moeder ook veel prettiger.

Marijke van Beukering, burgemeester Nieuwegein

Het verhaal van Sophie den Ouden

Tekst | Jeroen Wapenaar

Laat dit geen zielig verhaal worden. Ik heb de afgelopen maanden al tientallen keren de vraag gekregen of ik het niet heel heftig vind wat ik heb meegemaakt en of ik er nog last van heb. De reden dat ik blijf uitleggen wat er is gebeurd, is dat ik vind dat we ons allemaal moeten blijven uitspreken tegen gedrag dat niet normaal is. Maar ik heb er nooit een seconde minder om geslapen.

Het ging als volgt. Ik had een filmpje opgenomen waarin ik me voorstelde als kandidaat lijsttrekker voor D66 Nijmegen. Ik nam niet eens een standpunt in, ik zei alleen maar dat ik me kandidaat stelde. En toch kwam er al eenloedgolf aan haat op social media. Binnen een paar uur had ik zeker 150 reacties, waarvan verreweg het grootste deel haatreacties waren. Van 'dom gansje' tot 'Stuur haar maar mee met Kaag naar Gaza' en 'Zij is vast nog niet verkracht door de mensen van D66'. Natuurlijk schrok ik, maar ik vond het vooral heel bizar. Een filmpje van een halve minuut, met alleen maar iemand die zegt dat ze er iets moois van wil maken. Geen inhoudelijk standpunt, en dan toch ga je meteen zo reageren. Het verpestte vooral een moment wat heel leuk had moeten zijn, daar was ik wel boos om. Maar bang? Nee zeker niet.

Ik merkte wel dat ik in de weken hierna wat bewuster ging nadenken over bepaalde situaties. Er was iemand aan het filmen rondom mijn huis. Dat gebeurt wel vaker, maar nu vraag je je dan toch ineens af of je je zorgen moet maken. En mijn moeder is soms bezorgd, zoals vast elke moeder zou zijn.

Maar ik ben zelf vooral hoopvol. Ik vind het heel fijn dat de burgemeester van Nijmegen, Hubert Bruls, zich meteen over het gedrag heeft uitgesproken in de media. Hij zei terecht dat we dit nooit normaal moeten gaan vinden.

Er zijn ook meer concrete stappen gezet in de aanpak van agressie en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Met de vorige gemeenteraad hebben we meerdere sessies gehad gekregen over omgaan met bedreigingen en agressie. Daarin hebben raadsleden ervaringen met elkaar gedeeld. We leerden ook hoe je voor een collega kan opkomen. En er werd benadrukt dat je altijd de griffier kan bellen om het bespreekbaar te maken als je iets naars is overkomen. Dat heb ik zelf toen ook gedaan en dat contact was heel fijn.

Het allerbelangrijkste blijft dat iedereen zich blijft uitspreken tegen (online) haat en agressie. Ook hatelijke opmerkingen op social media moeten we nooit normaal gaan vinden. Normaliseren we het wel, kan dat ook nog gevolgen hebben voor de kwaliteit van het politieke debat. Want als we ons niet meer uitspreken en het volkomen normaal gaan vinden, wie wil er dan nog raadslid worden? Ook daarom moeten we ons niet uit het veld laten slaan door dat soort haatreacties.

Sophie den Ouden, gemeenteraadslid en lijsttrekker D66 in Nijmegen

Het verhaal van Ursula Bekhuis

Tekst | Jeroen Wapenaar

Toen Den Haag besloot dat er in Albergen een hotel aangekocht zou worden om er een asielzoekerscentrum in te vestigen, kwamen ons college, de gemeenteraad en het ambtelijk apparaat vol in de wind te staan. Wat mij bijvoorbeeld persoonlijk raakte was een opmerking bij een demonstratie op het Raadhuisplein in Tubbergen. Ik was daar om een petitie aan te nemen. Een van de aanwezigen zei: 'Ik hoop wel dat als het AZC er is, jouw dochter de eerste is die daar gepakt wordt.' De volgende ochtend stond die quote in de Tubantia. Een van mijn dochters die stage liep kreeg die dag de vraag 'Er staat een stukje van ene Bekhuis in de krant, is dat familie van jou?' Dit kwam enorm binnen bij haar, omdat ze zich realiseerde dat het om mij ging.

Dat vind ik het ergste van dat soort reacties: de impact die het heeft op je familie. Natuurlijk maakt het ook op jezelf indruk. Ik was een keer met de burgemeester bij een dorpsbijeenkomst om uitleg over het AZC te geven, en een hele groep mensen ging met de rug naar ons staan. Dat voelt heel intimiderend. Ik kreeg echt even een knoop in mijn maag en ik moest me herpakken om nog goed mijn verhaal te kunnen doen. Maar het ergste vind ik dat voor mijn familie, ook hen raakt dat. Mijn dochter is een sterke volwassen vrouw, maar het doet gewoon heel veel pijn, want het blijft je kind. Zoals ik het ook heel erg vind dat mijn moeder al die reacties op Facebook moet lezen. Maar ik kan haar moeilijk verbieden om op Facebook te gaan.

Als bestuurder is het heel normaal dat je veel mensen spreekt die het niet met je eens zijn. Ik weet ook dat wij in de communicatie over dat AZC als gemeente vooral in het begin niet duidelijk genoeg zijn geweest. Daar word je dan ook op aangesproken, ook in de supermarkt, en dat is heel begrijpelijk. Ik begrijp ook dat mensen vragen hebben en zich zorgen maken, maar ik probeer altijd wel normaal in gesprek te gaan en te blijven. De impact is ondertussen groot geweest: er zijn veel mensen uitgevallen, de burgemeester, diverse ambtenaren die ook een hoop narigheid over zich heen hebben gehad.

Ik ben wel blijven zitten als wethouder, maar het laat me niet los. Ik deel ook bewust nog nauwelijks iets op social media, terwijl ik dat daarvoor wel veel deed. Alles wat je plaatst weeg je zorgvuldig af, en ik weet dat raadsleden dat ook doen als zij actief zijn op social media. Maar eigenlijk is het belachelijk dat dat nodig is. Wat we eraan kunnen doen om dit soort gedrag te stoppen? Ik weet het niet. Toch waar mogelijk wel nuchter blijven en het eerlijke verhaal blijven vertellen. Hopelijk is de groep die zich hierover verwondert dan groot en luid genoeg.

Ursula Bekhuis, wethouder Tubbergen

NIET ALLEEN STAAN:

SAMEN BOUWEN AAN WEERBAARHEID NA BEDREIGING

Agressie, bedreiging en intimidatie kunnen een diepe impact hebben, niet alleen op politieke ambtsdragers, maar ook op hun partner en kinderen. Agressie, bedreiging of intimidatie raakt het hele gezin. Hoe ga je daarmee om? En hoe zorg je dat mensen zich gesteund voelen op het moment dat het nodig is? Daarom zijn er 'e-health modules' ontwikkeld. **Dion Coomans** (sr. Beleidsmedewerker, Ministerie van BZK) en **Joost Keemink-Haane** (Bestuurlijk adviseur Veiligheid & Crisisbeheersing, NGB) vertellen over het waarom dit nodig is en welke meerwaarde dit bestuurders en hun gezin kan bieden..

Tekst | Altwin de Moor**Foto** | Annie Spratt

Wat was voor jullie de aanleiding?

Dion: Bedreiging stopt niet bij de ambtsdrager zelf. Het werkt door in het gezin. Partners maken zich zorgen, kinderen voelen spanning. Tegelijk is er behoefte aan praktische handvatten: hoe ga ik er op een gezonde manier mee om en hoe maak ik het bespreekbaar?

Joost: Daarom hebben we modules ontwikkeld die laagdrempelig en persoonlijk zijn, en die mensen helpen op het moment dat ze het nodig hebben. De combinatie van praktische en emotionele steun is essentieel.

Hoe belangrijk is ondersteuning na een incident?

Dion: Cruciaal. In veel gemeenten is gelukkig goede ondersteuning: hulp bij aangifte, beveiligingsmaatregelen en een luisterend oor. Maar situaties kunnen complex zijn. Daarom is er het Ondersteuningsteam Weerbaar Bestuur, een samenwerking tussen het Ministerie van BZK en beroeps- en

belangenverenigingen. Zij zijn 24/7 bereikbaar en denken vertrouwelijk mee over wat nodig is.

Wat bieden de modules concreet?

Joost: De kern is: jouw reactie is normaal in een abnormale situatie. We leggen uit wat een bedreiging met je kan doen (stress, angst en onrust) en geven praktische handvatten. Bijvoorbeeld: hoe praat je erover met je partner of kind? Wat helpt om (signalen van) spanning te herkennen en vervolgens te verminderen? En hoe ga je weer verder?

Dion: De modules bieden drie perspectieven: de politieke ambtsdrager, de partner en het kind. De impact van agressie, bedreiging en intimidatie verschilt per persoon. Door aparte modules te maken, sluiten we beter aan op wat iemand nodig heeft.

Waarom werken jullie met ervaringsverhalen?

Joost: Omdat herkenning krachtig is. In de modules zitten video's van ervaringsdeskundigen. Zij delen

wat bedreiging en of intimidatie met hen deed en wat hen hielp. Buiten deze nieuwe modules om werkten we ook al met ervaringsdeskundigen, ook wel peers genoemd, die contact opnemen met bedreigde politieke ambtsdragers, hun partner en of eventuele kinderen. Dat zorgt ervoor dat mensen zich minder alleen voelen en helpt bij het omgaan met de situatie. Mensen kunnen in hun eigen tempo en op een moment dat het past de informatie in de modules bekijken. Het is een aanvulling op de ondersteuning vanuit de gemeente en het ondersteuningsteam.

Wat hopen jullie te bereiken?

Dat mensen zich gesteund voelen bij een incident, begrijpen wat er met hen gebeurt en eerste handvatten krijgen om verder te gaan. Want het is belangrijk dat politieke ambtsdragers hun werk kunnen blijven doen, veilig en met vertrouwen. ■

Hulp nodig?

Het Ondersteuningsteam Weerbaar Bestuur is 24/7 bereikbaar via 070 – 373 83 14. Samen kijken zij wat in jouw situatie nodig is. Meer informatie vind je ook op de website.

Mocht u gebruik willen maken van de zelfhulpmodule, dan kunt u dit kenbaar maken bij Joost Keemink-Haane van het NGB. Dan wordt u (en uw gezin) aan het online platform gekoppeld om de modules te volgen.

Ook is er een 'preventiemodule' ontwikkeld waar beknopt de essentie van gezonde verwerking van een heftig incident aan de orde komt. Hier kunt u zelf toegang toe krijgen na het aanmaken van een account op de site van weerbaar bestuur.

VEILIG VERGADEREN IS GEEN VANZELFSPREKENDHEID MEER...

In 2025 zagen we in allerlei gemeenten in het land protesten tegen plannen voor het vestigen van AZC's. Buiten gemeentehuizen ging het er ruig aan toe. Op diverse plekken, zoals in Lisse, werd zelfs met zwaar vuurwerk gegooid en moest de mobiele eenheid worden ingezet. En ook in sommige raadszalen was de sfeer af en toe grimmig. Wat doet dit met raadsleden, welke maatregelen kun je nemen en waarom is het belangrijk om goed voorbereid te zijn op dreigende situaties, ook wanneer je als gemeente in de gelukkige omstandigheid verkeert dat je hier (nog) geen ervaring mee hebt? Een **driegesprek** met burgemeester **Jasper Nieuwenhuizen** van Lisse, griffier **Gert-Jan Broer** van Almere en adviseur veiligheid **Harold van de Velde** (tevens Statenlid in de provincie Zeeland). Nieuwenhuizen ondervond aan den lijve hoe het tijdens een raadsvergadering uit de hand liep, Broer heeft in Almere al veel op orde als het gaat om veilig vergaderen en Van de Velde ziet dat er in veel gemeenten nog het nodige te doen is.

Tekst | Altwin de Moor

Foto | Bart Buijs, Sven van der Vlugt, Zontomaatje

"In eerste instantie hadden we helemaal geen tumult verwacht", blikt burgemeester Jasper Nieuwenhuizen terug op die onrustige novemberavonden in en rond zijn gemeentehuis. "We hadden al een poosje geleden een overeenkomst met een hotel gesloten om daar asielzoekers op te vangen, totdat de hoteleigenaar besloot om zijn pand open te stellen voor onder meer arbeidsmigranten. Dat is natuurlijk ook mooi, maar het zette ons als gemeente een flinke stap terug. Intussen waren er landelijke verkiezingen geweest waarbij sommige landelijke politici de schijnwerper zetten op het onderwerp asielopvang. Dat gaf de nodige onrust in de samenleving en die onrust bereikte ook onze gemeente. Het liep

flink uit de hand tijdens een commissievergadering waarin het alleen nog maar ging over een afwegingskader. Buiten werd er gejoeld en met zwaar vuurwerk gegooid, binnen waren er diverse insprekers die zich intimiderend gedroegen. Dat herhaalde zich tijdens de daaropvolgende raadsvergadering. Ik vond de hele situatie vooral ongemakkelijk voor de gemeenteraad, zeker toen ik naderhand hoorde dat twee raadsleden slapeloze nachten hebben gehad."

'In sneltreinvaart geleerd hoe regie te voeren'

Een aantal dagen voor de bewuste commissievergadering kreeg de gemeente signalen dat er 'iets' zou

kunnen gebeuren. Nieuwenhuizen: "We zagen toen op onder meer Facebook dat er berichten werden gedeeld over demonstraties. Voor ons was dat aanleiding om contact te leggen met de politie en om op te schalen. We hebben toen een limiet ingesteld voor het bezoeken van de vergadering: maximaal zestig mensen binnen, met de voorwaarde zich van tevoren te registreren en te legitimeren. Daarnaast hebben we voor het gemeentehuis een plek ingericht waar zowel voor- als tegenstanders hun stem konden laten horen. Helaas waren we later die avond desondanks genoodzaakt de ME in te zetten. Hoewel het dus onrustig werd in Lisse, is er toch iets positiefs aan dit hele verhaal: we hebben in sneltrein-

vaart geleerd hoe we 'regie' kunnen voeren wanneer het onrustig zou worden rondom een vergadering."

'Ga preventief aan de slag'

Adviseur Harold van de Velde snapt goed dat Lisse ME heeft ingezet: "Wanneer je nog niet zoveel hebt geregeld en je wordt ineens overvallen, dan kun je eigenlijk niet anders." Tegelijkertijd betoogt Van de Velde dat er ontzettend veel mogelijk is tussen de uitersten helemaal niets doen aan de ene kant van het spectrum en de inzet van politie en ME aan de andere kant. "Maar daar moet je dan wel preventief mee aan de slag, ook (of misschien wel juist) als er in jouw gemeente nog nooit iets is voorgevallen. Je bent dan goed voorbereid op het moment dat het onverhoopt wel een keer uit de hand dreigt te lopen. Het aanwijzen van een vak waar mensen mogen protesteren, zoals Lisse heeft gedaan, is in ieder geval een goede maatregel. Zo voorkom je dat ze bij de voordeur staan en dat je als raadslid door een haag van joelende mensen heen moet. Wat Lisse ook al goed heeft gedaan, is een maximum stellen aan het aantal mensen op de publieke tribune. Vanuit het idee dat je als gemeente toegankelijk en benaderbaar moet zijn, ben je misschien geneigd om bij vergaderingen zoveel mogelijk mensen toe te laten. Maar dat is een misvatting. Sterker nog: vanuit het oogpunt van veiligheid – van zowel

de raad als het publiek zelf – is dit helemaal niet wenselijk. Communiceer van tevoren via de website dat er een maximum aantal plekken beschikbaar is en voeg desnoods een aanmeldmogelijkheid toe. Bij grote belangstelling is het ook mogelijk een overloopzaal open te stellen waar mensen de vergadering via een scherm kunnen volgen."

'Verplaats zodig het spreekgestoelte'

"Overigens ben je niet verplicht om altijd in het gemeentehuis te vergaderen. Is de raadszaal bijvoorbeeld 'kwetsbaar' omdat er buiten mensen voor de ramen kunnen gaan joelen, dan kun je overwegen om uit te wijken naar een alternatieve locatie. Toch kun je ook in de raadszaal de nodige dingen doen om het veiligheidsgevoel van raadsleden te vergroten. Een heel eenvoudige ingreep betreft de positie van het spreekgestoelte. Ik zie nog vaak dat dit met de rug richting het publiek is gericht. Als spreker zie je dan niet wat er achter je gebeurt en kan gefluister dat misschien nog niet eens intimiderend is bedoeld, wel zo aanvoelen. Dat kun je heel simpel wegnemen door het spreekgestoelte anders te positioneren."

'Breng in kaart waar je kwetsbaar bent'

"Om te bepalen waar je kwetsbaarheden zitten en welke maatregelen er in jouw specifieke situatie zinvol zijn, is

het raadzaam om eens een rondje te lopen met de griffie(r), iemand van de bodes, iemand die over veiligheid gaat en iemand van gebouwbeheer. Stel je eens voor wat er kan gebeuren en kijk met die ogen hoe de raadszaal, het gemeentehuis en de buitenomgeving zijn ingericht. Dat kan tot echte eye openers leiden." Griffier Gert-Jan Broer onderschrijft dit. "Ik zou adviseren om er ook een deskundige van buiten bij te halen, iemand wiens vak dit is. Breng met die ogen van buiten de risico's in kaart. Wanneer je weet waar je kwetsbaar bent, kun je gericht te werk gaan om die risico's te verkleinen." Van de Velde: "Het inschakelen van een externe adviseur kan zeker zinvol zijn, ook om een raad mee te krijgen die misschien wat onwillig is om met dit onderwerp aan de slag te gaan. Vreemde ogen dwingen in die zin."

'Je wilt de fysieke drempels zo laag mogelijk houden'

Broer geeft aan dat de Gemeente Almere al vroeg wijs is geworden voor wat betreft de veiligheid van raadsleden. Dat begon zo'n vijftien jaar geleden toen de PVV toetrad tot de raad. "Je merkte dat dit meteen allerlei reacties opriep. Rondom gevoelige onderwerpen is de aandacht voor de veiligheid van raadsleden daarna vaker aan de orde geweest. Bijvoorbeeld bij onderwerpen als de vestiging van een verslaafdenopvang." Het heeft ertoe geleid dat

**'Blijf in gesprek met mensen,
ook als ze misschien over de
schreef zijn gegaan'**

Jasper Nieuwenhuizen
Burgemeester Lisse

Almere al veel heeft geregeld als het gaat om veilig vergaderen. “De grote uitdaging daarbij was het zoeken naar een goede balans. Want je kunt natuurlijk een hele trits voorzieningen treffen, maar je bent als gemeente wel onderdeel van het openbaar bestuur. Het liefst houden we de fysieke drempels daarom zo laag mogelijk. Tegelijkertijd willen we niet onze ogen sluiten voor de risico’s die er nu eenmaal wel zijn. Ik denk dat we als Almere een mooie balans hebben gevonden. Sowieso hebben we een sterke beveiligingsorganisatie waar we vanuit de griffie intensief mee samenwerken. Wanneer je bij ons een raadsvergadering bezoekt, passeer je drie keer de beveiliging. En sinds de laatste verbouwing van de raadszaal is de publieke tribune fysiek gescheiden van het gedeelte waar de volksvertegenwoordigers zitten. Om de publieke tribune te bereiken moet je nu poortjes door. Drie keer langs de beveiliging klinkt misschien niet per se laagdrempelig, maar ik denk dat het wel zo wordt ervaren. Bezoekers hoeven zich bij ons bijvoorbeeld niet aan te melden als ze een raadsvergadering willen bezoeken. Bovendien staan onze beveiligers niet in eerste instantie te beveiligen, maar treden ze op als gastheer of – vrouw die bezoekers verwelkomen.”

‘Wees goed voorbereid’

Hoewel de heren alle drie een andere rol hebben, zijn ze het over één ding

roerend eens: wees goed voorbereid op wat er kan gebeuren. Nieuwenhuizen: “Je wilt liever niet voor het blok komen te staan. Dat zou echt mijn oproep aan andere burgmeesters zijn: laat je niet overvallen.” Van de Velde: “Het is fijn om iets van protocollen te hebben liggen, maar doorleef die vooral ook. Niemand wil onrust in een vergadering, maar als je met elkaar weet wat je moet doen wanneer er toch iets gebeurt, brengt dat rust. Ik zie dat gebeuren vanuit mijn advieservaring. Broer: “Weten wat je moet doen, lukt het beste door te oefenen. Dat doen wij dan ook met enige regelmaat. Wij oefenen met wisselende scenario’s zodat we in principe overal op voorbereid zijn. Oefenen is nuttig om met elkaar aan te scherpen wie precies welke rol heeft.” Van de Velde: “Door je goed voor te bereiden, zorg je dat je zoveel mogelijk de regie houdt op het moment dat een vergadering onrustig zou worden. Dit laatste betekent ook dat je niet hoeft ‘door te modderen’. Je kunt altijd kort de vergadering schorsen als dat helpt om de gemoederen te bedaren of om de beveiliging de tijd te geven iemand te verwijderen. Ik wil er overigens op wijzen dat het in dit verband meestal gaat over raadsvergaderingen, terwijl ik in de praktijk zie dat bij een ‘lastig’ onderwerp ook veel spanning zit op de commissievergadering die aan een raadsvergadering voorafgaat. Omdat commissievergaderingen in de regel

worden voorgezeten door raadsleden die minder vertrouwd zijn met het thema openbare orde en veiligheid (de burgemeester heeft dit als voorzitter van raadsvergaderingen tenminste nog in zijn portefeuille), is het van belang om ook met hen de ‘spelregels’ door te nemen en te bespreken wie wat doet wanneer het uit de hand zou lopen.”

‘Evalueer de vergadering’

Want dat het uit de hand *kan* lopen, weten we inmiddels helaas maar al te goed. En dat intimiderende protesten zoals die in Lisse een flinke impact kunnen hebben op raadsleden ook. “Niet voor niets hebben wij onze nazorg verbeterd”, aldus Nieuwenhuizen. “We bellen raadsleden nu standaard na wanneer we het idee hebben dat ze het misschien even moeilijk hebben. Daar hebben we een professioneel bureau voor ingeschakeld; vergelijk het met slachtofferhulp.” Van de Velde: “Het is goed om dit soort nazorg te geven. Aanvullend kan de griffier na een incident een bericht sturen naar de raadsleden waarin hij terugkomt op een incident dat zich heeft voorgedaan en aanbiedt dat mensen zich bij hem of haar mogen melden als ze nog ergens mee zouden zitten. Het kan ook goed zijn om de bewuste vergadering te evalueren. Niet alleen met het presidium, maar ook met de gehele raad.” Soms kun je nazorg ook een stapje voor proberen te zijn. Broer: “Wij zorgen er in de verga-

‘De uitdaging is het zoeken naar een goede balans’

Gert-Jan Broer
Griffier Almere

dering voor dat een beveiliging bij een raadslid in de buurt blijft wanneer we inschatten dat het rond die bewuste persoon onrustig zou kunnen worden. Desgewenst rijdt de beveiliging ook met het raadslid mee naar huis zodra de vergadering is beëindigd.”

‘Blijf in gesprek’

Wat heeft de gemeente Lisse geleerd van de gebeurtenissen in november? Had ze terugkijkend dingen anders kunnen doen waardoor het misschien minder onrustig zou zijn geworden? Nieuwenhuizen: “Ik denk dat we achteraf gezien actiever de dialoog hadden kunnen aangaan en duidelijker hadden moeten maken wat de precies insteek van de vergadering was. Nu ontstond het beeld dat alles van tevoren helemaal ‘bedisseld’ was en dat alles toch al vastlag. Dat bleek ook wel uit het gesprek dat ik achteraf heb geïnitieerd met één van de personen die zich tijdens zijn inspreekmoment intimiderend opstelde. Hij had geen idee dat het bijvoorbeeld ook zou gaan over spoedzoekers. Als hij dat had geweten, had hij naar eigen zeggen anders gehandeld. Dat is sowieso ontzettend belangrijk: blijf in gesprek met mensen, ook als ze misschien over de schreef zijn gegaan. Laat zien hoe ze mee kunnen doen in de besluitvorming, dat werkt in het herstel van vertrouwen. Ik keur geweld op geen enkele manier goed, maar

demonstranten doen in ieder geval nog mee. Het is de vraag hoe je ze er weer ‘constructief’ bij krijgt, maar dat maakt me wel optimistisch.”

‘Zet het op de agenda’

Van de Velde: “En zet het omgaan met agressie en bedreigingen structureel op de agenda. Bijvoorbeeld één keer per jaar, zoals in veel gemeenten ook met het onderwerp integriteit gebeurt. Veiligheid is geen beperking van de democratie, maar een voorwaarde.” ■

Leernetwerk Veilig vergaderen

Omdat het zonde is als iedereen zelf het wiel moet uitvinden, is het ministerie van BZK eind vorig jaar het Leernetwerk Veilig vergaderen gestart. In 2025 hebben diverse decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) zich hiervoor kunnen aanmelden. Eén van de aanleidingen was de onrust die er dat jaar in veel gemeenten ontstond rond vergaderingen over de vestiging van een AZC en de groeiende behoefte om een veilige omgeving te creëren waarin de gemeenteraad zijn werk kan doen. Eind november 2025 vond de eerste bijeenkomst plaats van het Leernetwerk Veilig vergaderen. Tijdens die bijeenkomst kwamen decentrale overheden, experts en mensen van het programma Weerbaar Bestuur bijeen om tips, suggesties en ervaringen uit te wisselen. Ook Harold van de Velde en iemand van de gemeente Almere waren hierbij aanwezig. Ter inspiratie vindt u op de website van het Netwerk Weerbaar Bestuur een overzicht van de belangrijkste zaken die tijdens de bijeenkomst zijn gedeeld. Scan hiervoor de QR-code.

'Tussen niets doen en het inzetten van de ME is veel mogelijk'

Harold van de Velde
Adviseur veiligheid

LET'S TALK ABOUT...

SEXTING EN SEXTORTION!

De laatste tijd zien we steeds vaker nieuwsberichten over **ongewenste sexting en sextortionzaken**, waarbij vaak (jonge) slachtoffers gemaakt zijn. Volwassenen zijn verbijsterd als ze dit soort berichten lezen, maken zich zorgen over hun kinderen, en vragen zich af of dit soort zaken niet beter voorkomen kunnen worden. Om een antwoord te kunnen bieden op dit soort gevoelens en vragen, doe ik hier al enige tijd onderzoek naar en in dit artikel beschrijf ik de belangrijkste en meest recente resultaten (voor meer informatie zie QR-code).

Tekst | Inge Wissink

Waar hebben we het precies over?

Sexting, een samenvoeging van 'seks' en 'texting', is het maken en versturen van seksueel expliciete tekst-, foto- of videoberichten. Sommige (jonge) mensen delen dit soort berichten, wat deel kan uitmaken van de normale heden-daagse seksuele ontwikkeling, maar als er geen toestemming is voor sexting, of als beelden gedeeld worden met anderen tegen de wil van diegene die erop staat, is dat grensoverschrijdend en spreken we van ongewenste sexting (Wissink e.a., 2025). Ongewenste sexting brengt lastige dilemma's met zich mee voor de samenleving, beleidsmakers, uitvoerders, ouders en zorgmedewerkers. Voor veel jongeren en jongvolwassenen is sexting namelijk een vorm van moderne seksuele exploratie en experimenteren, maar het kan vanwege de snelheid en anonimiteit van sociale media snel escaleren. Foto's of video's die in eerste instantie in vertrouwen worden gedeeld, kunnen eenvoudig worden doorgestuurd. We zien dan ook

regelmatig dat iemand seksueel beeldmateriaal dat hij in eerste instantie met instemming had verkregen later zonder instemming doorstuurt, bijvoorbeeld nadat een relatie verbroken is of er ruzie is ontstaan. Hierbij wordt vaak te weinig nagedacht over de gevolgen voor het slachtoffer.

Sextortion plegers gaan bewuster te werk en zijn vaak manipulatief. Bij sextortion is er namelijk sprake van dreiging in combinatie met chantage: slachtoffers worden onder druk gezet om extra beeldmateriaal van zichzelf te maken, (seksuele) handelingen te verrichten of geld over te maken om zo de verspreiding van eerder verkregen seksueel getinte of naaktbeelden te voorkomen (O'Malley & Holt, 2022). Dit is waarschijnlijk een kleinere groep en bij hen kan het gedrag voortkomen uit ernstige agressieproblematiek en inadequate coping, waarbij ze hun eigen onvrede en frustratie afreageren op anderen. Soms handelen daders

ook vanuit seksuele motieven of uit een behoefte aan macht of financieel gewin. Deze laatste groep vertoont regelmatig ook andere vormen van crimineel gedrag.

De problematiek wordt in elk geval vooral gerelateerd aan jeugdigen en jongvolwassenen. Beide vormen zijn vaak zeer ingrijpend en traumatiserend voor de slachtoffers. Tijdens de levensfase waarin individuen hun identiteit ontwikkelen en 'imago' vooropstaat, kan slachtofferschap van ongewenste sexting en/of sextortion echt een verwoestende impact hebben op de levens van de veelal jonge slachtoffers. Slachtoffers hebben dikwijls het gevoel dat ze nergens meer veilig zijn en overal 'achtervolgd' worden door de beelden, die telkens opnieuw kunnen opduiken. Veel jongeren kampen bovendien met schuldgevoelens en schaamte na het meemaken van ongewenste sexting of sextortion. Ze durven er niet over te praten, lopen

vast en ervaren hoge drempels om hulp te zoeken en aangifte te doen (Fonds Slachtofferhulp, 2022). Ook voor plegers kan het gedrag ingrijpende consequenties hebben. Veel van de jonge plegers realiseren zich, zoals al gezegd, vooraf niet welke schade ze aanrichten. Daarnaast kan hun gedrag leiden tot strafrechtelijke vervolging, wat hun toekomstperspectieven ernstig kan beperken. Het is dan ook ontzettend belangrijk dat we de kennis die we hebben opgedaan in ons onderzoek verspreiden naar beleidsmakers, zodat ook zij hiervan op de hoogte zijn.

Wat kunnen we leren van onderzoek naar sextortion?

Ondanks de groeiende aandacht voor sextortion in de media is er nog relatief weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de plegers ervan. Uit onderzoek van O'Malley en Holt (2022) bleek wel, op basis van mediaberichten en justitiële documenten van 152 sextortionplegers, dat sextortionplegers met elkaar gemeen hebben (hiervoor ook al beschreven) dat ze gebruik maken van manipulatie en dwang. Bij plegers die zich specifiek richten op minderjarige slachtoffers is er daarnaast vaak ook sprake van grooming. Dat betekent dat de plegers het contact met het minderjarige slachtoffer bewust en stapsgewijs opbouwen: eerst winnen ze het vertrouwen van de minderjarige (bijv. door complimenten en aandacht), waarna gesprekken geleidelijk een seksueel karakter krijgen. Tegelijkertijd benadrukken plegers naar slachtoffers dat het contact geheim

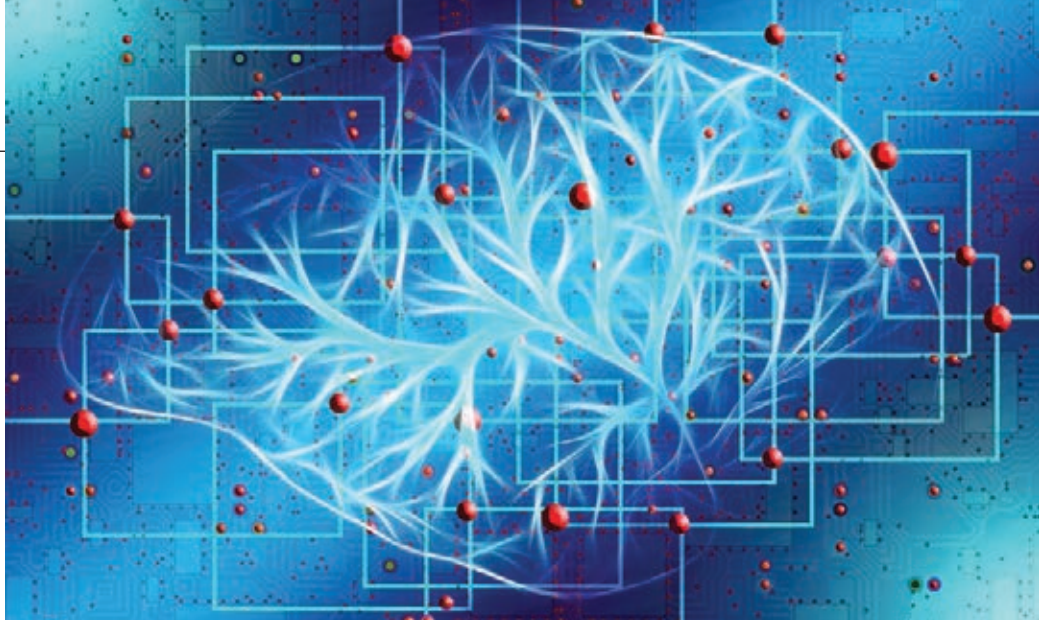
moet blijven. In sommige gevallen doen (jong)volwassen plegers zichzelf ook voor als een minderjarige. Deze groep lijkt vaak gedreven door een seksuele interesse in minderjarigen (gepaard met grote hoeveelheden kinderpornografisch materiaal op hun apparaten). Deze groep 'kindmisbruikers' vormt een kleine groep met psychische problemen, waaronder angst, depressie, een negatief zelfbeeld, en psychoseksuele (zoals grensoverschrijdend gedrag) en algemene ontwikkelingsproblemen. Ze zijn vaak sociaal geïsoleerd, eenzaam en niet goed geaccepteerd door leeftijdsgenoten. Ook is er regelmatig sprake van impulsiviteit, een gebrekkige (seksuele) zelfregulatie en emotieregulatie. Overigens geldt de seksuele interesse voor kinderen niet voor alle sextortionplegers: sommigen richten zich simpelweg op minderjarige slachtoffers omdat zij gemakkelijker toegankelijk en te manipuleren zijn. Wel zien we bij veel sextortionplegers dat ze zelf ook slachtoffer zijn geweest, bijvoorbeeld van pesten of (seksueel) geweld. Het plegen van sextortion kan in die gevallen een poging zijn om weer een gevoel van controle terug te krijgen (Wissink & Hoogsteder, 2026).

Wat kunnen we leren van onderzoek naar ongewenste sexting?

Naar (ongewenste) sexting was al wel wat meer onderzoek gedaan, maar vaak gericht op de slachtoffers, en minder op de plegers, terwijl inzicht in de plegers juist belangrijke informatie levert voor preventie- en interventiemogelijkheden. Voor ons grootschalige onderzoeksproject (in samenwerking met Stichting Halt) naar jonge plegers van ongewenste sexting hebben wij daarom de resultaten van alle voorgaande onderzoeken naar het plegen van ongewenste sexting onder jongeren bekeken, gegevens van 211 jonge ongewenste sextingplegers bij Halt onderzocht, professionals bevraagd, jongeren geraadpleegd in panelgesprekken en interventie-programma's onderzocht. Uit alle resultaten samen bleek dat jonge plegers van ongewenste sexting gekenmerkt worden door een uniek samenspel van risicofactoren. Ten eerste spelen 'traditionele' risicofactoren een rol, oftewel, factoren die ook voor offline strafbaar gedrag al bekende risicofactoren zijn, zoals een problematische thuissituatie, negatieve kind-ervaringen (bv. een moeizame scheiding van ouders, meegemaakt geweld), internaliserend (bv. depressieve gevoelens) en externaliserend probleemgedrag ('kort lontje' en sterke wraakgevoelens), impulsief gedrag, gebrekkige zelfcontrole, weinig empathie, sensatiezoekend gedrag, beïnvloedbaarheid en er erg graag bij willen horen. Ten tweede spelen risicofactoren die gelden voor allerlei vormen van online deviant gedrag een rol. Daarmee bedoelen we bijvoorbeeld algemeen online risicogedrag (zoals het makkelijk delen van wachtwoorden met anderen,

'Ongewenste sexting en sextortion kunnen een verwoestende impact hebben op het leven van vaak jonge slachtoffers'

'Sextortion draait om manipulatie en dwang, waarbij slachtoffers onder druk worden gezet om meer te doen dan zij willen'

online contacten met onbekenden), het online minder geremd zijn, geslotenheid (als karaktereigenschap), veel gamen, gebrekkige online monitoring door ouders, onduidelijkheid over online grenzen, geen directe confrontatie met het slachtoffer (online) en een brede beschikbaarheid van social media. En ten slotte spelen dan nog een aantal risicofactoren die specifiek voor ongewenst sextinggedrag van belang zijn, zoals ideeën bij jongeren dat ongewenste sexting 'grappig' is, victim blaming (schuld bij het slachtoffer leggen), online seksuele exploratie (online verkennen van seksualiteit), hoge behoefte aan dominantie over anderen, niet kunnen overzien van de consequenties van ongewenst sextinggedrag, gebrekkige seksuele opvoeding, online groepsdruk en sociale online normen die ongewenste sexting ondersteunen. Tijdens de adolescentiefase zijn talloze van deze factoren uiteraard verhoogd aanwezig, wat dus ook maakt dat vooral jongeren kwetsbaar zijn voor het plegen van ongewenste sexting. En daarnaast is het nog zo dat, binnen deze adolescente doelgroep, jongeren die deze kenmerken nog sterker bezitten (bijv. jongeren in de jeugdzorg of -bescherming) nog grotere risico's lopen. Verder benadrukken jongeren dat zowel drukke als stille jongeren, en jongeren in alle lagen van de bevolking (ook 'de kakkers') plegers van ongewenste sexting kunnen zijn. Ook gaven zij aan dat jongeren zich in het algemeen online sowieso anders gedragen dan offline en daar ook makkelijker grenzen overschrijden. Er lijken online

dus andere normen te gelden. Onze onderzoeksresultaten tonen ook dat ouders niet moeten denken: 'dat doet mijn kind niet'. Elk kind zou te maken kunnen krijgen met ongewenste sexting, maar heel veel opvoeders zijn zich hier onvoldoende van bewust, waardoor zij het gesprek ook niet aangaan. En bij zo'n gesprek zouden ouders vooral moeten waarschuwen om dit soort beeldmateriaal nooit door te sturen (i.p.v. victim blaming). Daarnaast moeten ouders jongeren meer praktisch voorbereiden. Groepsdruk en emoties spelen ook online een grote rol, en jongeren moeten leren hoe zij daar anders op kunnen reageren. En als het dan toch fout gaat (ondanks waarschuwingen van ouders), is het belangrijk dat ouders hun kinderen het gevoel geven dat ze altijd bij hun ouders terecht kunnen en dat ouders hun kinderen helpen om van de situatie te leren en verantwoordelijkheid te nemen. Ouders zouden dit soort adviezen nog duidelijker moeten horen (bijv. via voorlichtingsprogramma's); ook ouders die minder openstaan voor voorlichting. Scholen zouden hier misschien een sleutelrol in kunnen spelen, omdat zij dagelijks zicht hebben op leerlingen en risico's kunnen signaleren. Een sterkere samenwerking tussen school, ouders, jeugdzorg en bijvoorbeeld politie lijkt dan ook het meest effectief, maar vraagt wel om betere ondersteuning vanuit (lokale en nationale) overheden.

Jongeren verwachten namelijk wel van scholen dat zij, in het kader van veiligheid, ook aandacht besteden

aan online gedrag en digitale veiligheid. Zowel jongeren als professionals benadrukken dat programma's daarbij vooral positief zouden moeten insteken: hoe moet het dan online wél? Ervaringsdeskundigen zouden daarbij volgens jongeren meer impact hebben dan docenten. Tegelijkertijd signaleren wij dat scholen nog worstelen met hoe ze dit goed kunnen aanpakken, mede door tijdsdruk en beperkte middelen. Betere ondersteuning, duidelijke richtlijnen en onderzoek naar effectieve digitale geletterdheid programma's zijn daarom hard nodig, evenals meer sturing hierop vanuit beleidsmakers.

We kunnen er echter niet omheen: de online wereld heeft unieke kenmerken, zoals anonimiteit, beperkte controle door volwassenen, snelle ontwikkelingen en afwijkende sociale normen. Hierdoor gedragen jongeren zich online dus vaak anders dan offline en het lijkt erop dat de drempel voor grensoverschrijdend gedrag daardoor online ook lager ligt. Dit vraagt om specifieke preventie- en interventieprogramma's die rekening houden met deze specifieke context.

Wat wel opviel tijdens het onderzoek is dat jongeren opvallend open zijn over het onderwerp, wanneer je vanuit oprechte interesse en zonder oordeel luistert. Ze erkennen dan ook hun eigen rol: vaak wordt meegegaan in groepsgedrag, bijvoorbeeld door lachreacties te plaatsen, terwijl ze het dan eigenlijk helemaal niet grappig vinden. Daarin zien jongeren, als ze erover nadenken,

ook wel mogelijkheden om verantwoordelijkheid te nemen, bijvoorbeeld door niet mee te doen of zich uit te spreken. Alleen al door open gesprekken te houden met jongeren lijken zij aan het denken gezet te worden en kunnen zij bijdragen aan cultuurverandering.

Ten slotte is er nog weinig aandacht voor de online aspecten van de seksuele ontwikkeling. Jongeren verkennen dit vaak zelf, met risico op negatieve invloeden. De combinatie van nieuwsgierigheid, groepsdruk en digitale vrijheid maakt hen daarbij kwetsbaar. Daarom is het belangrijk dat ouders, scholen en programma's hier actief en op een positieve manier aandacht aan besteden. Het puberbrein en de seksuele ontwikkeling zijn nog volop in ontwikkeling, en vragen om begeleiding die ondersteunend en constructief is.

Conclusie

Bij sextortion is het essentieel om goed na te gaan welke drijfveren ten grondslag liggen aan het delictgedrag. Indien de pleger bijvoorbeeld niet wordt gedreven door seksuele problematiek, is het logischer om de behandeling bijvoorbeeld te richten op het aanpakken van frustratie- en/of boosheidsgevoelens, of op de behoefte aan macht en dominantie. Er is ook een subgroep die sextortion pleegt met als doel financieel gewin. Voor zulke daders lijkt een behandeling gericht op vermogensdelicten het meest passend. Voor plegers die wel gedreven worden door seksuele

problematiek is uiteraard hulp nodig die zich op de seksuele gevoelens richt, maar mogelijk ook andere factoren die een rol spelen bij die specifieke pleger (bijv. een eigen verleden van slachtofferschap).

Ten aanzien van ongewenste sexting blijken jongeren in de eerste plaats, ondanks hun bewustzijn van de ongepastheid van het gedrag, nog steeds onvoldoende stil te staan bij de gevolgen van ongewenste sexting voor het slachtoffer en henzelf. Dit komt mede door een digitale cultuur waarin gedragsnormen lijken te zijn vervaagd. Zowel professionals als jongeren benadrukken het belang van ouderlijke en schoolse betrokkenheid bij preventie en interventie, gericht op het bewust maken van de gevolgen, en op hoe je dan bijvoorbeeld ook online kan reageren als je boos bent over iets. Tegelijkertijd bestaan er belemmeringen, zoals ouders die zich onvoldoende bewust zijn van de online risico's, en scholen die zich afvragen of en hoe zij thema's rondom digitale veiligheid moeten oppakken. Een aanpak met inzet van (goed opgeleide) ervaringsdeskundigen, ontwikkeld in nauwe samenspraak met jongeren zelf en met experts op dit gebied, liefst goed onderzocht (om na te gaan wat jongeren er echt van leren), zijn voorgesteld als mogelijkheden voor een effectievere vermindering van het gedrag. Schuld leggen bij slachtoffers past daar in elk geval nooit bij.

Voor meer informatie over het onderzoek, scan de qr-code

leidsmakers zouden een rol kunnen spelen in het verspreiden van deze informatie naar programma-ontwikkelaars en in het versterken van de verbindingen tussen scholen, ouders, jeugdzorg en (digitale) wijkagenten om zo eventuele risico's tijdig te kunnen signaleren en hierop te anticiperen. Onze infographic waarop alle onderzoeksresultaten worden samengevat en grafisch weergegeven (zie: Infographic Wissink e.a. 2025) zou in overleg kunnen dienen als 'praatplaat' en aan de hand daarvan kan worden nagegaan waar wellicht heel concrete mogelijkheden liggen om dit gedrag verder te verminderen, en ervoor te zorgen dat de kans op nieuwe slachtoffers zo klein mogelijk wordt.

Mocht u meer willen weten, of voor samenwerkingsmogelijkheden (in onderzoek) mail dan naar: I.B.Wissink@UU.nl (gebruikte bronnen zijn tevens via de mail op te vragen). ■

'Online lijken andere normen te gelden, waardoor grenzen sneller worden overschreden'

Inge Wissink

Universitair Hoofddocent bij Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht

JEUGDIGEN MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING EN DELINQUENT GEDRAG.

VERKLARINGEN EN **AANPAK**

Jeugdigen met een licht verstandelijke beperking (LVB) komen relatief vaak in aanraking met jeugdhulp en jeugdzorg. Wat zijn de mechanismen die samenhangen met gedragsproblemen en jeugdzorgvraagstukken? In dit artikel beschrijven we risico- en beschermende factoren voor gedragsproblematiek en delinquent gedrag, en wat deze jongeren nodig hebben. Dit geeft inzichten voor het lokaal veiligheids- en jeugdbeleid.

Gemeenten hebben in toenemende mate te maken met jongeren die herhaaldelijk delinquent en crimineel gedrag vertonen. Onder deze veelplegers zijn jongeren met een **licht verstandelijke beperking (LVB)** oververtegenwoordigd. Jongeren met een LVB worden gekenmerkt door problemen in het cognitief en adaptief functioneren. Aan de buitenkant zie je niet dat iemand een LVB heeft, waardoor dit vaak laat of helemaal niet wordt herkend. Ook heeft deze groep zich vaak aangeleerd hun beperking te verbloemen, door 'streetwise' gedrag te vertonen, omdat zij graag 'gewoon normaal' willen zijn. Diverse onderzoeken laten zien dat een combinatie van vermogens- en geweldsdelicten het meest voorkomt bij jongeren met een LVB. Vaak worden zij door anderen ingezet bij criminele activiteiten omdat ze vaker goedgegelovig en beïnvloedbaar zijn en erbij willen horen. Het is van belang om te begrijpen hoe deze problematiek van jongeren met een LVB kan ontstaan en wat kan helpen om probleemgedrag te verminderen, zodat preventief adequate hulp ingezet kan worden.

Tekst | Maroesjka van Nieuwenhuijzen, Malou Liebrechts, Willemijn van Oppenraaij

Foto | Buro BRAND, Beeldvoerders

Risico- en beschermende factoren

Delinquent gedrag van jongeren met een LVB kan verklaard worden vanuit een aantal domeinen. Belangrijke kwetsbaarheden bij deze jeugdigen zijn hun zwakkere executieve functies. Ze zijn minder goed in plannen, hun aandacht erbij houden, informatie onthouden en verwerken, en hun emoties reguleren. Ze hebben daardoor meer moeite met leren, hun gedrag en denken goed aansturen, en gevolgen overzien van hun acties. Bovendien is hun sociaal emotionele ontwikkeling vertraagd, waardoor ze vaak een irreëel zelfbeeld en zwakke gewetensontwikkeling hebben, moeite hebben met zich inleven in emoties en intenties van anderen, en het inschatten van sociale situaties en deze oplossen. Bij kinderen en adolescenten met een LVB komen gedragsproblemen en -stoornissen, minder acceptatie door leeftijdgenoten en sociale conflicten dan ook vaker voor dan bij hun leeftijdgenoten zonder LVB. Door deze gedragsproblemen is het risico op onder andere delin-

'LVB is vaak
onzichtbaar,
maar bepalend
voor gedrag'

quentie, verslaving, depressie en een geringe participatie in de maatschappij voor deze jeugdigen groot.

Belangrijke omgevingsinvloeden op de ontwikkeling van gedragsproblemen bij kinderen met LVB liggen binnen het gezin. Jongeren met een LVB groeien vaak op in gezinnen met meervoudige en complexe problematiek. Vaak hebben een of beide ouders of broertjes en zusjes zelf ook een LVB. Ouders met een LVB hebben naast hun beperkingen, net als de kinderen, een grotere kans op psychiatrische problemen en verslaving, maar ook op gezondheidsproblemen, werkloosheid, financiële

problemen en jeugdtrauma's. Door een combinatie van deze problematiek bestaat binnen deze gezinnen vaak langdurige stress. Ouders met een LVB beschikken veelal over minder sterke opvoedingsvaardigheden, en kinderen met een LVB hebben een grote kans op hechtingsproblematiek. Door langdurig verhoogde stress bestaat het risico op een dynamiek van negatieve gezinsinteracties waarbij de ouders nog minder adequaat opvoeden en zo ongewild probleemgedrag bij hun kinderen oproepen of in stand houden, of zelfs een onveilige thuissituatie ontstaat.

'Wie erbij wil horen,
loopt sneller het
verkeerde pad op'

'Straf zonder begrip werkt bij LVB-jongeren averechts'

Daarnaast wordt de ontwikkeling van gedragsproblemen beïnvloed door leeftijdgenoten. In de adolescentie krijgen jongeren meer zelfstandigheid. Jeugdigen met een LVB hebben minder aansluiting bij hun leeftijdgenoten en in combinatie met hun lage zelfbeeld, een gebrek aan positieve rolmodellen en de wens erbij te willen horen, kan dit leiden tot het aansluiten bij antisociale en delinquente leeftijdgenoten. Door groepsdruk, beïnvloedbaarheid en de wens om geaccepteerd te worden, ontstaat er zo een grotere kans op delinquent en crimineel gedrag.

Tot slot spelen omgevings- en maatschappelijk factoren een rol in de ontwikkeling van gedragsproblemen. Jongeren met een LVB hebben een laag schoolniveau en vallen vaker voortijdig uit op school. Ze hebben een gebrek aan passende dagbesteding, onderwijs of werk, waardoor ze geen geld hebben en zich vervelen. Ze groeien vaker op in wijken met armoede en criminaliteit. Bovendien hebben ouders en jongeren met een LVB vaak negatieve ervaringen met hulpverlening en zijn weinig geneigd om hulp te vragen en te accepteren. Dit alles vergroot de kans op delinquent en crimineel gedrag.

Het risico op delinquent gedrag van jongeren met een LVB kan worden verkleind met gerichte ondersteuning.

Belangrijk is dat zij gezien worden, een toekomstperspectief hebben en een positieve identiteit ontwikkelen. Ook zinvolle tijdsbesteding en rolmodellen uit de directe omgeving, zoals ouders of andere volwassenen, helpen jongeren op het juiste pad. Deze beschermende factoren werken alleen als ze actief worden ondersteund. Jongeren met een LVB hebben vaak extra begeleiding nodig om structuur en sociale vaardigheden te ontwikkelen. Gemeenten, scholen, zorginstellingen en wijkprofessionals kunnen samen zorgen voor zichtbaarheid, perspectief, rolmodellen en begeleiding.

Preventieve, geïntegreerde hulp

Het is allereerst van belang dat gezinnen waarin ouders of kinderen een LVB hebben in een vroeg stadium worden gesignaleerd en bereikt voordat er grote problemen zijn. Deze gezinnen worden echter moeilijk bereikt, omdat professionals in het sociaal domein een LVB niet of nauwelijks herkennen

en omdat ouders met LVB zelf weinig geneigd zijn om hulp te vragen bij opvoedproblemen. Deze gezinnen komen vaak pas in beeld als er zorgen zijn over de opvoeding van hun kind, waarbij dan nog lang niet altijd gesignaleerd wordt dat er sprake is van LVB problematiek.

Daarnaast is het belangrijk om preventief te handelen, tijdig passende hulp te bieden om schade in opgroeien te beperken en te voorkomen dat de jongere het slechte pad op gaat (veelvuldig schoolverzuim of betrokkenheid delicten). Tevens is het nodig om systeemgericht (ook wel gezinsgericht) te werken, waarbij het gezin centraal staat, ondersteuning wordt geboden binnen het gezin, de problemen van gezinsleden niet los te zien zijn van de interactie tussen gezinsleden. Daarbij moet ook het netwerk van de jongere versterkt worden.

Vaak zien we dat jongeren met een LVB in het begin kleine vergrijpen plegen of overlast veroorzaken in de openbare ruimte. Soms zijn strafmaatregelen noodzakelijk, maar bij jongeren met een LVB werken deze alleen goed als ze worden gecombineerd met begrip en een beschermende omgeving. Handhaving van openbare orde en veiligheid is een taak van de gemeente en er kan als reactie een bestuurlijke maatregel ingezet worden, zoals

een gebiedsverbod of een last onder dwangsom. Jongeren die zo'n maatregel opgelegd krijgen, hebben soms ook al via het strafrecht een lopende straf of maatregel. Waar jongeren met en zonder LVB in het strafrecht altijd een advocaat toegewezen krijgen, is dat bij bestuurlijke maatregelen niet het geval. De rechtsbescherming in het bestuursrecht zou laagdrempelig en toegankelijk moeten zijn, maar blijkt een lastig te volgen proces voor veel jongeren en zeker voor jongeren met een LVB. De

gevolgen van een last onder dwangsom zijn ook groot. De dwangsommen zijn voor jongeren heel hoog. In het geval waar jongeren al begeleiding krijgen, preventief of vanuit een door de rechter opgelegde jeugdreclasseringsmaatregel en stappen worden gezet naar een positieve toekomst, werken deze (hoge) dwangsommen zelfs averechts. Afstemming tussen de gemeente en de bij de jongeren betrokken hulpverleners is van essentieel belang om bij jongeren met een LVB tot een samen-

hangende aanpak te komen wanneer bestuurlijke maatregelen worden overwogen. Dit vraagt om voldoende kennis en deskundigheid over deze doelgroep bij alle betrokken professionals en om toegang tot passende forensische jeugdzorg. Daarnaast is het belangrijk dat er sterke verbindingen zijn tussen het sociaal domein, jongerenwerk, jeugdzorg, jeugdreclassering en het netwerk van de jongere, zodat er een geïntegreerde en samenhangende aanpak kan ontstaan. ■

Mr. Willemijn van Oppenraaij, senior adviseur jeugdreclassering en jurist bij Expect Jeugd (Expertisecentrum Partners voor Jeugd)

Prof. dr. Maroesjka van Nieuwenhuijzen, bijzonder hoogleraar LVB, ouderschap en jeugdbescherming, Forensische Orthopedagogiek UvA, en hoofd onderzoeksteam Expect Jeugd (Expertisecentrum Partners voor Jeugd)

Malou Liebrechts MSc, senior adviseur jeugdreclassering bij Expect Jeugd (Expertisecentrum Partners voor Jeugd)

**'Vroeg
signaleren
en samen
handelen maakt
het verschil'**

Referenties

<https://www.kansrijkvoorjeugd.nl>

Landelijk KennisCentrum LVB: <https://kenniscentrumlvb.nl/themas/lvb-in-veiligheids-domein>; <https://kenniscentrumlvb.nl/dossier-criminaliteit-lvb>

Teeuwen, M., Kranendonk, R., & Van Nieuwenhuijzen, M. (2023). Daders met een licht verstandelijke beperking. In: A. M. Slotboom, V. Van der Geest, V. van Koppen, & J. Hendriks (Eds.). *Criminele carrières en interventies. Verschillende dadergroepen belicht.* (pp. 349-379). Amsterdam: Boom Criminologie.

Van Nieuwenhuijzen, M. (2022). Kijk achter de schermen! Ondersteuning bij opvoeden en opgroeien met een licht verstandelijke beperking. Amsterdam: UvA oratie. https://pure.uva.nl/ws/files/87622598/220912_Oratie_MvanNieuwenhuijzen_POW_FMG.pdf

WAT WERKT IN ZORG & VEILIGHEIDSBELEID?

BESTUURLIJK BORGEN IS VOOR VEILIGHEID ZORGEN!

Iedere burgemeester heeft te maken met inwoners die **ernstige incidenten** veroorzaken en dringend aandacht behoeven. Vaak betreft het inwoners met problemen op meerdere terreinen, zoals wonen, financiën en werk, en is er sprake van bijvoorbeeld veel conflicten, ernstige overlast, verslaving, depressie, een strafblad. Een dergelijke cumulatie bemoeilijkt verandering. Negatieve factoren hebben een negatief effect op elkaar. Niets is zo voorspellend voor toekomstige narisigheid als die cumulatie, blijkt uit veel criminologisch onderzoek.

Tekst | Dr. Andrea Donker, dr. Carmen Paalman & dr. Joep Hanrath (Lectoraat Zorg en Veiligheid, Hogeschool Utrecht)

Foto | Koen Laureij

Ondersteuning aan mensen met zoveel diverse problemen vergt aandacht vanuit zowel een zorg- als veiligheids-perspectief. Burgemeesters geven die aandacht natuurlijk niet zelf. Zij kunnen, vanuit hun verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid, opdracht geven dit te organiseren en te coördineren, bijvoorbeeld aan een coördinator Persoonsgerichte Aanpak. In de regio Midden-Nederland is er het laatste decennium veel werk gemaakt van deze aanpak. Er is kennis ontwikkeld over het meer methodisch inrichten ervan, en geïnvesteerd in domeinoverstijgend gezamenlijk leren en onderling collegiaal overleg en advies. Dat is nodig en ook nooit klaar, want het is bepaald geen eenvoudig werk. Het vereist van betrokken professionals veel kennis en vaardigheden en voortdurende bijscholing vanwege een werkveld dat nooit stilstaat. Maar ook dat is niet genoeg.

Wetenschappelijke inzichten voor effectief handelen

Vanuit de aard van de problematiek, zal er moeten worden samengewerkt tussen gemeentelijke afdelingen, politie, soms OM en andere organisaties, bijvoorbeeld reclassering of jongerenwerk. Anders dan (gewoon) collegiaal samenwerken binnen één organisatie, is hier sprake van een netwerksamenwerking. Bij die manier van samenwerken is er is geen duidelijke hiërarchie, geen duidelijke verantwoordelijkheid en een versnipperd mandaat. Er is wel krapte in tijd en personeel. En er is vaak ook nog het vraagstuk van gegevensdeling.

Als het in een netwerksamenwerking goed gaat, kan veel bereikt worden. Professionals die zo moeten samenwerken hebben daarvoor tijd, ruimte en rugdekking vanuit de eigen organisatie nodig. Dat betekent dat alle betrokken partijen voor stevige bestuurlijke borging voor die samenwerking moeten zorgen. Vanuit de gemeente vraagt dat dus aandacht en inzet van de verantwoordelijke burgemeester. Maar waar dan op te sturen? Leidraad waar aandacht naar uit moet gaan kan worden gevonden in een set principes die zijn

'Cumulatie van problemen is de beste voorspeller van toekomstige narigheid'

ontwikkeld vanuit de criminologische psychologie. Daar leek het overigens vijftig jaar geleden nog niet op.

Begin jaren zeventig was er pessimisme over de stand van de gedragswetenschappen als het aankwam op interveniëren op zo'n manier dat mensen niet opnieuw in de fout gingen. Dat vormde de aanleiding tot een grondige analyse van beschikbaar onderzoek en de destillatie daaruit van een set principes over 'wat werkt' (Andrews & Bonta; Bonta & Andrews, 2023). Na decennia onderzoek kan geconcludeerd: de principes zijn sterk wetenschappelijk gestut en staan fier overeind. Dat is ook helemaal niet gek, want van de meeste driuip het gezond verstand af.

Gezamenlijk vormen de principes een stevig bouwwerk voor een aanpak die voldoet aan de wetenschappelijke inzichten van effectief handelen. Vier principes behelzen de bestuurlijk en organisatorisch randvoorwaarden. Zij maken het mogelijk te werken vanuit acht principes voor noodzakelijke bouwstenen voor een persoonsgerichte interventie. We trappen af met de overkoepelende principes. Die zijn even logisch en noodzakelijk en toch bepaald niet zomaar vanzelfsprekend:

- Zet in op preventie; zoveel mogelijk zo vroeg mogelijk. Ook als straf of een maatregel nodig is, stuur gericht op voorkomen van herhaling of terugval.
- Er kan meer worden bereikt buiten in de maatschappij (community-based) dan wanneer iemand is opgenomen in een instituut.
- Weet dat herhaling voorkomen niet via strafrecht maar via combineren van zorg wordt bereikt.

- Gebruik psychologische inzichten over menselijk gedrag en gedragsverandering.
- Respecteer en behandel de persoon ethisch, legaal, rechtvaardig en humaan.

Hoe te komen tot een aanpak: acht principes

De naam waaronder dit model bekend is geworden, Risk, Needs, Responsiviteit- of RNR-model, is gerelateerd aan de volgende drie basisprincipes:

1. Qua intensiteit moet de aanpak in verhouding zijn met het risico-niveau; dus alles uit de kast als er groot risico op grote narigheid is versus beperkt ingrijpen als het allemaal wel meevalt (R)
2. Qua inhoud moet de aanpak aangrijpen op aanwezige criminogene factoren en omstandigheden (N)
3. Qua vorm moet de aanpak passen bij de persoonlijke kenmerken en leerstijl (R).

Structurende en gevalideerde instrumenten zijn nodig bij het (met een inwoner) bepalen van bovenstaande drie aspecten van de aanpak (4). Aanvullend moet bepaald worden welke andere niet-direct criminogene problemen een prosociale ontwikkeling nog meer in de weg kunnen staan (5). En er moet bepaald worden welke persoonlijke positieve talenten en krachten die gewenste ontwikkeling juist kunnen bevorderen (6).

Om 5 en 6 even concreet te maken: wat staat gedragsverandering in de weg? Dat zijn bijvoorbeeld veel stress, laag zelfbeeld, geen toekomstperspectief, fysieke en mentale gezondheidsproblemen waaronder ook verslaving. In de wetenschappelijke literatuur worden deze factoren wel destabiliserende factoren genoemd. Waar kun je voor gedragsverandering juist op aanhaken? Dat kunnen persoonlijke kenmerken en talenten zijn als verbaal, technisch of praktische inzicht en aanleg die richtinggevend kunnen zijn aan het werken aan positieve ontwikkeling, en mensen uit het sociaal netwerk die kunnen ondersteunen.

'Verantwoordelijkheid die bij iedereen ligt, ligt uiteindelijk bij niemand'

Als bovenstaande inhoud wordt gekoppeld aan wat er in het algemeen bekend is over cognitieve en sociale leermethoden (7), dan ligt er een goede basis voor een persoonsgerichte aanpak. Zeker als wordt aangesloten bij wat voor de betreffende persoon specifieke responsiviteitskenmerken zijn, zoals leerstijl en motivatie (8).

Als het lukt te werken vanuit deze acht op de persoon gerichte principes, gaat er een hele hoop goed. Deze principes sturen op het maximaliseren van de mogelijkheid dat iemand daadwerkelijk gedrag kan bijsturen, kan leren en zich ontwikkelen. Een principe terzijde schuiven kan op zeer korte termijn geld lijken te besparen, maar zal uiteindelijk een veelvoud kosten. Hoe completer de puzzel wordt gelegd, hoe groter de kans op daadwerkelijk en duurzaam resultaat. Een aanpak die inzet op werk en dagbesteding terwijl de onderliggende verslaving nooit is aangepakt, bouwt op drijfzand. Schuldhelpverlening zonder er rekening mee te houden dat iemand een licht verstandelijke beperking heeft, werkt averechts. De interventie is dan aanwezig, maar mist het doel. De eerder genoemde cumulatie maakt het combineren van interventies cruciaal. Dat brengt ons terug bij de hiervoor noodzakelijke samenwerking en het belang van bestuurlijke inzet om die samenwerking mogelijk te maken.

Organisatorisch principes als fundament en vier spiegelvragen

Het zal inmiddels zeker niet verwonderen dat één van de vier organisatorische principes stelt dat er moet worden geïnvesteerd in een goede samenwerking tussen de betrokken organisaties en afdelingen. Zonder bestuurlijk inzet op die goede samenwerking kan het principe van het verschaffen van continuïteit in de zorg en het periodiek

monitoren van vooruitgang evenmin ontstaan. Dit vereist allemaal een grote mate van professionaliteit en daarop is het volgende principe gericht. Dat betreft de noodzaak tot het investeren in het werken aan professionaliteit, via het werken aan vaardigheden, via evaluatie en via domeinoverstijgend leren. De ruimte die moet worden gecreëerd om dit principe daadwerkelijk te realiseren kan alleen ontstaan vanuit bestuurlijke sturing en sterk management.

Hoe gaat het met die samenwerking bij u in de gemeente? Vermoedelijk valt dat niet mee. Zelfs als de kennis er is, en de wil, blijkt implementatie ervan organisatorisch een grote kluit. Samenwerking veronderstelt bijvoorbeeld dat duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is, en precies daar wringt het in vrijwel elke gemeente. U hoeft geen wetenschapper te zijn om te beoordelen of de principes in uw gemeente in de praktijk worden gebracht. Vier vragen bieden een eerste spiegel:

- Weet u welke tien inwoners in uw gemeente op dit moment de meeste capaciteit vragen én de meeste schade veroorzaken? Als

het antwoord nee is, of als het antwoord per afdeling verschilt, is dat al veelzeggend.

- Zijn die inwoners ook degenen met de meest gecoördineerde aanpak — of vallen zij juist tussen meerdere loketten? De zwaarste gevallen trekken de meeste aandacht, maar niet altijd de meest samenhangende en ook niet altijd de meest intensieve respons.
- Wanneer heeft uw gemeente voor het laatst domeinoverstijgend geleerd van een casus die misging? Niet intern, per afdeling, maar samen: politie, zorg, sociaal team, justitie aan één tafel, met dezelfde casus. Zonder gezamenlijk leren kan een samenwerkingsverband zich niet versterkend ontwikkelen
- Wie is er verantwoordelijk als het morgen misgaat — en weet diegene dat zelf? Verantwoordelijkheid die bij iedereen ligt, ligt bij niemand.

Geen van deze vragen heeft een gemakkelijk antwoord. Maar stel deze vragen, daar start het leren met elkaar. ■

Zie voor meer informatie over ons onderzoek in Midden-Nederland en ondersteunende instrumenten:

ZORGSECTOR **NIEUW** **VERDIENMODEL** VAN DE GEORGANISEERDE CRIMINALITEIT

De zorgsector is een van de nieuwe verdienmodellen van de georganiseerde criminaliteit. Over het hele land gezien verdwijnt er naar schatting van het Openbaar Ministerie jaarlijks 10% van het zorggeld in de zakken van criminelen. Criminele netwerken zijn diep binnengedrongen in het systeem waarbij zorgaanbieders gebruik maken van onderaannemers.

We zien malafide zorgbedrijven die slechte zorg aanbieden door ongekwalificeerd personeel. Criminelen kiezen doelbewust de meest kwetsbare doelgroepen - jeugdigen, mensen met een handicap en mensen met dementie. Hun gezondheid en veiligheid lijdt hieronder. **Sharon Dijksma**, burgemeester van Utrecht en regioburgemeester van Midden-Nederland, wil landelijk meer aandacht voor deze nieuwe vorm van criminaliteit en pleit voor een regionale en lokale aanpak tegen ondermijning in de zorg.

Tekst | Sharon Dijksma

In het voorjaar van 2024 presenteerde politie Midden-Nederland binnen het veiligheidscollege het zogenaamde 'crimescript' van ondermijning in de zorg. Dit liet zien hoe de georganiseerde criminaliteit sterk verweven is in de zorgsector. Burgemeester Dijksma: "Ik zag hoe groot dit probleem inmiddels is en dat dit directe impact heeft op de meest kwetsbaren in de stad. Het gaat niet alleen om zorgfraude, een fraudevorm waar vanuit het sociaal domein al de nodige aandacht voor is.

Het beeld dat ik tijdens deze presentatie kreeg was veel ernstiger. Criminele netwerken hebben de zorg ontdekt als verdienmodel. Ze dringen op allerlei manieren de zorg binnen. Zo maken ze misbruik van geld dat bedoeld is voor zorg, ook vanuit de gemeentelijke WMO en Jeugdwet. Het gaat om heel veel geld. Criminele netwerken gebruiken zorgbedrijven als dekmantel voor het witwassen van drugsgeld. Ook zetten zij kwetsbare zorgcliënten in bij criminele activiteiten, zoals het plaat-

sen van explosieven of uithalen van drugs in de haven. Via eigen malafide uitzendbureaus leveren zij zelf ZZP-ers aan alle zorginstellingen die een personeelstekort hebben. Ze richten eigen opleidingsinstituten op inclusief stageplekken. Ze frauderen met ervaringscertificaten die worden verzilverd binnen zorgopleidingen, waardoor men in sneltreinvaart beschikt over een officieel erkend diploma. Daar hebben criminele netwerken zelfs hun eigen EVC-bureaus voor opgericht."

'Voor een structurele aanpak van **zorgcriminaliteit** zijn ook burgemeesters aan zet'

Schrijnende en gevaarlijke situaties

“We zien criminele netwerken die vrijwel de volledige zorgketen in handen hebben; van opleidingsbureaus, tot bemiddelingsbureaus tot zorgbedrijven. Dat betekent dat onbekwame, soms ook criminele ‘zorgverleners’ zorg geven aan onze inwoners. En dat is niet zonder gevaar. Het veroorzaakt schrijnende situaties voor kwetsbare cliënten en gezondheidsrisico's. Het trieste is dat de mensen die slachtoffer

zijn van dit soort praktijken doorgaans niet snel aan de bel trekken. Het gaat om kwetsbare mensen in een afhankelijke positie omdat zij zorg hard nodig hebben, ook mensen met een beperking. Daarnaast doet dit ook wat met hardwerkende medewerkers in de zorg. Zij hebben te maken met werkdruk vanwege onderbezetting. En dan zien zij ZZP-ers die slecht werk leveren, cliënten die daaronder lijden. Er zijn situaties bekend waarbij deze ingehuurd krachten van malafide bedrijven in

slaap vielen tijdens het werk of waarbij zij niet ingrepen bij noodsituaties. Zij werkten meerdere diensten op een dag om maar zo veel mogelijk geld te verdienen. Wat doe je dan als loyale collega? Het maakt hun werk nog zwaarder. Dit is schrijnend en moet stoppen. Kwetsbare cliënten hebben recht op goede zorg.”

Weten aan welke knoppen je moet draaien

Deze schrijnende en onveilige situaties vragen om een integrale aanpak met partners uit het veiligheids- en sociaal domein. Om direct aan de slag te gaan zijn er 'fieldlabs' georganiseerd met deelnemers van onder meer politie, Openbaar Ministerie, Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, de arbeidsinspectie en zorgverzekeraars. Door in een paar dagen intensief met de materie bezig te zijn, kwamen zij al snel met knoppen waar we aan kunnen en moeten draaien om ondermijning in de zorg een halt toe te roepen.

Tegelijkertijd hebben we in Utrecht samen met het sociaal domein een aanpak opgezet om de toegang van deze criminelen tot de zorg op meerdere fronten te verstoren. We willen goed inzicht krijgen in de manier waarop de criminele netwerken opereren, preventie en weerbaarheid bij professionals vergroten en criminele werkwijzen aanpakken en verstoren. Hierin werk ik nauw samen met wethouder Linda Voortman, die onder andere gaat over de WMO.

Daarbij maakt Utrecht veel gebruik van dataonderzoek om beter zicht te krijgen op kwetsbaarheden en mogelijke signalen van zorgcriminaliteit. Voor het

melden van misstanden wordt ook een centraal meldpunt ingericht. Daarnaast breiden we onze toezichtscapaciteit uit en screenen we strenger bij de inkoop van zorg. Dat doen we onder andere door signaalgestuurd Bibob-onderzoek toe te passen, ook bij de onderaannemers in de zorg. Zo kunnen we veel malafide praktijken voorkomen.

Kennis delen, cases aanbieden en burgemeesters aan zet

In Midden-Nederland staat de aanpak van zorgcriminaliteit hoog op de agenda. Daarbij leren we van de landelijke proeftuin zorgfraude. Binnen deze proeftuin hebben Twente en Hart van Brabant al veel geleerd over het dichten van de voordeur voor malafide zorgondernemers. In Midden-Nederland delen koplopers Utrecht, Hilversum, Almere en Amersfoort hun kennis en ervaring, waarbij het RIEC Midden-Nederland een belangrijke rol vervult. Ook pakken we binnen het RIEC inmiddels zorgcasuïstiek op, waarbij we samenwerken om integraal te kunnen ingrijpen. Ook staan we vanuit de regio in direct contact met de VNG en de verschillende betrokken ministeries. Sommige vraagstukken zijn immers alleen op landelijk niveau te regelen via wet- en regelgeving of door afspraken met de koepelorganisaties in de zorgbranche.

Voor een structurele aanpak van zorgcriminaliteit zijn ook burgemeesters aan zet: vraag aandacht voor zorgcriminaliteit in de lokale driehoek en agendeer dit thema binnen uw nieuwe colleges. En vraag ook binnen de regionale samenwerking aandacht om samen op te trekken.

Meer weten over de aanpak van zorgcriminaliteit in Midden-Nederland?

Meer weten over wat de Rijksoverheid oppakt?

Meer weten over wat de zorgbranche al oppakt?

'We zien criminele netwerken die vrijwel de volledige zorgketen in handen hebben'

Sharon Dijksma
Burgemeester Utrecht

Vraag:

Bent u steeds vaker de bestuurlijke buffer tussen maatschappelijke onrust en landelijke politiek – en wat betekent dat voor uw rol?

Illustratie | Bonteboel Illustraties -
Esther van den Nieuwenhof

Anja Haga, Dantumadiel

De burgemeester is altijd een bestuurlijke buffer bij onrust, dat zie ik als een essentieel onderdeel van het ambt. Het gaat dan om rust in toon en optreden, integriteit en transparantie, en het consequent toepassen van regels en afspraken. Dat biedt voorspelbaarheid en vertrouwen. De mate van maatschappelijke onrust en de consistentie van de landelijke politiek zijn communicerende vaten en dat kent pieken en dalen. Ik denk dat dat van alle tijden is.

Jan Seton, Borger Odoorn

Gedoe in Den Haag helpt niet voor wat we lokaal aan het doen zijn. Mensen worden onzeker en het vertrouwen is dan ver te zoeken. Dit betekent dat je in de gemeente meer tijd moet nemen en oprecht aandacht moet geven aan de gevoelens van onrust die er leven, om er uiteindelijk alsnog samen uit te kunnen komen. Dat is soms wat lastiger, maar zeker niet onmogelijk.

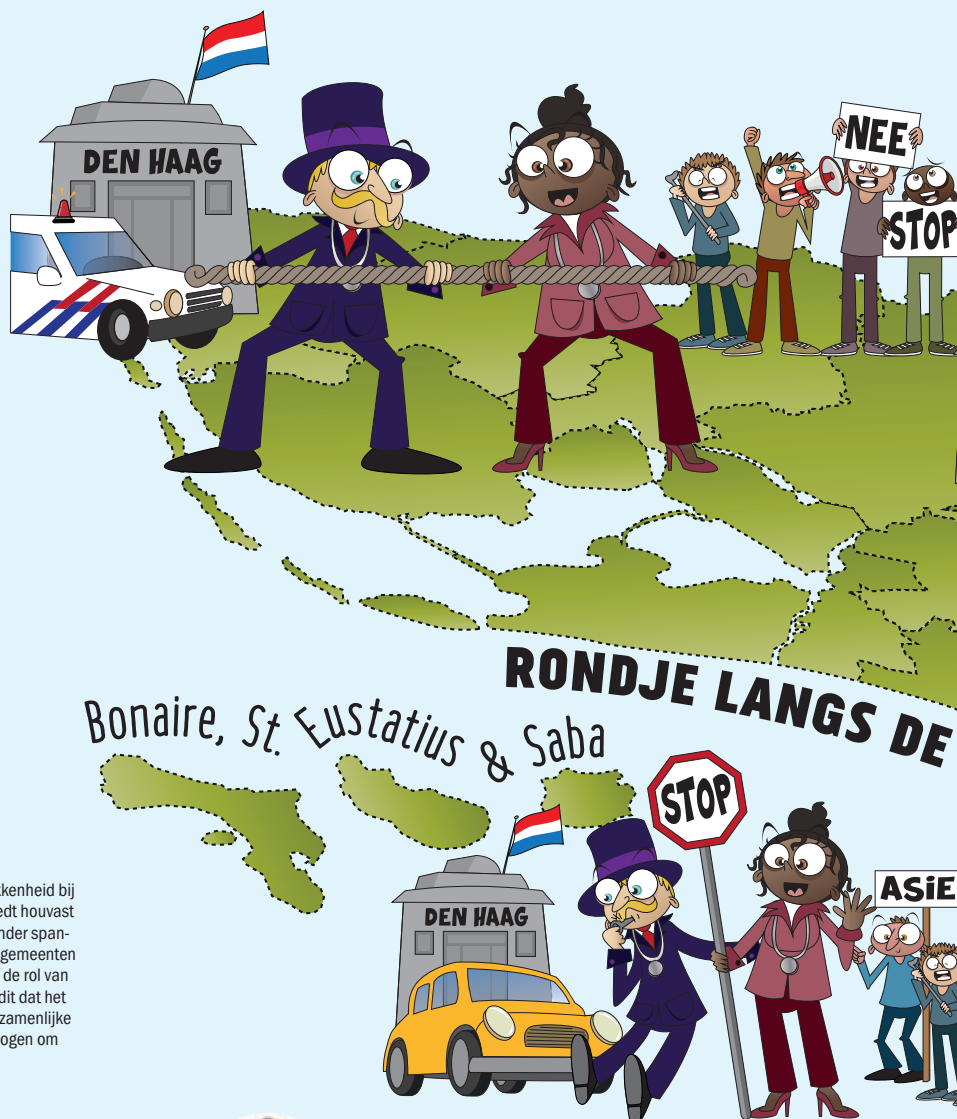
Ard van der Tuuk, Westerkwartier

Het vertrouwen in de landelijke overheid staat onder druk, terwijl de betrokkenheid bij het lokale bestuur onverminderd groot blijft. Juist dat lokale fundament biedt houvast in tijden van onzekerheid en vraagt om versterking. Dit fundament staat onder spanning. Wisselend beleid vanuit Den Haag, een toenemende benadering van gemeenten als uitvoeringsloket en aanhoudende financiële druk maken het lastig om de rol van het lokale bestuur volwaardig te vervullen. Voor burgemeesters betekent dit dat het ingewikkelder wordt om begrip en draagvlak te blijven organiseren voor gezamenlijke oplossingen op nationale vraagstukken, terwijl juist in deze tijd het vermogen om (bestuurlijk) samen op te trekken essentieel is.

Bram Harmsma, Zeewolde

De bufferrol is een voldongen feit: lokaal absorberen wij de spanning die ontstaat op het snijvlak van Haagse ambities en de weerbarstige praktijk. Voor mij betekent dit een actieve verschuiving van abstract besturen naar zichtbaar aanwezig zijn; de druk van de ketel halen door nabijheid. Als 'sociale navigator' zoek ik de verbinding op vóórdat onbehagen omslaat in onveiligheid. In een tijd van polarisatie is authentieke aanwezigheid mijn krachtigste instrument om de sociale cohesie in Zeewolde te waarborgen.

Paul Depla, Breda

Eerlijk gezegd ben ik het niet eens met de stelling. Want, ja er lijkt meer maatschappelijke onrust te bestaan. Onrust die soms ook tot steeds heftiger uitbarstingen leidt. Als burgemeester wordt steeds vaker een beroep gedaan om de juiste balans te vinden tussen normeren en verbinden. En zeker, rond AZC's helpt de landelijke politiek zeker niet om rust te bewaren. Maar het is veel te gemakkelijk om met de beschuldigende vinger alleen naar de landelijke politiek te wijzen. De groeiende maatschappelijke onrust vindt zijn oorsprong immers vooral in steeds grotere maatschappelijke tegenstellingen over de gewenste toekomst van ons land. De landelijke politiek is hier vooral een spiegel van.

Michiel Grauss, Bodegraven Reeuwijk

Als burgemeester sta ik dicht bij onze samenleving en merk ik onrust vaak als eerste op. Tegelijkertijd heb ik de taak om landelijke besluiten uit te leggen en uitvoerbaar te maken in onze gemeente. Dat vraagt steeds meer om een rol als verbinder en bemiddelaar. Ik probeer ruimte te creëren voor dialoog en begrip, juist wanneer spanningen oplopen, zodat het vertrouwen tussen inwoners en overheid zo sterk mogelijk blijft. Soms is het daarbij echt pionieren, omdat wet- en regelgeving niet altijd aansluit op de behoefte of de bevoegdheden die wij lokaal nodig hebben. In die gevallen zeg ik altijd: als iets niet kan, dan moeten we dat helder uitleggen richting Den Haag.

Marjan van Kampen, Schagen

Als burgemeester sta je met enige regelmaat het beleid van het kabinet toe te lichten. Juist vaak als het tot onrust leidt. Hoe groter de chaos in Den Haag; hoe lastiger het is om te duiden wat de regering beoogt met het beleid. In de afgelopen kabinetsperiode vond ik het heel ingewikkeld omdat ik ook geen ruggensteun voelde vanuit Den Haag bij lastige kwesties zoals asielopvang. Ik wil als burgemeester een bestuurlijke buffer zijn voor de landelijke politiek bij maatschappelijke onrust als er sprake is van een evenwichtige afweging; niet bij populistisch gedoe. Dan doe ik het dus ook niet.

Ahmed Marcouch, Arnhem

teeds vaker ben ik de bestuurlijke buffer tussen maatschappelijke onrust en landelijke politiek. Gebrek aan consistent beleid en polariserende duiding uit Den Haag versterken spanningen die lokaal, rauw en ongefilterd, landen. Wat nationaal niet wordt opgelost, komt op het bord van de burgemeester. Dat vraagt om balans: daadkracht in veiligheid én oog voor menselijkheid, bijvoorbeeld bij vraagstukken rond demonstraties of asielopvang. Wanneer de landelijke overheid tekortschiet, raakt ook het vertrouwen in de rechtsstaat onder druk. Juist dan is het mijn rol om niet alleen orde te bewaken, maar ook vertrouwen vast te houden en te herstellen; zichtbaar, standvastig en nabij.

LANDELIJK COÖRDINATIE EN REGIE IN EEN REGIONAAL GEORIËNTEERD EN AANGESTUURD **POLITIEKORPS**

Als politiechef van de eenheid Landelijke Opsporing & Interventies (LO, zie kader) was ik ruim twee jaar geleden op werkbezoek bij de FBI in Washington om te spreken over onze operationele samenwerking op diverse terreinen. Tijdens een briefing schetste een *special agent* mij dat de Amerikanen zich zorgen maakten over een relatief nieuw online fenomeen dat snel terrein leek te winnen onder jongeren en door de FBI werd gezien als een toekomstige bedreiging voor de nationale veiligheid van de VS. Het was in die ruimte in Washington dat ik werd bijgepraat over de ontwikkeling in de VS van de zogenaamde *COM-problematiek*: online communities (COM) waarin jongeren in aanraking komen met cybercrime, geweld en georganiseerde criminaliteit. In een deel van deze onlinegroepen proberen (veelal) mannen jonge slachtoffers online in hun macht te krijgen en ze aan te zetten tot sadistisch geweld tegen zichzelf of anderen, (seksueel) misbruik, dierenmishandeling, zelfmutilatie en zelfs suïcide.

Tekst | Rob van Bree

Foto | AI gegenereerde afbeeldingen

'Criminaliteit wordt digitaler en daardoor internationaler'

Ook in Nederland wordt dit fenomeen onderkend. De AIVD en NCTV typeren de groeperingen als losse, internationaal opererende netwerken die jongeren doelbewust manipuleren en aanzetten tot extreem geweld en zelf-destructief gedrag. Er lopen inmiddels tal van opsporingsonderzoeken. We hebben als politie diverse aanhoudingen verricht en er is zicht op tientallen Nederlandse slachtoffers. Voor zover wij nu weten, zijn er minimaal 5 minderjarige Nederlandse kinderen die gepoogd hebben zichzelf van het leven te beroven. De eenheid LO probeert, naast het verrichten van strafrechtelijke onderzoeken, operationele samenwerkingsverbanden op te zetten met landen als de VS, de UK en Australië. Dit om informatie en expertise uit te wisselen aangezien Nederlandse verdachten buitenlandse slachtoffers maken en buitenlandse verdachten hun pijlen richten op onder meer Nederlandse slachtoffers. Regionale eenheden worden geconfronteerd met meldingen van hulpverleners en aangiften van ouders en starten strafrechtelijke onderzoeken op om verdachten op te sporen.

De COM-problematiek staat niet op zichzelf. Het is illustratief voor een bredere verschuiving: criminaliteit wordt digitaler en daardoor internationaler. Vanuit vrijwel iedere plek ter wereld kunnen in Nederland slachtoffers worden gemaakt en misdrijven aangestuurd dan wel gefaciliteerd. Dat geldt onder meer voor cybercrime, terrorisme, online seksueel (kinder)misbruik en voor de meest ondermijnende criminele samenwerkingsverbanden (CSV's). Tegelijkertijd vervagen de klassieke scheidslijnen tussen specialismen. De opsporing van de hiervoor genoemde criminaliteitsvormen vraagt steeds vaker om gecombineerde (hoogwaardige) expertise. En dat heeft gevolgen voor de bestrijding en de wijze waarop we als politie onszelf organiseren. Waar

opsporing met een lokale focus in een regionale politie-eenheid doorgaans prima voldoet, is het in dergelijke gevallen niet afdoende aangezien de oorzaak van de problematiek zich elders bevindt. Bovendien is er niet in iedere afzonderlijke regionale eenheid voldoende expertise en capaciteit aanwezig. Efficiënte opsporing vereist dan een nationale samenhangende aanpak waarbij regionale -en landelijke eenheden samenwerken aan het veiligheidsprobleem. Een zeer ervaren rechercheur schetste in dit kader ooit in mijn bijzijn: "als we echt iets willen doen aan de bestrijding van de meest ondermijnende drugscriminelen zouden we beter op basis van een landelijk informatiebeeld onze krachten kunnen bundelen in plaats van dat iedereen in de eigen eenheid zijn of haar eigen aanpak uitrolt en keuzes maakt".

Een samenhangende opsporingsaanpak waarbij het veiligheidsprobleem belangrijker is dan regionale eenheidsgrenzen klinkt logisch. Echter, in de praktijk is het niet standaard en komt het niet gemakkelijk tot stand. In het DNA van de politieorganisatie geldt namelijk het principe lokaal tenzij. Dit betekent dat regionale politie-eenheden zich in principe richten op problematiek binnen hun gebiedsgrenzen. De recherche is ook zodanig vormgegeven dat ze de meeste vormen van criminaliteit binnen een politieregio zelfstandig moeten kunnen bestrijden. En dat kent een aantal belangrijke voordelen. Het draagt eraan bij dat de politie in de haarvaten van de samenleving zit en

veiligheidsproblematiek snel kan signaleren. Tevens kan een aanpak vormgegeven worden die past bij de omgeving waar het plaatsvindt. Echter, bij de opsporing van grensoverschrijdende criminaliteitsvormen kan er spanning ontstaan tussen regionale belangen enerzijds en nationale effectiviteit anderzijds. Om dit hanteerbaar te maken vindt er periodiek afstemming plaats tussen recherchechefs en rechercheofficiërs, maar de ervaring leert dat het in de praktijk niet eenvoudig is om snel te komen tot een grensoverstijgende samenhangende aanpak. Niet zelden leiden regionale afwegingen er namelijk toe dat eenheden niet onvoorwaardelijk deelnemen of dat ze afwijken van de gewenste strategie. En als het wel lukt, kost het met 10 regionale en 2 landelijke politie-eenheden frequent onderling overleg met veel verschillende spelers. Dat komt snelle en flexibele besluitvorming uiteraard niet ten goede. Om dit te doorbreken wordt er nagedacht over vormen van landelijke coördinatie en regie ten behoeve van de opsporing van specifieke grensoverschrijdende criminaliteitsfenomenen (denk aan bijvoorbeeld Cybercrime, Statelijke Inmenging, CTER en de meest ondermijnende CSV's met landelijke impact). Daarbij wordt het fenomeen als uitgangspunt genomen in plaats van het gebied waar het gepleegd wordt. Dit is onlangs verkennend besproken in een bestuursconferentie met politiechefs, hoofdofficiërs en regioburgemeesters.

Coördinatie is de lichtste vorm en betekent het samenbrengen en onderling afstemmen van een aanpak door alle politie-eenheden op basis van een landelijk informatiebeeld. Besluiten ten aanzien van de inzet worden nog steeds regionaal genomen maar wel wordt gezocht hoe iedere eenheid vanuit zijn of haar kennis en positie kan bijdragen aan wat wordt gezien als een landelijk probleem. Een voorbeeld

'Het motto
lokaal tenzij
is binnen de
politie onbetwist'

is de aanpak van explosieven, een fenomeen waar veel gemeenten in het land mee geconfronteerd worden en waar een samenhangende aanpak van meerwaarde is. De eenheid landelijke expertise en operaties (LX) zorgt voor een nationaal informatiebeeld en de LO neemt de coördinatie op zich om de opsporingsinspanningen in alle regionale eenheden op elkaar af te stemmen. Tevens heeft de LO de taak om internationale opsporingsonderzoeken te verrichten.

Bij landelijke coördinatie is deelname vanuit alle politie-eenheden gewenst maar uiteindelijk beslist het lokale OM als gezag op de regionale opsporing of dit wenselijk en haalbaar is. Sinds 2024 wordt er geëxperimenteerd met het vormgeven van deze wijze van coördinatie binnen de opsporing. Zo is er ervaring opgedaan met het

bestrijden van geweldsincidenten in het hele land naar aanleiding van een grootschalige ripdeal in België. Ook de recente aanslagen op Joodse en Amerikaanse objecten worden landelijk gecoördineerd aangepakt. De eerste ervaringen zijn zeer positief. Onderlinge afstemming vergroot de slagkracht en zorgt voor een scherper beeld van de problematiek doordat alle informatie naast elkaar wordt gelegd. Tegelijkertijd behoudt een regionale politie-eenheid (in afstemming met lokale OM) de ruimte om een lokaal afgestemde aanpak te volgen.

Regie gaat een stap verder dan onderling afstemmen. Het omvat het mandaat voor landelijke weging en aansturing. Het is in die gevallen niet de bedoeling dat een regionale politie-eenheid een zelfstandige afweging

maakt of en hoe ze deelneemt. De gedachte is dat er gewerkt wordt langs een eenduidige landelijke strategie die centraal wordt aangestuurd. Dit kan uiteraard alleen wanneer het OM als gezag op de opsporing landelijke regie heeft afgekondigd en ingeregeld. Een voorbeeld zou kunnen zijn de projectmatige aanpak van een crimineel samenwerkingsverband dat tentakels heeft in het hele land en gezien de aard (bijvoorbeeld door geweldgebruik richting democratische gezagsdragers) en omvang een bedreiging vormt voor onze nationale veiligheid. Ten behoeve van een samenhangende aanpak leveren alle regionale politie-eenheden een vooraf vastgestelde bijdrage. De LX draagt zorg voor het nationale informatiebeeld en de LO levert vanuit haar taakstelling naast een reguliere bijdrage, bijzondere opsporingsexper-

tise en regisseert aan politiezijde alle nationale en internationale inspanningen zodat er een eenduidige aanpak ontstaat. Een aangewezen (recherche) officier van justitie voert eenduidig en landelijk gezag.

Regievoering zoals hiervoor beschreven, bestaat op dit moment niet voor de aanpak van georganiseerde criminaliteit terwijl het de effectiviteit van de aanpak in sommige situaties zou kunnen versterken. Het nadeel is dat het in de praktijk tot tijdelijke verdringing kan leiden van regionale problematiek. Juist daarom zal landelijke regie uitzondering dienen te zijn in plaats van regel en moet het passen bij de problematiek die bestreden dient te

worden. Het is van belang te bepalen wie kan besluiten tot het voeren (en stoppen) van landelijke regie en welke criteria daarvoor worden gehanteerd. Dit zal de komende tijd samen met de bevoegde gezagen nader verkend worden. Doel is dat we de problematiek in de buitenwereld zo effectief mogelijk kunnen blijven bestrijden. Mogelijk kan er gekeken worden naar good practices zoals de opsporing van kinderporno en kindersekstoerisme waar landelijke regie reeds wordt toegepast.

Het motto lokaal tenzij is binnen de politie onbetwist. Het zit in ons DNA en we zijn er als politie trots op dat juist die strategie ons positief onderscheidt

van veel politiekorpsen in landen om ons heen. Tegelijkertijd moeten we erkennen dat in de opsporing van strafbare feiten de tenzij vaker voorkomt dan voorheen, gezien de aard en ontwikkeling van criminaliteit. Afspraken over nut en noodzaak van tijdelijke landelijke coördinatie en regie kunnen daarbij behulpzaam zijn. Het kan in uitzonderlijke gevallen tijdelijk invloed hebben op de opsporing in een individuele gemeente of regio. Daarom dienen er heldere afspraken te worden gemaakt over mandaat en criteria indien dit nader verkend gaat worden. Ik ben benieuwd hoe u daar als onderdeel van de lokale driehoek tegen aan kijkt. ■

De eenheid Landelijke Opsporing & Interventies (LO) is een van de 12 operationele eenheden van de Nationale politie en als nationale opsporingsorganisatie verantwoordelijk voor de aanpak van zwaar georganiseerde criminaliteit, cybercrime, terrorisme, internationale misdrijven, statelijke inmenging en de bestrijding van kinderporno en kindersekstoerisme. De focus van de LO is gericht op grootschalige en complexe onderzoeken met een internationale link.

**'Efficiënte opsporing
vraagt om een nationale
samenhangende aanpak'**

Rob van Bree

Politiechef eenheid Landelijke Opsporing en Interventies

ZORGEN OVER SNELLE **ONLINE** **RADICALISERING** JONGEREN

‘WE MOETEN DIT BIJ DE WORTELS AANPAKKEN’

Het dreigingsniveau in Nederland is al tweeënhalf jaar lang niveau 4 van 5: de kans op een aanslag is reëel. In zijn laatste dreigingsbeeld wijst de **Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid** (NCTV) niet voor het eerst op de toename van online radicalisering. Tamara Jopp, afdelingshoofd Contraterrorisme bij de NCTV, vertelt over de ontwikkelingen, alle inspanningen die hierop worden geleverd en het belang van de lokale aanpak.

Tekst | Jesse Janse

Foto | Sander Foederer, ANP en Bart Maat

Sinds 2020 zijn terroristische aanslagen in Europa vrijwel uitsluitend gepleegd door alleenhandelende daders. Deze personen zijn geïnspireerd of gestimuleerd door extremistisch gedachtegoed, maar worden doorgaans niet direct aangestuurd door terroristische organisaties. Het radicaliseringsproces wordt namelijk een steeds meer individuele aangelegenheid: via internet, vaak ongemerkt en sneller dan voorheen. Tamara Jopp: “We zien dat met name jongeren door blootstelling aan terroristische en extremistische content radicaliseren. Deze groep komt

steeds makkelijker online – en dus buiten het zicht van ouders, leerkrachten of leeftijdsgenoten – in aanraking met extremistisch gedachtegoed. Zo worden deze jongeren op steeds jongere leeftijd onderdeel van online netwerken van gelijkgestemden. Netwerken waarin ze ook weer extremistische content kunnen produceren en verspreiden en anderen zo meenemen in hun proces van radicalisering.”

Samen met zorg- en veiligheidspartners spannen gemeenten zich al jarenlang in om binnen de lokale aanpak (online)

radicalisering en extremisme tegen te gaan. Om deze complexe problematiek het hoofd te kunnen bieden is in aanvulling op deze inspanningen de Versterkte Aanpak Online (zie de website van de NCTV) ontwikkeld. De aanpak berust op vier pijlers: een structurele dialoog met de internetsector, wettelijk instrumentarium, handvatten voor de lokale aanpak en internationale inzet.

Verdiepingsdossier voor gemeenten

Gemeenten worden regelmatig geconfronteerd met de gevolgen van online radicalisering. Samen met lokale professionals spelen ze een cruciale rol in het voorkomen, tijdig signaleren van en ingrijpen bij (online) radicalisering. “Maar online radicalisering is een complex fenomeen: het vindt vaak snel, onopgemerkt en subtiel plaats, waardoor tijdig signaleren en ingrijpen lastig is”, aldus Jopp. “De NCTV heeft een verdiepingsdossier op de website geplaatst over de (on)mogelijkheden

‘De spanningen in de wereld hebben ook in Nederland – en dus ook lokaal – gevolgen’

‘Voor de veiligheid van Nederland is het belangrijk dat we goed met elkaar in contact blijven’

van handelen in het online domein binnen de lokale aanpak. Zo helpen we gemeenten en lokale professionals verder op weg in het online domein. Hoe herken je mogelijke signalen van online radicalisering? Hoe uit het zich online? Welke gedragingen kunnen duiden op online radicalisering? En hoe ga je het gesprek aan?”

In de lokale aanpak wordt breed ingezet op weerbaarheid tegen (online) radicalisering. Jopp: “Bijvoorbeeld via projecten op scholen en ouderondersteuning bij het omgaan met online content. Ook wordt er gericht ingegrepen bij signalen van radicalisering. Als er zorgen zijn dat een persoon over kan gaan tot geweld of anderen hiertoe aan kan zetten, komen zorg- en veiligheidspartners samen in de zogeheten persoonsgerichte aanpak. Via die weg kunnen zij maatregelen nemen om beschermende factoren te versterken en risicofactoren voor verdere radicalisering te verkleinen. Vanuit de NCTV denken we graag mee met de gemeenten over het opzetten van een lokale aanpak. Voor elke regio is er een lokaal adviseur waarbij zij terecht kunnen met vragen en voor advies. Aarzel dan ook

niet om contact met hen op te nemen om samen na te denken over de stappen die jouw gemeente kan zetten om radicalisering tegen te gaan.”

Om tafel met de internetsector

Jaarlijks komen in Nederland tientallen jongeren in de leeftijd van 12 tot 20 jaar bij de politie en het Openbaar Ministerie in beeld vanwege onder meer het online verspreiden van terroristische propaganda; sommigen ook vanwege het voorbereiden van aanslagen. In de aanpak van online radicalisering is online moderatie van terroristische en extremistische inhoud van cruciaal belang, benadrukt Jopp. “Online platformen hebben een verantwoordelijkheid

in het beschermen van hun gebruikers en het toepassen van moderatie, en daarmee het voorkomen van online radicalisering. Daarom zijn we structureel in dialoog met platformen als Meta, TikTok en Roblox. Vanuit de NCTV uiten we samen met de politie en de Autoriteit online Terroristisch en Kinderpornografisch Materiaal (ATKM) onze zorgen over de risico’s voor jongeren en het belang van effectieve contentmoderatie. In onze gesprekken proberen we de onderlinge samenwerking te versterken. Wat zien wij, herkennen de platformen zich hierin en wat kunnen zij nog meer doen? We benadrukken de dreiging, leggen connecties en bespreken interventiemogelijkheden.”

Samen met bondgenoten een vuist maken

Zeker rondom de problematiek op online platformen is het belangrijk om in de strijd tegen online extremisme en terrorisme actief de samenwerking op te zoeken met andere landen. “Geopolitieke ontwikkelingen zorgen ervoor dat we als Europa samen een vuist moeten maken”, aldus Jopp. “Er is natuurlijk wet- en regelgeving en de Europese Commissie stelt onderzoeken in naar de platformen, maar wij vinden dat er meer moet gebeuren om online terrorisme en extremisme bij de wortels aan te pakken. Samen met bondgenoten hebben we de Europese Commissie daarom opgeroepen om met betrokken partijen extra maatregelen te treffen. Het gaat dan om de bescherming van gebruikers van online platformen, het delen van signalen van online radicalisering en het voorkomen dat geblokkeerde gebruikers simpel nieuwe accounts aan kunnen maken. Begin maart hebben NCTV Marc Kuipers en minister Van Weel (Justitie en Veiligheid) in Brussel het belang hiervan in verschillende gremia opnieuw benadrukt. Zo proberen we op elk niveau, van lokaal tot internationaal, (online) radicalisering en extremisme de kop in te drukken.”

Creatieve en innovatieve initiatieven

Online radicalisering is en blijft een lastig fenomeen om grip op te krijgen. Hoe kan je lokaal iets doen tegen dat wat zich online afspeelt? Het vraagt ook om creatieve en innovatieve initiatieven om het contact met jongeren te leggen. Onderstaand enkele initiatieven die kunnen inspireren.

De Utrechtse Online Coalitie

De gemeente Utrecht heeft in 2024 de Utrechtse Online Coalitie (UOC) opgezet. Het is onderdeel van het programma 'Utrecht Zijn We Samen', waarin maatschappelijke partijen uit het onderwijs-, zorg-, sociale en veiligheidsdomein samenwerken aan de aanpak van polarisatie, radicalisering en extremisme. Dit gebeurt met een gezamenlijke visie, concrete projecten en regelmatige kennis- en productuitwisseling.

‘Veel actuele onderwerpen in het veiligheids- en sociale domein hebben een online component’

Een van de opgaven was om bestuurlijk draagvlak te creëren, vertelt Robert van Oirschot, die als kwartiermaker mede vormgaf aan de UOC. “Met de partijen hebben we toegewerkt naar een gedeelde visie en is er veel aandacht besteed aan het borgen van de online aanpak. Dat heeft geleid

tot een convenant waarin we als coalitie onze ambities op een rij hebben gezet en deelnemende professionals handvaten hebben gegeven om het nut en de noodzaak aan hun bestuurders te tonen.”

De aanpak is een succes. “Veel actuele onderwerpen in het veiligheids- en sociale domein hebben een online component en mondiale ontwikkelingen sijn pelen op lokaal niveau steeds vaker door, met veel impact op bewoners en de democratische rechtsorde. Dat staat op het netvlies van de bestuurder. Vanuit de coalitie kunnen we trends en ontwikkelingen die op de doelgroep afkomen veel sneller signaleren, vertalen en hier actie op ondernemen, bijvoorbeeld door tools te ontwikkelen en professionals digitaal vaardiger te maken.”

Het succes van de UOC viel ook op in Den Haag. Vanuit de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is Van Oirschot gevraagd om ook een regionale coalitie op te zetten. Dat doet hij samen met de ESS in Walcheren, de Zeeuwse regio bestaande uit de gemeenten Vlissingen, Middelburg en Veere.

De aanvliegroute is anders dan in Utrecht. “Drie allemaal net wat anders georganiseerde gemeenten slaan de handen ineen. Het enthousiasme is groot, maar goede onderlinge afstemming blijft nodig om een voedingsbodem te creëren. De problematiek is hetzelfde als in Utrecht: de vlucht die het online domein neemt. En daar is slecht zicht en grip op.”

Hij geeft bestuurders graag een tip mee: “Laat

‘Op de vlucht die het online domein neemt, is slecht zicht en grip’

je goed informeren en bijspijkeren over de online leefwereld en de impact ervan op je inwoners en gemeente als geheel. Zolang het bij bestuurders onbekend is, blijft het in het beleid onbemind en loop je als gemeente achter de feiten aan. En dat is een risico. Neem vooral contact op met ESS (via ESS@minszw.nl) als je meer wil weten of ondersteund wil worden bij de preventie van online radicalisering en polarisatie.”

De ervaringen en aanpak in Utrecht, Walcheren en andere regio's zullen in de tweede helft van dit jaar worden gebundeld en als handreiking beschikbaar worden gesteld aan gemeenten, zodat zij ook lokaal of regionaal met een online coalitie aan de slag kunnen.

Gamen met de politie

Een ander succesvol voorbeeld, is het programma 'Gamen met de politie'. In de zoektocht naar beter (online) contact met jongeren, kwam de politie uit bij gaming. Al 85 basisteams doen inmiddels mee aan het programma. Zowel online als fysiek in jongerencentra, bibliotheken en scholen, wordt er door de politie gegamed met jongeren.

Stefan Jansen is als projectleider nauw betrokken. “Door met ons te gamen zien jongeren een andere kant van de politie, en niet alleen de politie zoals ze die vaak op sociale media zien: optredend. De politie is ook in hun wereld geïnteresseerd en is niet alleen de boeman die straffen uitdeelt.” Het zorgt voor een andere opstelling bij de jongeren. “Ze kijken voorbij het uniform. Dat zorgt voor raakvlakken en een toename in vertrouwen. Die jongeren zijn makkelijker aan te spreken,

voor te lichten, durven met problemen naar ons toe te komen en vertrouwen ons met informatie over criminaliteit.”

“We focussen echt op de voorkant: de verbinding,

‘Zolang iets bij bestuurders onbekend is, blijft het in het beleid onbemind’

vertrouwen winnen en vanuit dat vertrouwen werken aan preventie, voorlichting, bewustwording en hulpverlening. Het grootste deel van de jongeren zijn volgers, geen aanstichters. Als je hen kan wijzen op bepaalde risico's en gevolgen, dan kan je daar al veel winst boeken en ze weerbaar maken.”

Het is de tip die Stefan graag meegeeft aan lokale bestuurders. “Werk aan dat stukje vertrouwen aan de voorkant. Verklein de afstand. Dan komen we sneller met jongeren in contact en creëren we bewustzijn. Zonder vertrouwen zullen jongeren niet luisteren. Zo kunnen we veel jongeren voor radicalisering behoeden.”

Meer informatie over het thema en wat gaming voor jongeren betekent, of over het initiatief Gamen met de politie en hoe dat lokaal kan worden toegepast? Neem contact op met Stefan Jansen via stefan.jansen.1@politie.nl. ■

‘Werk aan dat stukje vertrouwen aan de voorkant. Zonder zullen jongeren niet luisteren’

CRIMMIGRATIE

OP LOKAAL NIVEAU

Discussies over **migratie** gaan vaak over grenzen, toelating en terugkeer. Over Europese afspraken, nationale wetgeving en politieke keuzes in Den Haag of Brussel. Maar de gevolgen van migratiebeleid worden zelden zichtbaar op die plekken. Ze worden zichtbaar in gemeenten. In wijken waar opvanglocaties worden geopend, in buurten waar spanningen ontstaan rond overlast, en in situaties waarin mensen zonder verblijfsrecht toch ergens moeten slapen of medische zorg nodig hebben.

Tekst | Maartje van der Woude

'De gevolgen van migratiebeleid worden zichtbaar in gemeenten'

In de academische literatuur wordt dit spanningsveld vaak mede aangeduid met de term **crimmigratie**: de toenevende verweving van migratiebeleid en strafrechtelijke of veiligheidslogica's. Oorspronkelijk verwijst het begrip vooral naar de juridische vervlechting van migratierecht en strafrecht. Migratie wordt dan niet alleen bestuurd via toelatingsregels en verblijfsprocedures, maar ook via instrumenten uit het strafrechtelijke domein van toezicht, handhaving en openbare orde. Tegelijkertijd heeft crimmigratie ook een discursieve dimensie. In politieke en maatschappelijke debatten wordt migratie steeds vaker gekoppeld aan veiligheid, risico's en criminaliteit. In een gepolariseerd migratiedebat kan die framing grote invloed hebben op de manier waarop beleid wordt vormgegeven en uitgevoerd. Crimmigratie verwijst dus niet naar het crimineel zijn van migranten, maar naar de bestuurlijke en politieke processen waarin migratie steeds vaker via veiligheids- en strafrechtelijke logica's wordt benaderd.

Daarmee zijn gemeenten niet alleen de plek waar migratiebeleid zichtbaar wordt, maar ook waar migratievraagstukken bestuurlijk betekenis krijgen. Burgemeesters spelen daarbij een rol in de manier waarop migratie lokaal wordt geduid: als vraagstuk van opvang en samenleven, of als kwestie van veiligheid en openbare orde.

Migratiebeleid landt in de gemeente
Nederland is inmiddels een migratiesamenleving waarin migratie structureel onderdeel is van de demografische en sociale werkelijkheid. In gemeenten wonen mensen met uiteenlopende migratieachtergronden en verblijfsstatuten: arbeidsmigranten, internationale studenten, statushouders, asielzoekers en mensen zonder

verblijfsrecht. Deze groepen verschillen sterk in achtergrond, verblijfsduur en sociaaleconomische positie.

Toch wordt het publieke debat over migratie vaak sterk gedomineerd door asiel. De komst van asielzoekers krijgt veel politieke en media-aandacht en wordt daardoor al snel gezien als hét gezicht van migratie. In werkelijkheid is asiel slechts één van de vele vormen van migratie. Arbeidsmigratie, studie, gezinsvorming en Europese mobiliteit vormen samen een minstens zo belangrijk deel van de migratiestromen naar Nederland.

Voor gemeenten betekent dit dat migratie zelden één type vraagstuk is. In sommige gemeenten draait het debat vooral om opvang van asielzoekers, terwijl andere gemeenten vooral te maken hebben met tijdelijke arbeidsmigranten, internationale studenten of expats. De lokale realiteit van migratie verschilt daardoor sterk per gemeente. Gemeenten zijn immers de plek

waar mensen wonen, werken, naar school gaan en gebruikmaken van voorzieningen. Dat maakt dat migratievraagstukken vrijwel altijd een lokale dimensie krijgen: opvang, huisvesting, participatie, sociale samenhang en soms ook spanningen rond veiligheid of leefbaarheid.

Voor burgemeesters betekent dit dat migratievraagstukken regelmatig op hun bureau belanden, ook wanneer zij formeel weinig invloed hebben op het nationale migratiebeleid.

Wanneer migratie een veiligheidsvraagstuk wordt

Een belangrijk kenmerk van crimmigratie is dat migratie steeds vaker wordt benaderd via veiligheids- en orde-instrumenten. Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer migratie openlijk wordt gekoppeld aan criminaliteit, overlast of risico's voor de openbare orde. In gemeenten wordt dat zichtbaar op verschillende manieren.

Neem de discussie over overlastgevende asielzoekers. In veel gemeenten gaat het om relatief kleine groepen, maar de impact op lokale veiligheid en publieke perceptie kan groot zijn. Burgemeesters worden dan geconfronteerd met druk van bewoners, vragen vanuit de gemeenteraad en de nood-

zaak om samen met politie en ketenpartners maatregelen te nemen. Tegelijkertijd ligt de verantwoordelijkheid voor asielbeleid en opvang grotendeels bij het Rijk. Het gevolg is dat migratievraagstukken via het kanaal van openbare orde en veiligheid op het bord van de burgemeester terechtkomen.

Ook bij de opening van opvanglocaties wordt dit spanningsveld zichtbaar. Demonstraties, maatschappelijke onrust en zorgen over veiligheid maken dat burgemeesters een centrale rol spelen in het bewaken van de openbare orde, terwijl zij tegelijkertijd draagvlak moeten organiseren voor nationale beleidskeuzes.

Een vergelijkbare dynamiek speelde in de discussie over de zogeheten bed-bad-broodvoorzieningen voor mensen zonder verblijfsrecht. De nationale overheid probeerde deze voorzienin-

gen lange tijd te beperken, vanuit de gedachte dat basisopvang het vertrek van uitgeprocedeerde asielzoekers zou ontmoedigen. Tegelijkertijd werden de mensen die gebruikmaakten van deze voorzieningen in het politieke debat steeds vaker neergezet als overlastgevend of crimineel, en daarmee als een risico voor de openbare orde.

Voor gemeenten creëerde dat een ingewikkeld bestuurlijk spanningsveld. Burgemeesters werden geconfronteerd met situaties waarin mensen zonder verblijfsrecht feitelijk aanwezig bleven in de stad, terwijl het nationale beleid erop gericht was hun verblijf te ontmoedigen. Wanneer opvang ontbreekt, verdwijnen deze mensen echter niet uit de samenleving. In plaats daarvan ontstaan andere problemen: mensen die op straat slapen, afhankelijk worden van informele netwerken of terechtkomen in situaties van extreme kwetsbaarheid.

'Crimmigratie' verwijst naar de verweving van migratiebeleid met veiligheids- en strafrechtelijke logica's'

'Migratievraagstukken komen via openbare orde en veiligheid op het bord van de burgemeester terecht'

Opvallend is daarbij dat de andere kant van dit verhaal - de structurele afhankelijkheid van bepaalde sectoren van goedkope en flexibele migrantarbeid, en de uitbuitingsrisico's die daarmee gepaard kunnen gaan - in het politieke debat vaak minder nadrukkelijk zichtbaar is. Daardoor ontstaat een discours waarin arbeidsmigratie relatief snel wordt gekoppeld aan handhaving en toezicht, terwijl de economische structuren waarin deze arbeid plaatsvindt minder centraal staan.

Voor gemeenten leidt dat tot een bestuurlijke dynamiek waarin arbeidsmigratie steeds vaker via controle-instrumenten wordt benaderd. Gemeenten reageren bijvoorbeeld met strengere huisvestingsregels, bestuurlijke sluiting van panden, controles op illegale arbeid of intensieve samenwerking met inspectiediensten. Problemen die hun oorsprong vinden in arbeidsmarktstructuren of uitbuitingspraktijken worden zo regelmatig vertaald naar vraagstukken van toezicht, handhaving en openbare orde.

De strafbaarstelling van illegaal verblijf

In het huidige politieke debat lijkt de verweving van migratie en strafrecht nog een stap verder te gaan. In het kader van de asielnoodmaatregelenwet wordt voorgesteld om illegaal verblijf strafbaar te stellen. Daarmee zou het verblijven in Nederland zonder verblijfsrecht niet langer uitsluitend een administratieve overtreding zijn, maar een strafbaar feit. Ook hulp aan mensen zonder verblijfsrecht zou onder omstandigheden strafbaar kunnen worden.

Juist daarom ontstonden in verschillende steden lokale voorzieningen waarin mensen tijdelijk toegang kregen tot basisvoorzieningen. Vanuit gemeentelijk perspectief ging het daarbij niet alleen om migratiebeleid, maar ook om humaniteit, volksgezondheid en openbare orde.

Deze voorbeelden laten zien hoe migratievraagstukken lokaal vaak op het snijvlak liggen van sociale zorg en veiligheidsbeleid. Het debat gaat daarbij niet alleen over opvang of vertrek, maar ook over de manier waarop bepaalde groepen migranten in beleid en politiek discours worden geclassificeerd: als mensen in nood, of als potentiële risico's voor de openbare orde.

Arbeidsmigratie en lokale handhaving

Migratievraagstukken spelen zich – anders dan het politie en maatschappelijk debat dikwijls doen vermoeden - niet alleen af rond asielopvang. Ook arbeidsmigratie laat zien hoe

migratie, arbeidsmarkt en handhaving op lokaal niveau met elkaar verweven raken.

In sectoren zoals landbouw, logistiek, bouw en voedselproductie zijn migrantarbeiders sterk vertegenwoordigd. Zij vervullen vaak laagbetaalde en flexibele banen die essentieel zijn voor de economie, maar die tegelijkertijd gepaard kunnen gaan met afhankelijkheid van uitzendconstructies, slechte huisvesting en kwetsbare arbeidsposities.

Juist in dit domein zien we hoe migratievraagstukken in bestuurlijke praktijk vaak verschuiven naar het terrein van toezicht en handhaving. In politieke en bestuurlijke discussies gaat het bijvoorbeeld over malafide uitzendbureaus, illegale arbeid, overbewoning of druk op de leefbaarheid in wijken. Arbeidsmigranten verschijnen in dat debat niet alleen als werknemers in kwetsbare posities, maar ook als mogelijke bron van overlast of oneerlijke concurrentie op de arbeidsmarkt.

In de literatuur over crimmigratie wordt deze stap vaak gezien als een culminatiepunt in de ontwikkeling waarin migratie steeds sterker via strafrechtelijke instrumenten wordt gereguleerd. Het strafrecht wordt dan ingezet om migratiebeleid te ondersteunen, terwijl het strafrecht traditioneel wordt beschouwd als een ultimatum remedium, een laatste middel dat alleen wordt gebruikt wanneer andere instrumenten tekortschieten.

Voor gemeenten kan zo'n verschuiving nieuwe dilemma's creëren. Wat betekent het wanneer mensen die al jaren in een gemeente verblijven, werken of afhankelijk zijn van lokale hulpvoorzieningen ineens strafbaar zijn? Wat betekent het voor politie en handhaving wanneer verblijf zonder papieren een strafbaar feit wordt? En hoe verhouden strafrechtelijke handhaving en lokale

zorgstructuren zich tot elkaar? Dit soort vragen maken duidelijk dat migratiebeleid niet alleen een kwestie is van nationale wetgeving, maar ook van lokale uitvoerbaarheid.

De rol van burgemeesters in de migratiesamenleving

Het centrale dilemma voor burgemeesters is dat zij vaak verantwoordelijk worden gehouden voor de gevolgen van migratiebeleid, terwijl zij beperkte invloed hebben op de regels die dat beleid bepalen. Het migratierecht is immers grotendeels nationaal en Europees geregeld.

Toch worden lokale bestuurders aangesproken wanneer opvanglocaties worden geopend, wanneer spanningen ontstaan in wijken of wanneer mensen zonder verblijfsrecht zichtbaar aanwezig zijn in de stad. Dat maakt gemeen-

ten tot een belangrijk knooppunt in het migratiesysteem. Nationale beleidskeuzes landen uiteindelijk in buurten, wijken en lokale voorzieningen.

In een migratiesamenleving waarin migratie structureel en divers is, ligt voor burgemeesters daarom een belangrijke bestuurlijke taak. Niet alleen het bewaken van de openbare orde wanneer migratievraagstukken tot spanningen leiden, maar ook het organiseren van het samenleven in steeds diversere gemeenten. Dat vraagt om bestuurlijke nuchterheid. Migratie niet uitsluitend benaderen als crisis of veiligheidsvraagstuk, maar als een structurele maatschappelijke realiteit waarmee gemeenten dagelijks werken. Juist op lokaal niveau wordt zichtbaar hoe migratie verschillende vormen aanneemt en hoe deze vormen elk hun eigen bestuurlijke vraagstukken oproepen.

Burgemeesters spelen daarbij ook een rol in de manier waarop migratie lokaal wordt geduid. Of migratie vooral wordt gezien als veiligheidsprobleem, of als een vraagstuk van samenleven en bestuur, maakt verschil voor het publieke debat én voor de beleidspraktijk. Juist op lokaal niveau kan zichtbaar worden dat migratie niet alleen een kwestie is van grenzen en toelating, maar vooral van samenleven. En precies daar, op dat kruispunt van migratiebeleid, openbare orde en sociale realiteit, staat de burgemeester. ■

'Het centrale dilemma is dat burgemeesters **verantwoordelijk** worden gehouden voor beleid waar zij weinig invloed op hebben'

Maartje van der Woude

Hoogleraar Rechtsociologie, Van Vollenhoven Instituut voor Recht, Bestuur & Samenleving, Universiteit Leiden.

BESTUURLIJK EN INTERNATIONAAL SAMENWERKING:

DE SLEUTEL TOT VEILIGHEID OVER DE **GRENZEN** HEEN

Gemeenten langs de grens met Duitsland en België kampen vaker dan gemiddeld met drugshandel, wapenhandel en uitbuiting. Dat blijkt uit de **Onderwereldkaart**, een onderzoek van RTL Nieuws naar ondermijnende criminaliteit.

Tekst | Gennard Stulens

'Sluipende ondermijning van de rechtsregels die gepaard gaat met intimidatie van bestuurders, komt op meer plaatsen in Nederland voor, maar Brabant, Zeeland en Limburg zijn de frontgebieden. Georganiseerde misdaad verschuift naar het zuiden. Waarom dat zo is, is een zaak van veronderstellingen: je bent als crimineel dicht bij de grens en sowieso kun je in landelijk gebied betrekkelijk makkelijk onder de radar blijven.'^{1,2}

Nagenoeg alle vormen van georganiseerde criminaliteit met ondermijnende effecten in de samenleving hebben een internationale context. De grensregio's bieden kansen voor welvaartsgroei maar tegelijkertijd zijn het bijzonder aantrekkelijk gebieden voor de internationaal georiënteerde crimineel. Gestolen voertuigen gaan vliegensvlug van het ene naar het andere land en vinden

daarna makkelijk hun weg elders in de wereld. Productie van (synthetische-) drugs vindt in een ander land plaats dan waar het afval gedumpt wordt. Bij arbeidsuitbuiting woont de uitgebuite medewerker in een ander land dan waar hij of zij moet werken. Het wisselen van rechtspersonen naar Nederlands, Duits, Belgisch en/of een ander lands' recht, om aan de aandacht van de verschillende overheden te ontkomen, gaat soms "sneller dan het licht". Bij seksuele uitbuiting worden vrouwen als een soort van "carroussel medewerker" na bepaalde tijd, per toerbeurt, bij verschillende sexclubs in Europa tewerkgesteld. Zo ontwijk je de elementen loon, arbeid en gezag en hoef je ze niet in dienst te nemen.

Burgemeesters kunnen, zonder dat zij een crimefighter zijn, een cruciale rol spelen in de strijd tegen ondermijning,

ook bij internationale casussen. Burgemeesters hebben binnen hun gemeente immers een belangrijke functie in de strijd tegen ondermijning, bijvoorbeeld met het oog op het bewaren van de openbare orde of om te vermijden dat malafide en criminele ondernemers vergunningen verkrijgen. Naar aanleiding van een dergelijke lokale bestuurlijke aanpak tegen ondermijnende criminaliteit, ontstaat vaak een waterbedeffect naar andere gemeenten, ook naar gemeenten net over de landsgrenzen. Bijvoorbeeld criminele motorbendes (OMG's) die in Nederland niet meer welkom zijn, die net over de grens opduiken waar ze hun activiteiten weer kunnen voortzetten. Dit toont aan dat criminelen bijzonder wendbaar zijn. Zodra de druk in één land, in een regio of in een gemeente toeneemt, verplaatsen zij hun activiteiten, passen zij hun werkwijze of gebied aan, of maken zij gebruik van de verschillen tussen nationale systemen. Op die manier misbruiken de criminelen de grenzen voor alle vormen van (ondermijnende) criminaliteit en hopen ze zo beter uit het zicht te blijven van de overheden in de verschillende landen.

**'Grenzen zijn voor criminelen geen
barrière, maar een kans'**

Voor overheden vormt de grens echter vaak een groter obstakel dan voor criminelen, waardoor de informatie-uitwisseling en samenwerking een uitdaging is. Dat is de reden waarom in 2019 het Euregionaal Informatie- en Expertisecentrum (het EURIEC) werd opgericht: enerzijds om inzichtelijk te maken welke mogelijkheden de huidige wetgeving biedt voor lokale besturen om grensoverschrijdend informatie uit te wisselen en anderzijds om ook de dialoog met de wetgever aan te gaan in casussen waarbij internationale informatie-uitwisseling niet mogelijk is.

Waarvoor en hoe kan u bij het EURIEC terecht?

Internationaal samenwerken is niet vanzelfsprekend door de verschillen in wet- en regelgeving, talen en bevoegdheden. Dit is zeker ook het geval voor de internationale samenwerking wat betreft de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit. Lokale besturen weten vaak niet wat de mogelijkheden zijn om op een wettelijke manier informatie met hun Belgische of Duitse tegenhangers uit te wisselen. Eén van de redenen is dat er op dit moment geen verdrag of uitdrukkelijke wettelijke bepaling bestaat die toeziet op de uitwisseling van bestuurlijke gegevens. Dit maakt het onduidelijk welke gegevens

zoals persoons- en bedrijfsgegevens uitgewisseld kunnen worden. Hierdoor bestaat het risico dat er, omwille van de onzekerheid en complexiteit, voor gekozen wordt om geen informatie uit te wisselen.

Om dit te vermijden werd het EURIEC opgericht met als doel de bestuurlijke samenwerking tussen België, Duitsland en Nederland in de aanpak van georganiseerde criminaliteit te versterken. Dit doet het EURIEC door het opbouwen van netwerken en overlegplatformen, het verhogen van het bewustzijn van de bestuurlijke aanpak van grensoverschrijdende criminaliteit en door het bieden van ondersteuning in casuïstiek. Om dit zo doeltreffend mogelijk te doen en om aan te sluiten bij de reeds opgebouwde netwerken, onderhoudt het EURIEC zeer goede contacten met de Regionale Informatie- en Expertisecentra (RIECs) in Nederland, de Arrondissementale Informatie- en Expertisecentra (ARIECs) in België en de Sicherheitskooperation Ruhr (SiKo Ruhr) in Duitsland.

Meer dan 350 casussen

Één van de taken van het EURIEC is om lokale besturen en andere partners te adviseren en te assisteren bij concrete casussen met een grensoverschrij-

dende component. Op die manier kan het EURIEC overheden wijzen op de mogelijkheden die er wél zijn, onder welke voorwaarden samenwerking kan plaatsvinden en hoe signalen uit verschillende bronnen rechtmatig en proportioneel kunnen worden gedeeld om een beter beeld te vormen. Tijdens de voorbije zes jaar werden meer dan 350 casussen bij het EURIEC aangeleverd waaruit blijkt dat het niet vanzelfsprekend is om te weten welke informatie grensoverschrijdend uitgewisseld kan worden. De volgende casussen kunnen dit duidelijk maken:

Voorbeeldcasus 1:

Een Duitser vraagt een vergunning aan voor het uitbaten van een café in Nederland. Hoe kan de Nederlandse gemeente informatie verkrijgen om een goede inschatting te maken dat de vergunning niet misbruikt gaat worden voor criminele doeleinden of het witwassen van crimineel geld?

Voorbeeldcasus 2:

In Nederland wordt een huis waarin een drugsclub aangetroffen werd, bestuurlijk gesloten. Het vermoeden is dat de eigenaar van het huis betrokken is bij een vergunningplichtige inrichting in België. Op welke manier kan de Nederlandse informatie verstrekt

¹ bron: <https://www.rtl.nl/nieuws/artikel/5574656/heerlen-nummer-een-de-onderwereldkaart-van-rtl-nieuws>

² bron: Het boek, De Achterkant van Nederland van Pieter Tops en Jan Tromp, hoe onder- en bovenwereld vestrengeld raken

Het Provinciehuis in Maastricht waar in 1992 het Verdrag van Maastricht werd ondertekend en waar het EURIEC is gehuisvest.

worden aan de Belgische autoriteiten en welke acties kunnen de Belgische autoriteiten ondernemen op basis van deze informatie?

In casussen met een internationale component zoals hierboven beschreven, ligt een deel van de puzzel vaak in het ene land en een andere deel van de puzzel in een ander land. Het is enkel door internationaal te denken en samen te werken dat de hele puzzel gelegd kan worden en actie ondernomen kan worden. Vandaar dat het EURIEC de mogelijkheden in kaart brengt en - indien nodig - de partners aan beide kanten van de grens samenbrengt tijdens expertplatforms om te kijken welke informatie er is en hoe deze gedeeld kan worden.

Aangezien de ervaringen tijdens de casussen ook nuttig kunnen zijn voor andere gemeenten met soortgelijke casussen, schrijven de medewerkers van het EURIEC handleidingen en overige documenten met daarbij aanwijzingen op welke manier internationaal informatie uitgewisseld kan worden. Deze handleidingen en documenten kunnen gevonden worden op de website www.euriec.eu. Iedere casus is echter anders, dus mocht u twijfel hebben bij een casus of graag advies krijgen, aarzelt u dan niet om contact op te nemen via info@euriec.eu.

Welke resultaten bereikte het EURIEC?

De diverse casussen die bij het EURIEC werden voorgelegd, hebben onder meer tot de volgende documenten geleid:

- Overzicht van buitenlandse publieke bronnen die je ook als Nederlander kan raadplegen.
- Handleidingen en handreikingen over het grensoverschrijdend delen van bestuurlijke gegevens, politiegegevens en financiële informatie voor bestuurlijke doeleinden.
- Barrièremodel tegen de uitbuiting van arbeidsmigranten: welke rechten en taken hebben arbeidsmigranten in België, Nederland en Duitsland.
- Voorbeeldbrieven die benut kunnen worden om informatie uit het buitenland op te vragen.

Daarnaast is het in sommige gevallen echter nog een uitdaging om gegevens grensoverschrijdend te delen. Vandaar dat het EURIEC ook inzet op het aanzet-

ten tot wetwijzigingen bij de relevante wetgevers, onder meer wat betreft:

- Het raadplegen van de UBO-registers als buitenlandse overheid.
- Het mogelijk maken van internationale informatie-uitwisseling over vergunningverlening.
- Het volledig in werking stellen van de bepalingen die in het Benelux-politieverdrag zijn opgenomen.

Voorbeeld voor andere Europese landen

De mogelijkheden van grensoverschrijdende informatie-uitwisseling tussen diverse autoriteiten zijn ook interessant voor andere Europese landen. Vandaar dat het EURIEC zijn informatieproducten in vier talen publiceert (Duits, Frans, Nederlands én Engels). Op die manier kunnen andere Europese landen kennis nemen van mogelijkheden en mogelijke uitdagingen van internationale informatie-uitwisseling en kijken of in hun landen soortgelijke mogelijkheden en uitdagingen zijn. Daarnaast deelt het EURIEC zijn bevindingen ook

'Onzekerheid over wetgeving belemmert informatie-uitwisseling tussen overheden'

Susanne Scheepers

Burgemeester Simpelveld en voorzitter van het EURIEC

Het Verdrag van Maastricht in het Limburgse Provinciehuis.

actief binnen het netwerk dat verantwoordelijk is voor het verspreiden van de bestuurlijke aanpak over alle Europese landen, het European Network on the Administrative Approach (ENAA).

Behoeftte aan meer structurele financiering

Om als kennis- en expertisecentrum daadwerkelijk doeltreffend te kunnen opereren, is structurele financiering essentieel. De strijd tegen grensoverschrijdende en ondermijnende criminaliteit vraagt immers om duurzame investeringen in expertise, netwerk-opbouw, casusondersteuning en kennisdeling. Wat dat betreft is er nog verbetering mogelijk aangezien het EURIEC op dit moment door middel van jaarlijkse projectmiddelen gefinancierd wordt door het Nederlandse Ministerie van Justitie en Veiligheid. Voor een zo doeltreffend mogelijk informatie- en expertisecentrum, is continuïteit echter een basisvereiste om bijvoorbeeld op lange termijn relaties op te bouwen,

signalen te analyseren, producten te ontwikkelen en overheden blijvend te ondersteunen bij complexe casuïstiek.

Vandaar dat het EURIEC in gesprek is met de wetgevers in de drie landen voor een meer structurele financiering en daarnaast ook op zoek is naar mogelijkheden die Europese financiering kunnen bieden. Daarbij kunnen Nederlandse burgemeesters een belangrijke rol spelen. Zij ervaren in de dagelijkse praktijk hoe groot de noodzaak tot grensoverschrijdende samenwerking is en duidelijke expertise over wat bestuurlijk en integraal mogelijk is. Vanuit die ervaring kunnen

burgemeesters niet alleen het belang van een sterke internationale informatiepositie onderstrepen, maar ook richting beleidsmakers en ministeries het signaal geven dat structurele verankering noodzakelijk is. Op die manier kan duidelijk worden dat investeren in kennis en samenwerking geen abstracte bestuurlijke wens is, maar een concrete randvoorwaarde is om lokaal effectief te kunnen optreden tegen fenomenen die zich niets aantrekken van gemeente- of landsgrenzen. Zoals de burgemeester van stad Genk, Wim Dries, het verwoordt: "Criminelen werken vandaag grensoverschrijdend en integraal, terwijl wij nog te vaak lokaal en versnipperd opereren. Dat is een structureel nadeel. Als burgemeesters treden wij op de voorgrond in de strijd tegen ondermijning, maar we kunnen dat niet alleen. We hebben nood aan duidelijke wettelijke kaders, structurele samenwerking en duurzame investeringen in internationale informatie-uitwisseling en tools. Alleen zo kunnen we criminelen echt voorblijven." ■

Casus met een internationale component of behoefte aan een overzicht van de mogelijkheden? Contacteer het EURIEC!

Mocht u naar aanleiding van dit artikel vragen hebben over concrete casussen die in uw gemeente lopen of vragen hebben over welke mogelijkheden er zijn, neem dan rechtstreeks contact op met EURIEC via info@euriec.eu.

'Zonder structurele financiering blijft effectieve grensoverschrijdende aanpak structureel **tekortschieten** tegenover professioneel georganiseerde criminaliteit.'

Gennard Stulens

Manager public affairs Euriec

EURIEC

EEN BLIK VOORUIT:

VAN NATIONALE INTEGRALE AANPAK NAAR EUREGIONALE
EN BREDE INTERNATIONALE INTEGRALE AANPAK

Tekst | Gennard Stulens

Momenteel wordt op nationaal niveau gewerkt om naast bestuurlijk actie tegen criminelen ook integraal te acteren tegen criminelen. Het idee hierachter is dat de verschillende overheidsdiensten samenwerken om te kijken welke informatie ze over bepaalde subjecten hebben en samen te besluiten welke acties nodig zijn om criminaliteit te voorkomen en te bestrijden. Achter een vergunningsaanvraag bijvoorbeeld kunnen ook signalen schuilgaan op het vlak van fiscaliteit, politie, sociale fraude of mensenhandel. Als enkel vanuit bestuurlijk of strafrechtelijk oogpunt gekeken zou worden, wordt mogelijk slechts een deel van het probleem aangepakt. Binnen Nederland zijn de laatste jaren mooie stappen gezet om de diverse overheden beter en meer integraal te laten samenwerken, onder meer

dankzij de RIEC's en de Wet Gegevensverwerking Samenwerkingsverbanden (WGS).

Integrale informatie-uitwisseling

Momenteel stopt de integrale aanpak vaak aan de landsgrenzen. Daarom wil het EURIEC ertoe bijdragen om in de toekomst de stap te zetten van louter bestuurlijke informatie-uitwisseling naar een meer integrale euregionale en internationale informatie-uitwisseling. Nog al te vaak blijkt uit casussen die bij het EURIEC worden aangeleverd dat informatie over criminele organisaties verspreid zit over verschillende landen en verschillende autoriteiten. Het risico hiervan is dat geen enkele instantie het volledige beeld heeft. Daarom is het belangrijk een gezamenlijk beeld te hebben van wat er speelt in het grensgebied en wat mogelijke en doeltreffende interventies zijn.

Actueel veiligheids- en dreigingsbeeld

Vandaar dat het van belang is om, in lijn met het plan van de Limburgse politiechef Jan Van Loosbroek, extra in te zetten op de inter-

'Criminaliteit stopt niet
bij de grens, **samenwerking**
nog te vaak wel'

ationale en integrale aanpak met zowel aandacht voor intelligence, tactische samenwerking als acties op operationeel niveau. Van Loosbroek hierover: “Met het oog op de complexiteit rondom uitwisseling van data en informatie, zou het EURIEC actuele intelligence bij elkaar moeten brengen waardoor er een actueel veiligheids- en dreigingsbeeld beschikbaar komt en blijft. Dit in combinatie met een gereedschapskist waarin mogelijkheden, onmogelijkheden en ervaringen gedeeld worden en daardoor voor elkaar beschikbaar gemaakt worden. Het is vervolgens aan de uitvoerende spelers om op basis van het beeld en mogelijkheden en onmogelijkheden allianties aan te gaan en de resultaten en effecten daarvan vervolgens weer met het collectief te delen.”

Door in te zetten op verbeterde en actuele intelligence worden risico's vroeger gedetecteerd, publieke middelen doeltreffender ingezet en kan de weerbaarheid van lokale besturen worden versterkt. Burgemeesters, gemeentemedewerkers en ook andere partners krijgen immers naast concrete casussen ook een beter zicht op de bredere context waarin signalen moeten worden beoordeeld.

Belemmeringen bespreekbaar maken

Voor het EURIEC betekent dit de komende jaren investeren in nieuwe samenwerkingsverbanden, het verder ontwikkelen van expertise en het ondersteunen van partners bij complexe casuïstiek met een grensoverschrijdende én integrale component.

'Zonder integraal en internationaal beeld blijft de aanpak fragmentarisch'

Daarbij is een intensievere samenwerking met partners en organisaties uit andere landen nodig. Tegelijkertijd blijft ook de dialoog met wetgevers noodzakelijk, want in de praktijk botsen overheden nog te vaak op juridische en organisatorische belemmeringen.

Uitgebreide ervaring

Deze samenwerking is niet vanzelfsprekend, onder meer vanwege de juridische en organisatorische complexiteit. Voor de uitwisseling van gegevens zijn gegevensbescherming, proportionaliteit en rechtsbescherming zeer belangrijk en juist daarmee heeft het EURIEC uitgebreide ervaring opgedaan. Hierdoor kan het EURIEC overheden helpen om, binnen de grenzen van de mogelijkheden, zo effectief mogelijk samen te werken om tot een gezamenlijk beeld van de verschillende soorten ondermijnende criminaliteit te komen. Een integrale aanpak is de enige manier waarop alle betrokken partijen succesvol grensoverschrijdende criminaliteit kunnen bestrijden. ■

Jan van Loosbroek
Politiechef van de Eenheid Limburg

Gerdo van Grootheest,
burgemeester Oosterhout

ONDER HOGE DRUK:

DE DRIEHOEK EN DE ZOEKTOCHT NAAR RUST IN OOSTERHOUT

Tekst | Gerdo van Grootheest

Foto | ANP, Iwan van Dun

28 maart 2025. Ik was op werkbezoek bij een school in het nabijgelegen Breda toen op die vrijdagmiddag de districtschef van de politie belde met de mededeling dat er een schietpartij was geweest waarbij een aantal personen was neergeschoten in een straat in een volkswijk in Oosterhout. Veel was onduidelijk. We spraken af om een driehoek op het politiebureau te beleggen. Ik brak het werkbezoek af en stapte in de auto terug naar Oosterhout.

Vanaf de afrit op de snelweg stond al het verkeer vast. Er was verkeerschaos uitgebroken door afgesloten straten en aanrijdende politieauto's vanuit alle kanten. Aangekomen bij het politiebureau bleek zelfs de receptioniste de straat op te zijn gegaan om haar collega's bij te staan. Het eerste gemeentelijke beleidsteam had ik online in de auto op de parkeerplaats. Even later werd de deur toch opengedaan en hadden we onze eerste driehoek, één van de vele die nog zouden volgen. We moesten als driehoek wel even de klokken gelijkzetten; de districtschef van de politie was ervaren maar de gebiedsofficier van justitie zat net als waarnemer in ons district en ik was twee maanden aan de slag in mijn nieuwe gemeente. We hadden nog nooit een lokale driehoek in deze samenstelling gehad.

Over wat er buiten nu precies gaande was, tastten we behoorlijk in het duister. In de eerste driehoek werd duidelijk dat drie mannen het doelwit waren geweest van de schietpartij. Twee van hen waren geraakt in een auto, waarvan één direct overleed. Het derde slachtoffer werd op straat geraakt, wist nog zwaargewond weg te rijden, maar crashte enkele straten verderop en overleed aan zijn verwondingen. De daders waren in allerijl gevlucht. Op klaarlichte dag voor een winkelstrip midden in een woonwijk. Veel mensen hadden het zien gebeuren. Waaronder kinderen, de scholen waren net uit. Er was veel emotie, familie en bekenden van de slachtoffers waren onderweg naar de locaties waar de incidenten hadden plaatsgevonden. De eerste filmpjes met vreselijke beelden van de slachtoffers gingen al rond op internet.

Er ontstonden daardoor meerdere vraagstukken die we als driehoek het hoofd moesten bieden. De politie was drukdoende met een zoektocht naar de daders, we wisten nog niet of er willekeurig op mensen was geschoten of dat dit een gerichte actie was. Tegelijkertijd moest de politie twee plaatsen delict veiligstellen en onder tussen de rust proberen te herstellen bij de zeer emotionele familieleden en bekenden die ter plekke waren. Op

**'In het duister,
terwijl de stad
onrustig werd'**

advies van de politie en OM besloot ik een noodbevel uit te vaardigen om het gebied te ontruimen. We spraken af elkaar een uur later weer te treffen.

Ik ging gelijk door naar het gemeentelijke beleidsteam. En gaf opdracht om een noodbevel op te stellen, we stemden de omvang van het gebied af. Vervolgens stonden we bovenal stil bij de maatschappelijke impact. Door het tijdstip en de plaats was de hele stad in rep en roer. We werden platgebeld door de pers. We besloten dat vanzelfsprekend onze allereerste focus onze eigen inwoners waren. Medewerkers van het team veiligheid en onze zogenaamde wijkmakelaars zouden direct de straat op gaan om in gesprek te gaan met inwoners en de in de afgelopen jaren opgebouwde buurtnetwerken en WhatsApp-groepen in te schakelen om de gevoelens in de wijk te peilen. Er moest echt gecommuniceerd worden wat er gaande was om verdere onrust te voorkomen. Die nam ik onder de arm mee naar de volgende driehoek.

De districtschef van de politie informeerde ons daar dat door adequaat

'Balanceren tussen onderzoek en openbare orde'

ingrijpen van de politie en door de verbinding te zoeken een noodbevel niet meer nodig was. Ik informeerde de driehoek dat er grote maatschappelijke onrust en druk van de pers was. En dat ik het belangrijk vond dat we snel iets zouden communiceren. We spraken af dat er vanuit politie een statement zou komen.

Communicatie zou ook het sleutelwoord voor de dagen daarna blijken te zijn. In de driehoek zochten we continu de balans. Aan de ene kant was er het belang van het onderzoek, waarbij politie en OM naar buiten eigenlijk zo min mogelijk kwijt konden en wilden. Aan de andere kant wilden we vertellen wat je wel weet om zo maatschappelijke rust proberen te creëren en spookverhalen te voorkomen. Zoals de zorg wegnemen bij een directeur van een nabijgelegen zorginstelling die mij belde omdat ze de deuren hadden gebarricadeerd, want de schutter zou misschien nog ergens rond kunnen lopen. Ook benadrukte ik telkens mijn rol vanuit openbare orde en veiligheid; ik begreep uiteraard dat niet alles gedeeld kon worden wat er in het onderzoek omgaat, maar als er kans was op nog een schietpartij in de openbare ruimte met mogelijk onschuldige omstanders, dan wilde ik dat weten om bestuurlijke maatregelen te nemen. Zaterdagochtend vroeg belde ik met een collega-burgemeester om mijn ei kwijt te kunnen, om advies te vragen en te spiegelen of ik vanuit mijn rol dingen over het hoofd zag. Heel waardevol.

We spraken in de driehoeken veel over wie welke rol zou nemen. De politie en OM waren uiteraard verantwoordelijk voor het onderzoek en opsporing en communiceerden daarover in combinatie met de feitelijke gebeurtenissen.

Technisch onderzoek na dodelijke schietpartij Oosterhout

'Communicatie als sleutel tot rust'

De vele persverzoeken om die avond voor de camera te verschijnen wees ik af, we verwezen naar de perswoordvoerder en de schriftelijke updates van de politie. Wel boden we de pers aan om op zaterdagochtend de burgemeester voor de camera te krijgen. En dan niet in de wijk tussen de buurtbewoners maar op afstand bij het stadhuis. En ik pakte vol mijn rol als burgervader. Het werd ontraden om die avond de wijk in te gaan vanwege de onrust. Wel ging ik vrijdagavond naar één van de moskeeën om daar met het moskeebestuur te spreken om daarna in een overvolle en doodstille gebedszaal te delen in het verdriet en tegelijkertijd de oproep te doen om de rust te bewaren en de politie haar werk te laten doen. Ook riep ik op om vanuit het respect voor de slachtoffers te stoppen met het delen van beelden op social media.

Na de persontmoeting op zaterdagochtend kon ik zonder draaiende camera's de getroffen wijk in om met buurtbewoners en ondernemers te spreken. We spraken in de driehoek af dat de gemeente dat weekend al

contact zou hebben met de scholen omdat veel kinderen de incidenten of de beelden online hadden gezien. Samen met de GGD boden we hulp aan waar scholen dat nodig hadden als maandagochtend de deuren van de scholen weer opengingen. Er werd die maandagochtend veel gehuild door leerlingen en ouders. Maar na de aanvankelijke uitbarsting van emoties op vrijdag, bewaarde eenieder de rust. Door vooral heel veel met elkaar te praten. En door als gemeente en burgemeester er gewoon te zijn en te luisteren.

Na uitstekend politiewerk werden maanden later verschillende verdachten van de schietpartij opgepakt; in Zweden. 28 maart 2025 zal ik nooit meer vergeten. Het was een ongelooflijk heftig incident met grote impact tot op de dag van vandaag. Tegelijkertijd kijk ik met veel trots terug hoe eenieder haar of zijn rol heeft gepakt. In de driehoek hebben we een onverwoestbare basis voor onze toekomstige samenwerking gelegd. ■

'Leiderschap door zichtbaar aanwezig te zijn'

Janny Knol, korpschef Politie Nederland

LEREN VAN DE JAREN '80

Tekst | Janny Knol

*Waar ter wereld ik ook kwam
Nimmer trof ik zo een bende
Als in 't oude Amsterdam,*

zong Tol Hansse in 1978. Het was zijn beschrijving van de verloedering en onveiligheid van onze hoofdstad destijds. Met **criminaliteit** die ook veel voorkwam in andere grote steden van Nederland, zoals vandalisme, winkeldiefstallen en straatroof. Problemen waar de politie op dat moment geen goed antwoord op had.

**'Veiligheid
is geen kwestie
van harder straffen,
maar van slimmer
voorkomen'**

Wat heeft een verwaarloosde stad van toen te maken met ons veiligheidsvraagstuk van vandaag? Het zijn niet die omstandigheden, maar de reactie op die omstandigheden die mij inspireren. Het eerste kabinet Lubbers vroeg namelijk 'De Commissie Kleine Criminaliteit' onder leiding van PvdA-kamerlid Hein Roethof om deze onveiligheid te onderzoeken. Met succes: vanuit de overtuiging dat veiligheid een verantwoordelijkheid is van de hele samenle-

ving vond een verschuiving plaats van steeds meer repressie naar preventie van criminaliteit en wetteloosheid. Een verschuiving die we ook in onze tijd hard nodig hebben. Want ook nu is er verloedering die onder andere terug te zien is in de digitale wereld.

Die stelling behoeft wat uitleg en daarom neem ik jullie eerst mee in de bevindingen van de deskundigen destijds.

'Normvervaging verschuift van de straat naar het digitale domein'

Toen de Commissie in de jaren '80 de onveilige situatie onderzocht kwamen zij tot een breed erkende probleemanalyse. Zij vonden oorzaken van onrust en onveiligheid die niet op te lossen waren door meer te straffen. Zo was er bijvoorbeeld sprake van normvervaging door ontzuiling en ontkerkelijking. Er was nauwelijks overdracht van normen op de opgroeiende generatie en jongeren voelden geen binding met de maatschappij en de politie. Die normvervaging werd versterkt doordat verschillende organisaties nauwelijks controles deden. Niet op alcohol in het verkeer, niet op belastingontduiking of op smokkel over de grens. Het normbevestigende en afschrikkende effect - welk gedrag willen we als maatschappij wel of niet zien - ging verloren.

Naast de normvervaging speelde er nog veel meer. De welvaart nam toe waardoor er meer spullen waren die gestolen konden worden. Ontwikkelingen in de detailhandel maakten diefstal ook nog eens makkelijker. In de woorden van Roethof: *"Supershops en kijk-en-grijpwinkels lokken ontvreemding van spullen als het ware uit"*. En in het openbaar vervoer werden mensen vervangen door automaten, hetgeen leidde tot een explosie van zwart- en grijsrijden. Kortom: de oorzaken van de onveilige omstandigheden raken aan taken en verantwoordelijkheden van allerlei verschillende instanties, organisaties en mensen in de samenleving.

Die verscheidenheid aan oorzaken is iets dat ik nu, veertig jaar later, herken. Daarom heb ik begin dit jaar samen met Rinus Otte van het OM in een interview met de Volkskrant gepleit voor een heroriëntatie. Want wie kijkt naar het veiligheidsvraagstuk van onze tijd ziet een tal van zorgwekkende ontwikkelingen waar enkel straffen niet de oplossing voor is. Even een korte schets van drie ontwikkelingen.

Allereerst stijgt online seksueel misbruik en geweld. In 2025 kregen we bijna de helft (46%) meer meldingen van online seksueel misbruik dan in 2024. We hebben te maken met ernstige uitwassen zoals bijvoorbeeld de 764-groepering. Online groepen waarin jongeren worden aangespoord om zichzelf of anderen te verwonden. Het materiaal achter de meldingen van online seksueel kindermisbruik en de ernst ervan, neemt substantieel toe. Dit komt onder andere door kunstmatige intelligentie en end-to-end versleuteling.

Normvervaging is dus wederom zichtbaar, maar dan online. Een plek die ik vanwege het gebrek aan (sociaal) toezicht al eerder een moreel vacuüm genoemd heb. Waar veel mensen zich vrij voelen om te doen en zeggen wat ze maar willen, ook als het anderen schaadt of zelfs strafbaar is. Ik maak me daar grote zorgen over, want normvervaging is het begin van wat wij als politie zien en voelen. Namelijk een plek van onzichtbaar slachtofferschap.

Een tweede zorgwekkende ontwikkeling vind ik dat het aantal zeer jonge verdachten van ernstig geweld toeneemt. Straatroof en overvallen stijgen fors met een toenemend aandeel minderjarige verdachten. Deze verdachten hebben vaak multiproblematiek (psychologisch, sociaal, financieel), waar het strafrecht alleen geen oplossing voor heeft.

Tot slot constateren we dat het aantal incidenten waarbij personen met onbegrepen gedrag betrokken zijn blijft toenemen. In 2025 waren het er 169.782, ruim 20.000 meer dan in 2024. Niet alleen de politie, maar ook andere instanties doen een oproep aan de politiek. Zo waarschuwde het Leger Des Heils in maart nog over het risico op toenemend geweld door personen met ernstig verward gedrag. Gedrag waar vaak drugsverslaving en psychische problemen aan ten grondslag liggen.

De Commissie Roethof zorgde voor een belangrijke rol van de gemeenten, tot op de dag van vandaag. Er ontstonden namelijk een tal van handhavende functies en allerlei preventieve instrumenten zoals een keurmerk veilig wonen. Als reactie op autodiefstal ontstond het idee voor de startonderbreker: Een beveiligingssysteem dat voorkomt dat de motor kan worden gestart zonder de juiste sleutel.

'Achter jong geweld schuilt vaak problematiek die het strafrecht niet oplost'

'Alleen samen kunnen we kwetsbaren beschermen én grenzen stellen'

Het besef dat meer en meer repressie niet de oplossing is heeft een optimistische ondertoon. Een toon waaruit blijkt dat we er niet alleen iets aan moeten, maar ook kunnen doen. Dat is ook waar ik in geloof, want in de praktijk zie ik genoeg voorbeelden van dat het kan. Mooie initiatieven waarbij organisaties en burgers elkaar weten te vinden om zo meer aan de voorkant te komen van problemen.

Neem bijvoorbeeld het initiatief van de gemeente Zoetermeer, Gro-Up jongerenwerk en de politie. Samen organiseerden zij de komst van het Mobiel Media Lab, een VR-experience en een speciale escaperoom op verschillende scholen in Zoetermeer. Leerlingen werden daarmee bewust gemaakt van de risico's en gevolgen van ondermijnende criminaliteit. Risico's die op jonge

leeftijd soms niet te overzien zijn, zoals een strafblad of het niet meer kunnen openen van een bankrekening. Leerlingen kregen tips mee hoe ze kunnen handelen en hulp kunnen vragen wanneer een crimineel hen bijvoorbeeld vraagt om iets voor ze te doen. Ouders en inwoners van de gemeente die geïnteresseerd zijn konden ook

langskomen. Dit soort initiatieven laten zien wat er mogelijk is wanneer iedereen zich inzet om kwetsbaren te beschermen. Dat stemt mij optimistisch.

Als politie zien we kansen om iets soortgelijks ook met elkaar te organiseren als het gaat om de drie zorgwekkende ontwikkelingen die ik net noemde. Ook daar, zoals in het online domein, hebben we ouders, onderwijzers, omstanders en andere professionals keihard nodig. Niet alleen als het gaat om het beschermen van kwetsbaren, maar óók begrenzen. Want als we blijven doen wat we altijd deden, loopt niet alleen het strafrecht, maar de gehele samenleving vast. Goed dus om opnieuw vanuit een brede samenstelling van perspectieven naar het veiligheidsvraagstuk te kijken, zoals ze dat ook deden in de tijd waarin Tol Hansse zong over 't oude Amsterdam. ■

GOEDE BESLUITEN KUNNEN ALLEEN OP BASIS VAN GOEDE **INFORMATIE**

Tekst | Sjors Fröhlich

Sjors Fröhlich, burgemeester
Vijfheerenlanden en portefeuillehouder
TOOI Midden-Nederland

“Ze zijn van plan geweld te gebruiken. Serieus geweld.” De informatie is concreet, zorgwekkend en mogelijk van grote invloed op de veiligheid rond een aanstaande voetbalwedstrijd. Tegelijkertijd voel ik aarzeling. Wat betekent het voor mijn eigen veiligheid als bekend wordt dat deze informatie van mij komt? “Ik wil het wel melden”, zeg ik uiteindelijk, “maar alleen anoniem.”

Deze ervaring had ik tijdens een tegenspelsessie, waarin ik als portefeuillehouder TOOI Midden-Nederland in de huid kroop van een informant. Het gaf een indringend inkijkje in de werkelijkheid achter informatievergaring: de afwegingen, de spanning en het belang van ver-

trouwen, zorgvuldigheid en anonimiteit. Als burgemeester ben je verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde en veiligheid. Die verantwoordelijkheid begint ruim vóór zichtbare besluiten: vóór het al dan niet doorgaan van een evenement, vóór opschaling van politie-inzet, vóór de eerste verstoring. De kwaliteit van besluiten staat of valt met de informatiepositie. Daar ligt de meerwaarde van het Team Openbare Orde Informatie (TOOI). Iedere politie-eenheid beschikt over een TOOI, dat zicht houdt op groeperingen die mogelijk de orde willen verstoren, onder meer via informanten.

Wat mij vooral opviel, is de professionaliteit en integriteit van de politiemedewerkers die deze informatie verwerken. Zij gaan zorgvuldig om met bronnen, hanteren strikte spelregels en wegen scherp wat wel en niet wordt vastgelegd. Daarbij zijn zij zich continu bewust van de impact van informatie, niet alleen op de openbare orde, maar ook op de mensen die deze delen.

TOOI werkt vaak onzichtbaar, maar is van onschatbare waarde. Het maakt mogelijk dat evenementen doorgang kunnen vinden die anders uit voorzorg zouden worden afgelast. Dat demonstraties beheersbaar blijven, ook bij oplopende spanningen. En dat we als burgemeesters niet alleen reageren, maar ook anticiperen. Bijvoorbeeld door een tegendemonstratie te faciliteren, of door voorbereid te zijn op een universiteitsbezetting of boerenprotest.

In Midden-Nederland hebben de teamchef inwinning van de politie en ik de afgelopen jaren bewust ingezet op het beter positioneren van het bevoegd gezag. Niet incidenteel, maar structureel. Zo stellen we jaarlijks in het regionaal veiligheidscollege gezamenlijk de prioriteiten vast. Daarmee zorgen we dat de inzet van TOOI aansluit bij bestuurlijke realiteit en actuele risico's.

Daarnaast koppelen we jaarlijks de resultaten terug. Niet als formaliteit, maar als reflectiemoment: wat hebben we gezien, geleerd en waar kunnen we scherper zijn? Ook voer ik jaarlijks een voortgangsgesprek met het team, waarin niet alleen cijfers centraal staan, maar juist kwaliteit, dilemma's en professionaliteit. Dit versterkt het wederzijds begrip en verankert het werk van TOOI beter in de bestuurlijke context.

Deze werkwijze zorgt ervoor dat je als burgemeester niet alleen achteraf wordt geïnformeerd, maar tijdig in positie bent om afwegingen te maken. Het vergroot daarmee ook het gezag. De kern is eenvoudig: goede informatie maakt goed bestuur mogelijk.

TOOI is geen ondersteunende functie aan de zijlijn, maar een essentiële schakel in de informatiepositie voor de handhaving van de openbare orde. Een team dat in de luwte werkt, maar impact heeft in het volle licht van de bestuurlijke verantwoordelijkheid.

Mijn oproep aan collega-burgemeesters is helder: investeer in deze informatiepositie. Maak het gesprek structureel, stel samen prioriteiten en wees nieuwsgierig naar hoe informatie tot stand komt. Want uiteindelijk is het niet de vraag óf je moet handelen, maar wanneer. En dat moment wil je niet missen. ■

'Goede informatie maakt goed bestuur mogelijk'

LEUSDEN TREEDT OP TEGEN **NEPAGENTENFRAUDE**

EEN VERNIEUWENDE AANPAK DIE LAAT ZIEN HOE LOKAAL
BESTUUR HET VERSCHIL KAN MAKEN

Tekst | Gemeente Leusden, Veiligheidscoalitie Midden-Nederland, Politie

Foto's | Openbaar Ministerie

Het begint vaak met een telefoontje. De persoon aan de andere kant van de lijn doet zich voor als politieagent: 'Er is een inbraakgolf in de buurt; uw kostbare goederen kunnen daarom maar beter veilig worden gesteld. Leg ze klaar; over een half uur komt iemand van de politie ze halen.' Wat volgt is iemand in een uniform dat er net echt genoeg uitziet. Een legitimatiebewijs dat overtuigend wordt getoond. Een stem die met gezag het telefonisch doorgegeven codewoord doorgeeft. Voor veel inwoners, en zeker voor ouderen, is dat voldoende om de deur te openen en hun kostbare goederen of geld af te geven. In Leusden weten ze inmiddels hoe geraffineerd – én georganiseerd – criminelen te werk gaan wanneer zij zich voordoen als politieagent. En ze weten ook hoe groot de schade is wanneer dat vertrouwen wordt misbruikt.

Daarom heeft de gemeente Leusden als een van de eerste gemeenten in Nederland een bestuurlijke dwangsom opgelegd aan iemand die zich voordeed als agent. Het is een maatregel die niet alleen juridisch vernieuwend is, maar vooral een krachtig signaal afgeeft. Burgemeester Gerolf Bouwmeester verwoordt het helder: "Wanneer iemand zich voordoet als politieagent, raakt dat de kern van onze rechtsstaat. Mensen moeten erop kunnen vertrouwen dat wanneer er iemand in uniform of met een politie-identiteit aan de deur staat, dat ook daadwerkelijk een agent is."

Het besluit is daarmee meer dan een bestuurlijke ingreep. Het is een principiële keuze om het vertrouwen tussen inwoners en overheid actief te beschermen.

Een groeiend probleem dat vraagt om bestuurlijke alertheid

Nepagentenfraude is geen nieuw fenomeen, maar de afgelopen jaren is het aantal meldingen in Leusden merkbaar toegenomen. Een beeld dat past in de landelijke toename van nepagentenfraude. Criminelen gebruiken soms nepuniformen of neplegitimatiebewijzen,

maar altijd een geloofwaardig verhaal om mensen te overtuigen hen binnen te laten of waardevolle spullen af te geven. De slachtoffers zijn vaak ouderen: mensen die gewend zijn te vertrouwen op het gezag en niet altijd bij machte zijn om te controleren of iemand daadwerkelijk van de politie is. Voor Bouwmeester was dat aanleiding om verder te kijken dan het strafrecht. "Als burgemeester heb ik de verantwoordelijkheid om de openbare orde en veiligheid te beschermen," zegt hij. "Soms betekent dat dat je nieuwe instrumenten moet gebruiken of bestaande middelen op een andere manier moet inzetten. Met een dwangsom kunnen we snel en duidelijk optreden: wie zich nogmaals voordoet als agent, weet dat daar direct financiële consequenties aan verbonden zijn." Hij benadrukt dat gemeenten zich niet kunnen veroorloven om passief te blijven wanneer nieuwe vormen van criminaliteit ontstaan. "De samenleving verandert, en criminaliteit verandert mee. Dan moeten wij als lokaal bestuur ook laten zien dat we alert en wendbaar zijn. In Leusden hebben we besloten om niet af te wachten. Door een dwangsom op te leggen maken we duidelijk dat dit gedrag directe en concrete gevolgen heeft."

Op zoek naar nieuwe mogelijkheden

Leusden heeft de expertise van Veiligheidscoalitie Midden-Nederland ingeschakeld om te helpen bij de juridische onderbouwing. En dat juist deze specifieke kennis aanwezig was, is geen toeval maar resultaat van een pilot die liep in 2024 en 2025. De wetgever heeft bestuursorganen, zoals burgemeesters, bestuursrechtelijke instrumenten gegeven om risico's die de openbare orde, veiligheid of (digitale) leefomgeving verstoren, tegen te gaan. Tot enkele jaren geleden leek er echter nog sprake van koudwatervrees om die instrumenten ook daadwerkelijk in te zetten in de strijd tegen digitale criminaliteit. Een veelgehoord argument is dat de onlinewereld en de openbare ruimte twee

verschillende werelden zijn. Tegelijk is steeds vaker het effect van digitale criminaliteit zichtbaar en voelbaar in die openbare ruimte. Nepagenten zijn hier een goed voorbeeld van: wat vaak begint met een telefonische (digitale) component, eindigt aan de voordeur van kwetsbare inwoners. Reden genoeg voor de bestuurlijke werkgroep Digitale veiligheid en cybercrime om Bureau Regionale Veiligheidsstrategie (Bureau RVS, onderdeel van de Veiligheidscoalitie Midden-Nederland) te vragen de eerdergenoemde pilot te starten. Doel was om te bekijken hoe gemeenten het bestuurlijk instrumentarium efficiënter in kunnen zetten in de aanpak van digitale criminaliteit. Programmamanager van Bureau RVS, Tineke Hendrikse is tevreden. "Uit de pilot blijkt dat bij onlinecriminaliteitsonderzoeken de focus vooral ligt op strafrecht, terwijl het bestuursrecht juist kansen biedt om herhaling te voorkomen en facilitators aan te pakken. En ik ben trots dat de gemeente Leusden het heeft aangedurfd om samen met onze juridische expert deze route te bewandelen. Ik hoop dat dit meerdere gemeenten inspireert om óók aan de slag te gaan met de inzet van het bestuurlijk instrumentarium."

Een vernieuwende juridische basis binnen bestaande kaders

De aanpak van Leusden is vernieuwend en zeker niet willekeurig. De basis voor de bestuurlijke aanpak van nepagenten zijn namelijk bepalingen uit de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). Bepalingen die al jaren bestaan maar niet eerder op deze manier zijn toegepast. Artikel 2:1 van de APV biedt de burgemeester de mogelijkheid om op te treden tegen gedrag op openbare plaatsen dat tot ongeregelheden kan leiden. Artikel 2:47 biedt het college van burgemeester en wethouders een aanvullende grondslag om op te treden tegen gedrag dat overlast of hinder veroorzaakt. Door deze bepalingen te combineren, ontstaat een stevig juridisch fundament. Het is een toepassing die in Nederland uniek is, maar volledig

Juridische kwalificatie

Nepagentfraude kwalificeert juridisch als onnodig opdringen. De overtreder richt zich zonder noodzaak, opdringerig en misleidend tot een persoon, met als doel deze onder druk te zetten en te bewegen tot het afstaan van waardevolle goederen.

De gedragingen veroorzaken bovendien onnodige hinder en overlast en verstoren het woon en leefklimaat van het slachtoffer. De impact reikt verder dan het individuele incident: het vertrouwen in de politie wordt daarmee ernstig geschaad.

De ernst van deze gedragingen wordt versterkt doordat de dader zich bewust richt op een kwetsbare doelgroep. Het doelbewust aannemen van de identiteit van een politieagent, zowel telefonisch als aan de deur, creëert een schijn van legitimiteit die slachtoffers in een positie van afhankelijkheid en angst brengt. De gevolgen zijn niet alleen materieel, maar ook emotioneel en sociaal van aard.

binnen het bestaande juridische kader past. Dat hier behoefte aan is, bleek uit de grote belangstelling voor een recent webinar over de aanpak. 350 aanwezigen uit het hele land lieten zich door Bureau RVS, politie en gemeente Leusden voorlichten over de toegepaste handelswijze en de juridische kwalificatie.

Belangrijkste outcome van het webinar was dat gemeenten meer mogelijkheden hebben dan vaak wordt gedacht, mits zij bereid zijn om creatief en zorgvuldig te kijken naar de instrumenten die zij al bezitten. Iets wat Leusden al heeft laten zien en wat Bouwmeester ziet als een voorbeeld van modern lokaal bestuur. “We moeten niet wachten tot nieuwe wetgeving alles voor ons oplost. Soms vraagt de praktijk om een nieuwe interpretatie van bestaande regels. Dat is geen risico nemen om het risico, maar verantwoordelijkheid nemen voor de veiligheid van onze inwoners.”

Samenwerking als fundament: gemeente, politie en justitie

De bestuurlijke dwangsom staat niet op zichzelf. De maatregel is nadrukkelijk genomen in nauwe samenwerking met de politie waarbij de gemeente haar rol ziet als aanvullend. Een last onder dwangsom is een herstelsanctie die tot doel heeft om herhaling van de over-

treding te voorkomen. Het vervangt het strafrecht dus niet. Het strafrechtelijke traject blijft leidend wanneer sprake is van oplichting of andere strafbare feiten.

Samenwerking tussen politie en gemeente is essentieel in deze en vergt van beide alertheid op de kansen die zich voordoen. Belangrijk om daarbij in het achterhoofd te houden is dat niet iedere casus zich leent om het bestuurlijk instrumentarium in te zetten. Binnen de politie zijn hiervoor bestuurlijk interventiespecialisten beschikbaar om mee te sparren over mogelijke kansrijke casussen. Joëlle Hermens, bestuurlijk interventiespecialist bij de politie licht toe: ‘Binnen de politie wakkeren we het bewustzijn over nut en noodzaak van een bestuurlijke rapportage bij dit soort incidenten écht aan. De burgemeester kan een bestuurlijke rapportage bij de politie aanvragen maar ook wij focussen op het nog beter signaleren van (on-)mogelijkheden. Zodat we ook steeds vaker proactief een bestuurlijke rapportage aan kunnen bieden aan het bestuur.’

Ook Bouwmeester benadrukt dat samenwerking essentieel is. “Dit soort zaken vraagt om een gezamenlijke aanpak. De politie doet het strafrechtelijke onderzoek, en wij kijken waar we bestuurlijk kunnen ingrijpen. Dat is geen concurrentie, maar versterking.

Juist door die samenwerking kunnen we sneller en effectiever optreden. Mijn oproep is dan ook: vraag die bestuurlijke rapportage aan en bekijk samen waar de kansen liggen.”

De maatregel is daarmee niet alleen een signaal naar criminelen, maar ook een bevestiging van het vertrouwen tussen overheidspartners. Het laat zien dat bestuurlijke en strafrechtelijke instrumenten elkaar kunnen aanvullen in plaats van overlappen.

Preventie begint bij inwoners

Hoewel de bestuurlijke dwangsom een krachtig instrument is, ziet Bouwmeester preventie als minstens zo belangrijk. Volgens hem kunnen inwoners zelf een belangrijke bijdrage leveren aan het tegengaan van nepagentenfraude. Aler-

dankzij die meldingen kunnen politie en gemeente optreden.”

Een signaal naar inwoners én criminelen

Met het opleggen van de dwangsom wil Leusden een duidelijk signaal afgeven. Aan criminelen laat de gemeente zien dat misbruik van vertrouwen directe gevolgen heeft. Aan inwoners laat zij zien dat hun veiligheid en vertrouwen actief worden beschermd.

Bouwmeester verwoordt het zo: “Wij staan naast onze inwoners en doen er alles aan om hun veiligheid en vertrouwen te beschermen. Dat vertrouwen is kwetsbaar, maar ook ontzettend waardevol. Juist daarom moeten we er scherp op zijn wanneer criminelen dat proberen te misbruiken.”

Hij hoopt dat de aanpak ook andere gemeenten inspireert om na te denken over hun rol in de bestrijding van dit soort criminaliteit. “Lokale overheden hebben meer mogelijkheden dan soms wordt gedacht. Als we die verstandig inzetten, kunnen we echt verschil maken voor de veiligheid van onze inwoners.” ■

theid is daarbij essentieel. “Voorlichting is minstens zo belangrijk als optreden achteraf,” zegt hij. “We moeten inwoners helpen om verdachte situaties te herkennen en hen stimuleren om dat te melden. Zonder meldingen bij de politie kunnen we uiteindelijk ook niet bestuurlijk optreden.” Hij moedigt inwoners aan om kritisch te blijven wanneer iemand zich voordoeft als politieagent. Twijfel mag altijd worden uitgesproken. “Als iets niet goed voelt, is het verstandig om eerst te verifiëren bij de politie of iemand echt van de politie is. En meld verdachte situaties altijd. Juist

Gerolf Bouwmeester
Burgemeester Leusden

ONDER DRUK **VERBONDEN**

IN HOEVERRE DRIEHOEK EN MULTIDISCIPLINAIRE CRISISORGANISATIE INFORMATIE DELEN, BETEKENISGEVEN EN LEREN VAN INCIDENTEN MET EXTREEM GEWELD EN TERRORISME

Incidenten met extreem geweld en terrorisme zetten bestuurders en crisispartners onder (tijds)druk. Juist in de eerste, chaotische uren is het van belang dat de driehoek en de multidisciplinaire crisisorganisatie (bijvoorbeeld het Gemeentelijk Beleidsteam, ook GBT) in dezelfde film komen, de risico's gezamenlijk duiden en dezelfde koers varen. Uit de masterscriptie die in het kader van de Master Crisis and Public Order Management is uitgevoerd blijkt echter dat dit in theorie mooi klinkt, maar in de **praktijk** weerbarstig is.

Vier grote incidenten – het schietincident in Alphen aan den Rijn (2011), de NOS-gijzeling in Hilversum (2015), de tramaanslag in Utrecht (2019) en de incidenten aan het Heiman Dullaertplein en Erasmus MC in Rotterdam (2023) – laten ondanks hun verschillen dezelfde patronen zien: de samenwerking tussen de driehoek en multidisciplinaire crisisorganisatie is onvoldoende geïntegreerd. Informatie wordt niet tijdig met elkaar gedeeld, gezamenlijke betekenisgeving is versnipperd en rolvastheid staat onder druk. Lessen uit eerdere incidenten worden deels toegepast, terwijl juist duidelijke afspraken, vertrouwen en gezamenlijke training essentieel zijn om bij toekomstige crises meer als één geheel te functioneren.

Tekst | Bram Jacobs

Foto's | Beeldbank Veiligheidsregio Utrecht

'Twee werelden opereren parallel, terwijl één gezamenlijk beeld cruciaal is'

Twee werelden die onder druk samen moeten komen

Bij incidenten met extreem geweld of terrorisme worden vrijwel gelijktijdig twee crisisstructuren actief: de driehoek primair gericht op openbare orde en strafrechtelijke handhaving en bijvoorbeeld opsporing en het inschatten van vervolgdreiging, en de multidisciplinaire crisisorganisatie, die zich richt op openbare orde en openbare veiligheid, gevolgbestrijding, maatschappelijke impact en communicatie.

Als deze perspectieven niet vanaf het begin worden verbonden, ontstaan verschillende beelden, ook wanneer driehoeksleden in het Beleidsteam zitten. Dit leidt tot uiteenlopende werkelijkheden, vertraagde duiding en besluiten die mogelijk niet goed op elkaar aansluiten. De onderzochte incidenten laten zien dat deze parallelle structuren een knelpunt vormen; tijdens de tramaanslag in Utrecht kwamen bijvoorbeeld de strafrechtelijke focus op opsporing binnen de driehoek en de behoefte aan bestuurlijke duiding en inschatting van maatschappelijke impact in het Beleidsteam pas laat bij elkaar.

Informatie-asymmetrie

Wetgeving vormt in de praktijk niet de grootste belemmering voor informatiedeling; juridische kaders bieden vaak meer ruimte dan gedacht. De echte drempels liggen in cultuur, interpretatie van de wet en vertrouwen. Binnen de driehoek is de onderlinge vertrouwdeheid groter, waardoor informatie sneller binnen die kring blijft. Tegelijkertijd weten partners vaak onvoldoende welke informatiebehoefte elders spelen en welke afspraken gelden – onbekend maakt dus onbemind. Daardoor blijft cruciale informatie in de acute fase soms onbedoeld binnen de driehoek en ontstaat informatie-asymmetrie: het GBT werkt dan bijvoorbeeld met minder of later beschikbare informatie of op basis van duidingen die operationeel al achterhaald zijn. Het principe “delen, tenzij” biedt richting, maar wordt nog

onvoldoende omgezet in concrete, voor spelbare werkafspraken voor bestuurders en operationeel leidinggevend.

Gezamenlijke betekenisgeving: het beslissende mechanisme

In alle onderzochte incidenten bleek de kern van de samenwerking niet zozeer de informatiedeling zelf (ook belangrijk), maar het gezamenlijk duiden van die informatie. Joint sense-making betekent dat partners expliciet samen duiden wat er werkelijk aan de hand is, welke scenario's denkbaar zijn en welke handelingsopties verstandig zijn. Hiervoor dienen de driehoek en het Beleidsteam elkaar vanaf het begin volwaardig te vinden.

Wanneer *joint sense-making* uitblijft, ontstaan dominante frames in afzonderlijke teams: In Hilversum leidde dit tot onzekerheid over de vervolgdreiging; in Utrecht tot vragen over de houdbaarheid van de lockdown. Deze momenten illustreren dat joint sense-making geen vanzelfsprekendheid is, maar een complexe opgave die alleen lukt door tijdig samen te duiden en te begrijpen hoe de ander redeneert.

Heldere lessen, hardnekkige patronen

Alle vier incidenten leverden vergelijkbare evaluatiepunten op rondom het

onderzoeksthema, maar de daadwerkelijke implementatie daarvan blijkt beperkt. Plannen worden wel aangepast, maar de wijzigingen worden onvoldoende geïmplementeerd, beoefend, doorleefd en dus toegepast. Daardoor keren bij nieuwe crises patronen terug die eerder al waren herkend. Een belangrijke oorzaak hiervoor is volgens de betrokkenen dat er te weinig in driehoek en/of Beleidsteamverband wordt geoefend met scenario's die de echte spanning en dilemma's bij extreem geweld en terrorisme nabootsen. Partners leren elkaar daardoor onvoldoende kennen, krijgen weinig gevoel voor elkaars rollen, belangen en verantwoordelijkheden en ervaren niet wat wel en niet in het Beleidsteam kan worden gedeeld – en wat het betekent wanneer informatie uitsluitend binnen de driehoek blijft. Het onderscheid tussen “*lessons learned*” en “*lessons identified*” wordt hiermee zichtbaar: we evalueren en formuleren verbeterpunten, maar zonder structurele verankering, herhaling en gezamenlijke discipline beklijven deze lessen onvoldoende.

Relationele nabijheid en wederzijds vertrouwen

Hoewel crisisstructuren, systemen en procedures belangrijk zijn, wordt de kern van effectieve samenwerking, zeker bij extreem geweld en terrorisme, vooral bepaald door relationele nabijheid. Teams die elkaar kennen, sneller weten te vinden en fysiek én mentaal dicht bij elkaar staan, komen sneller tot een gedeeld beeld en betekenisgeving. Dat vraagt om investeren vóór de crisis: elkaar ontmoeten, samen oefenen, elkaars taal en belangen leren te begrijpen. De praktijk bevestigt hiermee het principe “*make friends before you need them*”.

'Informatie wordt gedeeld, maar gezamenlijke duiding blijft achter'

Op weg naar één geïntegreerde crisisaanpak

Uit het onderzoek blijkt dat samenwerking bij incidenten met extreem geweld en terrorisme vraagt om concreet handelen. Het principe “delen, tenzij” moet worden vertaald naar duidelijke en toepasbare afspraken over welke informatie wanneer, door wie en met welk doel wordt gedeeld. Zowel dertien interviews als de enquête laten zien dat deze praktische uitwerking nu ontbreekt.

Ook het toevoegen van een vaste liaison in de driehoek bij incidenten – zoals de Regionaal Operationeel Leider – blijkt waardevol. Deze rol verkleint afstand, bevordert gezamenlijke duiding en verbindt twee werelden die elkaar niet vanzelfsprekend vinden. Dit vraagt

om heldere selectie en afspraken, omdat niet iedereen zomaar in een driehoek kan aanschuiven.

Rolvastheid blijft daarbij cruciaal. Bestuurders moeten zich richten op duiding, vooruitdenken en communicatie, terwijl operationeel leidinggevend hun eigen mandaat bewaken. Alleen wanneer iedereen vanuit zijn eigen rol werkt, ontstaat de rust en focus die strategische besluitvorming nodig heeft.

Gezamenlijk oefenen is essentieel, vooral om dilemma's te doorleven: onzekerheid, (vermeende) vertrouwelijkheid van informatie, vervolgdreiging en het samenbrengen van perspectieven onder tijdsdruk. Zo wordt duidelijk wat thuishoort in het Beleidsteam, wat

in de driehoek blijft en waarom dat onderscheid belangrijk is.

Tot slot vraagt duurzaam leren om structurele borging. Lessen worden vaak wél geïdentificeerd, maar onvoldoende toegepast. Alleen door implementatie, herhaling en een gedeeld regionaal of landelijk geheugen kunnen organisaties voorkomen terug te vallen in oude patronen en zich echt doorontwikkelen.

Wanneer driehoek en multidisciplinaire crisisorganisatie elkaar tijdig, volwaardig en vanuit vertrouwen weten te vinden, ontstaat de gezamenlijke regie die bij extreem geweld en terrorisme noodzakelijk is. Dan wordt ruis omgezet in richting – en losse lijnen in één geïntegreerde crisisaanpak. ■

'Lessen worden geleerd, maar **onvoldoende** doorleefd en toegepast'

Bram Jacobs

Senior Specialist Crisisbeheersing Veiligheidsregio Utrecht. Studeerde af aan de Master Crisis and Public Order Management op het thema informatiedeling en joint sense-making tussen de driehoek en multidisciplinaire crisisorganisatie bij incidenten met extreem geweld en terrorisme.

HET AANWIJZEN VAN EEN DEMONSTRATIELOCATIE BIJ ABORTUSKLINIEKEN:

DUIDELIJKHEID VAN DE BESTUURSRECHTER

Mariëtta Buitenhuis, AKD advocaten

Tekst | Mariëtta Buitenhuis

wachte duidelijkheid over de ruimte die burgemeesters hebben om demonstraties in de directe nabijheid van abortusklinieken te kunnen reguleren.

Centraal staat de vraag in hoeverre een burgemeester een andere demonstratielocatie mag aanwijzen dan een door demonstranten gewenste locatie. De Afdeling beantwoordt die vraag bevestigend. Burgemeesters mogen, ter voorkoming van wanordelijkheden, een alternatieve locatie aanwijzen. Dit onder de voorwaarde dat deze locatie zich binnen zicht- en gehoorafstand van de abortuskliniek bevindt. Daarmee wordt een balans gevonden tussen het beschermen van het grondwettelijk demonstratierecht en het voorkomen van onaantoonbare aantasting van de openbare orde en de belangen van bezoekers van abortusklinieken.

Een actuele bestuurlijke uitdaging
Het demonstratierecht staat de afgelo-

pen jaren onder druk. Demonstraties over uiteenlopende maatschappelijke vraagstukken, zoals klimaatverandering, internationaal conflict of sociaal-economische ongelijkheid, hebben zich verplaatst van traditionele pleinen naar meer confronterende locaties, zoals stations, universiteiten, musea en overheidsgebouwen. Daarbij wordt het demonstratierecht steeds vaker uitgeoefend op plaatsen waar het raakt aan andere grondrechten en belangen.

Bij abortusklinieken komt deze spanning bij uitstek naar voren. Demonstraties vinden plaats op of nabij een locatie waar bezoekers zich vaak in een kwetsbare, emotioneel beladen situatie bevinden. Burgemeesters ervaren in de praktijk dat de vrijheid van meningsuiting en betoging op gespannen voet kan staan met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de lichamelijke integriteit en het gevoel van veiligheid van bezoekers. Tegelijkertijd is het

Op 3 december 2025 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State vier uitspraken gedaan over demonstraties bij abortusklinieken in Groningen, Amsterdam en Heemstede. Met deze uitspraken geeft de hoogste bestuursrechter op dit gebied langver-

'Burgemeesters mogen demonstraties **verplaatsen**, mits deze zichtbaar en hoorbaar blijven voor de beoogde locatie'

Direct voor de ingang: een concreet knelpunt

In meerdere van de voorliggende zaken ging het om demonstranten die direct bij de ingang van de abortuskliniek wilden demonstreren. Bezoekers die de kliniek wilden betreden, konden hen niet ontwijken. Ook zonder dat demonstranten bezoekers actief aanspraken of hen benaderden met flyers, leidde deze onmiddellijke nabijheid tot een indringende confrontatie.

demonstratierecht een fundamenteel grondrecht, dat ook voor onwelgevallige of controversiële opvattingen geldt.

De Afdeling onderkent deze bestuurlijke worsteling expliciet en kwalificeert de aan haar voorgelegde zaken als van maatschappelijke relevantie. Met de uitspraken beoogt de Afdeling richting te geven aan de wijze waarop burgemeesters dit spanningsveld mogen en moeten navigeren.

De Afdeling maakt in de uitspraak een aantal zaken duidelijk.

1. Acties bij abortusklinieken zijn betogingen in de zin van de Wom

Allereerst verduidelijkt de Afdeling dat handelingen zoals het aanspreken van bezoekers, het voeren van gesprekken of het uitdelen van flyers bij abortusklinieken moeten worden aangemerkt als betogingen in de zin van artikel 9 van de Grondwet en de Wet openbare manifestaties (Wom). Dat geldt ook wanneer het gaat om kleine groepen of individuele demonstranten.

Doorslaggevend is dat de actie gericht is op het uitdragen van een visie op

een politiek of maatschappelijk vraagstuk en het bewerkstelligen van maatschappelijke verandering. Daarmee vallen deze activiteiten onder de kern van het demonstratierecht en genieten zij grondwettelijke bescherming.

2. Rechten van anderen zijn geen zelfstandige beperkingsgrond

De Afdeling herhaalt vervolgens een belangrijk uitgangspunt van het demonstratierecht: de Wom biedt geen zelfstandige grond om een demonstratie te beperken vanwege de rechten en vrijheden van anderen. Dat betekent dat een burgemeester een demonstratie niet kan beperken of verplaatsen enkel omdat deze ingrijpt in de privacy of lichamelijke integriteit van derden. Beperkingen zijn uitsluitend toegestaan op de gronden die de Wom expliciet noemt: het belang van de gezondheid, het verkeer en de voorkoming of bestrijding van wanordelijkheden.

3. Het begrip 'wanordelijkheden' is contextafhankelijk

Van de drie wettelijke beperkingsgronden speelt in deze zaken vooral het begrip 'wanordelijkheden' een rol. De Afdeling benadrukt dat dit begrip contextafhankelijk moet worden

'Confrontatie hoort bij demonstreren, maar mag niet onontkoombaar worden gemaakt'

ingevuld. Wanordelijkheden omvatten meer dan strafbare feiten of openlijke ordeverstoringen. Het gaat om ernstige verstoringen van de openbare orde, waarbij ook de impact van gedragingen in een specifieke setting moet worden meegewogen.

De Afdeling maakt duidelijk dat de beoordeling niet alleen afhangt van de aard van de gedragingen van demonstranten, maar ook van de plaats waar de demonstratie wordt gehouden. Bij abortusklinieken is de context bijzonder: bezoekers bevinden zich in een kwetsbare situatie en worden geconfronteerd met een ingrijpende persoonlijke beslissing.

'De **Wom** biedt geen ruimte om demonstraties te beperken vanwege rechten van anderen; alleen gezondheid, verkeer en wanordelijkheden tellen'

Een vak naast of achter de kliniek

In meerdere zaken achtte de Afdeling het aanwijzen van een alternatieve locatie op beperkte afstand van de kliniek toelaatbaar. Het ging bijvoorbeeld om een vak aan de zijkant of bij de achteringang van het gebouw, op een afstand van ongeveer twintig tot vijftig meter. Doorslaggevend was dat demonstranten vanaf deze locatie zichtbaar en hoorbaar bleven voor de kliniek, terwijl bezoekers niet langer onontkoombaar met hen werden geconfronteerd.

Tegelijkertijd waarschuwt de Afdeling voor een te ruime uitleg van het begrip. Niet iedere verstoring of ongemak kwalificeert als wanordelijkheid. Waar de grens ligt, is afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval en vergt een zorgvuldige, casuïstische afweging door de burgemeester.

4. Demonstreren bij abortusklinieken is niet uitgesloten

Een belangrijk corrigerend element in de uitspraken is dat de Afdeling expliciet stelt dat demonstraties bij abortusklinieken niet bij voorbaat ontoelaatbaar zijn. Confrontatie met demonstranten behoort tot de kern van het demonstratierecht. Bezoekers van abortusklinieken mogen, binnen bepaalde grenzen, worden geconfronteerd met standpunten die zij mogelijk als confronterend of ongewenst ervaren.

Cruciaal is echter dat bezoekers zelf moeten kunnen beslissen of zij een directe confrontatie aangaan of zich daaraan onttrekken. Indien de demonstratie zó wordt vormgegeven dat aan deze keuzevrijheid afbreuk wordt gedaan, kan dit bijdragen aan het ontstaan van wanordelijkheden.

5. Burgemeesters mogen alternatieve locaties aanwijzen

De Afdeling bevestigt nadrukkelijk dat burgemeesters beoordelingsruimte hebben om, ter voorkoming van wanordelijkheden, een andere locatie aan te wijzen dan de door demonstranten gekozen plek. Deze bevoegdheid is echter niet onbegrensd. De alternatieve locatie moet voldoen aan het criterium van zicht- en gehoorafstand.

Dit criterium waarborgt dat het demonstratierecht niet illusoir wordt. Demonstranten moeten hun boodschap nog steeds effectief kunnen uitdragen in de nabijheid van de abortuskliniek.

Tot slot

De uitspraken van 3 december 2025 bieden burgemeesters houvast bij de regulering van demonstraties bij abortusklinieken. De Afdeling maakt duidelijk dat het demonstratierecht breed moet worden beschermd, maar dat de burgemeester binnen de kaders van de Wom wél over betekenisvolle beoordelingsruimte beschikt om wanordelijkheden te voorkomen. Juist bij abortusklinieken, gelet op de aard van de locatie en de kwetsbaarheid van bezoekers, zal deze ruimte sneller relevant zijn dan op andere plaatsen. ■

Aan de overkant van een drukke weg

Daarmee is het aanwijzen van een locatie aan de overzijde van een brede, drukke verkeersweg niet toegestaan. In een dergelijke situatie is de demonstratie feitelijk te ver verwijderd om nog als zichtbaar en hoorbaar te kunnen worden aangemerkt. Volgens de Afdeling wordt het demonstratierecht daarmee onevenredig beperkt.

'Juist op kwetsbare locaties vraagt het demonstratierecht om een zorgvuldige balans tussen **vrijheid en bescherming**'

DE ROL VAN DE BURGEMEESTER STOPT NIET NA EEN CRISIS

OVER HET BALLONONGELUK IN DE HOEVE, DE BETEKENIS VAN NAZORG EN
EEN HARDNEKKIG PRIVACYVRAAGSTUK

Op een warme zomeravond in augustus 2025 wordt de rust in De Hoeve, een klein dorp in de Friese gemeente Weststellingwerf, abrupt verstoord. Een luchtballon met 34 mensen aan boord komt hard neer bij de landing, waarna de mand begint te stuiteren en inzittenden eruit vallen. Eén persoon komt om het leven, meerdere mensen raken zwaargewond. Voor burgemeester **Stieneke van der Graaf** begint die avond een periode die haar niet alleen bijblijft vanwege de ernst van het ongeval, maar ook door wat daarna volgt: de vraag hoe je er als burgemeester kunt zijn voor slachtoffers – en wat er gebeurt als je die rol niet volledig kunt vervullen.

Tekst | Esther van Opzeeland

Foto | ANP Jilmer Postma, CAMJO Media, Omrop Fryslân

Stieneke van der Graaf,
wnd. burgemeester Weststellingwerf

“Het was mij meteen duidelijk dat dit een heel ernstig ongeval was”, vertelt Van der Graaf. Ze is thuis wanneer ze wordt gebeld door de teamchef van de politie. Kort daarna heeft ze contact met de locoburgemeester, die piket heeft en direct ter plaatse gaat. Er is vrijwel direct opgeschaald naar GRIP 1. “Ik hoorde dat er veel hulpdiensten onderweg waren en dat het om een grote luchtballon ging met 34 inzittenden. Dat riep meteen de vraag op hoe het met hen ging en of er slachtoffers te betreuen waren. Het aantal inzittenden viel me op. Achteraf bleek het de grootste luchtballon in Nederland.”

Snel schakelen in de eerste uren

De locatie maakt de situatie complex. De ballon komt neer in een landelijk gebied, bereikbaar via smalle wegen. Tegelijk trekt het incident veel bekijks. Het is een mooie zomeravond en mensen hebben de ballon langs de

snelweg gevolgd. “Het beeld dat ik meekreeg was: een onoverzichtelijke situatie, met veel slachtoffers en veel mensen in het veld.”

De locoburgemeester neemt deel aan het CoPI. Ondertussen wordt Van der Graaf voortdurend geïnformeerd door de politie en de locoburgemeester. Tegelijk worden er snel besluiten genomen: wegen worden afgezet en auto's verwijderd, zodat hulpdiensten vrije doorgang hebben.

Hulpverlening onder hoge druk

De hulpdiensten komen aan zonder volledig beeld van de situatie. Brandweer, ambulance en politie zijn snel aanwezig en moeten ter plekke vaststellen wat er is gebeurd en wie hulp nodig heeft. “Ze kwamen met heel weinig informatie aan en ontdekten pas daar de ernst van de situatie. Dan moet je handelen in een totaal onoverzichtelijke werkelijkheid.”

De eerste brandweermensen komen uit de eigen gemeente en starten meteen met de triage. “Wie heeft direct hulp nodig? Wie is aanspreekbaar? Dat zijn beslissingen die je in seconden moet nemen.” Van der Graaf spreekt met grote waardering over hun optreden. Enkele dagen later bezoekt zij bewust het brandweerteam dat als eerste ter plaatse was. “Ik heb heel veel bewondering voor wat zij hebben gedaan en hoe zij dat hebben gedaan.”

Ook voor omwonenden is de impact groot. Zij hoeven geen eerste hulp te verlenen – de hulpdiensten zijn er snel – maar krijgen wel te maken met een plotselinge toestroom van hulpverleners, toeschouwers en familieleden. “Ze hebben het ongeval gezien en de nasleep ervan meegemaakt. Ik heb diep respect voor hoe zij daarmee zijn omgegaan.” Voor Van der Graaf onderstreept het hoe waardevol het

is om er als burgemeester te zijn voor mensen die zo iets meemaken.

Ondertussen wordt het onderzoek opgestart. De luchtvaartpolitie maakt de plek van het ongeval tot plaats delict en gaat direct aan de slag. Omstreeks 23.40 uur wordt afgeschaald naar GRIP 0. De eerste onderzoeken gaan echter nog de hele nacht door.

De burgemeester als ‘burgermoeder’

De volgende dag bezoekt Van der Graaf de plek van het incident. Ze wil met eigen ogen zien wat zich daar

heeft afgespeeld en zich laten informeren door de luchtvaartpolitie en de Onderzoeksraad voor Veiligheid. Maar minstens zo belangrijk vindt ze het om met betrokkenen te spreken. “Ik wilde daar ook de burgermoeder zijn die naar hen luistert.”

‘Burgermoeder’ is een term die ze bewust gebruikt. Voor haar is het geen zachte kant van het ambt, maar een wezenlijke verantwoordelijkheid. “Mensen hebben behoefte om hun verhaal te doen. Om gehoord te worden. En soms ook om een bemoeigend woord te krijgen.”

‘Van een burgemeester wordt nabijheid verwacht, maar je krijgt niet altijd de middelen om die rol te vervullen’

'De rol van de burgemeester stopt niet na de crisis, maar begint daar vaak pas echt'

Onderzoek na dode door ongeluk met luchtballon bij Friese dorp De Hoeve

Nazorg zonder zicht op slachtoffers

Als de acute fase voorbij is, verschuift de aandacht. Voor de hulpdiensten blijft er nog veel werk, maar voor de burgemeester begint een andere, minstens zo belangrijke fase: nazorg. "Mijn gedachten gingen die avond uit naar de slachtoffers. Hoe gaat het met hen? Wat hebben zij nodig?" Juist daar loopt Van der Graaf vast. Ze krijgt geen informatie over de slachtoffers. Niet op de avond zelf, niet in de dagen daarna – en uiteindelijk zelfs helemaal niet.

Tegelijk begrijpt Van der Graaf heel goed het belang van privacy en gegevensbescherming voor slachtoffers, maar ziet ze ook waar het wringt. "Ik weet hoe belangrijk het is dat een burgemeester er kan zijn voor mensen die iets traumatisch hebben meegemaakt." Daar zit voor haar een fundamenteel spanningsveld. "De samenleving verwacht nabijheid, maar je krijgt niet altijd de middelen om die rol ook te vervullen."

Van behoefte naar bijeenkomst

Ongeveer vier weken na het ongeval komt er alsnog beweging. Via een

medewerker openbare orde en veiligheid hoort Van der Graaf dat familieagenten en Slachtofferhulp contact hebben gehouden met slachtoffers. "Dat leidde tot een gevoel van dankbaarheid en opluchting: er was in de tussentijd naar de slachtoffers omgezien." Vanuit die lijn ontstaat ook een vraag. De slachtoffers hebben behoefte om bij elkaar te komen. Kan de gemeente daarvoor een bijeenkomst organiseren?

Het antwoord is direct ja. "Wij konden ons heel goed voorstellen dat daar behoefte aan was." Wat volgt is een intensieve voorbereiding, samen met politie en Slachtofferhulp. De bijeenkomst is bedoeld voor de inzittenden van de ballon, hun directe naasten en de nabestaanden van het overleden slachtoffer. Het doel is helder: ruimte bieden voor ontmoeting en informatie delen over het onderzoek. Op 15 oktober, acht weken na het ongeval, vindt de bijeenkomst plaats.

De waarde van ontmoeting

De avond begint met een plenair gedeelte waarin informatie wordt gedeeld en vragen kunnen worden gesteld. Maar het zwaartepunt ligt

bij de ontmoeting. "Bovenal was die avond bedoeld om samen te komen, ervaringen te delen en er voor elkaar te zijn, in de hoop dat het bijdraagt aan de verwerking van wat zij hebben meegemaakt."

Wat volgt, is moeilijk in protocollen te vangen. Mensen die elkaar sinds de avond van het ongeval niet meer hebben gezien, treffen elkaar opnieuw. "Je zag dat mensen steun vonden bij elkaar. Dat ze elkaar troostten, een arm om elkaar heen sloegen. Er was herkenning en erkenning." De bijeenkomst heeft geen strakke eindtijd en loopt veel langer door dan verwacht. "Je weet van tevoren nooit hoe zo'n bijeenkomst verloopt, maar dit is wel waar we in de voorbereidingen op hadden gehoopt."

Privacy als belemmering

De organisatie van deze bijeenkomst maakt ook duidelijk waar het schuurt. Alles is geregeld – behalve één cruciaal onderdeel: hoe bereik je de juiste mensen? De gemeente beschikt niet over de gegevens van de slachtoffers, Slachtofferhulp slechts gedeeltelijk en de politie kan die niet delen en ziet het verspreiden van de uitnodiging

'Nazorg vraagt om nabijheid, maar botst soms met privacyregels'

niet als haar taak. “Daar liep het spaak.”

Pas na twee weken, na toenemen de druk en overleg op hoger niveau binnen de politie, wordt een oplossing gevonden. De politie verstuurt uiteindelijk toch zelf de uitnodigingen. Daarmee kan de bijeenkomst doorgaan. Voor Van der Graaf legt dit een structureel probleem bloot. “Je moet niet willen dat je in dit soort situaties geen bijeenkomst voor slachtoffers kunt organiseren, omdat de wet daarin belemmert. Daar moet iets op verzonnen worden.”

Wat nodig is

De ervaring leidt tot een duidelijke boodschap richting wetgever en partners in de veiligheidsketen. Privacybescherming is essentieel, maar mag niet ten koste gaan van noodzakelijke nazorg – een taak die belegd is bij de burgemeester. “Als de samenleving verwacht dat de burgemeester er is voor slachtoffers, zorg dan ook dat die rol vervuld kan worden.” Volgens Van der Graaf is daarvoor vertrouwen nodig en een betere afstemming tussen partijen, zeker in situaties waarin meerdere instanties betrokken

zijn. “Dit vraagt om het besef dat je hier als overheid samen optrekt. Het zou ook goed zijn als de wetgever hier nog eens naar kijkt en ruimte in de wet creëert waar nu obstakels worden ervaren.”

Niet afwachten, maar handelen

De vraag wat andere burgemeesters hiervan kunnen meenemen, beantwoordt zij zonder aarzeling. “Je kunt als burgemeester niet alleen van betekenis zijn in de eerste uren van de crisis, maar ook in wat daarna komt: luisteren, verbinden en organiseren.” Daarnaast benadrukt ze het belang van initiatief: niet afwachten, maar handelen zodra duidelijk is dat er behoefte is. “Je kunt echt iets betekenen voor mensen. En dat is misschien wel de kern van dit ambt.”

Van betekenis als het ertoe doet

De gebeurtenis heeft haar kijk op het burgemeesterschap niet veranderd, maar wel verdiept. “Je bent er als burgemeester op mooie, feestelijke momenten. Maar juist op momenten van verdriet en bij ingrijpende gebeurtenissen merk ik de toegevoegde waarde van het ambt.”

Als ze terugkijkt, overheerst één gevoel: voldoening. Dat de bijeenkomst er is gekomen. Dat mensen elkaar hebben kunnen ontmoeten. Dat er iets is geboden wat ertoe deed. “Ik kijk daar met dankbaarheid op terug. Dat we dit mogelijk hebben kunnen maken voor deze mensen, in de hoop dat het mag bijdragen aan hun verwerking.” Tegelijk blijft de vraag staan die verder reikt dan deze gebeurtenis: hoe zorgen we dat burgemeesters in vergelijkbare situaties hun rol richting slachtoffers wél volledig kunnen vervullen? ■

'In de eerste uren is snelheid cruciaal, daarna is verbinding essentieel'

CENSUUR STAAT HAAKS OP DE VERBINDENDE ROL VAN DE BURGEMEESTER

Amnesty International maakt zich zorgen over het online monitoren van demonstranten. Oud-burgemeester en directeur van Amnesty International Nederland, **Dagmar Oudshoorn**, legt uit waarom nieuwe repressiemiddelen de plank misslaan.

Tekst | Dagmar Oudshoorn

Foto | Amnesty International

In tijden van maatschappelijke onrust is het hard werken voor de burgemeester. Hard werken om mensen bij elkaar te brengen en iederéén te betrekken. De burgemeester van Hengelo interviewde een heel aantal inwoners uit verschillende bubbels voor een reeks verhalen over 'noaberschap' (burenhulp). In Nijkerk organiseerde de burgemeester een lunch om geloofsgemeenschappen samen te brengen; zowel de dominee als de pastoor en de imam schoven aan. In Amsterdam sprak de burgemeester voorafgaand aan de jaarlijkse Feminist March op het event 'Women Unite', en in de gemeente Westerveld staat de burgemeester elke week op het voetbalveld. Dit alles gebeurt onder het zelfde credo: verbinding. Burgemeesters weten als geen ander hoe belangrijk het is mensen in contact te brengen en wat daarvoor in hun gemeente nodig is. Waarvoor hulde! Door goed te luisteren naar wat er speelt, zorgt de burgemeester dat iedereen zich gehoord voelt. Maar in de Tweede Kamer zijn nu twee wetten in de maak die lijnrecht ingaan tegen deze rol van de burgemeester. Die wetten introduceren repressiemiddelen die voorbijgaan aan het verbindend vermogen van de burgemeesters en kunnen leiden tot willekeur en zelfs censuur.

Ingrijpen in de online vrije ruimte

Ten eerste is daar de *wet gegevensvergaring openbare orde*. Als deze wet er komt, zou de burgemeester opdracht kunnen geven aan de politie om online persoonsgegevens te vergaren op het moment dat die denkt dat de orde verstoord dreigt te worden. Informatie over wie bijvoorbeeld een demonstratie organiseert, wie daar misschien naartoe gaat en wat daarover online door wie wordt gezegd. Als je bedenkt

dat een demonstratie waarbij er lawaai wordt gemaakt, in principe de orde al verstoort, dan ligt de drempel om iemand te monitoren straks wel erg laag. De overheid kan straks gericht mensen volgen, ook als er geen enkele sprake is van een strafrechtelijke verdenking.

Een andere wet die in de maak is, is de *wet online aangejaagde openbare-ordeverstoring*. Deze wet zou die verbindende burgemeester met een gum door de online ruimte laten gaan. Met deze wet kan je als burgemeester namelijk een verwijderbevel opleggen aan mensen die een bericht op sociale media hebben geplaatst. Ook weer als dit bericht mogelijk de openbare orde zou kunnen verstoren. De uiting hoeft daarvoor in het geheel niet strafbaar te zijn.

Er wordt kortom druk gelegd op de burgemeester om vergaand in te grijpen in de online vrije ruimte van burgers, omdat de burgemeester ordeverstoringen moet zien te voorkomen. Vanuit Amnesty International maken wij ons hier zorgen om.

Spanning blijft borrelen zonder uitlaatklep

In tijden van veel maatschappelijke onrust zien we dat burgemeesters voor grote uitdagingen staan. Maar een burgemeester die burgers dwingt online hun woorden terug te nemen: zal dat

'Censuur en repressie ondermijnen de verbindende rol van de burgemeester'

de maatschappelijke spanning verminderen? Onrust bestrijd je niet met meer repressie en censuur. Als je wil dat de spanning afneemt, beperk dan niet de uitlaatklep van de burger, maar luister naar diens zorgen.

In plaats van in middelen te investeren die de burgemeesters steunen bij het luisteren en faciliteren van een gesprek, legt de overheid met deze wetten de nadruk op wantrouwen en surveillance. Dit is geen poging om de onrust op te lossen, maar te onderdrukken.

Juist in tijden van maatschappelijke spanning zijn de vrijheid van meningsuiting en het demonstratierecht een cruciaal ventiel.

Risico op willekeur

De wetsvoorstellen zijn dusdanig breed geformuleerd dat allerlei legitieme uitingen gemonitord kunnen worden. Door het ontbreken van heldere definities en toetsingscriteria kunnen burgemeesters de bevoegdheden uit het wetsvoorstel heel verschillend inzetten. Deze ruime discretie kan leiden tot willekeur. Zo zou de ene burgemeester een heel ander idee kunnen hebben over wanneer de openbare orde verstoord is, dan de ander, wat leidt tot verschillende maten van vrijheid van meningsuiting per moment, per protest en per gemeente.

Bovendien kunnen deze twee wetten ervoor zorgen dat mensen die niets strafbaars doen, toch in politiesystemen belanden, vaak zonder dat ze daarvan op de hoogte zijn of weten wat er met hun gegevens gebeurt. Dat is problematisch: het risico op schending van mensenrechten als het recht op privacy, de vrijheid van meningsuiting

'Online monitoring zonder verdenking zet de vrije ruimte van burgers onder druk'

en toegang tot informatie, en het recht op vreedzame vereniging en vergadering is groot.

Amnesty International kreeg de afgelopen jaren al meldingen van mensen die thuis werden opgezocht naar aanleiding van een activistische post online, zelfs nu deze vorm van monitoren nog niet in de wet is verankerd.

Ruimte voor verschillende meningen

Al deze zaken kunnen zorgen voor een zogenaamd chilling effect; mensen die zich bekeken voelen, zijn minder geneigd zich nog uit te spreken. Terwijl ruimte voor verschillende meningen juist zo belangrijk is in een gezonde democratische samenleving. Publiek debat is een voorwaarde voor een functionerende democratie. Dat vereist pluralisme, tolerantie en ruimdenkendheid.

Laten we dit pleidooi tot luisteren in plaats van onderdrukken, afsluiten door, jawel, naar de mensen te luisteren over wie het gaat. De burger. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid organiseerde in de zomer van 2025 een burgerdialoog over de rol van sociale media bij openbare ordeverstoringen. De deelnemers gaven aan dat de overheid transparant moet zijn over wat zij als dreiging beschouwt

en dat de 'stille meerderheid' en kwetsbare groepen beter gehoord moeten worden, zodat zij zich niet vervreemden en we polarisatie tegengaan.

Een heldere boodschap. Een luisterend oor werkt beter dan een gum om door de omgeving te gaan. Bovendien blijkt uit onderzoek van het Ministerie van Justitie en Veiligheid dat burgemeesters over voldoende juridische en praktische instrumenten beschikken, maar dat zij in de praktijk behoefte hebben aan meer operationele en organisatorische ondersteuning. Het invoeren van extra bevoegdheden zonder die ondersteuning vergroot alleen maar de druk op gemeenten, zonder garanties op een effectievere aanpak.

'Onrust bestrijd je niet met censuur, maar door te **luisteren** naar zorgen'

Amnesty International roept de overheid daarom op tot betere ondersteuning van politie en gemeente bij het inzetten van de bestaande bevoegdheden, met het oog op effectieve bescherming van de vrijheid van meningsuiting voor iedereen. Dring burgemeesters geen onnodig en risicovol repressiemiddel op, help hen liever te doen waar ze goed in zijn: mensen samenbrengen. ■

'Te ruime bevoegdheden vergroten het risico op willekeur en aantasting van **grondrechten**'

Dagmar Oudshoorn

Directeur Amnesty International Nederland

ZICHTBARE ROL, KWETSBAAR AMBT **VERBREED** DE DISCUSSIE OVER DE POSITIE VAN DE BURGEMEESTER

DE TOEGENOMEN KWETSBAARHEID VAN HET BURGEMEESTERSAMBT EN DE TOEGENOMEN VEILIGHEIDSTAAK VAN DE BURGEMEESTER VRAGEN OM EEN VERBREIDING VAN DE DISCUSSIE OVER DE POSITIE VAN DE BURGEMEESTER.

Tekst | Joachim Bekkering

“Boegbeeld maar ook, als het zo uitkomt, aambeeld waar naar hartenlust op wordt geslagen”, met onder andere deze zinsnede typeerde vicepresident van de Raad van State **Thom de Graaf** het burgemeesterschap tijdens de Hayo Apotheker Lezing in 2019. De boodschap van De Graaf was helder: het burgemeestersambt is steeds meer een “hybride ambt” geworden waarbij tegenstelde belangen spelen en er spanningen ontstaan tussen de verschillende rollen van de burgemeester. Ook de maatschappelijke vraagstukken waar je als burgemeester mee te maken krijgt, zijn de afgelopen decennia steeds diverser en weerbarstiger geworden. Dat geldt met name ten aanzien van de handhaving van de openbare orde en veiligheid. Daarbij speelt mee dat de reikwijdte van het openbare-ordebegrip de laatste decennia steeds verder is opgerekt en de burgemeestersbevoegdheden op dit terrein flink zijn uitgebreid. Daarnaast is de burgemeester op aanverwante terreinen, zoals de aanpak van ondermijnende criminaliteit, een steeds grotere rol gaan spelen. Hoewel de aanpak van ondermijnende criminaliteit doorgaans wordt gezien als een strafrechtelijke aangelegenheid, worden bij de aanpak van ondermijning ook steeds meer bestuursrechtelijke instrumenten en burgemeestersbevoegdheden ingezet. Daardoor wordt de burgemeester – om met Niels Karsten te spreken – ongewild steeds meer een crimefighter.

*Aankondiging van de sluiting van een pand
in Den Haag door de burgemeester*

'Het burgemeestersambt is steeds meer een hybride rol vol spanningen en tegenstrijdige verwachtingen'

Kwetsbaar ambt, verbindende rol staat onder druk

Dat de burgemeester steeds meer wordt gepositioneerd als crimefighter heeft in de praktijk consequenties voor hen persoonlijk en voor het ambt. Door het te lijf gaan van ondermijnende criminaliteit worden burgemeesters in de dagelijkse praktijk gevoeliger voor bedreigingen. Dat kan ook worden opgemaakt uit recente cijfers. Zo meldde Binnenlands Bestuur onlangs dat steeds meer burgemeesters (7 op de 10) te maken krijgen met bedreigingen. Hoewel deze bedreigingen niet alleen uit de hoek van de georganiseerde criminaliteit komen, laten deze cijfers wel zien dat de verruimde rol van de burgemeester bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit het burgemeestersambt kwetsbaar maakt. Dat doet afbreuk aan de mate waarin de burgemeester als verbindende burgervader of moeder in de samenleving naast inwoners kan gaan staan. Het is goed denkbaar dat daardoor ook het gezag van de burgemeester als boven de partijen staand ambt afneemt. Deze constatering zou aanleiding moeten zijn voor een meer fundamentele discussie over de rol, bevoegdheden en positie van de burgemeester in ons lokaal openbaar bestuur. In het bijzonder twee perspectieven zouden daarbij meegenomen moeten worden.

Afweging bij het toekennen van nieuwe burgemeestersbevoegdheden

Ten eerste zou bij besluitvorming over toekenning van nieuwe bevoegdheden aan de burgemeester meer aandacht moeten zijn voor de consequenties die de toekenning van de beoogde bevoegdheid heeft voor de verbindende burgervader/-moederrol van de burgemeester en diens (mogelijke)

kwetsbaarheid. In het in 2023 door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vastgestelde *Afwegingskader nieuwe burgemeestersbevoegdheden* is daar een eerste aanzet toe gegeven door het opnemen van het perspectief Burgervaderlijke-moederlijke rol als afwegingscriterium. Aandachtspunten bij dit perspectief zijn volgens het ministerie of de toekenning van een nieuwe bevoegdheid effect heeft op de rol van *burgervader/-moeder* en of de vervulling van deze rol voldoende gewaarborgd blijft als de nieuwe bevoegdheid wordt toegekend. Dat deze vragen worden gesteld is positief, maar concrete handvatten om daadwerkelijk een goede afweging op dat punt te kunnen maken ontbreken in het afwegingskader. Zo mist bijvoorbeeld de vraag wanneer de verbindende burgervaderlijke-moederlijke rol zodanig in het gedrang komt dat een bevoegdheid niet aan de burgemeester toegekend zou moeten worden. Ook is er geen aandacht voor de vraag of de nieuwe bevoegdheid leidt tot grotere kwetsbaarheid van het ambt of de persoon van de burgemeester. Om het burgemeestersambt toekomstbestendig en werkbaar te houden, is dat wel noodzakelijk. Deze afweging zou daarom een nadrukkelijke plaats moeten krijgen in de besluitvorming over het toekennen van nieuwe bevoegdheden aan de burgemeester. We zien dat het aantal sollicitanten voor de functie van burgemeester al een aantal jaren aan het dalen is. Door met elkaar meer oog te hebben voor de vraag wat (de omvang van) het takenpakket van de burgemeester betekent voor de invulling van de informele rollen van het burgemeestersambt en voor de persoon van de burgemeester kunnen we daar wellicht verandering in brengen.

Burgemeester van de gemeente Westerkwartier als burgervader: uitreiking van een Koninklijke onderscheiding

Legitimatie van het burgemeestersambt

In de tweede plaats zou het goed zijn de kwetsbaarheid van het burgemeestersambt als gevolg van de toegenomen veiligheidstaken van de burgemeester nadrukkelijk onderdeel te laten zijn van het debat over de aanstellingswijze van de burgemeester. Sinds december 2018 is de aanstellingswijze van de burgemeester niet langer vastgelegd in de Grondwet. Tot dat moment was in artikel 131 van de Grondwet opgenomen dat de burgemeester bij Koninklijk Besluit werd benoemd. Sinds 2018 staat in dit artikel dat de burgemeester wordt aangesteld op een bij de wet te bepalen wijze. Door deze “deconstitutionalisering van de kroonbenoeming” is het mogelijk om bij wet te regelen dat burgemeesters anders dan bij Koninklijk Besluit worden benoemd, bijvoorbeeld door de raad of middels een directe verkiezing onder de inwoners van de gemeente. De aanpassing van de Grondwet biedt de kans om vanuit een breed perspectief te kijken naar de vraag in welke mate het

noodzakelijk is om het burgemeestersambt democratisch te legitimeren en wat daarmee de beste aanstellingswijze zou zijn. Tot dusverre is de politieke en maatschappelijke discussie over de aanstellingswijze van de burgemeester vooral gevoerd vanuit een democratische invalshoek. In de discussie lijkt echter weinig aandacht te zijn voor een vraag die volgens mij veel fundamen-

teler is: wat is gezien vanuit de taken, rollen en bevoegdheden van de burgemeester de beste aanstellingswijze? Vraagt de toch inmiddels stevige taak van de burgemeester op het gebied van openbare orde, veiligheid en het tegengaan van ondermijning om een burgemeester die op wat meer afstand staat van de lokale politieke situatie of past daarbij juist een burgemeester die

een sterk democratisch mandaat heeft en kan rekenen op direct draagvlak vanuit de lokale samenleving? Het antwoord op deze vraag is niet eenvoudig te geven, maar wel belangrijk om het burgemeestersambt ook in de toekomst de stevige positie te laten behouden die het verdient in ons openbaar bestuur. ■

Bronvermelding

C.V.J. Bekkering, 'De toekenning van burgemeestersbevoegdheden gewogen. Een reflectie op de argumentatie voor het toekennen van nieuwe burgemeestersbevoegdheden in het veiligheids- en integriteitsdomein', Gst. 2025/65, p. 354-363.

M.J.G.J.A. Boogers e.a., Te veel van het goede? De staat van het burgemeestersambt anno 2020, Twente: Universiteit Twente januari 2021.

J.G. Brouwer & A.J. Wieringa, 'Toepassing van openbare-ordebevoegdheden in het systeem van het openbare-orderecht', in: E.R. Muller & J. De Vries (red.).

Th. C. De Graaf, Boegbeeld en aambeeld, over de rol van de burgemeester in de lokale democratie, Hayo Aptoheker Lezing 2019.

N. Karsten, L. Schaap & F. Hendriks, 'Krachtig en kwetsbaar: De Nederlandse burgemeester en de staat van een hybride ambt', Bestuurswetenschappen 2014 (68), p. 48-67.

A.E. Schilder & J.H.A. Van der Grinten, De burgemeester bevoegd? Perspectieven op het burgemeestersambt: handreiking voor discussie, Leiden/Amsterdam: Universiteit Leiden en Vrije Universiteit Amsterdam januari 2021.

A.E. Schilder & J.H.A. Van der Grinten, Advies afwegingskader bevoegdheden burgemeester, Leiden/Amsterdam: Universiteit Leiden en Vrije Universiteit Amsterdam april 2023.

'De groeiende **veiligheids**taak maakt burgemeesters zichtbaarder, maar ook kwetsbaarder'

Joachim Bekkering

Is als promovendus verbonden aan de vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen. Zijn onderzoek richt zich op de rol en positie van de burgemeester binnen het lokaal openbaar bestuur. Joachim is naast zijn promotietraject als onderzoeker en adviseur werkzaam bij Pro Facto.

'WE WERKEN AAN EEN OMKERING IN ONZE VISIE OP VEILIGHEID'

Ons veiligheidsbestel lijkt steeds minder te passen bij de samenleving van nu. Daarom werkt de VNG-commissie Bestuur en Veiligheid aan een 'omkering', een beweging die moet leiden tot verandering in ons perspectief, gedrag en overheidshandelen. Met minder nadruk op repressie en meer ruimte voor maatwerk, de menselijke maat en de leefwereld van inwoners. Burgemeesters **Ton Heerts** (Apeldoorn) en **Jack Mikkers** (Den Bosch) lichten toe. "Dit is een uitnodiging om durf te tonen."

Tekst | Robbert-Jan Gorgels

Foto | Melanie Marsman

Het thema veiligheid staat altijd in het centrum van de belangstelling. Met de VNG wilt u werken aan een 'omkering' in het bestel. Wat is daarvoor de aanleiding?

Heerts: "Aan de basis ligt de huidige visie op veiligheid. Daarin wordt veiligheid vooral gezien als iets dat hersteld moet worden nadat het is misgegaan. Niet als iets dat gebouwd en onderhouden moet worden vanuit de samenleving zelf. Door die manier van kijken is repressie de boventoon gaan voeren. We werken te vaak vanuit incidentpolitiek, met regelgeving die elke uitzondering probeert af te dekken. Het gevolg is dat er te weinig ruimte is voor maatwerk, voor de menselijke maat en voor de context waarin inwoners leven. We zijn vooral bezig om onveiligheid met steeds meer maatregelen te bestrijden, in plaats van te werken aan een leefbare samenleving."

Er wordt vaak gesproken over een stelsel dat onder druk staat. Het zou de partners 'over de schoenen lopen'. Wat ziet u als de kern van het probleem?

Mikkers: "De samenleving is complexer geworden. Veiligheid wordt beïnvloed door polarisatie, digitalisering, ondermijning, psychische problematiek en schulden. Het is niet alleen een capaciteitsprobleem. Het is ook de manier van kijken, waar Ton het over heeft. Neem grote evenementen. We kunnen eindeloos discussiëren over hoeveel drugscontroles er moeten zijn, maar dat verandert niets aan het feit dat mensen drugs gebruiken. De vraag is niet hoeveel instrumenten we inzetten om de veiligheid te handhaven. De vraag is: hoe ontstaat in de eerste plaats een veilige samenleving?"

Heerts: "Op dit moment creëren we onze eigen teleurstelling. Als overheid zeggen we tegen de burger dat we zijn veiligheid garanderen. Maar dat kunnen we vervolgens niet. Dat beschadigt het vertrouwen van burgers in de overheid."

Wat bedoelt u precies met 'omkering'?

Heerts: "Repressie zonder preventie is eindeloos. En preventie zonder repressie is tandeloos. Het gaat om een besef van de gedeelde verantwoordelijkheid voor een veilige samenleving. Om wederkerigheid en samenwerking. Veiligheid is primair iets van de samenleving zelf. Het uitgangspunt moet niet het bestrijden van onveiligheid zijn, maar werken aan een vreedzame en rechtvaardige samenleving, waarin vertrouwen centraal staat."

Ton Heerts,
burgemeester
Apeldoorn (L) en
Jack Mikkers,
burgemeester
's-Hertogenbosch (R)

Mikkers: “En daarbij gaat het niet om het loslaten van regels of de harde hand, handhaving blijft een randvoorwaarde. Het is een kwestie van balans: vertrouwen en leefbaarheid moeten centraal staan, maar met het systeem achter de hand.”

Wat vraagt deze beweging van de rol van de burgemeester?

Mikkers: “Als burgemeester spreken we vaak over ‘werken op twee benen’. Eén been staat in het systeem: bestuurlijke bevoegdheden, rechtsstaat, regels en instrumenten. Het andere been staat in de samenleving: als verbindende figuur, als burgervader of

burgermoeder. Wij zijn onderdeel van het openbaar bestuur en beschikken tegelijkertijd over regelruimte om in complexe situaties vanuit de bedoeling te handelen. Het is deze gidsende, verbindende en normstellende rol die ons in staat stelt om vanuit menselijkheid en nabijheid te werken aan vertrouwen en samenhang in de samenleving. Systemen en structuren zijn daarbij belangrijk, maar zijn hulpmiddel en niet leidend.”

Heerts: “Er is de afgelopen jaren veel gezegd over de rol van het ambt van burgemeester, die steeds meer als een sheriff heeft moeten acteren. Maar we

zijn ook menselijke ankers in de stad. En dat is precies waar de omkering begint: in de ruimte die ontstaat als je niet alleen vanuit het systeem denkt, maar vanuit de samenleving. Vorige week sprak ik een vijftienjarige jongen die in de verkeerde handel zit en met zijn moeder bij mij op bezoek kwam. Dan vraag ik ‘Op welke school zit je? Wat wil je worden? En wat kan ik voor je doen?’ Nergens staat dat ik dat moet doen. Maar het neemt spanning weg.”

Wat betekent ‘de omkering’ voor de samenwerking in het veiligheidsdomein?

Mikkers: “We willen onze partners, zoals de politie, het OM, zorgpartners en het Rijk, uitdagen ook hun rol te heroverwegen. En gezamenlijk tot verandering te komen in ons perspectief, gedrag en overheidshandelen. Dat betekent in de samenwerking loskomen

**'Veiligheid bouw je samen,
niet alleen achteraf herstellen'**

van individuele organisatiebelangen en meer focus leggen op horizontale verantwoording ten behoeve van de bedoeling: preventie, leefbaarheid en zichtbare nabijheid, die bijdragen aan een vreedzame en rechtvaardige samenleving. Bijvoorbeeld via 'community policing', waarbij politie, partners en burgers samenwerken aan lokale veiligheid.'

Heerts: "Voorop staat dat we het fundamentele gesprek loskrijgen. We willen bouwen aan een alliantie, waarbij we langs de lange lijnen gezamenlijk tot een omkering komen in ons perspectief, denken en handelen. Met onze veiligheidspartners, maar nadrukkelijk ook met onze partners aan de 'voorkant', zoals onderwijs-, zorg- en jeugdorganisaties. Daarnaast willen we samen met onze partners opdracht geven om tot een nieuwe beleidstheorie te komen. Die vormt vervolgens de basis om op een eenduidige manier en met onze partners bij te dragen aan een vreedzame, rechtvaardige samenleving waarin burgers in vertrouwen en gelijkwaardigheid naast elkaar leven."

Wat is ervoor nodig om deze omkering daadwerkelijk van de grond te krijgen?

'Veiligheid is geen dossier, maar een lens op alles wat een gemeente raakt'

Heerts: "De eerste stap is een notitie waaraan wij nu vanuit de VNG aan werken, voor het bestuurlijke gesprek met onze collega's, de raad en onze partners. Alleen zo wordt de notitie een beweging en een impuls voor daadwerkelijke verandering. We willen het vertrouwde niet overboord gooien, maar herijken aan de realiteit van nu. Aan een samenleving waarin veiligheid niet langer langs één lijn loopt, maar zich vertakt via jeugdzorg, woningmarkt, digitale dreiging, mentale gezondheid, schulden en onderwijs."

Mikkers: "Die beweging begint niet bij regelgeving, maar bij de manier waarop bestuurders naar hun gemeente kijken. We zouden het veiligheidsvraagstuk inderdaad niet langer als een afzonderlijk dossier moeten behandelen, maar als een lens op alles wat een gemeente raakt. Gemeenten moeten zichzelf niet langer zien als de laatste schakel in een keten, maar als de plek waar

veiligheid begint. In de sociale basis, in de wijken, in de manier waarop jongerenwerk en onderwijs elkaar vinden. In het gesprek tussen college van B&W, de gemeenteraad, de maatschappelijke partners en de wijkteams. Onze notitie wordt geen blauwdruk, maar een uitnodiging om durf te tonen, los te komen van de risicoreflexen, om het bredere gesprek te voeren over hoe we veiligheid willen organiseren in een land waar de samenleving verandert. En waar de overheid mee verandert."

Dit is een verkorte versie van een interview met burgemeesters Heerts en Mikkers over het veiligheidsbestel. Lees het complete interview in het mei-nummer van VNG Magazine op vng.nl.

Inspiratiebron voor de VNG-commissie was het rapport 'De positie van het lokaal bestuur in veiligheidsbestel en veiligheidsbeleid van Marnix Eysink Smeets, terug te vinden op vng.nl. ■

'Repressie
zonder
preventie is
eindeloos'

De term '**veiligheid**' kan iedere discussie in de kiem smoren

Tekst | Martha Claeys (column verscheen eerder ook in Trouw)

'Wie veiligheid ter discussie stelt, wordt al snel moreel verdacht gemaakt'

'Koop maar een nieuwe, voor de veiligheid.' Als aanstaande ouders kregen mijn vriend en ik links en rechts tweedehands autostoeltjes aangeboden, van ouders die uit de baby's zijn. Maar we twijfelden om ze aan te nemen. Even vaak kregen we immers te horen dat we toch beter een nieuw exemplaar kopen, want je weet nooit of een tweedehands stoeltje al bij een ongeluk betrokken is geweest en dan is het niet meer veilig.

In een aflevering van het consumentenprogramma 'Kassa' afgelopen december werd met verborgen camera de verkoopsstrategie van babywinkels vastgelegd. Verkopers prezen de duurdere producten aan omwille van hun veiligheid. Goedkoper zou toch een stuk minder veilig zijn. In een goedkoper matrasje zou je baby wel eens kunnen stikken, en dat wil je natuurlijk niet, impliceerde de verkoopster. Alle gekeurde babyproducten zoals matrassen of autostoeltjes moeten aan een Europese veiligheidsnorm voldoen, licht een expert van de Consumentenbond toe, en ook de goedkopere versies voldoen aan de strenge richtlijnen. Maar van zodra het woord 'veiligheid' is gevallen, is het kwaad al geschied. Wie durft als jonge ouder dan nog besluiten om - gewoon om enkele tientallen euro's te sparen - de goedkope versie te kiezen?

Veiligheid wordt wel vaker als een morele stopknop gebruikt, beschrijft politicoloog Ole Wæver. Hij zegt dat veiligheid kan fungeren als argument om een staat van uitzondering te legitimeren. Dat noemt hij 'securitisatie'. Wanneer iets als een veiligheidskwestie wordt geframed, wordt het onttrokken aan het normale debat en lijkt enige vorm van discussie erover al onverantwoord. Wie vragen durft te stellen is geen redelijke tegenstander, maar wel iemand die het kennelijk niet zo nauw neemt met veiligheid, en dat wordt vervolgens voorgesteld als moreel laakbaar. In mijn stad zullen 84 bomen geveld worden op een centraal plein in een dichtbevolkte wijk. Het plein wordt heraangelegd en de bomen zijn niet verenigbaar met het garanderen van de verkeersveiligheid. Natuurlijk is verkeersveiligheid belangrijk, maar veiligheid dreigt hier ook het debat, de nuance, en het onderzoeken van alternatieven op voorhand in de kiem te smoren. Want wie nu nog oppert dat de bomen moeten blijven, vindt de veiligheid van verkeersgebruikers kennelijk niet zo belangrijk.

Ook het maatschappelijke debat rond migratie wordt niet zelden voorgesteld als een veiligheidsprobleem. De 'grooming gangs' in het Verenigd Koninkrijk of de moord op Lisa uit Abcoude voeden het idee dat migratie een veiligheidsrisico met zich meebrengt. Wie in die context niet voor een strenger migratiebeleid is, wordt meteen verdacht. Wil die graag dat jonge vrouwen aan deze risico's blootgesteld worden, misschien?

Het argument van veiligheid perkt te snel de ruimte in om opties en waarden tegen elkaar af te wegen. Formeel mag je alle opties overwegen, maar moreel kan je eigenlijk niet meer kiezen. Wie toch voor het alternatief gaat, kan zich verwachten aan verwijten en morele blaam.

Natuurlijk is veiligheid een belangrijke waarde in de keuzes die we maken voor onszelf of de maatschappij. Toch is het raadzaam om beducht te zijn als de term valt. Is het echt zo dat veiligheid zwaarder weegt dan andere waarden in deze situatie? En indien ja, is het waar dat er geen veilige alternatieven zijn, of wordt dat ten onrechte geïmpliceerd, om andere keuzes verdacht te maken?

Martha Claeys, filosoof, schrijver, spreker

AAN DE VOORKANT INGRIJPEN:

HOE PURMEREND INVESTEERT IN PERSPECTIEF VOOR JONGEREN

De afgelopen jaren is **Purmerend** geconfronteerd met meerdere ingrijpende incidenten waarbij jongeren betrokken waren. Schietpartijen in woonwijken, waarvan 1 dodelijk, een serie explosies bij woningen naar aanleiding van conflicten tussen jongeren en een grote brand na een explosie waarbij een huis totaal werd verwoest en de omliggende woningen herbouwd moesten worden, hebben diepe sporen nagelaten in onze gemeente. Zulke gebeurtenissen raken niet alleen direct betrokkenen, maar ook buurten, scholen en het algehele veiligheidsgevoel van inwoners.

Tekst | Roos Bell

Foto | Piet Jonker

Ellen van Selm,
burgemeester Purmerend

Burgemeester Ellen van Selm over deze gebeurtenissen: “Ze staan niet op zichzelf. Ze maken zichtbaar wat er onder de oppervlakte speelt: een ontwikkeling waarin jeugdproblematiek verhardt en sneller escaleert. Dat vraagt om meer dan terugkijken. Het vraagt om begrijpen, ingrijpen en voorkomen. Als burgemeester sta je in acute situaties midden in de besluitvorming met politie en justitie. Tegelijkertijd ligt er een duidelijke opdracht daarna: doorgronden wat er gebeurt en sturen op wat nodig is om herhaling te voorkomen. In Purmerend heeft die reflectie geleid tot een gerichte versterking van onze aanpak Jeugd en Veiligheid.”

In de afgelopen periode werd drie keer een Team Grootschalige Opsporing (TGO) opgestart. Er zijn onderzoeken gedaan met veel researchcapaciteit die zowel tot aanhoudingen als stevige veroordelingen hebben geleid. “Maar als burgemeester kijk ik verder dan het strafrecht. Mijn rol is beschouwend én verbindend: wat zeggen deze gebeurtenissen over onze gemeente? En belangrijker: wat moeten wij doen

om te voorkomen dat jongeren überhaupt in deze spiraal terechtkomen?”

Betrokken wijken en kwetsbaarheden

Purmerend is een gemeente met betrokken buurten en actieve inwoners. De veiligheidscijfers laten op hoofdlijnen een stabiel beeld zien. Tegelijkertijd zien we in een aantal wijken een stapeling van problemen die direct van invloed zijn op jeugdveiligheid. Onevenwichtige sociale samenstelling in buurten en wijken in combinatie met kwetsbaarheid door problemen achter de voordeur zoals schulden, mentale problematiek, opvoedvragen, schooluitval en bestaansonzekerheid vergroten de kans dat jongeren opgroeien in een omgeving waarin risico's en verleidingen nadrukkelijk aanwezig zijn.

Van Selm: “Deze combinatie van problematiek en incidenten vertaalt zich in een afnemend veiligheidsgevoel. Veiligheid is daarmee niet alleen een kwestie van cijfers, maar van dagelijks ervaren leefbaarheid. Juist daarom vraagt veiligheid om gerichte investeringen in de sociale basis van wijken.”

Grootstedelijke dynamiek in een middelgrote stad

Burgemeester Van Selm ziet dat de groei van de gemeente gepaard gaat met een groei in incidenten: “Landelijke trends, zoals de verwevenheid van de online en offline leefwereld van jongeren zien we ook hier tot uiting komen. Conflicten ontstaan online en escaleren in de openbare ruimte. Groepsdruk, reputatie en zichtbaarheid versterken dit proces. Daarnaast zien we dat jongeren actief worden benaderd voor criminele activiteiten. Het begint vaak klein—het vervoeren van pakketjes of het uitvoeren van een opdracht—maar de stap naar zwaardere criminaliteit wordt daarmee makkelijker. De drempel is laag, de consequenties zijn groot, terwijl het besef daarvan vaak ontbreekt. Ook fenomenen zoals straatroof en bedreiging zijn zichtbaar in het straatbeeld. Het zijn geen op zichzelf staande incidenten, maar signalen van een bredere ontwikkeling waarin jongeren grenzen structureel opzoeken en die overschrijden. Patronen als sociale omstandigheden, groepsdruk en online dynamieken komen samen”, aldus Van Selm.

Van repressie naar preventie: een brede jeugd- en veiligheidsaanpak

Gevraagd naar de aanpak en oplossingen voor de groeiende jeugdproblematiek vertelt Van Selm: “Na de eerste ernstige incidenten hebben we in Purmerend sterk ingezet op versterking en intensivering van een integrale aanpak waarin repressie en zorg onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Strafrechtelijk optreden blijft noodzakelijk, maar alleen reageren op incidenten is onvoldoende. Investeren in de voorkant van de problematiek is heel belangrijk. Onze jeugd- en veiligheidsaanpak loopt nu bijna 3 jaar en richt zich nadrukkelijk op die voorkant: het tijdig herkennen van signalen en het voorkomen dat jongeren afglijden. De aanpak Jeugd en Veiligheid is in Purmerend de afgelopen jaren doorontwikkeld tot een samenhangend systeem waarin vroegsignalering, ondersteuning en interventie op elkaar aansluiten. Bijvoorbeeld een jongere die op straat negatief in beeld komt, wordt besproken in het signalenoverleg waar leerplicht aangeeft ook zorgen te hebben. Deze jongere koppelen

we aan een coach die zowel met de jongere als de ouders in gesprek gaat en hen begeleidt naar passende hulp”

“Voor jongeren die richting criminaliteit bewegen, werken we met een persoonsgerichte aanpak. Samen met politie, Openbaar Ministerie, jeugdhulp, onderwijs en andere partners maken we na analyse per jongere een concreet plan. Dat varieert van begeleiding en ondersteuning tot duidelijke begrenzing en handhaving. De kern is helder: we kijken niet alleen naar gedrag, maar naar de context. Gezin, school en netwerk worden actief betrokken. Ouders worden aangesproken én ondersteund. De insteek is zorgzaam en betrokken te zijn, maar de aanpak is niet vrijblijvend. Daarnaast is er een structureel vroegsignaleringsoverleg met ongeveer 15 partners uit zorg, onderwijs en veiligheid. Signalen worden gedeeld en direct opgepakt. Daarmee voorkomen we dat jongeren uit beeld raken en pas zichtbaar worden als het al misgaat.”

*Interview met
landelijke media
na incident in
Purmerend*

De rol van de burgemeester: sturen en verbinden

De rol van de burgemeester is daarbij zowel operationeel als strategisch. In acute situaties wordt gehandeld in de driehoek, waarbij indien nodig woningsluitingen, noodbevelen en gebiedsontzeggingen worden ingezet. Burgemeester Van Selm vindt het noodzakelijk om zowel in de interne organisatie als met partners samen op te trekken: "Juist daar ligt een belangrijke taak voor de langere termijn: richting geven aan de aanpak, partners verbinden en zorgen voor samenhang. Veiligheid raakt meerdere domeinen: zorg, onderwijs, wonen en werk. Effectief optreden vraagt daarom om gezamenlijke verantwoordelijkheid en duidelijke keuzes. In een gemeente als Purmerend zijn de lijnen kort. Dat maakt snel handelen mogelijk, maar vraagt ook om consistent leiderschap en bestuurlijke steun voor de aanpak.

Na de incidenten is nadrukkelijk ingezet op gezamenlijke analyse: wat zien we gebeuren, waar missen we signalen en waar moeten we eerder interveniëren? Die lijn zetten we door."

Resultaten: voorzichtig positief

Na de gewelddadige dieptepunten zijn in gemeente Purmerend positieve resultaten te zien. Van Selm: "Door stevig justitieel ingrijpen, er zijn meerdere veroordelingen uitgesproken, werd duidelijk dat er flinke consequenties aan het criminele gedrag zitten. De persoonsgerichte aanpak en individuele aandacht op jongeren zorgt ervoor dat groepen uiteenvallen. Criminele netwerken zijn hiermee verstoord en dat helpt, maar die netwerken passen zich aan. Ronselen van jongeren blijft een reëel risico, het verschil is dat we nu eerder in positie zijn en snel kunnen ingrijpen als we daar signalen van krijgen."

Signaleren en handelen.

De problematiek stop niet bij gemeentegrenzen. Daarom is onze persoonsgebonden aanpak gesynchroniseerd met die van regiogemeente Zaanstad, schakelen we regelmatig met gemeente Amsterdam en delen we onze aanpak actief in de regio.

Zorgzaam én duidelijk

Ellen van Selm: "Wat mij als burgemeester het meest raakt, is dat achter elk incident een jong mens schuilt, met talenten, dromen en kwetsbaarheden. En soms zijn daders ook slachtoffers. Tegelijkertijd mogen we niet naïef zijn. Ernstige feiten vragen om duidelijke grenzen en consequenties.

De gebeurtenissen van de afgelopen anderhalf jaar hebben ook de Purmerenders geraakt. Ze hebben duidelijk gemaakt dat veiligheid geen vanzelfsprekendheid is. Het vraagt om continue alertheid van netwerkpartners en om investeren in de sociale basis van wijken. Voor mij is de kern helder: wie jonge aanwas voor criminaliteit tegen wil gaan, moet aan de voorkant aanwezig zijn. In de wijk. Op school. In het gezin. Met partners die elkaar weten te vinden en die niet weggijken bij zorgelijke signalen. Purmerend kiest ervoor om problemen niet te relativiseren, maar te benoemen en aan te pakken. Vanuit verantwoordelijkheid, met oog voor perspectief. Zo bouwen we aan een plek waarin jongeren kans krijgen en waarin veiligheid actief wordt georganiseerd." ■

RISICO'S EN IMPACT GROEIEN SNELLER DAN ONZE **SLAGKRACHT**

WAAROM GECOÖRDINEERDE SAMENWERKING ONMISBAAR IS VOOR
ONS VEILIGHEIDSTELSEL

Tekst | Frank Huizinga

Foto | Feenstra fotografie

Toen **Hein van der Loo**, burgemeester van Almere en sinds de zomer van 2024 voorzitter van het Veiligheidsberaad, als kind bij zijn grootouders logeerde, maakte één ervaring diepe indruk. Zijn opa, burgemeester van IJsselstein in die tijd, werd 's nachts uit bed geklopt vanwege een grote brand. Niet om te blussen, maar om er als burgervader te zijn. “Dat iemand speciaal naar zijn deur kwam om hem op te halen, dat vond ik machtig interessant,” vertelt Van der Loo. Het vormde het zaadje van zijn fascinatie voor het burgemeestersambt - in een tijd dat mobiele telefoons niet bestonden en er ook nog geen veiligheidsregio's waren.

Hein van der Loo met minister Van Weel tijdens het werkbezoek op de Veluwe over noodzakelijke bovenregionale samenwerking

De risico's die ons land bedreigen trekken zich niets aan van grenspaaltjes op de kaart.

Sinds die tijd is het veiligheidsdomein onherkenbaar veranderd. Nederland kent inmiddels 25 veiligheidsregio's, ieder sterk geworteld in lokaal bestuur, ieder met een eigen responsorganisatie en talloze vrijwilligers die elke dag klaarstaan. Maar de risico's die ons land bedreigen - van natuurbranden tot complexe industriële incidenten, van extreem weer tot cyberdreigingen - trekken zich niets aan van grenspaaltjes op de kaart. Dreigingen worden groter, complexer, sneller én bovenregionaal. "En dus is het tijd voor een stap naar voren", stelt Van der Loo. Een belangrijk thema dat recent op de agenda stond van het Veiligheidsberaad, het beraad van de 25 voorzitters van de veiligheidsregio's.

Een veiligheidsstelsel dat meebeweegt

Van der Loo: "Nederland verdient een veiligheidsstelsel dat meebeweegt met de risico's van deze tijd. Het laatste wat we moeten doen, is blijven hangen in de geschiedenis. Niet die van mijn grootvader, maar ook niet die van vandaag. We moeten vooruit, omdat de wereld om ons heen razendsnel verandert."

De urgentie is helder: incidenten worden groter en langduriger, raken vaker meerdere regio's tegelijk, en overstijgen soms zelfs landsgrenzen. Klimaatverandering zorgt voor een intensievere en meer complexe natuurbranddreiging. Geopolitieke instabiliteit vergroot risico's op verstoringen van vitale infrastructuur. Defensie focust zich minder op de derde hoofdtaak (het ondersteunen van civiele autoriteiten en het leveren van bijstand bij rampen en crises), waar veiligheidsregio's altijd op konden rekenen. En digitalisering creëert kwetsbaarheden die in één klap landelijke impact kunnen hebben. Van der Loo: "Geen enkele veiligheidsregio kan deze risico's alleen aan en dat is ook logisch. Paraatheid en respons op dit soort dreigingen moeten we daarom bovenregionaal organiseren."

Het goede behouden, het nieuwe omarmen

Hein van der Loo benadrukt dat Nederland een uniek veiligheidsstelsel heeft: lokaal georganiseerd en dus direct verbonden met inwoners. "De kracht van onze veiligheidsregio's zit onder andere in onze lokale aanwezigheid en het enorme aantal vrijwilligers dat we voor een inzet kunnen mobiliseren.

Dat goede moeten we koesteren. Vanuit Nagele, met amper 2.000 inwoners, zijn we bijvoorbeeld snel paraat bij ongelukken en branden. En vanuit de grotere kazernes verlenen we burenhulp op het moment dat er een ontploffing in Utrecht heeft plaatsgevonden. Dat is veel waard. Maar de vraag is niet óf die lokale kracht waardevol is, want dat is ze. De vraag is hoe we die kwaliteit beter kunnen verbinden, bundelen en benutten als een ramp groter is dan één veiligheidsregio aankan. We moeten kijken hoe we specialistische functies, middelen en paraatheid bovenregionaal kunnen versterken. Dat is de vernieuwing waar we voor staan."

Grenzen bereikt

Het recente werkbezoek van minister Van Weel aan een grootschalige natuurbrandoefening op de Veluwe bevestigde die noodzaak nog eens glashelder. Met het Inspectierapport Grenzen Bereikt in het achterhoofd kwamen drie conclusies boven tafel: de kans op natuurbranden groeit sterk, door klimaatverandering en intensiever gebruik van natuurgebieden. Veiligheidsregio's zijn individueel goed voorbereid, maar hun middelen raken snel uitgeput bij langdurige of gelijktijdige branden. En intensievere bovenregionale samenwerking is noodzakelijk om toekomstige incidenten aan te kunnen. Daar moeten de veiligheidsregio's ook voor worden geëquipeerd.

Tijdens de praktijkoefening op de Veluwe werd direct zichtbaar hoe snel scenario's zich ontwikkelen en hoe complex bovenregionale inzet is: opschalen, middelen verdelen, informatie stroomlijnen, luchtsteun afwegen, bijstandsverzoeken afhandelen. De conclusie van alle deelnemers was eensgezind: gecoördineerde samenwerking en landelijke paraatheid zijn cruciaal. Van der Loo vatte het treffend samen: "Risico's en impact groeien sneller dan onze slagkracht."

Een breed gedragen beweging

Het Veiligheidsberaad sprak in 2025, in twee strategische sessies en opnieuw in maart 2026, uitgebreid over de wil

Hein van der Loo in gesprek met de RCDV-voorzitters Michiel van Dalen en Jaap Donker

om “de stap vooruit” te maken. Op 16 maart stemde het Veiligheidsberaad unaniem in met het plan om een bovenregionaal samenwerkingsmodel uit te werken. Ook het ministerie van Justitie en Veiligheid staat achter deze beweging. De minister benadrukte dat het vooral géén opmaat is richting een nationale brandweer, maar dat verster-

king van bovenregionale samenwerking logisch én noodzakelijk is. Over een jaar moet dat model operationeel zijn. Daarom heeft het Veiligheidsberaad aan de Raad van Commandanten Directeuren Veiligheidsregio's (RCDV) gevraagd om er snel werk van te maken. “Want uiteindelijk gaat het over hun uitvoeringskracht.”

Noodzakelijk vertrouwen

Als bovenregionale samenwerking zo logisch is, waarom bestaat die dan nog niet of functioneert ze onvoldoende? Volgens Van der Loo werken veiligheidsregio's heus goed samen, maar zit de uitdaging in betere coördinatie en landelijke borging. “In ons bestuurlijke landschap, gewend aan autonomie en lokale regie, zijn we afhankelijk van elkaars goede wil. Die is er, maar als het erop aan komt moeten we bijstand kunnen afdwingen en specialistische inzet coördineren. Onder eenduidig commando. De vrijblijvendheid voorbij. Dat vinden we in ons polderlandschap nog wel eens moeilijk.”

Wegkijken geen optie

In het Veiligheidsberaad is deze boodschap inmiddels breed geland. “Er is een groot draagvlak bij de voorzitters en directeuren van onze veiligheidsregio's. We zullen een voorstel doen aan alle Algemene Besturen die er vervolgens over moeten besluiten.”

Maar Van der Loo benadrukt: iedere regio moet meedoen. Wegkijken is geen optie, we moeten doorpakken. “Laat ik het een ‘call to action’ noemen: doet u mee, 342 burgemeesters?

De rampen en crises die boven ons hoofd hangen zijn anders dan twintig, tien en zelfs een jaar geleden. Dat vraagt om vernieuwing van ons veiligheidsstelsel. Gecoördineerde actie van ons allemaal.” ■

Het Veiligheidsberaad - met als voorzitter Hein van der Loo - is het bestuurlijk overleg van de 25 voorzitters van de veiligheidsregio's en de formele gesprekspartner van de minister van Justitie en Veiligheid met betrekking tot brede veiligheidsvraagstukken. Twee keer per jaar sluit de minister persoonlijk aan.

Het Veiligheidsberaad neemt als collectief gezamenlijke standpunten in namens de 25 veiligheidsregio's en kent de portefeuilles Brandweer, GHOR, Informatievoorziening, Bevolkingszorg, Klimaat- en Waterveiligheid en Crisisbeheersing. De Strategische agenda van het Veiligheidsberaad loopt van 2024 t/m 2027 en bevat de volgende vijf thema's: Digitale ontwrichting, Herziening van de wet veiligheidsregio's (Wvr), Klimaatveiligheid, Veilige energietransitie en Versterken weerbare samenleving.

VEILIGHEID GAAT OOK OVER HET BESCHERMEN VAN JE MENSEN

Sinds zijn aantreden in juli 2025 kreeg burgemeester **Jeffrey van Agtmaal** van Roerdalen te maken met een aantal ingrijpende en complexe dossiers waarin veiligheid een grote rol speelde. “Veiligheid in een kleine gemeente is breder dan openbare orde en criminaliteit,” zegt Van Agtmaal. “Het gaat ook over vertrouwen, communicatie en beschermen van je eigen medewerkers. In een kleine gemeente komt het altijd dichtbij, als er iets gebeurt is de impact groot.”

Onrust rond een zonnepark

De dag na de installatie van Van Agtmaal kwamen zo'n 200 betogers naar de raadsvergadering vanwege de besluitvorming over een zonnepark. Ondanks veel bezwaren ging de gemeenteraad akkoord met het plan. “Zo'n besluit kan een gemeenschap verdelen. Oplopende emoties kunnen effect hebben op de openbare orde en het veiligheidsgevoel van mensen. Als burgemeester moet je zichtbaar zijn en het gesprek blijven voeren. Mensen willen zich gehoord voelen, ook als een besluit anders uitpakt dan zij hopen. Een gelijkwaardig debat voeren tijdens de vergadering was mijn uitgangspunt.”

De impact van een geweldsincident

Dat veiligheid ook heel tastbaar kan worden, bleek bij het fatale geweldsincident in Herkenbosch, waarbij een inwoner om het leven kwam. “Zo'n

gebeurtenis heeft enorme impact op een dorp. Mensen voelen zich onveilig, ze hebben behoefte aan informatie en een overheid die zichtbaar is. Dan werk je intensief samen met politie en justitie, maar ben je er ook als burgemeester voor de gemeenschap. Je bent aanwezig, spreekt met buurtbewoners en probeert rust en vertrouwen te bewaren.”

Handhaving, zorg en een tragedie

Een dossier dat diepe indruk maakte, was de handhaving op permanente bewoning op vakantiepark 't Posterbos in Posterholt. Een Duits echtpaar dat daar jarenlang illegaal woonde, pleegde zelfmoord nadat een dwangsom was opgelegd. De zaak kreeg landelijke media-aandacht en leidde tot veel emotionele reacties en zelfs bedreigingen aan het adres van de burgemeester, zijn gezin en gemeentemedewerkers.

Zorgvuldige journalistiek en sensatie

“Het dossier liep al meer dan vijftien jaar en er is steeds hulpverlening aangeboden. Het laat zien hoe ingewikkeld handhaving kan zijn als zorg, wonen en wetgeving door elkaar lopen,” zegt Van Agtmaal. “Medewerkers en bestuurders werden bedreigd en zo gaat veiligheid opeens ook over je eigen organisatie.” Ook de manier waarop de media berichtten speelde een rol. “Naast de zorgvuldige journalistiek waren er ook media die vooral op sensatie zaten. Dan zie je het effect op de beeldvorming als een verhaal een eigen leven gaat leiden.”

Klein dorp, groot evenement

Bij grote evenementen gaat het om een andere kant van veiligheid. In juli 2025 won Melick het Oud Limburgs Schuttersfeest en daarom organiseert Roerdalen dit evenement, met tienduizenden

bezoekers, in 2026. “Het is een eer om dit prachtige feest te mogen organiseren. Je werkt samen met de veiligheidsregio, politie, Stichting OLS Melick 2026, brandweer en GHOR en maakt uitgebreide veiligheidsplannen. Dat vraagt nogal wat van een kleine organisatie en samenwerking is zeer belangrijk.”

Vertrouwen en bescherming

“De rode draad bij veiligheid is vertrouwen en het beschermen van mensen,” zegt Van Agtmaal. “Niet alleen inwoners, maar ook medewerkers, bestuurders en hulpverleners. In een kleine gemeente komt alles dichtbij. Juist daarom moet je zichtbaar zijn, blijven uitleggen wat je doet en waarom, en investeren in relaties. Want veiligheid organiseer je samen met je gemeenschap.” ■

OVER DE DEMOCRATIE: HAKEN WE AF OF AAN?

Tekst | Emile Roemer
Foto | Provincie Limburg

Emile Roemer,
Gouverneur / Commissaris van de
Koning in Limburg

De democratie piept en kraakt. Het stelsel sluit op papier als een bus, maar wordt in de praktijk langzaam uitgehold. We zijn de afgelopen jaren beland in een tijd waarin visievol bestuur versplinterd lijkt. Nederlanders ergeren zich aan de politiek en velen 'gaan niet stemmen, want ze luisteren toch niet'. Ze zien het bestuur als plat theater, en voelen ze zich machteloos. U merkt dat waarschijnlijk als eerste. In gesprekken op straat, bij werkbezoeken, in brieven van inwoners die hun zorgen uiten. Burgemeesters staan immers het dichtst bij de samenleving. Miljoenen mensen hebben het juist nodig hebben om te kunnen vertrouwen op de verre toekomst. En dat vertrouwen moet ten principale vanuit Den

Haag komen, maar zeker ook een plek hebben in de gemeente waar mensen wonen en samen leven.

Richting

Democratie is niet het eindeloos uitvergroten van verschillen, maar het wegen van ideeën en inspraak leveren. Het gaat niet om het luidste geluid, maar om de richting die we samen durven kiezen, móeten kiezen.

Wonen, een toekomstbestendig zorgsysteem, een veilige en prettige leefomgeving, armoedebestrijding, stikstof, migratie, energie, vestigingsklimaat, onderzoek en innovatie, industriepolitiek. Onderwerpen die het keihard nodig hebben om grote stappen in te zetten, maar die weggezakt zijn in bestuurlijk drijfzand.

Hoe kan dat nou? Voor wie deden we het ook alweer, die wettenmakerij en dat besturende werk?

Die vraag klinkt misschien abstract, maar hij komt uiteindelijk bij u op het bord. In wijken, dorpen en steden waar inwoners verwachten dat de overheid werkt – en dat de democratie ook werkelijk iets voor hen betekent.

Wie beschermen we eigenlijk met onze wetten en regels? De 'gewone mens' met een stem voor één, of de machtige markt van de brutalen, die geen blad

voor de mond nemen, gaan waar ze willen en het onderweg niets interesseert wat ze veroorzaken of vernielen?

Fast fashion en kraamzorg

Een voorbeeld uit het buitenland, want misschien dat wat afstand af en toe helpt. Ik las in de krant over de komst van de Aziatische kledingboer Shein naar de hoofdstad van Frankrijk, Parijs. Groen gewassen 'ultra fastfashion' van een bedrijf dat extreem lage prijzen koppelt aan productie onder omstandigheden die mensonterend zijn. Lange werkuren, lage lonen, beperkte arbeidsrechten. De stad kan Shein niet weren, omdat het merk legaal opereert binnen de Europese interne markt. Bestaande wetgeving biedt geen instrument om bedrijven te verbieden op basis van morele of ecologische argumenten. De Europese democratie anno nu laat het gewoon toe – en daarmee wij allemaal, lijkt me. Maar wie beschermen we nu met deze wetgeving?

Dichter bij huis dan. In sommige wijken – zoals Rotterdam-Zuid, Den Haag-Laak, Amsterdam-Noord en Heerlen-Noord – ligt het kraamzorggebruik tot wel 40 procent lager dan het landelijk gemiddelde. Terwijl juist in die wijken meer complicaties en hogere baby- en moedersterfte voorkomen. Het is

dus precies waar de zorg het hardst nodig is, dat ze het minst terechtkomt. Grote zorgaanbieders trekken zich terug vanuit een 'risicoanalyse' en jonge gezinnen zijn de pineut. Dan gaat er toch iets fundamenteel mis?

Windmolens in de Veenkoloniën waar bewoners zich overvallen voelden. Parkeerbeleid in Amsterdam dat op papier logisch is, maar waar Amsterdammers zich afvragen voor wie de stad nog is. Bibliotheken die verdwijnen uit Rotterdamse wijken omdat het financieel efficiënter is. Of Zeewolde, waar een klein dorp moest beslissen over een datacenter van een van de grootste bedrijven ter wereld.

En – voor mij - dichterbij huis: Roermond, waar het Designer Outlet een economisch succes is, maar waar ook de vraag zich aandient hoeveel groei een stad eigenlijk kan dragen. Het zijn stuk voor stuk besluiten die bestuurlijk misschien uit te leggen zijn. Maar ze roepen steeds dezelfde vraag op: voor wie maken we eigenlijk beleid? U weet als burgemeester dat een helder antwoord op deze vraag zeker niet altijd voor de hand ligt.

Het compromis en de angst

We lijken het soms moeilijk te vinden om met elkaar te spreken over waarden en wereldbeelden. Niet 'wat levert het

mij op', maar 'wat hebben de mensen hieraan?'

Dat betekent wat mij betreft: niet elk verschil of risico dichtplamuren met regeltjes, niet elk debat eindigen met een middenweg. Het compromis is geen heilig doel, maar een middel – een van de vele om beleid te maken dat er werkelijk toe doet.

Maar de angst regeert vaak. De verlamende angst voor het tegenargument, voor het frame, voor slechte pers of online gemopper. En mea culpa: ik heb er zelf jarenlang aan meegedaan. U kent die spanning waarschijnlijk ook. Het moment waarop een besluit lokaal pijn doet, maar toch noodzakelijk is. Het gevolg van die angst? Geen dappere besluiten die ons decennia kunnen helpen. We gunnen elkaar de tijd niet meer om samen te bepalen wat nu écht van waarde is. In plaats daarvan laten we ons gijzelen door het moment. En nee, goed beleid is niet altijd zacht. Soms doet het pijn. Soms vraagt het offers van sommigen of van velen.

Maar juist in die momenten toont de democratie haar karakter. Betrouwbaarheid, rust en stabiliteit ontstaan niet uit het vermijden van keuzes, maar uit het durven maken ervan.

U weet als burgemeester hoe moeilijk dat soms is. Juist op lokaal niveau worden de gevolgen van besluiten zichtbaar en voelbaar. U kent de samenstelling van een wijk, u kent de uitdagingen in elke buurt, u voelt elke onzekerheid en u ziet waar de stapeling soms teveel wordt.

Afhaken? Nee!

Laten we eerlijk zijn: er zijn nu te veel terugtrekkende bewegingen mogelijk, te veel opt-outs. Omdat mensen niet kunnen meedoen, hoeven meedoen, willen meedoen of niet worden uitgenodigd om mee te doen.

Voor de eerste groep is aanhaken moeilijk. Te weinig inkomen, geen uitzicht op een fijne woonplek. Mijn hart bloedt als ik mensen hoor vertellen dat het ondanks twee banen niet lukt om de eindjes aan elkaar te knopen en voor de kinderen iets te kopen voor Sinterklaas.

Dan is er de groep die niet hoeft mee te doen. Mensen die leven van passief inkomen en hun vrijheid vooral gebruiken om zich terug te trekken uit het gezamenlijke.

Als derde is er de groep die doelbewust niet mee wil doen. Die politici en

bestuurders bedreigt en de democratie van binnenuit probeert te ondermijnen. In december trok ik samen met bestuurlijk Limburg een dikke vette streep.

En tenslotte is er een vierde groep: de mensen die we simpelweg niet uitnodigen. Mensen die zich door individualisering alleen voelen en de weg in de samenleving niet meer vinden.

Laat niet los

Wat de reden ook is dat mensen de zijlijn in zicht krijgen: het is onze opdracht als bestuurders om hen terug te halen. En daar heeft u als burgemeester een unieke rol in. U bent vaak degene die ziet waar het schuurt, waar mensen afhaken en waar vertrouwen afbrokkelt. U kunt signaleren, verbinden en de schijnwerper zetten op wat er echt toe doet.

Ook u wil het er niet bij laten zitten. Daarom, laten we het iedereen in Nederland onmogelijk maken om af te haken.

Niemand mag achterblijven. De geschiedenis leert dat een samenleving vooruitkomt als iedereen mee kan doen. Een enorme opgave die we niet alleen voor elkaar krijgen.

Een systeem dat werkt voor iedereen

Wereldwijd gelooft inmiddels bijna de helft van de jongeren dat autoritair leiderschap effectiever is dan een democratie. En in een maatschappij waarin onrust en desinformatie steeds meer de toon bepalen, zouden wetenschap en feiten juist een baken van rust moeten zijn. De helft van de wereld is van de brutalen, zo wordt weleens gezegd. Maar het is aan ons om te zorgen dat ons systeem weer werkt voor iedereen. Juist daarom is het zo belangrijk dat de democratie zichtbaar en in alle openheid en transparantie werkt. In gemeenten, in buurten, in het dagelijks leven van mensen.

In Limburg zijn we alvast een beetje begonnen. We organiseren er 'democratietafels'. Dat is een dialoogvorm die door de provincie wordt georganiseerd om inwoners direct met elkaar en met bestuurders in gesprek te brengen over democratie. Door middel van een open gesprek met mensen van allerlei verschillende achtergronden, die elkaar in hun dagelijkse 'algoritme' nooit zouden tegenkomen. Zij delen met elkaar, met mij én met de burgemeesters in Limburg verhalen over hun rol, ervaringen en zorgen rond de democratie. Het doel? Meer betrokkenheid, begrip en

vertrouwen. Is daarmee het probleem opgelost? Nee, natuurlijk niet, maar wel hebben we een beginnetje gemaakt. En natuurlijk krijg ik nog niet iedereen aan tafel die ik graag zou willen. Maar ik wil wel een steen in de vijver gooien. Mensen van verschillende bubbels met elkaar in gesprek krijgen, om elkaar te leren kennen, begrip voor elkaar te krijgen en dat gesprek verder uit te breiden. En natuurlijk hebben we daar de bestuurders in de gemeente, provincie en zeker van het Rijk bij nodig. Voor wie maken we het beleid, wie willen we vooral beschermen en hoe zorgen we ervoor die niemand afhaakt. Iets voor u? Bel eens met een collega in Limburg, onze burgemeesters helpen u graag op weg.

Tot slot: ik hoop dat het pas aangetreden kabinet en alle nieuwe colleges van B&W zich niet neerleggen bij de macht van de machtigen – maar zoekt naar de kracht in iedereen.

De commissaris van de Koning in Limburg, gouverneur Emile Roemer

Deze tekst is een herinterpretatie van het eerder verschenen essay in de Haagse Bode, als onderdeel van de serie 'Nieuw verhaal voor de democratie' ■

VAN BREEKIJZER NAAR BROWSER

Enkele weken geleden mocht ik een eeuweling feliciteren. We doen het vaker als burgemeester; luisteren naar de verhalen van iemand die 100 jaar oud is geworden. Met recht een eeuwigheid, het blijft bijzonder. Mij bekruipt gedurende die gesprekken vaak de gedachte hoe veel er is veranderd. Van tobbe naar wasmachine. Van kolenkachel naar centrale verwarming. Van brief naar WhatsApp. Van 24-delige encyclopedie naar AI. Van prikklok naar flexwerken. Van touwtje uit de brievenbus naar videodeurbel. En ook: van inbreker met koevoet naar hacker met laptop; van straatroof naar phishing vanuit de cloud. Oftewel: *van breekijzer naar browser*.

'Vroeger' moest een crimineel fysiek je nabijheid opzoeken. Je huis, je onderneming, de bank. Hij moest iets forceren. Je deur, een raam, een kluis. De online crimineel van nu forceert iets anders: je aandacht. Het breekijzer van vroeger is vervangen door een betaalverzoek via WhatsApp. En waar een inbreker vroeger één straat per nacht aankon, kan een online oplichter in dezelfde tijd

duizenden en duizenden webadressen aanvallen. Online criminaliteit is een volwassen en goed georganiseerd bedrijfsmodel geworden dat Europol omschrijft als 'Crime-as-a-Service'.

De eeuweling die ik in IJsselstein mocht bezoeken was behoorlijk bij de tijd. Ze wist wat AI was, kende de klassieke bank-helpdeskfraude en waarschuwde haar medebewoners tegen nepagenten die na een telefoontje 'zomaar' aan de deur staan. Maar ouderen blijven kwetsbaar voor online criminaliteit. Ze zijn, misschien niet 'mijn 100-jarige', maar in het algemeen, beperkter digitaal vaardig. Boomers zijn als 'jongere ouderen' gemiddeld genomen meer vermogend dan andere leeftijdsgroepen en dus een aantrekkelijk doelwit voor online criminaliteit. De schade loopt soms in de (tien)duizenden euro's.

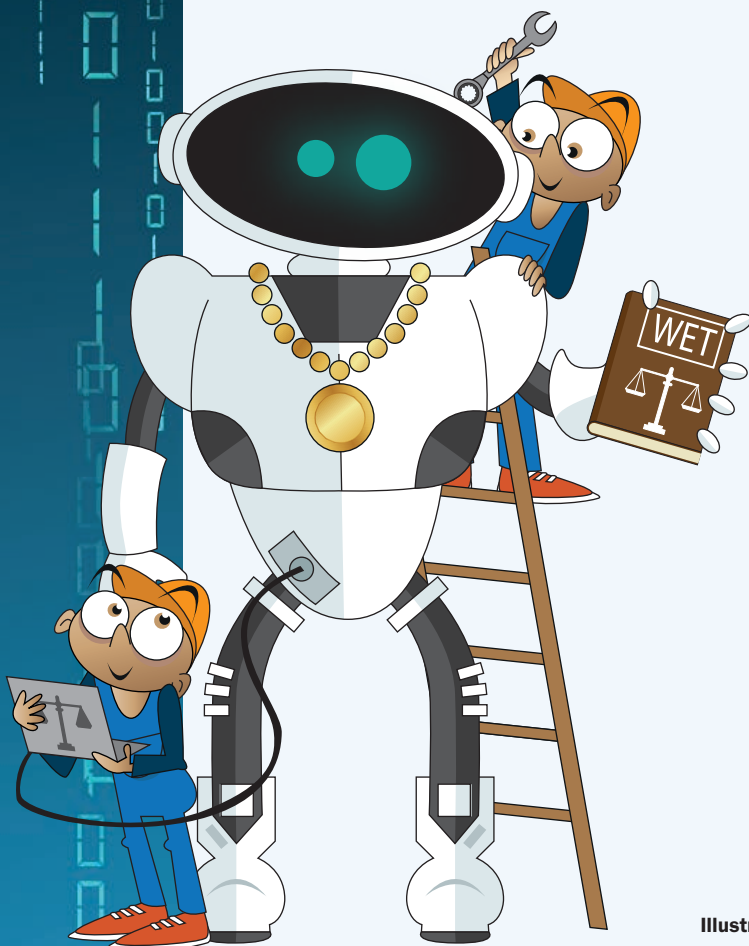
Als burgemeesters weten we dit. We kennen de voorbeelden in onze eigen gemeenten. Ik vertel u niets nieuws. En toch gaat de politie doorgaans wél langs na een inbraak, maar lang niet altijd na online oplichting. En toch zien sommigen van ons liever meer 'blauw op straat' dan meer digitale wijkagenten. Terwijl uit onderzoek blijkt dat online criminaliteit soms veel meer schade, zowel fysiek als mentaal, met zich meebrengt. Het criminele landschap verandert hard en wij – gemeenten, bestuurders, politie, OM – veranderen niet overal snel genoeg mee

Als voorzitter van het Platform Cyberburgemeesters roep ik u juist daarom op: geef online criminaliteit meer prioriteit. Vraag om informatiebeelden in uw driehoek. Leer van goede voorbeelden in uw district. Borg het thema, juist in deze tijd, nu nieuwe gemeenteraden en colleges aan de slag gaan. Werk aan uw eigen deskundigheid. Wees net zo goed op de hoogte als 'mijn' 100-jarige'. Het wordt voor ons tijd om te interveniëren. Kansen te over. Laten we ze samen pakken!

Ester Weststeln,
burgemeester
IJsselstein &
voorzitter Platform
Cyberburgemeesters

Illustratie | Bonteboel Illustraties - Esther van den Nieuwenhof

Vraag:

Waar loopt u in de praktijk het meest tegen de grenzen van uw wettelijke bevoegdheden aan?

Illustratie | Bonteboel Illustraties -
Esther van den Nieuwenhof

Antoin Scholten, Venlo

De grenzen van mijn wettelijke bevoegdheid zijn de letterlijke grenzen van mijn gemeente; deze grenst aan Duitsland. De internationale ligging van Limburg maakt dat we een uitzonderlijke positie hebben en het meeste aantal kilometers aan grens. Dat geeft veel kansen voor grensoverschrijdende samenwerking, maar ook vele uitdagingen waar het gaat om het beschermen van de grenzen en de (ondermijnende) criminaliteit die gepaard gaat met een grensregio. De wettelijke bevoegdheden voor het bewaken van die grenzen zijn voor mij als Burgemeester beperkt. Ik loop daarbij vooral aan tegen de capaciteitsgrenzen. Er is te weinig capaciteit in mankracht om de grenzen van Limburg - en daarmee Venlo - te beschermen.

Michiel Schrier, Vlieland

Vlieland is een kleine gemeente met 1200 inwoners. Jaarlijks ontvangen wij wel meer dan 200.000 gasten. De grenzen worden vooral bepaald door menskracht en de ligging van de gemeente. De ambtenaar OOV is niet voltijd aan de slag met openbare orde en veiligheid. Dit is een deel van zijn takenpakket. Bibob- en Damoclesbeleid ontwikkelen wij daarom samen met andere (eiland)gemeenten. BOA's huren wij in via Harlingen en deze zijn beperkt aanwezig op het eiland. Er zijn twee vaste politieagenten en in drukke perioden wordt dat aangevuld vanaf de wal om een continu rooster te kunnen maken. Omdat wij een eiland zijn duurt het langer om assistentie op het eiland te krijgen. Of het gaat om ordeverstoringen of een grote brand.

Martijn Breukelman, Hoogeveen

Als burgemeester ben je verantwoordelijk voor de openbare orde en veiligheid in de gemeente met een nadrukkelijke zorgplicht richting de inwoners. Klinkt mooi: hoofd van de politie, brandweer en zo meer. Toch herkent u vast de problematiek van 'personen met verward gedrag'. Zeker wanneer dit zich uit in gedrag richting strafbaar handelen. Politie en OM grijpen niet preventief in, en veelal is de OGGZ niet bereid om in te grijpen wanneer kwetsbare mensen 'gedrag' laten zien in plaats van een zichtbare stoornis. De burgemeester heeft op grond van de Gemeentewet (art. 172-175) een vergaande, zelfstandige bevoegdheid om bevelen te geven die hij noodzakelijk acht voor de handhaving van de openbare orde of het beperken van ernstig gevaar. Toch zullen weinig rechters meegaan in de redenatie dat deze wet en de zorg bij de burgemeester zwaarder wegen dan het vrijheidsbeginsel van ieder individu. Soms best een dilemma.

Daphne Bergman, Beuningen

In onze gezagsdriehoek bespraken we eens de stelling 'Ik laat mij er niet voor lenen dat een crimineel zijn doel bereikt, namelijk sluiting van een woning.' Dat leidde tot een interessante discussie en een duivels dilemma. Want vaak lijkt het er wel op dat bij een woning bij een jong gezin, een bedrijfspand van een ex-je vanwege de veiligheid van de omwonenden en de bewoners zelf overgaat tot sluiting. Natuurlijk gaan aan een sluiting altijd zorgvuldige afwegingen vooraf. Maar soms vraag ik me af of zo'n maatregel precies kan zijn wat een crimineel beoogt: intimideren en het raken van het doelwit. Of dat echt zo is, weten we vaak niet. We hebben de bevoegdheid, we zetten het in vanwege de openbare orde maar of we het juiste doen blijft een dilemma.

John Soliano, Bonaire

Uit hoofde van mijn rol als voorzitter van eilandsraad en bestuurscollege draagt de wet de gezaghebber een algehele coördinatietaak op. Tegelijkertijd zijn de formele bevoegdheden richting beide bestuursorganen beperkt tot vooral technische en vergaderinstrumenten. Hierdoor heb ik als gezaghebber bij (het uitblijven van) bepaalde beslissingen of bepaalde bestuurlijke opstellingen weinig manoeuvreerruimte om die coördinatietaak te kunnen uitvoeren.

Ada Grootenboer, Goeree-Overflakkee

Burgemeesters opereren in een spanningsveld tussen het faciliteren van demonstraties en het bewaken van de openbare orde, waarbij ingrijpen niet altijd mogelijk is. Tegelijkertijd is de vraag of zij voldoende bevoegdheden hebben bij online aangejaagde ordeverstoringen, mede gezien de kritiek van de Raad van State op het verwijderbevel. Bestuurlijke sluitingen staan onder druk door strengere eisen en negatieve maatschappelijke effecten. Daarnaast zien we een zorgelijke verschuiving van strafrecht naar bestuursrecht door een minder effectieve strafrechtketen. Ook cameratoezicht wringt: de hoge juridische drempels staan vaak op gespannen voet met de praktische inzetbaarheid.

Nadine Stemerink, Voorschoten

Een kwetsbare inwoner wel willen helpen omdat we zien dat het nodig is, maar niet kunnen helpen omdat die inwoner de hulp niet toelaat. Dat vind ik lastig. Denk aan situaties zoals ernstig achterstallig onderhoud aan een woning, een brandonveilige situatie door hoarding of overbewoning uit nood. Door intensief samen te werken met brandweer, politie en sociale partners brengen we de problemen zo vroeg mogelijk in kaart en zetten we alles op alles voor vrijwillige medewerking. Zulke gesprekken gaan dan over risico's, maar bovenal over oplossingen.

Ellen Nauta, Hof van Twente

Een burgemeester heeft een volle gereedheidskist met wettelijke bevoegdheden als het op veiligheid aankomt. Toch is de praktijk vaak weerbarstiger en blijkt de kist wat te missen. Ik merk dat het meest indringend bij situaties waar kwetsbare mensen in terecht kunnen komen: een zorgboerderij waar zaken misgaan kan ik niet (tijdelijk) sluiten, een buurt kan ik nog onvoldoende helpen als er overlast is door mensen met onbegrepen gedrag. Waar zorg en veiligheid samenkomen, moeten we meer meters maken dan we nu kunnen.

City Center

LEADING A **RESILIENT** CAPITAL:

PREPAREDNESS AT THE HEART OF CITY GOVERNANCE

Cities and municipalities in **Finland** play a central role in shaping the everyday lives of their residents. They are responsible for essential services such as education, urban planning, infrastructure and the promotion of wellbeing, while also driving local economic development and employment. At the same time, cities are key institutions of local democracy, with decision-making exercised through elected councils.

Tekst | Daniel Sazonov

Foto | Jussi Hellsten, Tuukka Ylönen, Helsinki City Rescue Department

*Helsinki
from above*

Daniel Sazonov,
mayor Helsinki (Finland)

Because of this broad mandate, cities are critical to maintaining a well-functioning society.

As Mayor of Helsinki, my responsibility is to ensure that all these functions and the city as a whole operate effectively in both normal conditions and during periods of disruption or crisis. Helsinki is not just any city: it is Finland's capital, the engine of our economy, and the centre of our metropolitan region. As the hub of Finland's administration, economy, transport, and culture, the continuity of operations in the capital is vital for the entire country. Safeguarding the city's essential functions - and thereby the functioning of society - is of utmost importance.

Security and preparedness are one of the cornerstones of Helsinki City Strategy. All areas of Helsinki will be kept safe during all circumstances. We are preparing for everything from small, isolated disturbances to more comprehensive and serious threat

scenarios. In practice, this includes contingency planning, risk assessment, and continuity management across critical services. In Finland, municipalities also have a statutory obligation to prepare for disruptions and exceptional situations.

Preparedness is not a separate function; it is integrated into everyday governance. Responsibility rests with municipal leadership. In Helsinki, as Mayor, I serve both as the political leader and the operational head of the city administration. This means leading crisis management at the political level and acting as a key public figure in times of crisis.

In today's geopolitical climate, the importance of preparedness has grown as our operating environment has become more complex. Russia's war of aggression in Ukraine has fundamentally transformed the security environment in Europe and has directly

**'Preparedness is not a
separate function; it is
integrated into everyday
governance'**

underscored the growing importance of preparedness work in Helsinki. Additionally, societal, technological, economic, environmental and political changes have fundamentally reshaped the security landscape. Today, cities must prepare for a wide range of risks, from cybersecurity threats and hybrid influencing to disruptions in critical infrastructure and security of supply. For Helsinki, this responsibility is particularly significant.

We do not operate in isolation. We work in close cooperation with national authorities, neighbouring cities, businesses and international partners. This constant collaboration forms the backbone of our preparedness and resilience - preparedness is built on broad cooperation. In addition, legislation requires property owners, companies, and institutions to take responsibility

for safety within their own premises. In Helsinki, the city administration also retains responsibility for rescue services and civil defense as part of its social, health, and rescue division - an exception within Finland. As a city, we maintain an extensive network of civil defence shelters, including large public shelters built into bedrock. These are designed to accommodate thousands of people and serve as dual-use spaces. Under normal conditions, they function as sports facilities, parking

garages or storage areas, but they can be quickly converted for protective use. In total, Helsinki has over 5.000 civil defence shelters, providing space for approximately 900.000 people —significantly more than the city's population. This ensures that we can also shelter visitors and tourists in times of crisis.

Preparedness is not only about systems and structures; it is also about people. Trust and wellbeing are among the greatest strengths of Finnish society. Helsinki is built on a strong foundation of trust, reflected in residents' high sense of safety, institutional transparency and low levels of corruption. Finland has once again been ranked the happiest country in the world, marking the ninth consecutive year. I believe that all these factors – trust, safety, transparency, wellbeing - together with our shared values and a well-functioning society,

*Helsinki
underground civil
defence shelters*

play a significant role in our happiness. They are also essential foundations of our preparedness and security model.

Helsinki's approach to preparedness has attracted international interest for years. While we are proud of the high standard we have achieved, we remain aware that preparedness is never complete. Serious crises require constant vigilance, continuous development, and the ability to adapt. Finland's overall preparedness is strong because it is built on clear legislation, close cooperation between authorities, and a comprehensive security model that brings together the public sector, businesses, and civil society. This is further reinforced by high levels of trust, well-functioning institutions, and regular training and exercises.

The lesson is simple: invest in the wellbeing of your residents and the reliability of your services, and you will also strengthen security and trust. Prepare for both everyday disruptions and major crises, and embed preparedness into daily operations. Above all, build broad partnerships—because no city faces challenges alone. ■

Daniel Sazonov, mayor Helsinki

**'Invest in the wellbeing
of your residents, and
you will strengthen
security and trust'**

*Helsinki underground
civil defence shelters*

NIEUWE NCTV KIJKT UIT NAAR GOEDE SAMENWERKING MET LOKAAL

‘DE ECHTE **VEERKRACHT** ZIT IN DE GEMEENSCHAP’

De **Nationaal Coördinator Terrorismedbestrijding en Veiligheid** (NCTV) dient de nationale veiligheid door belangen te beschermen, dreigingen te signaleren en de weerbaarheid te versterken. In het uitvoeren van haar taken staat de organisatie ook in nauw contact met gemeenten en burgemeesters. NCTV Marc Kuipers wil ervoor zorgen dat de band met het lokale gezag de komende jaren sterk is én blijft.

Tekst | Jesse Janse

Foto | ANP

'Nationale veiligheid vraagt om **verbinding** tussen lokaal en landelijk'

Sinds 1 januari 2026 is Marc Kuipers de Nationaal Coördinator Terrorismedbestrijding en Veiligheid. Geen nieuw gezicht in het veiligheidsdomein, want eerder was hij al plaatsvervangend directeur-generaal bij de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en daarvoor werkte hij bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. Wat trok hem aan in deze nieuwe functie? “Hoe je ons werk bij de overheid ook wil samenvatten: nationale veiligheid zal altijd in de kern zitten. Als overheid hebben wij de verplichting om te zorgen dat onze burgers veilig en in vrijheid kunnen leven. Dat is iets waar ik me altijd enorm toe aangetrokken heb gevoeld, omdat het een rol is die je aan niemand anders dan de overheid kan geven. Mijn rol zit op het grensvlak tussen politiek, bestuur, beleid en uitvoering. Het is van groot belang dat het ook op die plek

goed gaat. Dat betekent dat ik niet alleen maar bezig wil zijn met visies voor over twintig jaar, of alleen met het hier en nu. Ik wil met allebei bezig zijn en ze met elkaar verbinden.”

Na een periode als inspecteur-generaal bij de Arbeidsinspectie vertrok Kuipers naar Japan om in Osaka consul-generaal te worden. Na vijf jaar in het land van de rijzende zon is hij teruggekeerd in het Nederlandse veiligheidsdomein.

Tijd om rustig te acclimatiseren was er niet bij. “We leven in roerige tijden, het is geen oorlog en geen vrede. Op geopolitiek vlak gebeurt er momenteel heel veel en dat heeft duidelijke implicaties voor onze nationale veiligheid. We zien verschillende soorten dreigingen op ons af komen en met elkaar vermengd raken in het nationale dreigingsbeeld. Zo hebben de spanningen in het Midden-Oosten ook in Nederland – en dus ook lokaal – gevolgen. Denk aan de aanslagen op Joodse instellingen in maart in Rotterdam en Amsterdam, die nog vers in ieders geheugen staan en waarvan de impact enorm was. Samen met burgemeester Halsema en de minister van Justitie en Veiligheid David van Weel ben ik daarna in gesprek gegaan met vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap. Dat was heel indrukwekkend.”

'Dreigingen zijn
complex en
raken direct
het lokale niveau'

Lokale aanpak terrorisme

In de aanpak van terrorisme en dreigingen tegen de nationale veiligheid heeft de NCTV een coördinerende taak. “We coördineren de inspanningen van alle partijen die in Nederland een rol hebben bij de terrorismebestrijding”, vervolgt Kuipers. “Dat zijn niet alleen veiligheidspartners, zoals Politie, het OM en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten maar juist ook partners zoals gemeenten, de GGZ en de Raad voor de Kinderbescherming. En zeker gemeenten spelen een cruciale rol als regievoerders van de lokale aanpak. Daarbij gaat het over het voorkomen dat jongeren radicaliseren, over tijdig signaleren en interveniëren samen met lokale partners. Vanuit de NCTV willen we om het lokaal bestuur daarbij met raad en daad bijstaan. Onder andere met de inzet van lokaal adviseurs als

vaste aanspreekpunten voor gemeenten.” Daarnaast brengt de NCTV twee keer per jaar het Dreigingsbeeld Terro-risme Nederland (DTN) uit dat veiligheidspartners, en dus gemeenten, als achtergrondinformatie kunnen gebruiken voor het eigen veiligheidsbeleid. In het DTN wordt ook het dreigingsniveau vastgesteld, dat sinds 12 december 2023 op substantieel staat. Dat betekent dat de kans op een terroristische aanslag in Nederland reëel is.

Maatschappelijke weerbaarheid

Door de verslechterde internationale veiligheidssituatie is ook het thema maatschappelijke weerbaarheid de afgelopen jaren prominent op de voorgrond komen te staan. Daarbij gaat het niet alleen om weerbaarheid tegen militaire en hybride dreigingen, maar ook tegen zaken als natuurgeweld of grootschalige uitval. All hazard dus.

Hoe mensen daar in praktijk mee om kunnen gaan, zag Marc Kuipers met eigen ogen gedurende zijn verblijf in Japan. “Daar weet men dat de kans op een enorme aardbeving ergens de komende jaren heel groot is. Als je dat constant in je achterhoofd hebt, dan wil je je wel voorbereiden op de crises die daardoor kunnen ontstaan. De verantwoordelijkheid die iedereen daar voelt om – letterlijk – schokbestendig te zijn, levert Japanse precisie op. Daar was ik van onder de indruk.”

Ook in Nederland is de beweging inmiddels op gang gekomen, merkte de NCTV bij terugkomst. “Tijdens kennismakingsgesprekken werd me al snel duidelijk dat het onderwerp maatschappelijke weerbaarheid vooral lokaal een grote uitwerking heeft. Als (rijks)overheid staan we weliswaar aan de lat, maar de echte veerkracht zit

in de gemeenschap, in de haarvaten van de samenleving. Daar ontstaan ongelooflijk veel mooie en goede initiatieven, soms direct vormgegeven door gemeenten, andere keren spontaan door inwoners zelf waarbij gemeenten een meer faciliterende rol kunnen vervullen. De energie die we daar zien, moeten we koesteren. Daarom is het zo belangrijk dat we goed met elkaar in verbinding blijven. Want er is nog veel terreinwinst te boeken en dat vraagt veel van ons allemaal.”

Weet de NCTV te vinden

Er zijn meer thema's waarop de NCTV en gemeenten elkaar tegen kunnen komen. “Bijvoorbeeld bij een crisis of incident waarbij de nationale veiligheid in het geding is of bij grote maatschappelijke onrust”, vervolgt Kuipers. “Ook in zo'n geval is samenwerking key, met veiligheidsregio's én gemeenten. En als het gaat om het stelsel bewaken en beveiligen hebben we naast onze coördinerende taken ook een operationele verantwoordelijkheid: het voorkomen van aanslagen op personen, diensten en objecten die een bijzondere functie hebben in de democratische rechtsor-

de - het zogenaamde rijksdomein. Onze adviezen over complexe beveiligingsbeslissingen hebben hun weerslag in de gewone wereld. Op het vlak van bewaken en beveiligen hebben we dus ook te maken met gemeenten.”

Van welk scenario dan ook sprake is, voor NCTV Kuipers is het van belang dat Den Haag en lokale overheden elkaar blijven vinden. “Dat doen we via verschillende instrumenten gelukkig al. Maar soms kan het wat lastig grijpbaar zijn: wanneer speelt de NCTV nou wel of geen rol? Mijn deur staat in ieder

geval open om hierover het gesprek te voeren. Het is voor de veiligheid van Nederland ontzettend belangrijk dat we goed met elkaar in contact blijven, of dat nou in het kader van crisisbeheersing, contraterrorisme of bewaken en beveiligen is. Als er lokaal iets gebeurt met uitstraling op de nationale veiligheid, moeten we elkaar snel weten te vinden. Een telefoontje is zo gepleegd. Dat zal ik doen, en ik hoop dat de burgemeesters dat op hun beurt ook zullen doen.” ■

In gesprek

De komende tijd gaat Marc Kuipers met burgemeesters in gesprek over de rollen en verantwoordelijkheden van de NCTV. Dat doet hij bijvoorbeeld in het Landelijk Overleg Veiligheid en Politie (LOVP). “Het is belangrijk dat onze partners weten wat we doen en mogen doen, zodat we elkaar nog beter begrijpen en onze samenwerking kunnen versterken.”

Marc Kuipers

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid

'Weerbaarheid gaat niet over spullen, het gaat over mensen'

Weerbaarheid begint bij de voordeur

De vraag lijkt simpel: wat doen we als de elektriciteit lang uitvalt. Maar achter die vraag schuilt iets veel groters. Want de kans dát het gebeurt, is reëel. En de impact óók. Niet alleen omdat onze huizen donker worden, maar omdat onze samenleving dan zichtbaar wordt zoals ze werkelijk is: afhankelijk van elkaar, kwetsbaar, maar ook vol stille kracht.

De landelijke campagne Denk Vooruit zet een belangrijke stap. Door het hele land worden coördinatiepunten en noodsteunpunten ingericht, eerst via pilots, straks overall. Het is goed dat die infrastructuur er komt. Maar eerlijk is eerlijk: de eerste uren, misschien zelfs de eerste dagen, zijn we vooral op onszelf en elkaar aangewezen.

En dat is precies waar onze grootste kracht ligt. De afgelopen maanden heb ik samen met onze wethouders gesprekken gevoerd in al onze 31 dorpen, en in de vele wijken van Hoofddorp en Nieuw-Vennep. We vroegen bewoners hoe zij het zouden aanpakken als het licht uitgaat. Wat bleek: veel kunnen ze al. Veel hebben ze al. Een thermoskan, een kaars, een paar blikjes, een radio. Maar vooral: een netwerk. Of het begin daarvan.

Want weerbaarheid gaat niet over spullen. Het gaat over mensen. Weet je wie je burens zijn. Wie slecht ter been is. Wie zorg nodig heeft. Waar een verpleegkundige woont, of een arts. Wie misschien aan het dementeren is en in de war raakt als de straat ineens donker is. Wie alleen woont en niemand heeft die even aanbelt. In die gesprekken zag ik iets opmerkelijks gebeuren. Zodra we het hadden over risico's, begonnen mensen spontaan te praten over verbinding. Over omzien naar elkaar. Over hoe weinig er soms voor nodig is om een wijk weer tot leven te wekken. Een kop koffie. Een praatje. Een naam die je onthoudt.

Weerbaarheid blijkt een onverwachte sleutel tot leefbaarheid. Onze wijken veranderen snel. Nieuwe mensen, nieuwe culturen, nieuwe ritmes. Dat is mooi, maar het vraagt ook iets van ons. Elkaar kennen is elkaar begrijpen. En elkaar begrijpen is een voorwaarde om samen te kunnen handelen als het erop aankomt.

Het programma weerbaarheid hoeft geen groot budget te hebben. Het hoeft geen losstaand project te zijn. Als we het benaderen vanuit leefbare wijken, vanuit het cement van de samenleving, dan past het naadloos in wat we al doen. Sterker nog: het versterkt het. Want een wijk die elkaar kent, is een wijk die zichzelf kan dragen als het even moeilijk wordt.

Misschien is dat wel de belangrijkste les van al die gesprekken: dat de toekomst niet alleen afhangt van systemen, maar van relaties. Van de vraag of we nog weten wie er naast ons woont. Of we durven aanbellen. Of we elkaar zien.

Weerbaarheid begint niet bij een noodpakket. Het begint bij de voordeur. En bij de stap daaroverheen.

Marianne Schuurmans, burgemeester Haarlemmermeer & voorzitter NGB

CITIES AT THE FRONTLINE OF SECURITY AND DEMOCRACY

Tekst | Bryan K. Barnett

In June 2024, I received a call no Mayor wants to receive – a shooting had just taken place at a splash pad in one of our parks and I needed to get there. People were injured and the gunman was still on the loose.

The 30-minute drive felt like an eternity and the worst-case scenarios were playing out in my head. I told myself I had to project strength, that I had to put on a brave face for our community. But when I stepped out of my vehicle

and walked into the active crime scene littered with clothes, melted ice cream cones and kids shoes I lost it. I broke down in tears and cried.

You see, this “type of thing” doesn’t happen here. We are among the safest cities in Michigan (No. 1 for seven straight years) and one of the safest in the United States. Things like this don’t happen here...until they do. All told, 10 people were injured in the attack and the gunman took his own

life. In the days, weeks, and now almost two years that followed we have been changed as a community. As Mayor, I have been changed. Our sense of safety was stripped from us that day, but as a community we made a pact that the tragedy wouldn’t define us, our response would. It was astonishing to see how residents came together – although I’m not surprised because it is who we are – as neighbors held fundraisers, cooked meals, and checked in on each other. It’s still

Bryan K. Barnett, Mayor of Michigan & Chair of the Global Parliament of Mayors Executive Committee

happening to this day and is woven into the fabric of our community. My job as Mayor was simply to help hold that fabric together and ensure our shared grief led to a more connected community. It taught me that real security isn't just about how we respond to a crisis; it's about the "caring city" – investing in the daily social ties and local services that keep a city resilient when the unthinkable happens.

Security is no longer solely a matter of national defense. It is social cohesion in neighborhoods, resilience against climate shocks, trust in democratic institutions, protection of human rights, and the safeguarding of public space. Mayors are on the front lines of all these domains.

At the Global Parliament of Mayors (GPM), we believe it is inconceivable that national and international bodies continue to deliberate on global security and governance without cities structurally present at the decision-making table.

More than half of the world's population lives in cities. Cities generate over 85% of global GDP and account for a similar proportion of greenhouse gas emissions. But beyond these figures lies a deeper reality: today's defining security challenges – migration, pandemics, social polarization, climate disruption, cyber threats, and democratic backsliding – are experienced first and most intensely at the urban level.

A Parliament of, by, and for Mayors

The GPM was initiated by the political philosopher Benjamin Barber, who argued that in an interdependent world, cities have not only the obligation but the right to help solve global issues. What began as a bold idea has evolved into a functioning governance body: a nonprofit association composed of mayors from across continents, supported by a Secretariat in The Hague and guided by an elected Executive Committee.

In 2026, I was honored to be elected Chair of the GPM Executive Committee.

My election reflects the confidence of fellow mayors in a shared vision: that local leadership must play a structural role in shaping global governance. This role is not symbolic. It is practical, results-driven, and grounded in the lived realities of our communities.

Urban Democracy as the Foundation of Security

Security without democracy is fragile. Democracy without local legitimacy is hollow.

Urban democracy is not merely about institutions - it is about practices. It is about consent, participation, and collaboration in addressing complex urban systems: housing shortages, inequality, migration flows, public health crises, and cultural tensions. In many parts of the world, democracy remains unfinished; in others, it is under pressure. Cities are often the last line of defense.

That is why over 250 mayors have signed the Global Declaration of Mayors for Democracy, affirming their

commitment to rule of law, inclusion, and human rights. Through initiatives such as the DeCiDE project—developing tools to monitor human rights performance at the city level—we are strengthening local democratic resilience in measurable ways.

Organizing Caring Cities: A Localized Security Agenda

National welfare systems are under strain. Cities increasingly face shortages in housing, childcare, education, mobility, and health provision. If these needs are not met, insecurity grows - socially, economically, and politically.

We advocate for the concept of “caring cities”: localized, integrated social policies rooted in the foundational economy—the economic activities that sustain daily life and regenerate the urban fabric. Nearly half of urban economic activity is tied to local services and essential needs. Investing in this sector enhances resilience, strengthens inclusion, and reduces vulnerability to external shocks.

Security is not only about policing and crisis response. It is about building urban systems that prevent fragmentation before it occurs.

The Power of Culture in Preventing Polarization

Cities are not nations. They are hybrid, diverse, and future-oriented communities. Their unity comes not from shared pasts but from shared destinies.

Cultural policy is therefore a security policy. Arts and science create new narratives, foster cross-cultural understanding, and generate innovation. A strong cultural sector documents diversity while building transversal platforms - spaces where differences are not merely tolerated but woven into a shared civic identity.

Investing in culture strengthens urban imagination. It builds bridges across communities and counters the forces of division that threaten democratic stability.

The drive to that splash pad in 2024 remains the longest 30 minutes of my life - a moment that forever redefined my understanding of what it means to be a leader. The strength I tried so hard to project that day did not come from a “brave face,” but from the residents who eventually turned tragedy into a masterclass in social cohesion. We proved that while the unthinkable can happen even in the safest of cities, our true security is found in the “caring city” we build through daily acts of neighborly support and local resilience.

As I serve as Chair of the Global Parliament of Mayors, I carry these local lessons to the global stage, advocating for a world where cities are no longer just the front lines of crisis, but the primary architects of global governance. Our tragedy taught us that security is woven into the very fabric of our daily interactions and shared grief. By bringing these lived urban realities to the international decision-making table, we ensure that the resilience found on a playground in Michigan helps build a more stable, democratic, and connected world for all. ■

DENK VOORUIT, IN DE HAARVATEN VAN DE SAMENLEVING

In november 2025 startte de meerjarige Denk vooruit-campagne om de maatschappelijke **weerbaarheid** in Nederland te versterken. Het doel is dat de hele samenleving zich gaat voorbereiden op noodsituaties. Door het samenstellen van een noodpakket, het maken van een noodplan, met elkaar in gesprek te gaan en elkaar te helpen. Lokaal volgen de initiatieven om hieraan bij te dragen elkaar in een hoog tempo op. Twee innovatieve voorbeelden.

Tekst | Jesse Janse

Foto | Rhalda Jansen, Frank de Roo

Veiligheidsregio Noord-Holland Noord: Blackout Battle en Blackout Babbel

De veiligheidsregio Noord-Holland Noord heeft twee spellen ontwikkeld waarmee de zestien gemeenten in de regio het gesprek over weerbaarheid aan kunnen gaan met hun inwoners. Iets wat volgens Anja Schouten, burgemeester van Alkmaar en voorzitter van de veiligheidsregio, cruciaal is bij de bewustwording onder de inwoners.

“De gesprekken met inwoners laten zien hoe belangrijk het is om de impact van een crisis tastbaar te maken. Langdurige stroomuitval raakt alles: van verkeer en winkels tot verwarming en communicatie. Door dit samen te verkennen, ontstaat niet alleen meer bewustwording, maar ook inzicht in wat mensen zélf kunnen doen.”

Ben ik wel voorbereid?

Lionique Engel, programmamanager weerbaarheid bij de veiligheidsregio, vertelt. “We zochten naar tools om te ontwikkelen waar onze gemeenten gebruik van konden maken en waarmee het gesprek over weerbaarheid gevoerd kon worden. Zo ontstond Blackout Battle. Een spel voor vier personen waarin speelkaarten met potentiële gevolgen van stroomuitval moeten worden gekoppeld aan de juiste handelingsperspectieven.”

Het voldeed aan een behoefte van de gemeenten. “Het gesprek over weerbaarheid wordt vaak hoog-over gevoerd. Dit spel geeft gemeenten, maar ook andere organisaties, iets praktisch waarmee het gesprek juist inhoudelijk kan worden gevoerd. Zodat mensen gaan nadenken en beseffen wat de gevolgen kunnen zijn bij uitval. Om vervolgens na te gaan denken over de vraag ‘ben ik wel goed voorbereid?’. Het animo voor het spel was groot.”

Een van de vele puzzelstukjes

Om het gesprek ook bij grotere bijeenkomsten breder te kunnen voeren, ontstond de Blackout Babbelbox met gesprekskaarten. En juist het gesprek aangaan met de bewoners is en blijft belangrijk, benadrukt Engel. “Als die gesprekken in de gemeenten worden gevoerd, dan zie je meteen dat er op lokaal niveau initiatieven naar boven komen. Kleine groepen die zeggen hun steentje bij te willen dragen.”

Burgemeester Schouten beaamt dat. “Juist die combinatie van herkenning en handelingsperspectief maakt dit soort gesprekken zo waardevol. En

‘We gebruiken echt de kracht van de wijk, want elke wijk is anders’

‘Het gesprek aangaan met de bewoners is en blijft belangrijk’

het onderstreept hoe belangrijk het is dat we dit als gemeenten actief blijven organiseren en met onze inwoners het gesprek aangaan.”

Het initiatief is volgens Engel slechts een van de vele stukjes in de weerbaarheidspuzzel. “Ons spel is echt ontworpen om de bewustwording te vergroten. Voor veel mensen vloeit hier een eerste stap uit. Het sluit op die manier goed aan op de landelijke campagne. Natuurlijk denken wij na over verdere vervolgstappen, maar uiteindelijk is dit een van de vele puzzelstukjes die in elkaar moeten vallen om Nederlanders weerbaar te maken.”

Samenredzaamheid in de Rotterdamse wijken

Ook in de gemeente Rotterdam dringt het weerbaarheidsvraagstuk door tot in de haarvaten van de samenleving. Om de bewoners weerbaarder te maken, trekt de gemeente samen met maatschappelijke partners de wijken in. Op meerdere plekken zijn er ‘doorleefsessies’ georganiseerd en de komende maanden worden er in alle wijken gesprekken en sessies gepland, met de bedoeling om voor elke wijk een wijkplan en buurtplannen op te stellen.

Nienke Riemersma, programmadirecteur Weerbaarheid bij de gemeente, vertelt hoe ze samen met de bewoners tot een resultaat komen. “We doorleven een scenario: wat gebeurt er tijdens de eerste 72 uur van een grote verstoring? Samen met bewoners, lokale ondernemers en maatschappelijke partijen uit de wijk, zoals speeltuinen, scholen, kerken, moskeeën en gezondheidscentra. We maken ze zo bewust van de impact en hoe eenieder hierbij kan handelen en omkijken naar elkaar. Daarin gebruiken we echt de kracht van die wijk, want elke wijk is weer anders.”

‘Eenmaal in gesprek over weerbaarheid merken bewoners dat veel al mogelijk is en **groeit het bewustzijn vanzelf**’

Gebruik de kracht van de wijk

Een inspiratiereis naar Finland, samen met andere publiek en private partners, lag eind 2024 ten grondslag aan deze aanpak. “Daar is maatschappelijke weerbaarheid vanzelfsprekender en hoort voorbereid zijn erbij. Vooral de whole of society benadering”, aldus Riemersma. “Na die reis zeiden we tegen elkaar: we moeten het gesprek mét de bewoners voeren. Als overheid kan je dit niet alleen, iedereen heeft een rol. Weerbaarheid is van ons allemaal.”

“Dus niet alleen maar vertellen dat iedereen een noodpakket in huis moet halen, maar ook investeren in het sociale weefsel. Dat is maatwerk. Per wijk, per buurt moet je kijken: wat is er nodig? Gebruik de kracht van de wijk. Er zijn al ontzettend veel sociale netwerken die naar elkaar omkijken en voor elkaar zorgen. Verhoud je daar als gemeente ook toe. Hoe sterk is het sociale weefsel in de buurt en wat is onze rol daarin?”, adviseert Riemersma.

“Maak gebruik van bestaande structuren in de wijk. Probeer als overheid niet het wiel opnieuw uit te vinden. Als het nodig is, willen bewoners graag een rol van betekenis spelen.”

Faciliterende rol gemeente

Maar het vergt wel tijd en capaciteit. “Je moet de gesprekken heel serieus nemen. Na onze eerste proef gingen de bewoners uit die

wijk meteen aan de slag. Maar daar waar wij professionals hier dagelijks mee bezig zijn, gaan bewoners uiteindelijk weer verder met andere dingen. Je moet dit dus blijven herhalen en bespreken.”

“Als gemeente is het belangrijk om te faciliteren en het gesprek op gang te brengen en te leiden. Samen met professionals uit de wijk, zodat de boodschap niet alleen vanuit de overheid komt. Inwoners vinden het spannend om het over weerbaarheid te hebben, maar eenmaal begonnen merken ze dat best veel al mogelijk is en groeit het bewustzijn vanzelf.”

“Iedereen moet beseffen dat we elkaar hard nodig hebben. Niet omdat de overheid haar rol niet wil pakken, maar omdat het onmogelijk is om er bij een crisis meteen voor iedereen te zijn. Maar we zijn nog niemand tegengekomen

die dat niet begrijpt. We hebben een weerbare samenleving nodig om een schokgolf aan te kunnen en daar weer van te kunnen herstellen.”

Niet zelf, maar samenredzaamheid

Dat is de boodschap waar burgemeester Carola Schouten op hamert. “In de wijk zegt men: ik moet wel zelfredzaam zijn, maar ik weet niet hoe. Als je alleen maar benadrukt dat je het zelf moet doen, dan kan dat op een gegeven moment juist eenzaam en ingewikkeld worden.”

“In Rotterdam gebruiken we liever het woord samenredzaamheid. In de wijken werkt iedereen juist heel goed samen en zo ontstaat onwijs veel kracht. Men is bereid om elkaar te helpen in een noodsituatie en er is veel gemeenschapszin. Met elkaar ben je tot veel meer in staat”, aldus de burgemeester van Rotterdam. ■

‘Door samenwerking in de wijk ontstaat onwijs veel kracht’

‘STOP OOK LAARZEN IN JE NOODPAKKET’

Strijden tégen het water. Dat was eeuwenlang het credo van onze waterschappen. Met het veranderen van het klimaat is het echter steeds belangrijk dat we weer leren te leven mét water. Dus stop vooral ook een paar laarzen in je noodpakket, adviseert dijkgraaf **Luzette Kroon** van Wetterskip Fryslân.

Tekst | Luzette Kroon

Foto | Daniël Hartog, WF, Jaap Schaaf

Wetterskip Fryslân is in oppervlakte het grootste waterschap van Nederland, met 180 kilometer aan ‘primaire keringen’. Dat zijn de dijken (en soms duinen) die ons beschermen tegen het water van zee en IJsselmeer in tijden van storm en ontij. Grote rivieren hebben we niet, maar wel een uitgebreid ‘boezemsysteem’ met meren, kanalen en vaarten dat door ons hele werkgebied - Fryslân en een deel van het Groninger

Westerkwartier - loopt. Deze levensader staat in verbinding met een mozaïek aan polders, verdeeld in pakweg 8000 peilvakken.

Onze inspanningen om binnen dit fijnmazige systeem het water te beheersen, worden steeds uitdagender. Dat hangt samen met het veranderende klimaat. Dat is niet iets dat op ons afkomt. We zitten er al middenin! Het wordt heter, natter én droger.

Bij grote piekbuien op een al verzadigd land kost het ons dagen, zo niet weken, om het water met de inzet van pakweg duizend gemalen weer uit ons gebied te pompen. Daarmee proberen we ieders voeten droog te houden.

Andersom moet datzelfde systeem in de toenemende perioden van droogte ook steeds harder werken om IJsselmeerwater tot in de haarvaten van ons gebied te krijgen, om natuur, landbouw-

'We moeten leren leven mét water, niet ertegen'

In januari 2024 gebruikte Wetterskip fryslân voor het laatst zijn overloopgebieden, zoals hier nabij Smalle Ee.

'Droogte én piekbuien vragen om slimme waterverdeling'

grond en onze dijken te beschermen tegen uitdroging. Omdat een gegarandeerde aanvoer niet vanzelfsprekend is, hebben we daarnaast dus ruimte nodig om water vast te houden voor droge periodes. We ondervinden steeds vaker dat de technische maakbaarheid van het systeem zijn grenzen kent. Daarmee verandert onze eeuwenlange strijd tegen het water meer en meer in een missie om te leven mét water.

Samenloop van omstandigheden

Kijk maar eens mee naar de volgende, niet ondenkbare samenloop van omstandigheden: Het is winter, het land is verzadigd, er woedt een westerstorm en er komt een stevig buienfront onze kant op...

Gemalen draaien op volle toeren. Via een monitoringsysteem ziet onze boezembeheerder waar de waterstand dreigt te 'knellen'. Dat kan bijvoorbeeld zijn door scheefhang: de wind stuwt het water in het Prinses Margrietkanaal (dat dwars door ons hele werkgebied loopt) zover op dat het in het noordoos-

ten anderhalve meter hoger staat dan in het westen.

Op het IJsselmeer gebeurt iets vergelijkbaars, wat betekent dat het water voor onze kust een stuk hoger is dan aan de Noord-Hollandse kant. Het maakt dat het J.L. Hooglandgemaal in Stavoren hard moeten werken om water weg te pompen. Hetzelfde geldt in Lemmer, waar wij ons Ir. D.F. Woudagemaal - een prachtig Unesco-werelderfgoed - onder stoom brengen om extra boezemwater te spuien op het IJsselmeer.

Elders laten we laaggelegen peilvakken vollopen tot de randen van de sloten: het 'kantjeboordpeil', zoals dit binnenshuis wel wordt genoemd. Als er dan nog steeds een risico is dat het water over de dijken van de boezem of in stedelijk gebied stroomt, zetten wij zogenaamde overloopgebieden onder water. Deze polders dienen als een soort expansievat, waarmee we tijd en een paar centimeter ruimte winnen in het boezemstelsel.

Meestal weten we met dit stappenplan grote overlast te voorkomen, maar als er een piekbui komt in een klein gebied, dan zal die zeker tot onderlopende straten en huizen leiden.

Langdurige stroomstoring

Dat ons Woudagemaal als stoomgemaal niet afhankelijk is van elektriciteit, is een fijne bijkomstigheid, maar voor veel andere installaties ligt dat anders. Want wat gebeurt er wanneer er op zo'n moment een grote en langdurige stroomstoring plaatsvindt? Dan valt ons digitale aansturingssysteem weg, evenals de benodigde elektriciteit om alle pompen op gang te houden. Het lijkt ondenkbaar, maar we weten ook dat de spreekwoordelijke wet van Murphy - 'alles wat fout kan gaan, zal een keer foutgaan' - juist in tijden van crisis vaak om de hoek komt kijken.

Onze afhankelijkheid van technische systemen, maakt ons kwetsbaar. We wapenen ons hiertegen door te zoeken naar innovaties én natuurlijke oplossingen, maar ook door af en toe overlast te accepteren. Hier ligt een gezamenlijke opgave. We moeten de maatschappelijke weerbaarheid in onze gemeenschappen verder versterken. Deze dijkgraaf adviseert dan ook: stop een stel laarzen in je noodpakket!

MINDER WATER, MEER VRAAG

Nederland is een Delta. We leven rond de monding van een aantal grote Europese rivieren. Door de oplopende temperaturen smelten Alpengletsjers en wordt de Rijn, de grootste van die rivieren, steeds meer een regenrivier. Voor Wetterskip Fryslân is het Rijnwater belangrijk, omdat dit via de IJssel ook het IJsselmeer voedt. Als gevolg van droge en hete periodes, waarin de verdamping toeneemt, zal de toevoer van water in bepaalde tijden minder worden. Dat zal leiden tot discussie over de verdeling van dit schaarsere water. Ook het IJsselmeer krijgt hiermee te maken. We zien al dat de watervraag en het -verbruik toenemen. Niet alleen vanwege de grotere verdamping, maar ook doordat er nieuwe watervragers als datacenters en waterstoffabrieken bij komen. Het maakt het nog belangrijker om water vast te houden in de bodem en in hogere gelegen gebieden.

'Technische systemen maken ons kwetsbaar in crisissituaties'

Een waarschuwbord vanwege PFAS-vervuiling in de Jelsumer Feart boven Leeuwarden.

PFAS-VERVUILING

Een stoffengroep die Wetterskip Fryslân liever kwijt dan rijk is, is PFAS. In 2023 kwam het waterschap bij een standaardmeting in aanloop naar baggerwerkzaamheden een omvangrijke PFAS-verontreiniging op het spoor nabij de vliegbasis in Leeuwarden. Jarenlang was hier op een oefenterrein van de brandweer PFOS-houdend blusschuim in de grond gestroomd, waardoor een enorme vervuillingsbron is ontstaan. Die bereikt via grondwater ook het oppervlaktewater en de waterbodem. In de omgeving ontstond veel ongerustheid. In het water mag je niet zwemmen, dieren horen er niet van te drinken en kippeneieren zou je ook niet moeten eten. Dit duurt nu al twee jaar. Pas recent is een aanpak van de bronverontreiniging gestart. Nu de rest nog. Met de gemeente Leeuwarden en Rijksoverheid probeert het waterschap tot een goede aanpak te komen.

Onze afhankelijkheid van stroom reikt verder dan het watersysteem. Ook alle schakels in het rioolstelsel gebruiken elektriciteit. Waterschappen hebben een ontvangstplicht voor het rioolwater dat gemeenten inzamelen. Dit wordt via pompen, de zogenaamde persgemalen en -leidingen naar de rioolwaterzuiveringen gestuwd.

Er kan maar een bepaalde hoeveelheid rioolwater per dag worden afgevoerd, dus als er een piekbui valt, dan zal afstromend water eerst ruimte zoeken binnen het gemeentelijke rioolstelsel. Wanneer dat vol is, dan zijn er nog bezinkbassins. Als deze grote overstortbakken volraken, verdwijnt het afvalwater over de rand in het oppervlaktewater of - als dat niet snel genoeg

gaat - spoelt het terug waarna het via toiletten en afvoeren in huizen terug kan komen...

Zorgwekkende stoffen

Er stroomt niet alleen toiletwater en hemelwater door onze rioolpijpen. In de industrie zijn de afgelopen decennia volop stoffen ontwikkeld die ons leven gemakkelijker horen te maken: je kunt er goed mee schoonmaken, ze stoten water af of ze zijn nodig voor de productie van allerlei materialen. Resten hiervan vinden we terug in het afvalwater van bedrijven. Die mogen dit onder voorwaarden op het riool deponeren, maar niet zomaar en niet alles. Hier ligt een belangrijke rol voor gemeenten, die moeten zorgen dat voor deze lozingen actuele vergunningen zijn verleend.

Een groeiend probleem in onze rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) zijn medicijnresten, zware metalen en andere zeer zorgwekkende stoffen. Deze rwzi's zijn helaas geen wasmachines die alles schoonwassen en alleen maar puur water produceren. De realiteit is dat veel zorgwekkende stoffen simpelweg niet te verwijderen zijn en uiteindelijk in het oppervlaktewater belanden via het effluent, het water dat overblijft na de rwzi-behandeling.

'Klimaatverandering legt grenzen bloot van ons watersysteem'

*Een hoogwateroefening met
zandzakken aan het
Heegermeer in 2024.*

Deze stoffen verstoren het natuurlijke evenwicht en dat raakt iedereen, want wij hebben het water nodig voor onze dieren en gewassen en om op te varen en in te zwemmen. Wetterskip Fryslân pleit hierom samen met de andere waterschappen voor een 'bronaanpak' voor zorgwekkende stoffen. Wat er niet in komt hoeft er immers ook niet uitgethaald te worden.

Deze snelcursus waterhuishouding zorgt misschien voor wat ongemak,

want door de klimaatverandering zullen weersextremen toenemen. Veiligheid kent vele dimensies. Ik heb hier het verhaal van leven met water onder zeeniveau geschetst. Water stuurt namelijk... Zeker in geval van extreme hoeveelheden zal het altijd de weg van de minste weerstand kiezen en naar het laagste punt stromen.

Daarom pleiten waterschappen ervoor dat gemeenten bij ruimtelijke ontwikkelingen onze waterexperts aan de voor-

kant meenemen in de plannen. Daarmee helpen ze voorkomen dat mensen achteraf worden opgezadeld met extra lasten. Deze ontstaan wanneer de kosten worden gedrukt om maar meer meters te kunnen bebouwen ten koste van de ruimte voor water. Daar waar de grenzen van de techniek in zicht komen, groeit het belang om samen op te trekken! Waterweerbaarheid is immers van ons allemaal. ■

**'Waterweerbaarheid
is een gezamenlijke
verantwoordelijkheid'**

LUZETTE KROON

Luzette Kroon is sinds 2020 dijkgraaf van Wetterskip Fryslân. Zij is daarnaast voorzitter van de Stichting Werelderfgoed Nederland, bestuurslid van de Unie van Waterschappen en treedt binnenkort aan als voorzitter van de WaddenSeaBoard. Eerder was ze burgemeester van Waterland, wethouder in Drechterland en algemeen bestuurslid van waterschap West-Friesland en Hollands Noorderkwartier.

VIJF FUNDAMENTELE **Vragen** OVER MAATSCHAPPELIJKE WEERBAARHEID, EN VIJF ONGEMAKKELIJKE ANTWOORDEN

Tekst | Prof. Dr. Mark Levels, Dr. Jori Kalkman

Foto | Mediacentrum Defensie, Maartje Roos

'Weerbaarheid vraagt om keuzes, geen losse initiatieven'

In 2025 is er breed maatschappelijk bewustzijn ontstaan dat oorlog en een breed scala aan crises de Nederlandse samenleving kunnen raken en het openbare leven stil kan komen te liggen. Klimaatverandering zorgt ervoor dat extremer weer vaker zal voorkomen en meer ontwrichtende gevolgen zal hebben voor samenleving en economie. Een nieuwe pandemie of economische crisis lijken niet uit te sluiten. En als reactie op de snelle en fundamenteel veranderende internationale veiligheidssituatie moet de samenleving weerbaar worden tegen oorlogsdreiging en hybride aanvallen. In het geval van een ernstige verstoring kunnen inwoners tijdelijk op zichzelf aangewezen zijn, omdat hulp vanuit overheidsorganisaties niet direct mogelijk is.

Dat de samenleving in reactie op mogelijke ingrijpende crises weerbaarder moet worden, is inmiddels ook een breed gedeelde overtuiging. En er vinden op veel verschillende plekken allerlei initiatieven plaats die als doel hebben de weerbaarheid te vergroten. De Rijksoverheid organiseert bewustwordingscampagnes en op verschillende departementen zijn speciale werkgroepen weerbaarheid doende met het voorbereiden van beleid. Veiligheidsregio's en gemeenten zijn volop aan de

slag met het inventariseren van hoe zij de maatschappelijke weerbaarheid in hun verantwoordelijkheidsgebied kunnen versterken. Wijkorganisaties, sportclubs, vrijwilligersorganisaties, en andere formele en informele samenwerkingsverbanden werken aan samenredzaamheid. En burgers schaffen noodpakketten aan, doordenken scenario's, of melden zich als reservist bij de krijgsmacht, de Zorgreserve, of de Burgerreserve.

Er gebeurt van alles, en dat is goed. En toch leiden al deze goede en urgente ontwikkelingen ook tot concrete, wettelijke vragen, die een overtuigende bestuurlijke visie als antwoord behoeven. We stellen de vijf belangrijkste.

1) Hoe verhouden de verschillende weerbaarheidsdoelstellingen zich tot elkaar?

De door het kabinet-Schoof geformuleerde weerbaarheidsopgave concretiseert de weerbaarheidsambities

voor Nederland in zes doelstellingen (Rijksoverheid, 2024). We moeten de voorwaarden creëren die ons in staat stellen om 1) vitale en andere belangrijke processen te beschermen, 2) onze samenleving paraat en veerkrachtig te maken, 3) democratie, rechtstaat en overheid overeind te houden, 4) de economie weerbaar te maken, 5) ons eigen en bondgenootschappelijk grondgebied te verdedigen, en 6) de civiele ondersteuning aan de krijgsmacht bij de uitoefening van de militaire taak te waarborgen¹. De zes doelstellingen en de concrete beleidsmaatregelen die eruit volgen, beïnvloeden elkaar op complexe manieren. Soms versterken ze elkaar en is investering in één doelstelling ook van meerwaarde voor een andere. De opdracht om het NAVO-gedragingsgebied te verdedigen vereist bijvoorbeeld voortzettingsvermogen van de strijdkrachten, en daarvoor zijn een vitale economie en duurzaam draagvlak bij een weerbare bevolking noodzakelijke voorwaarden. Maar soms lijken de doelstellingen van de zes weerbaarheidsopdrachten haaks op elkaar te staan. Zo waarschuwt de Algemene Rekenkamer dat de krijgsmacht in oorlogstijd niet in staat zal zijn civiele autoriteiten te ondersteunen bij rampen en crises², terwijl dergelijke ondersteuning cruciaal kan zijn voor de

maatschappelijke stabiliteit en economische veerkracht, vooral omdat de civiele crisisbestrijding op sommige terreinen (zoals bij natuurbrandbestrijding en CBRN-dreigingen) erg afhankelijk is van militaire bijstand. Daarnaast kunnen de opschalingsopdracht van de krijgsmacht en een op defensie gerichte industriepolitiek remmend werken op de economische groei, omdat ze werknemers aan de arbeidsmarkt onttrekken, de macrodoelmatigheid van de arbeidsmarkt verminderen en marktverstoring kunnen werken. Verder weten we van de *War on Terror* dat een sterke focus op veiligheid ervoor kan zorgen dat rechtsstatelijke normen onder druk komen te staan. Dit soort interne tegenstellingen maakt de coherente uitvoer van de opdracht moeilijker. Om ze op te lossen is een duidelijke, politiek breed gedragen prioritering nodig. Een dergelijke visie ontbreekt nu, waardoor de uitkomsten van alle in het land lopende initiatieven wellicht suboptimaal zullen zijn, en mogelijk onbedoelde gevolgen zullen hebben.

2) Hoe organiseren we een maatschappijbrede benadering concreet?

Een maatschappijbrede aanpak (d.w.z. *whole-of-society* benadering) vergt een stevige organisatie, die in 'normale' omstandigheden opgebouwd en getest wordt. In zo'n organisatie moeten de voor veiligheid en stabiliteit noodzakelijke relevante partners in vaste structuren worden samengebracht, en moeten verschillende plausibele scenario's worden geoefend en doorleefd, zodat men op elkaar ingespeeld is en de nodige ervaringen heeft opgedaan als het mis zou gaan en men "ervan is". Dit is een van de vele lessen die we kunnen leren van de landen in het Balticum en Scandinavië, waar de maatschappijbrede aanpak van crisisbestrijding een rijke traditie heeft. Maar hoe bouw je zo'n organisatie concreet? We staan in Nederland nu aan het begin van deze organisatie, en er zijn talloze vragen over de beste wijze om dit te doen. Op deze vragen moeten we snel duidelijke antwoorden bieden. De handreiking Weerbaarheid van de VNG biedt een goede stap in de juiste richting, maar

laat ook duidelijk zien waar de uitdagingen zitten³.

We geven de vier meest urgente. Ten eerste is het duidelijk dat een groot deel van de concrete uitvoering van de weerbaarheidsopgave plaats moet vinden op lokaal en regionaal niveau. Dat ligt erg in de rede: gemeenten zijn bij uitstek in staat om dienstverlening dicht bij de burger te brengen, en veiligheid en leefbaarheid worden ook nu al op regionaal en lokaal niveau georganiseerd. Gemeenten kunnen bovendien hele natuurlijke bevorderaars van gemeenschappen en sociale cohesie zijn. Maar hoe organiseer je als gemeente of veiligheidsregio concreet de structuur die nodig is om crises effectief te weerstaan? Voor een deel hebben gemeenten en veiligheidsregio's de noodzakelijke ketenpartners (politie, brandweer, bevolkingszorg, kritieke entiteiten) al in hun netwerken zitten, en is het een kwestie van heruitvinden van bestaande structuren. Maar voor een deel is het ook nodig om andere noodzakelijke partners in het maatschappelijk middenveld actiever te

¹ <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-07b2f5157fa66d5539dbf7f03b8faa29d5c6a883/pdf>

² Algemene Rekenkamer. (2025). De derde hoofdtak van de krijgsmacht. Den Haag: Algemene Rekenkamer.

³ https://vng.nl/sites/default/files/2025-08/handreiking_weerbaarheid_en_veerkracht_op_lokaal_niveau_definitief158.pdf

betrekken, zoals wijk- en buurtorganisaties, de Burgerreserve, de Zorgreserve, of bestaande welzijnsorganisaties die vanuit hun maatschappelijke opdracht diep in de haarvaten van de samenleving zitten, zoals het Leger des Heils of pastorale hulpverlening.

Een tweede kwestie speelt binnen de overheid, en gaat over de verhoudingen tussen Rijk, provincie, gemeenten, waterschappen, en bestuurlijke samenwerkingsverbanden. We hebben de overheid net als veel andere West-Europese landen de laatste decennia ingericht volgens een multi-level governance model. Dat is een besturingsmodel waarin de nationale overheid een groot aantal taken en bevoegdheden heeft overgedragen aan decentrale overheden en verschillende publieke en semipublieke organisaties. Die organisatie brengt de overheid dicht bij de burger en zou slagvaardig en wendbaar kunnen zijn, en sluit bovendien goed aan op de Nederlandse traditie van consensuspolitiek. Deze eigenschappen maken dit model volgens ons in theorie buitengewoon bruikbaar voor de effectieve organisatie van voor weerbaarheid relevante partijen. Maar de mate waarin dat zo is, hangt af van de mate waarin de verhoudingen tussen de instituties op de verschillende bestuurslagen meer fluïde en contextueel gedefinieerd kunnen zijn, en van de mate waarin de hierbij behorende informele, ad-hoc- en niet-representatieve processen voldoende slagkracht bieden en afdoende rechtstatelijke borging hebben. Dat lijkt lang niet altijd het geval.⁴

Een derde belangrijke uitdaging is de veranderende civiel-militaire verhouding. Waar civiele autoriteiten nu nog

kunnen rekenen op militaire bijstand in het geval van grootschalige crises, is het waarschijnlijk dat de vraag om bijstand in de toekomst niet altijd beantwoord kan worden of zelfs andersom gesteld gaat worden, en dat een militaire commandant aan het burgerlijk gezag om bijstand zal vragen. Dat wordt helemaal prangend (en minder vrijblijvend) in het geval van een echte oorlogssituatie. Als de Oorlogswet van kracht wordt, kunnen veel van de bevoegdheden van het civiele bestuur tijdelijk worden overgedragen aan militaire gezagsdragers. Dergelijke scenario's, hoewel een aantal jaren geleden nog ondenkbaar, moeten met de betrokkenen worden doorleefd. Dit onderwerp staat inmiddels op de agenda van het Veiligheidsberaad, maar concrete invulling blijft vooralsnog beperkt. Een maatschappij-brede samenwerking vraagt echter om significante veranderingen in onze voorbereiding op crises en onze manier van werken tijdens crises.

Een vierde uitdaging betreft de publiek-private samenwerking. Effectieve maatschappijbrede strategieën vereisen publiek-private samenwerking tussen overheden op verschillende niveaus en partijen in kritieke sectoren (nutsvoorziening, veiligheid, logistiek, zorg, bouw, maakindustrie, ICT) om institutionele infrastructuren te creëren

die duurzame continuering van vitale maatschappelijke en economische processen onder crisissomstandigheden moeten garanderen. Net als in landen waar een maatschappijbrede benadering van nationale weerbaarheid duurzaam is geïmplementeerd, is daarom ook in Nederland structurele afstemming of samenwerking tussen een breed pallet aan publieke en private partners noodzakelijk.

Hoe de verschillende relevante partijen rondom weerbaarheid te organiseren en hoe je in dergelijke transdisciplinaire samenwerkingen effectief tot resultaten komt, zijn urgente en belangrijke vragen, waarop we nog geen antwoord hebben. We kunnen deels leren van andere landen, maar instituties die in het buitenland werken zijn vanwege hun historische, culturele en institutionele inbedding maar beperkt vertaalbaar naar ons land. Beter is het om te leren van wat er in ons eigen land allemaal goed gaat. De informatie-uitwisseling hierover komt maar traag op gang. Hier is bestuurlijke slagvaardigheid noodzakelijk.

3. Hoe organiseren we samenredzaamheid?

De *whole-of-society* benadering en de bescheiden opstelling van de overheid in crises veronderstellen een sterkere mate van zelf- en samenredzaamheid

'Een efficiënte overheid is niet automatisch een veerkrachtige overheid'

van bewoners. Ook daarover bestaat brede consensus. Maar hoe doe je dat precies: samenredzaamheid organiseren? Het ligt in de rede hier een nauwe samenwerking te organiseren tussen buurt- en wijkorganisaties, organisaties die zich nauw bezighouden met zorg en sociaal welzijn, de politie en handhaving, en bijvoorbeeld woningstichtingen. Dit soort organisaties zullen hun kerntaak wellicht gedeeltelijk opnieuw moeten uitvinden, waarbij preventie van kwetsbaarheid belangrijk is. Want het is belangrijk om te realiseren dat het reduceren van kwetsbaarheid een heel effectieve manier is om te werken aan maatschappelijke weerbaarheid. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt overtuigend dat bepaalde groepen in de samenleving extra kwetsbaar zijn voor crises, zoals gezinnen met lagere inkomens, mensen met een migratieachtergrond, of inwoners die in isolement leven.⁵ Zij worden structureel harder geraakt door crisissituaties en hebben vrijwel altijd langer nodig om van een crisis te herstellen. Om de maatschappelijke weerbaarheid te versterken, is het zinvol om deze kwetsbaarheden te in kaart te brengen en te reduceren, bijvoorbeeld door armoede en marginalisatie actief te bestrijden. Die vormen anders een structurele beperking op hoge weerbaarheidsambities. Er is bovendien een risico dat er minder initiatieven voor samenredzaamheid ontstaan in wijken waar veel kwetsbare inwoners wonen, vooral als er weinig sociale cohesie is en mensen elkaar niet kennen of langs elkaar heen leven. Eerder onderzoek laat zien dat groepen met een hoger inkomen na een crisis doorgaans een beroep kunnen doen op hun brede netwerk om snel hulp van buitenaf te krijgen en weer verder te kunnen. Dat is een luxe die kwetsbare groepen vaak niet hebben.

Er zijn bewezen manieren om de weerbaarheid van kwetsbare groepen te vergroten. Hiervoor is het vooral belangrijk om in te zetten op sociale connecties in de buurt, wederzijds vertrouwen te versterken, en een gevoel van verbondenheid te ontwikkelen.⁶ Als er dan een crisis plaatsvindt, zullen mensen elkaar makkelijker weten te vinden en eerder bij elkaar aankloppen om te zien of ze kunnen helpen. Sociale cohesie is daarmee een cruciale voorspeller van de mate van samenredzaamheid in een wijk of buurt. Er zijn verschillende beleidsmogelijkheden om meer sociale cohesie te realiseren. Het is allereerst cruciaal om het aantal ontmoetingsmogelijkheden in de buurt te vergroten.⁷ Mensen moeten in hun eigen vertrouwde omgeving elkaar kunnen tegenkomen en een band opbouwen met hun buurtgenoten. Dat kan door publieke gebouwen aantrekkelijker en toegankelijker te maken. Zo zijn een aantal bibliotheken inmiddels gratis en krijgen ze daarmee een meer sociale functie in de buurt. Ook kunnen er, bij voorkeur kosteloos, cursussen of bijeenkomsten worden georganiseerd in buurthuizen. In sommige gemeenten

'Samenredzaamheid begint bij sociale cohesie in de wijk'

worden ook avonden georganiseerd om met de hele buurt een crisisscenario te doorleven: hierdoor komen inwoners meer te weten over de behoeften en vaardigheden van hun buurtgenoten. Parken en pleinen kunnen ook dienen als ontmoetingsplaatsen, op voorwaarde dat ze schoon en veilig zijn. Als op deze plekken gezamenlijke activiteiten worden gestimuleerd, kunnen ze eveneens mensen bij elkaar brengen. Tot slot kunnen gemeenten gratis sportpassen aanbieden, zodat kinderen naar een vereniging kunnen, ook als hun ouders weinig te besteden hebben. Hierdoor kunnen zij en hun ouders nieuwe contacten ontwikkelen in de directe omgeving, waar ze eventueel op terug kunnen vallen in tijden van crisis.

⁴ Van den Berg, C. (2022). Can the centre hold? Over de robuustheid van de rijksoverheid. Leiden: Universiteit Leiden.

⁵ Tierney, K. (2025). Disasters: A sociological approach. Cambridge: Polity Press.

Samenredzaamheid vereist dus stimulering van sociale cohesie in wijken en buurten, waarbij er vooral aandacht moet zijn voor actieve betrokkenheid van groepen in een kwetsbare positie. Hoewel deze boodschap breed draagvlak geniet onder deskundigen, wordt sociaal beleid door bestuurders nog maar zeer mondjesmaat gezien als onderdeel van de maatschappelijke weerbaarheidsopdracht.

4. Hoe garanderen we voortzettingsvermogen van de publieke sector?

Burgers moeten er op kunnen vertrouwen dat de overheid en publieke sector blijven functioneren tijdens crises. De weerbaarheidsdoelstellingen gaan zonder twijfel een additionele druk leggen bij publieke taken, ook waar je dat niet per se verwacht. Een goed voorbeeld is het onderwijs. Zo spelen private en publieke onderwijsinstellingen inmiddels een rol bij de opleiding, om-, bij-, of herscholing tot reservist en/of maatschappelijke dubbelrol in het kader van maatschappelijke weerbaarheid. Publieke onderwijsinstellingen dragen daar nu al een bescheiden verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld via de mbo-opleiding Veiligheid & Vakmanschap (VeVa), Defensity college, en Nationale Weerbaarheidsminoren. Als plotselinge grootschalige opschaling door betrokkenheid van Nederland bij

een conflict noodzakelijk is, kunnen onderwijsinstellingen wellicht gevraagd worden deze taken te uit te breiden. Daarnaast hebben veel effectieve langetermijnstrategieën tot het versterken van de weerbaarheid van de bevolking een onderwijscomponent. Mediawijsheid, kritisch redeneren, burgerschap, psychologische weerbaarheid, sociale cohesie, en paraatheid zijn allemaal het meest effectief via het onderwijs aan te leren⁸. Eventuele extra taken moeten bovendien in oorlogsomstandigheden mogelijk worden verricht met minder personeel: omdat het onderwijs in oorlogstijd niet wordt gezien als kritieke sector⁹, zijn leraren in een oorlogsscenario in principe oproepbaar voor militaire dienst.¹⁰ Kortom: opschaling en weerbaarheid kunnen zorgen voor additionele druk op het onderwijs. Dit roept tal van vragen op. Hoe kan de additionele belasting die dit voor het onderwijs oplevert worden opgevangen? Hoe verhoudt zich dit tot lopende ontwikkelingen op het gebied van curriculumbeoordeling? En lerarentekorten?

Een tweede voorbeeld is de zorg. De opschaling van de militaire gezondheidszorg in het geval van een grootschalig conflict of oorlog kan gewaarborgd worden via bestaande civiel-militaire samenwerkingsstructuren. De civiele geneeskundige bijstand aan

Defensie (en vice versa) wordt sinds jaar en dag geregeld in het Instituut samenwerking Defensie en Relatieziekenhuizen. Civiele medewerkers van relatieziekenhuizen kunnen vrijwillig dienen als reservist en zo nodig in het kader van militaire taken worden opgeroepen. Er bestaat echter nu al een tekort aan dit soort reservisten; een kwestie die des te prangender is tegen het licht van bestaande tekorten aan zorgpersoneel.¹¹ Bovendien betekent opgeschaalde militaire zorg hiermee ook extra personeelsdruk op de civiele gezondheidszorg. Opschaling van de civiele zorg kan via het burgerinitiatief Nationale Zorgreserve, een als reactie op de covidpandemie ontstaan coördinerend netwerk waarin zo'n 4000 voormalig zorgmedewerkers in geval van crisis snel en doelmatig kunnen worden gekoppeld aan behoevende zorginstellingen. Een deel van deze mensen betreft gepensioneerd of voormalige zorgmedewerkers die nu op een andere manier actief zijn. Dat initiatief verdient brede instemming, maar het is maar de vraag of en in hoeverre ze als structurele oplossing voldoet in geval van grootschalige crisis.

Het onder alle omstandigheden openhouden van de overheid en het duurzaam garanderen van dienstverlening van de publieke sector vereist ingebouwde redundanties en uitgebrei-

'Veiligheid en weerbaarheid raken alle domeinen van de samenleving'

'Vrijheid is niet vrijblijvend, maar vraagt om investering'

de reservestructuren om de uitvoering van vitale processen te garanderen. We zijn daar in Nederland niet per se goed in: de redundancies die in de zorg waren ingebouwd om effectiever met de volgende pandemie te kunnen omgaan zijn maar op het nippertje van een nieuwe bezuinigingsslag gered. Het lijkt ons in het licht van de externe dreigingen nuttig onze visie op overheidsfinanciering te heroverwegen, en waar nodig om te buigen. We zitten nu erg vast in het denkraam van de *new public management* en de faciliterende overheid. Dat heeft een zeer efficiënte, maar weinig veerkrachtige publieke sector opgeleverd. Wat ons betreft zou er een breed maatschappelijk debat gevoerd moeten worden over de wenselijkheid van efficiëntie als belangrijke waarde en leidend principe in de publieke dienstverlening te vervangen door effectiviteit en duurzaamheid, en om de verschillende, voor onze maatschappelijke weerbaarheid noodzakelijke publieke diensten niet meer slechts te zien als kostenposten op de Rijksbegroting, maar als investeringen in onze nationale veiligheid. Vrijheid is immers niet vrijblijvend.

5. Hoe bouwen we aan een maatschappelijke fundament voor weerbaarheid?

De focus op crisisbeheersing en noodmaatregelen, hoe belangrijk en urgent ook, mag ons niet afleiden van een bredere maatschappelijke discussie over hoe we weerbaarheid versterken. Duurzaam beleid moet niet alleen reactief zijn, en niet alleen maar

gericht op crisisbestrijding, zoals dat bij noodpakketten en noodsteunpunten het geval is. Dat soort initiatieven is zeer belangrijk en de wetenschap laat zien dat ze effectief kunnen zijn. Maar ervaringen met *best practices* uit Scandinavië en het Balticum leren dat we daarnaast ook de bredere maatschappelijke context goed moeten waarborgen. Een maatschappijbrede aanpak is effectiever naarmate ze voortbouwt op een steviger maatschappelijk en bestuurlijk fundament. Een holistische, lange-termijn visie op maatschappelijke weerbaarheid is daarom een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van iedere maatschappijbrede aanpak. Dit vereist het versterken van de sociale basis, en daar kunnen met name lokale overheden een prominente rol in spelen, in nauwe samenwerking met het maatschappelijk middenveld.¹²

Een effectieve weerbarheidsagenda vereist naast noodpakketten en crisisbeheersingsplannen óók investeringen in bestaanszekerheid en sociale verbondenheid, zodat inwoners minder kwetsbaar zijn voor een crisissituatie en een actieve rol kunnen spelen in de

maatschappij. Het betekent ook dat het belangrijk is om de kloof tussen overheid en burgers te overbruggen, en te werken aan het herstellen van de band met groepen die de overheid wantrouwen of op afstand houden. Een samenleving is uiteindelijk zo sterk als het sociale weefsel dat het bijeenhoudt. Verder moeten we blijven investeren in de instituties waar onze democratische rechtsstaat op gebouwd is, zoals onafhankelijke rechtsspraak en vrij media. Dit is nodig om ingrijpende keuzes op het gebied van maatschappelijke weerbaarheid te blijven toetsen aan normen voor goed bestuur en te onderwerpen aan publiek debat, vooral als weerbarheidskeuzes brede consequenties hebben voor de samenleving. Op deze manier wordt een stevig fundament voor maatschappelijke weerbaarheid gecreëerd.

Conclusie

De weerbarheidsopgave wordt inmiddels breed in de samenleving opgepakt en versterkt potentieel het vermogen van onze maatschappij om crises en oorlogssituaties te doorstaan. Het is echter ook een complexe opgave met grote politieke implicaties. De weerbarheidsopgave vereist concrete keuzes over bestuurlijke prioriteiten, een andere manier van voorbereiden op crises, extra investeringen in sociale cohesie, effectieve strategieën om voortzettingsvermogen van de samenleving te waarborgen, en een sterke maatschappelijk basis om op te bouwen en op terug te vallen. Zo maken we Nederland weerbaarder. ■

⁶ Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254-269.

⁷ Zoals bijvoorbeeld in Zeist, zie: Van der Hoeven, A. en A. Van Egmond. (2025). Ontmoetingsplekken in kwetsbare wijken versterken. Platform 31 (4 september 2025). Toegankelijk via <https://www.platform31.nl/artikelen/>

⁸ De Weert, J. & M. Levels. (2024). Promising strategies for building societal resilience against hybrid warfare. Pp. 239-260 in Zijdeveld, H. et al. (eds.). *The Art of Scaling. Organising Swift Adaptation to Cope with Crises and War*. Leiden: Leiden University Press.

⁹ <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3> en <https://www.nctv.nl/onderwerpen/v/vitale-infrastructuur/organisaties-aangewezen-onder-de-wwke>

¹⁰ <https://militairespectator.nl/artikelen/beschikbaarheid-van-reservisten-een-artikel-5-scenario>

¹¹ Van Santen, M. (2025). Zorgen voor veiligheid. *Arts en Auto*, 15 juli 2025.

¹² Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1), 127-150.

GEOPOLITIEK IS GEEN HAAGSE HOBBY MEER

DE WERELD OP HET BUREAU VAN DE
BURGEMEESTER

Burgemeester Jan van Zanen van Den Haag en directeur van de Atlantische Commissie Anna van Zoest openen de 'NAVO door Nederland'-tour.

Een cyberaanval die gemeentelijke systemen verstoort, demonstraties rond internationale conflicten, desinformatie die spanningen aanwakkert tussen groepen inwoners of tussen leerlingen op scholen of sabotage van vitale infrastructuur in de regio: internationale ontwikkelingen vertalen zich steeds vaker naar **lokale vraagstukken** waar gemeenten direct mee te maken krijgen. Voor burgemeesters betekent dit dat de grens tussen internationale veiligheid en lokale openbare orde langzaam vervaagt. Het is daarom van belang dat deze ontwikkelingen niet alleen op nationaal niveau worden geduid, maar juist ook lokaal worden begrepen en besproken.

Tekst | Anna van Zoest, Kris Derks en Patrycja Iwaniuk

De burgemeester in een veranderend veiligheidslandschap

De oorlog in Oekraïne, toenemende geopolitieke spanningen en hybride dreigingen hebben de veiligheidscontext van Europa ingrijpend veranderd. Uit opinieonderzoek van de Atlantische Commissie (uitgevoerd door Verian) blijkt dat ruim de helft van de Nederlanders zich zorgen maakt over hybride oorlogsvoering tussen Rusland en Europa. Veel mensen denken bovendien dat Nederland matig tot slecht is voorbereid op een mogelijke crisis of conflict. Hybride dreigingen zijn vaak minder zichtbaar dan traditionele militaire dreigingen, maar kunnen wel grote maatschappelijke impact hebben. Juist op lokaal niveau kunnen de gevolgen duidelijk merkbaar zijn. Denk bijvoorbeeld aan cyberaanvallen die de gemeentelijke systemen verstoren,

sabotage van vitale infrastructuur of desinformatie die spanningen aanwakkert tussen buurtbewoners in de wijk of leerlingen op school.

Geopolitiek belandt steeds vaker op het bureau van de burgemeester. Burgemeesters worden niet alleen geconfronteerd met de gevolgen van wereldwijde ontwikkelingen, maar ook met de vraag hoe zij hier duiding aan kunnen geven richting inwoners. In een tijd waarin informatie zich razendsnel verspreidt en desinformatie een reëel risico vormt, neemt het belang van betrouwbare kennis en context toe.

Wat speelt er precies? Hoe moeten internationale ontwikkelingen worden geïnterpreteerd? En wat betekent dit voor de veiligheid en samenhang binnen de gemeente? Juist op het snijvlak

van die vragen vervult de Atlantische Commissie een belangrijke rol.

Een brug tussen beleid, wetenschap en samenleving

Stichting Atlantische Commissie biedt sinds 1952 een platform voor duiding en debat over trans-Atlantische veiligheid, gericht op een breed publiek: van beleidsmakers, diplomaten en militairen tot wetenschappers, studenten, docenten en andere geïnteresseerden. Via publieksevenementen, conferenties, publicaties, opinieonderzoek, studiereizen en educatieve programma's brengt de Atlantische Commissie verschillende perspectieven samen. Door experts en burgers met elkaar in gesprek te brengen, ontstaat ruimte voor reflectie en verdieping. Die dialoog is van groot belang. Het helpt om actuele ontwikkelingen te vertalen naar

De Kiesmannen en de Atlantische Commissie verzorgen een lesdag bij Summa College in Eindhoven waar studenten in gesprek gaan met Commandant der Strijdkrachten Onno Eichelsheim.

begrijpelijke inzichten voor een breed publiek, en ook voor lokale bestuurders die dagelijks werken aan stabiliteit en verbinding in hun gemeente.

Onderwijs en docenten

Een toenemende impact van internationale ontwikkelingen op lokaal niveau is ook in de klas voelbaar. Discussies over oorlog, internationale spanningen en geopolitiek zijn steeds vaker een onderwerp van gesprek. Ook op sociale media kunnen desinformatie, polarisatie en wantrouwen zich snel verspreiden en versterken. Daarmee raakt internationale veiligheid direct aan de leefwereld van scholieren én aan de sociale dynamiek binnen scholen en gemeenschappen.

De Atlantische Commissie speelt hierop in door onderwijsprogramma's en lesmateriaal te ontwikkelen die docenten handvatten biedt om met scholieren in het voortgezet onderwijs in gesprek te gaan over complexe veiligheidsvraagstukken. Daarmee levert de organisatie niet alleen een bijdrage aan kennisoverdracht, maar ook aan het vermogen van jongeren om informatie te duiden en verschillende perspectieven te begrijpen. Voor gemeenten biedt dit concrete aanknopingspunten om, in samenwerking met scholen en lokale partners, te investeren in een generatie die beter is voorbereid op een wereld waarin internationale en lokale veiligheid steeds meer met elkaar verweven raken.

We werken samen met partners die passen bij onze opdracht: geopolitiek naar de samenleving brengen. Met De Kiesmannen ontwikkelt de Atlantische Commissie een interactief mbo-lesprogramma dat tientallen MBO-klassen bezoekt. En dit jaar bundelt de Atlantische Commissie de krachten met het programma TerInfo van de Universiteit Utrecht om lesmateriaal te ontwikkelen over de zogenoemde schaduwoorlog: het grijze gebied tussen oorlog en vrede, waarin cyberaanvallen, sabotage en desinformatie een steeds grotere rol spelen. Dit soort initiatieven zorgen ervoor dat kennis breed wordt gedeeld en vormen een basis voor maatschappelijke weerbaarheid.

Jongeren en de Jonge Atlantici

Ook studenten en jong professionals kunnen terecht bij de activiteiten van de Atlantische Commissie. Jonge Atlantici is een netwerk voor jonge professionals en studenten vanuit heel Nederland geïnteresseerd in internationale veiligheidsvraagstukken en geopolitiek. Met een jaarlijkse reis naar Brussel, verkiezingsdebatten en expertgesprekken en het jaarlijkse flagship event Atlantic Assembly – dit jaar op 18 april in Den Haag – hebben de Jonge Atlantici een eigenstandige stem in het debat over internationale veiligheid. Voor talentvolle professionals iets verder in hun loopbaan biedt de Atlantische Commissie dit jaar een talentenprogramma, waar ook geïnteresseerde gemeentes zicht voor kunnen aanmelden.

Programma's voor een breed publiek

De Atlantische Commissie brengt geopolitieke experts naar het buurthuis en het theater. Samen met het creatieve productiehuis Haagsch College trekt de Atlantische Commissie ook dit jaar weer naar een achttal Nederlandse steden. Daar gaan we in gesprek met het publiek over de relatie tussen Europa en de Verenigde Staten, die snel aan het veranderen is. Wat vinden we daar eigenlijk van, en hoe bereiden we ons voor op een veranderende wereld? Ook toonaangevende stemmen uit het buitenland weten de Atlantische Commissie te vinden. Wie zulke internationale topgasten niet wil missen krijgt als Vriend van de Stichting korting op tickets en voorrang bij evenementen.

Door geopolitieke ontwikkelingen toegankelijk en begrijpelijk te maken voor een breed publiek – via evenementen, netwerkbijeenkomsten, mediaoptredens en onderwijsmateriaal – draagt de organisatie bij aan het versterken van kennis en bewustwording, ook op lokaal niveau. De Atlantische Commissie bundelt beschikbare kennis, stimuleert debat en verbindt verschillende groepen. Schroom dan ook niet om contact met ons op te nemen als u aangehaakt wilt zijn op ons netwerk. Want in een wereld waar internationale en lokale dynamieken steeds meer in elkaar overlopen, begint weerbaarheid uiteindelijk bij een bewuste burger. ■

STRONGER COMMUNITIES IN UNCERTAIN TIMES:

WHY WE MUST **DEFEND** LOCAL DEMOCRACY

ODELL Launch in Brussels

Across Europe, communities are navigating rapid change, uncertainty and volatility. Economic pressures, social tensions and fastmoving information flows shape how people feel about their safety, their future and their leaders. In such times, **community strength** – the shared ability to adapt, respond and recover – becomes essential.

Tekst | Council of European Municipalities and Regions

Foto | Elio Germani

But this resilience depends on those who lead at the local level. As locally elected representatives face rising abuse, harassment and threats, the foundations of local democracy itself are put under strain. Protecting them is therefore not only a matter of individual safety, but of safeguarding the communities they serve.

It is in this context that the Observatory for the Defence of Local Democracy at the Local Level (ODELL) was created, to monitor, document and respond to these challenges, and to support those on the front line of democratic life.

Bringing together the Council of European Municipalities and Regions (CEMR), the City of Bilbao and the Association of Basque Municipalities (EUDEL), with the scientific partnership of Bocconi University and the support of the Basque Government, ODELL reflects a shared European commitment to defending local democracy where it is most vulnerable.

Local democracy is the engine of community strength

Community strength does not appear on its own; it is built through trusted and effective local democracy. When citizens are aware that their local governments listen, when they know where to find reliable information, and when they see elected officials equipped to lead, they stand together in difficult moments. This is the link the Observatory makes explicit: supporting local leaders is the most direct way to protect public trust and keep communities well-informed and prepared.

Misinformation at the local level and the cost to public trust

Misinformation and disinformation are national and global phenomena, but their consequences land locally. They undermine confidence in municipal decisions, inflame tensions around projects from housing to climate measures, and make crisis communication harder just when clarity is most needed. The Council of European Municipalities and Regions' (CEMR's) study *Local Truth, Shared Trust* shows how these trends increasingly target elected officials and public administrations, eroding the very trust that holds communities together. The result can be real world harm where threats, violence and harassment can have a chilling effect on open debate.

For mayors and councillors, this is

not abstract. False narratives spread quickly, while careful explanations take time. That is why supporting those in public service is essential to protecting local democracy and public safety.

ODELL: a partnership built for today's pressures

The **Observatory for the Defence of Democracy at the Local Level** brings together four partners with complementary strengths:

- **Bocconi University** leads research and analysis, building reliable evidence-based from local experiences.
- **CEMR** drives coordination and policy advocacy across Europe, ensuring local realities inform European debates.
- **EUDEL and City of Bilbao** provide political leadership and practical outreach, including piloting ways to gather testimonies directly from elected members.

Together, they combine research, advocacy and practice to identify risks, document patterns, and deliver tools that help locally elected representatives continue their work with confidence.

What ODELL does and why it matters

ODELL will focus on the practical needs of local leaders:

1. **Documenting pressures and threats**
Collecting testimonies from mayors and councillors to map harassment, intimidation and online/offline abuse, turning experiences into evidence that cannot be ignored.
2. **Countering misinformation**
Analysing how falsehoods take root

'Strong communities depend on strong local democracy'

locally and developing practical communication playbooks: fast, clear messages; trusted messengers; and protocols for crisis updates.

3. **Equipping elected officials**
raining in digital safety, deescalation and responsible engagement online; peer to-peer learning; and access to legal and psychosocial support pathways where appropriate .
4. **Advocacy with evidence**
Using data and case studies to inform European institutions, national associations and platforms, so rules, resources and protections reflect realities on the ground.
5. **Strengthening local channels of trust**
Helping municipalities build consistent information hubs, transparent feedback loops and community partners who can amplify accurate, timely updates.

In the coming months, the Observatory will present its first annual report sharing early findings, practical tools and recommendations. It will invite municipalities, including those in the Netherlands, to engage with pilots and contribute further testimonies.

Trust begins with local truth

'Misinformation erodes trust where it matters most. '

'Protecting elected officials means protecting communities'

For Dutch mayors: ideas of the practical steps you can already take

Dutch municipalities already invest in community engagement and public safety. The Observatory will complement that work with actionable steps that any council can adopt:

- **Establish a rapid response information protocol.**
Agree in advance who speaks, on which channels, within what timelines. Use plain language and repeat key facts across web, social and neighbourhood networks.
- **Name the trusted messengers.**
Identify community figures such as youth leaders, health professionals, local entrepreneurs. They can echo accurate information quickly and credibly.
- **Separate debate from abuse.**
Publish clear house rules for council meetings and online forums. Train moderators and staff to de-escalate while preserving space for genuine disagreement.

- **Protect your elected members.**
Offer digital security checks, guidance on handling doxxing and coordinated harassment, and routes to legal advice. Encourage peer support across municipalities.
- **Close the loop.**
After major decisions or crises, explain what you heard, what changed as a result and what happens next. Visible responsiveness builds confidence.

From “resilience” to community strength and steadiness

Many readers feel the word “resilience” has been worn thin. The Observatory’s approach centres on community strength, steadiness and readiness, the qualities people recognise in their neighbours and expect from their institutions. These qualities grow when elected representatives are supported, information is clear, and local democracy has the space to function, through open debate, transparent decisions and respectful participation.

Placing the focus on practical outcomes

What this approach aims to deliver:

- Safer conditions for officeholders, with support when abuse or harassment occurs.
- Clearer, timely communication

during periods when communities experience pressure or uncertainty.

- Earlier correction of rumours, using trusted local channels and recognised messengers.
- More constructive participation, even when views differ.
- Continuity of leadership and services, so councils can keep doing their jobs for residents.

In short, the goal is stable and responsive local institutions, informed residents and confident local leadership.

A shared mission

Leadership today requires calm, courage and commitment. The Observatory has been created to help elected officials sustain all three. By standing behind those who serve in public office, it aims at strengthening local democracy and the communities they represent. In uncertain times, confident and well-supported local leadership matters most. Through the Observatory, Bocconi University, EUDEL, the City of Bilbao and CEMR are building that support, so that elected representatives can serve with confidence, dignity, and security and so everyone who wishes to contribute to public life feels supported and empowered to do so. ■

'In uncertain times, local leadership matters most'

CEMR-Congress dialogue on safeguarding democracy in a digital age

OP WEG NAAR EEN CRISISBESTENDIG EUROPA:

CIVIELE BESCHERMING EN BURGERLIJKE PARAATHEID IN DE EU

Als reactie op de ongekende bosbranden in Spanje in augustus, stuurde de Nederlandse Civiele Bescherming twee brandweerhelikopters, type Chinook, via het EU-mechanisme voor civiele bescherming

Bosbranden, overstromingen, desinformatie, sabotage, drones en verstoringen in toeleveringsketens – rampen en crises houden zich niet aan grenzen en kunnen onverwacht meerdere landen of regio's tegelijk treffen. Ze komen niet alleen vaker voor, maar worden ook steeds complexer. Juist daarom is goed **gecoördineerde Europese steun** belangrijker dan ooit.

Tekst | Maciej Popowski

Foto | Dutch Civil Protection, 2025. All rights reserved, European Union, 2025, Oleksandra Domagalo-Jacquemin

Het EU-mechanisme voor civiele bescherming (Union Civil Protection Mechanism – UCPM) brengt Europese solidariteit op een zeer concrete manier in de praktijk. Het versterkt de capaciteit van nationale overheden en coördineert op efficiënte wijze de hulp die door EU-lidstaten en deelnemende landen wordt geboden bij noodsituaties. Dit geldt niet alleen voor

natuurrampen, maar ook voor door de mens veroorzaakte crises, zoals industriële ongevallen, pandemieën en gewapende conflicten, zoals in Oekraïne.

Het UCPM verbindt de 27 EU-lidstaten met tien andere deelnemende landen, die op vrijwillige basis middelen en expertise inzetten om elkaar te

ondersteunen in crisissituaties. De operationele verantwoordelijkheid blijft daarbij steeds bij de nationale autoriteiten.

Concreet kan een getroffen land een hulpverzoek indienen bij het EU-coördinatiecentrum voor noodrespons (ERCC) in Brussel, dat 24/7 de situatie opvolgt en de inzet van Europese

middelen coördineert in nauwe samenwerking met nationale diensten.

Zo kunnen snel gespecialiseerde teams en middelen worden ingezet, zoals blusvliegtuigen, zoek- en reddingsteams en medische eenheden, zowel binnen als buiten Europa.

Naast crisisrespons wordt sterk ingezet op preventie en paraatheid om de impact van rampen te beperken. De Europese Commissie stimuleert actief de samenwerking tussen lidstaten en partnerlanden, onder meer via een kennisnetwerk voor de uitwisseling van expertise en onderzoek, ondersteuning bij capaciteitsopbouw op lokaal, regionaal en nationaal niveau, en door het organiseren van regelmatige trainingen en internationale oefeningen

Een verslechterende dreigingssituatie

De afgelopen jaren is het aantal hulpverzoeken bij crisissituaties sterk toegenomen. Europa warmt sneller op dan elk ander continent en is daardoor extra kwetsbaar voor klimaatverandering. Het bosbrandseizoen van afgelopen zomer onderstreepte opnieuw de noodzaak om capaciteiten uit te breiden en

'Crises houden zich niet aan grenzen – samenwerking is geen luxe, maar noodzaak'

grensoverschrijdende samenwerking te versterken, zodat regio's en gemeenten beter ondersteund worden.

Ondanks extra investeringen en versterkte capaciteit op alle niveaus blijft de druk toenemen. Alleen al in de zomer van 2025 werden 18 hulpverzoeken voor bosbrandbestrijding ingediend. In totaal ging meer dan één miljoen hectare bos in vlammen op – een gebied groter dan Cyprus. Voor wateroverlast werden in de afgelopen vijf jaar bovendien 31 internationale hulpacties opgezet.

Tegelijk vergroten geopolitieke spanningen het risico op hybride dreigingen, zoals cyberaanvallen en sabotage van kritieke infrastructuur. De veerkracht van Europese steden en regio's hangt daarom steeds meer af van onze capaciteit om sectoroverstijgend en vooruitziend samen te werken. Voorbereiding op een breder spectrum aan verweven risico's

is essentieel, omdat deze elkaar kunnen versterken en tot complexere crises leiden.

Van crisisrespons naar proactieve paraatheid

Om deze uitdagingen het hoofd te bieden, presenteerde de Europese Commissie in maart 2025 de Strategie voor een Paraatheidsunie (*EU Preparedness Union Strategy*). Voortbouwend op bestaande inspanningen om rampenbestrijding en civiele beschermingsmechanismen te versterken, hanteert deze strategie een meer holistische benadering. Het doel is helder: onze burgers beschermen en de continuïteit van essentiële lokale diensten waarborgen in een steeds complexer en onvoorspelbaarder dreigingslandschap.

Voor u als burgemeester is dit geen abstract Europees verhaal. Integendeel: steden en gemeenten staan in de frontlinie. Daarom

'Europese steun werkt alleen als lokale voorbereiding op orde is'

Het EU-mechanisme voor civiele bescherming is een levenslijn in noodsituaties. Hier traint het Nederlandse USAR-team in een scenario met een ingestort gebouw.

Neuzen die levens redden: de cruciale rol van zoek- en reddingshonden. Tijdens een oefening lokaliseert Zuky een persoon die onder het puin vastzit. Hulpverleners komen in actie om contact te maken.

'Snelheid in crisis begint **vóór** de crisis'

zet de strategie sterk in op het verankeren van crisisparaatheid in alle beleidsdomeinen die u dagelijks aanstuurt – van ruimtelijke ordening en onderwijs tot lokale economie en sociale cohesie. Paraatheid mag geen aparte beleidslijn zijn, maar moet een vanzelfsprekend onderdeel worden van elk besluit dat we nemen. Alleen zo bouwen we aan een cultuur van “ingebouwde paraatheid”.

Tegelijkertijd erkent de strategie dat overheden dit niet alleen kunnen. Ze roept op tot een brede mobilisatie van de samenleving: van de private sector en het maatschappelijk middenveld tot onze burgers zelf. Want echte weerbaarheid ontstaat pas wanneer iedereen zijn rol kent en opneemt.

Die ambitie moet ook worden ondersteund met de juiste middelen. Het voorstel voor het meerjarig financieel kader vanaf 2028, waar momenteel over wordt onderhandeld, zet een belangrijke stap in die richting. Het voorziet in een aanzienlijke versterking van investeringen in burgerlijke paraatheid. Ook binnen bestaande programma's – zoals het cohesiebeleid, Erasmus+ en het European Voluntary Service – wordt paraatheid expliciet naar voren geschoven als prioriteit.

De boodschap is duidelijk: Europa verwacht niet alleen dat we reageren op crisissen, maar dat we ze **vóór** zijn. En dat begint lokaal – bij u.

Lokale besturen als sleutel tot paraatheid

De nieuwe strategische focus op burgerlijke paraatheid biedt regio's en gemeenten extra mogelijkheden om hun capaciteiten voor geïntegreerd crisismanagement beter op elkaar af te stemmen over beleidsdomeinen en bestuursniveaus heen. Dit gaat verder dan louter coördinatie in crisistijd: het veronderstelt structurele voorbereiding, regelmatige gezamenlijke oefeningen en een sterkere interoperabiliteit tussen hulpdiensten, lokale besturen en Europese structuren.

Recente crisissen die door DG ECHO (het Directoraat-Generaal voor Europese Civiele Bescherming en Humanitaire Hulpoperaties van de Europese Commissie) werden ondersteund, leveren daarbij duidelijke en praktische lessen op voor burgemeesters en lokale besturen.

Snelheid hangt af van voorbereiding, niet van improvisatie. Bij grootschalige bosbranden, overstromingen en aardbevingen bleken de meest effectieve responsen die waarbij lokale overheden vooraf beschikten over noodplannen, opgeleid personeel en duidelijke commandostructuren. EU-hulp via het Mechanisme voor Civiele Bescherming (UCPM) kan snel worden ingezet, maar alleen wanneer verzoeken tijdig, goed gestructureerd en gebaseerd zijn op bestaande plannen worden ingediend. Dit onderstreept de noodzaak voor burgemeesters om te investeren in noodplanning, vroegtijdige waarschuwingssystemen en regelmatige oefeningen met lokale en regionale partners. Europese ondersteuning versterkt lokale capaciteit, maar vervangt die niet.

Lokale besturen zijn erg vaak de eerste én laatste schakel in crisisbeheer. Burgemeesters coördineren vaak als eersten evacuatie en blijven nadien verantwoordelijk voor het herstel op het terrein. Zelfs wanneer Europese middelen zoals brandbestrijdingsvliegtuigen of reddingsteams worden ingezet, gebeurt dit binnen lokaal gedefinieerde kaders. Sterk lokaal leiderschap, duidelijke evacuatieprotocollen en het vertrouwen van de bevolking zijn daarbij even belangrijk als externe ondersteuning.

Daarom is het essentieel om crisiscommunicatie vooraf structureel te organiseren, met duidelijke boodschappen en betrouwbare lokale kanalen, en om samenwerking

met vrijwilligersorganisaties en maatschappelijke actoren systematisch te verankeren in lokale noodplannen.

Samen voor een veerkrachtig Europa

Als we crisisbestendigheid ernstig nemen, moeten we beginnen waar het echt gebeurt: in onze regio's en gemeenschappen, bij de mensen op het terrein. Daar waar brandweerkorpsen uitrukken, waar burgemeesters cruciale beslissingen nemen en waar vrijwilligers levens redden.

Moderne crises ontstaan niet geïsoleerd en laten zich niet oplossen door individuele staten of actoren alleen. Ze vragen om een gezamenlijke Europese aanpak die structuur biedt, kennis bundelt, capaciteiten met elkaar verbindt en middelen inzet precies daar waar ze op dat moment het hardst nodig zijn.

Een Europa dat lokale expertise combineert met Europese solidariteit versterkt niet alleen de bescherming van zijn burgers, maar ook de slagkracht van zijn regio's en gemeenten. Het is precies die samenwerking die ons in staat stelt om sneller, beter en doeltreffender te handelen wanneer elke seconde telt. ■

Maciej Popowski, Directeur Generaal, Directorate General European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (DG ECHO)

IN 'SAMEN' LIGT DE KRACHT VAN EEN WEERBARE SAMENLEVING

Steven Adriaansen,
burgemeester
Woensdrecht

Van crisisreactief naar crisisproactief

Woensdrecht, gelegen op het punt waar Noord-Brabant, Zeeland en België samenkomen. Een groene gemeente die bestaat uit vijf dorpen met grote gemeenschapszin en verbondenheid, maar waar we van oudsher ook rekening houden met verhoogde risico's. Dit komt onder andere door de aanwezigheid van een militaire vliegbasis binnen de gemeente en de ligging nabij het Antwerpse havengebied en de kerncentrale in Doel. Hiervoor houden we onze rampenbestrijdingsplannen

up to date, leiden we personeel op en oefenen we regelmatig gezamenlijk. Dit is voornamelijk gericht op de taken van overheden en professionele hulporganisaties in

noodscenario's. Inwoners informeren we met een handelingsperspectief, maar tot voor kort richtten we ons veel minder op de zelfredzaamheid van de samenleving.

En dat is doodzonde, want juist daar zit zoveel kracht en kennis die goed in te zetten is tijdens een ramp of crisis!

Netwerkactivatie

De landelijke weerbaarheidscampagne 'Denk Vooruit' heeft dit een impuls gegeven. De handvatten die ons vanuit deze campagne aangereikt worden, hebben tot nu toe zeker gezorgd voor bewustwording. Bij onze inwoners, maar ook bij ons als gemeente. Met name bij een langdurige noodsituatie hebben we ons netwerk gewoon keihard nodig. Je doet als gemeente wat je kunt, maar een goede samenwerking met

'Weerbaarheid begint niet bij de overheid, maar bij de **samenleving**'

professionele hulporganisaties en vrijwilligers is onontbeerlijk. Deze framing heeft ervoor gezorgd dat we zijn gestart met een lokale, dorpsgerichte aanpak. In ieder dorp wordt een noodsteunpunt ingericht, waar inwoners tijdens een noodsituatie, zoals een langdurige stroomstoring, informatie en ondersteuning in de basisbehoeften kunnen ontvangen. Daarnaast zijn we in gesprek gegaan met ons netwerk. Denk hierbij aan de professionals van de Veiligheidsregio, Politie, Brandweer, GHOR, onderwijs- en zorginstellingen, maar ook aan vrijwilligers als de buurtpreventie, dorpsplatforms, EHBO, verkeersregelaars en verenigingen. Het commitment dat dan vanuit de samenleving uitgesproken wordt, geeft enorm veel energie. In “samen” ligt volgens mij echt de kracht van een weerbare gemeente.

Kwetsbare doelgroepen

Speciale aandacht is er uiteraard voor de kwetsbare doelgroepen. Om deze te bereiken,

vinden gesprekken plaats met netwerkpartners die hierin gespecialiseerd zijn. Daarnaast zijn we samen met verenigingen voor ouderen speciale bingo's gestart om zo met deze doelgroep het gesprek aan te kunnen gaan. Activiteiten die toch al georganiseerd werden, maar dit keer met prijzen uit het noodpakket. Op een ludieke manier pak je dan toch een serieus onderwerp aan. Hiermee hebben we zo'n 300 senioren rechtstreeks benaderd. Wat we merken is dat men wel op de hoogte is van het noodpakket en noodplan, maar door het gesprek aan te gaan komt pas echt de bewustwording. Wat betekent een langdurige stroomuitval nu precies voor mij? Mobiliteit en medische problemen komen dan bijvoorbeeld naar voren. Dit zorgt er vervolgens voor dat men ook daadwerkelijk aan de slag gaat met het samenstellen van een noodpakket en het bespreekbaar maken met de omgeving.

Pilot noodsteunpunten

Woensdrecht is ook een van de gemeenten in deze regio die meedoet aan de pilot voor noodsteunpunten. Samen met Oosterhout, Tilburg en Roosendaal kijken we samen met de Veiligheidsregio en het Rijk wat hier precies voor nodig is, om zo te komen tot een landelijke handreiking. In de gemeente Woensdrecht willen we in alle vijf de dorpen een vast noodsteunpunt inrichten. Samen met het netwerk bespreken we momenteel hun rol hierin. Ik ben heel benieuwd wat we hierin nog tegen zullen komen, maar het voelt goed om hier samen proactief mee bezig te zijn. ■

**'In 'samen' zit de
echte kracht van
crisisvoorbereiding'**

LANDELIJKE PILOT NOODSTEUNPUNTEN

UITEINDELIJK MOETEN WE DE **KRACHT** VAN DE SAMENLEVING ONDERSTEUNEN

Met welke vragen en behoeften komen inwoners in crisistijd naar een **noodsteunpunt**? Wat vraagt dat aan middelen en bemensing? En hoe fungeert een coördinatiepunt als verbindingspunt tussen crisisorganisatie en noodsteunpunten? Om het antwoord op deze vragen te vinden, voeren veiligheidsregio's samen met gemeenten gedurende het hele jaar diverse pilots uit. Het doel: een landelijk netwerk van lokale noodsteunpunten ten tijde van crisissituaties en uitval van voorzieningen. In Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond zit de eerste test erop.

Tekst | Margreet Ruijsbroek

Foto | Dennis Wisse

'Het is het sociale
weefsel van een
samenleving
die bepaalt hoe
weerbaar we zijn'

Charlotte van Ruijven,
Projectleider Landelijk
project pilots noodsteunpunten

Aanpak in vier blokken

De landelijke pilot noodsteunpunten is onderverdeeld in vier blokken. Charlotte van Ruijven: “In blok één willen we inzicht krijgen in wat de basisfunctionaliteit van een noodsteunpunt moet zijn en wat vraagt dat aan middelen en capaciteit. Welke faciliteiten heb je nodig en wat spreken we daar landelijk over af? Blok twee gaat over de informatiebehoefte en hoe we de juiste info op de juiste plaats krijgen, welke communicatiemiddelen zijn nodig? In blok drie staat het verbinden van de top-down crisisorganisatie met de bottom-up samenleving centraal. En in het laatste blok kijken we naar continuïteit en borging; wat is er nodig om dit ook nog over een paar jaar van grond te krijgen?” Na elk blok worden resultaten en geleerde lessen via onder andere het VNG-forum beschikbaar gesteld. Een denktank met vertegenwoordigers van betrokken partijen uit de systeemwereld halen de rode draden uit de lessen. Een reflectietafel met partijen uit de ‘leefwereld’ reflecteert daarnaast op de geleerde lessen vanuit de samenleving. Partijen daarin zijn onder andere stichting Iederin, Rode Kruis, Leger des Heils en studenten.

Een vroege dinsdagochtend in theater Koningshof in Maassluis; medewerkers van de gemeente en veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond (VRR) verzamelen zich voor de eerste oefening binnen de regionale pilot noodsteunpunten. “Het is de eerste van een reeks oefeningen die we dit jaar organiseren in zes gemeenten”, vertelt Online de Jong, projectleider Weerbare Samenleving VRR. “In de basis is een noodsteunpunt een informatiepunt waar inwoners betrouwbare informatie kunnen krijgen. Op verzoek van de burgemeester en onze

algemeen directeur kijken we vandaag hoe het lokale noodsteunpunt en het regionale coördinatiepunt samenwerken met hulpdiensten en zorgpartners tijdens langdurige stroomuitval. Huisartsen, apothekers, GGD, verloskundigen, thuishulporganisaties - ze doen allemaal mee. Wat betekent het als hun praktijken stilvallen en er geen communicatiemogelijkheden meer zijn? Wat komt er in zo’n situatie op ons af? Welke zorgvragen moeten we zien te tackelen en wie pakt welke vraag dan op?”

Edith van der Reijden, directeur Risico- en Crisisbeheersing VRR onderstreept het belang van de pilot: “Het is essentieel om de noodsteunpunten vooraf goed te testen met onze partners, zoals in Maassluis. In een langdurige verstoring moeten noodsteunpunten, coördinatiepunten en zorgpartners als een geoliede machine samenwerken. Met deze pilots in onze regio lossen we al veel knelpunten vooraf op. Zo kunnen we de ondersteuning in de wijken sneller organiseren als het echt nodig is en zorgen we voor een sterke

‘Ik hoop dat we
nooit open hoeven.
Maar als het moet,
dan willen we er
klaar voor zijn’

gezamenlijke aanpak voor de inwoners van onze regio.”

Grote ontwrichting

De pilot in Maassluis is er een van velen in het land. Regio's en gemeenten geven de pilots vorm en besluiten zelf wat ze willen testen, zegt Charlotte van Ruijven, die het landelijk project trekt. “Er wordt de komende maanden heel breed getest, bijna 70 gemeenten in alle 25 veiligheidsregio's doen mee. Pilots gaan over zaken als de voedselketen, de samenwerking met het Rode Kruis of de communicatie richting inwoners met bijvoorbeeld hulp van landelijke radioamateurs.” Om van elkaar te leren komen de projectleiders van de veiligheidsregio's met regelmaat digitaal bij elkaar. Charlotte: “Er is veel enthousiasme en betrokkenheid om de weerbaarheid van Nederland te versterken. En tegelijkertijd beseffen we ook dat noodsteunpunten niet alles zijn; je kunt er op terugvallen in tijden van grote ontwrichting. Maar het is het sociale weefsel van een samenleving dat bepaalt hoe weerbaar we zijn. Uiteindelijk moeten we de kracht van de samenleving ondersteunen met deze noodsteunpunten.”

Opgave aan het hele college

Alle geleerde lessen van de pilots leiden tot een blauwdruk en een business case voor de uitrol van een landelijk dekkend netwerk van noodsteunpunten en coördinatiepunten. Daarbij ziet Charlotte het als grote uitdaging om de crisisorganisatie van de veiligheidsregio, de gemeente én de samenleving met elkaar te verbinden. “Wat ik steeds benadruk is dat dit niet alleen een veiligheidsvraagstuk is; om de noodsteunpunten duurzaam te borgen en goed te laten werken, heb je juist ook de sociale kant nodig, de welzijnsorganisaties, sleutelfiguren in de wijk. Ook binnen een gemeente is dit dus niet alleen een vraagstuk voor de burgemeester vanuit het oogpunt van openbare orde en veiligheid. Meerdere beleidsterreinen moeten met elkaar samenwerken om tot een goed resultaat te komen - een opgave aan het hele college dus.”

Urgentie bij bestuurders en directeuren ziet ook Orline als een voorwaarde voor het slagen van de pilots. “Een gevoel van urgentie bij hen bepaalt de helft van het tempo. Dus dat is heel belangrijk. Het zorgt ervoor dat projectteams tijd en capaciteit hebben om frequent bij elkaar te komen in de voorbereiding en meters kunnen maken. Belangrijk want het is zo december.” Welke lessen zijn nu al te delen als het gaat om het organiseren van de pilots? “Ik zou zeggen: ga gewoon aan de slag. Leer elkaar en het netwerk kennen en begin. Uiteindelijk leer je het meeste door een scenario te doorleven met elkaar. In die zin dragen de oefeningen ook bij aan de bewustwording van iedereen die betrokken is. De tijden zijn veranderd en we kunnen ons maar beter voorbereiden.”

Brandweerwagen voor de deur

Dat het doorlopen van een scenario kan bijdragen aan bewustwording van deelnemers blijkt aan het einde van de oefendag in Maassluis. “Het is een heel leerzame setting geweest en er komt veel uit waarmee we aan de slag moeten. Natuurlijk moeten we nog

evalueren maar de eerste bevindingen laten zien dat teams snel kunnen schakelen en heel creatief worden in het vinden van oplossingen wanneer digitale middelen wegvallen. Zo krijgt de samenwerking tussen noodsteunpunt, coördinatiepunt, zorgpartners en gemeente best snel vorm. En tegelijkertijd is er behoefte aan duidelijkere lijnen voor het doorzetten van (nood)meldingen, heldere afspraken over wat een noodsteunpunt wel en niet kan bieden, en praktische hulpmiddelen zoals overzichtelijke richtlijnen en antwoorden op veelgestelde vragen.” Ook goede voorlichting aan inwoners over zelfredzaamheid en de rol van noodsteunpunten is belangrijk. Ook op de dag van de oefening, zo blijkt. Orline: “We hebben de pilot in het theater gedraaid, een openbare en heel zichtbare locatie, met de brandweerwagen voor de deur. Dat roept vragen op van inwoners die we natuurlijk hebben beantwoord. Maar het schept misschien ook wel verwachtingen dat dit een plek is waar je altijd terecht kunt. Dat is natuurlijk niet het geval. Sterker nog, ik hoop dat we nooit open hoeven. Maar als het moet, dan willen we er klaar voor zijn.” ■

VOORUITKIJKEN IN EEN TIJD DIE SNELLER VERANDERT DAN ONZE OGEN KUNNEN BIJHOUDEN

Tekst | Annemieke Nijhof

Foto | Unsplash, Fachy Marín, Jonathan Ford

Annemieke Nijhof,
Algemeen directeur Deltares

Soms blader ik door oude rapporten en merk ik hoezeer onze blik op de toekomst wordt bepaald door wat we op dát moment weten. Rond 1999 kwam zonne- en windenergie nauwelijks voor in onze plannen. Windparken op zee waren moeilijk voorstelbaar. De energietransitie stond niet op ons netvlies. Het laat zien hoe snel de werkelijkheid verandert, en hoe voorzichtig we moeten zijn met de veronderstelling dat we “de toekomst begrijpen”.

De afgelopen jaren hebben ons nogmaals wakker geschud. We kregen uitzonderlijke neerslag en over-

stromingen, zoals in Limburg juli 2021, langdurige droogte waardoor sluizen niet meer open konden, verzakkingen door lage grondwaterstanden, scheepvaart die stilviel en natuurbranden met grote ecologische schade als gevolg.

Daarnaast zien we steeds vaker dat één incident niet op zichzelf staat. Uitval van elektriciteit kan leiden tot uitval van telecommunicatie, met mogelijk minder goede bereikbaarheid van de meldkamer. Met weer gevolgen voor de inzet van hulpdiensten. Onze systemen zijn sterker verweven dan waarmee we lang rekening hielden.

In het recente Deltares rapport over klimaatdreigingen en cascade effecten maakten we dat opnieuw zichtbaar. We tonen hoe de effecten van langdurige droogte, hittegolven, en natuurbranden elkaar kunnen versterken, en hoe een lokaal probleem kan uitgroeien tot regionale of zelfs landelijke impact wanneer vitale infrastructuur geraakt worden. Het rapport bevestigt wat we in de praktijk zien: klimaatdreigingen komen steeds vaker samen voor. Ze stapelen, versterken elkaar en leggen waarheden bloot die lang impliciet zijn gebleven. Ook het onlangs verschenen rapport van het PBL, waaraan kennisinstellingen zoals Deltares bijdroegen, laat opnieuw zien hoe groot onze bloot-

stelling aan én kwetsbaarheid voor klimaatgebeurtenissen is en in de toekomst zal zijn bij vasthouden aan huidig beleid.

Dat vraagt niet om somberheid, maar om realisme. We kunnen extreme klimaat- of natuurgebeurtenissen niet uitsluiten. Wat we wél kunnen, is hiermee rekening houden en de gevolgen beperken, schade voorkomen waar dat mogelijk is, en onze systemen zo organiseren dat we van tevoren alternatieven hebben bedacht of sneller herstellen wanneer er iets misgaat.

Langs drie lijnen zie ik urgente opgaven, én kansen om samen sterker te worden.

1. Klimaatadaptatie integreren met crisisrespons

We hebben lang gedacht in stappen: eerst voorkomen, dan voorbereiden, dan reageren. Maar het klimaat volgt onze volgorde niet. Droogte loopt door in hitte. Droogte vergroot de kans op natuurbrand. Natuurbrand en hitte kunnen leiden tot lokale uitval van stroom, en daarmee na verloop ook van telecommunicatie.

Toen we dit scenario doorleefden met partners, zagen we dat dit leidde tot druk op de zorg, bereikbaarheid, drink-

Overstroming in Limburg

Gevolgen klimaatverandering

water en energievoorziening.
Allemaal tegelijk.

Het vraagt van ons dat we klimaatadaptatie en crisisbeheersing niet langer als twee werelden beschouwen. Bij keuzes voor grote aanpassingen aan onze infrastructuur zoals dijkversterkingen, waterberging, koelte, infrastructuur en ruimtelijke inrichting moeten we ook rekening houden met de effecten tijdens crises. Daarmee vergroten we niet alleen onze bescherming, maar ook onze flexibiliteit wanneer een situatie omslaat. Adaptatie en respons zijn geen aparte hoofdstukken.

2. Meerlaagsveiligheid: ruimtelijke keuzes zijn veiligheidskeuzes

Nederland is groot geworden door te leren na impactvolle gebeurtenissen, met innovatieve oplossingen: de Afsluitdijk, Deltawerken, Ruimte voor de

'Klimaatdreigingen staan niet op zichzelf, maar versterken elkaar'

Rivier. Maar de vraag die nu voorligt, is of we opnieuw willen wachten tot we gedwongen worden tot ingrijpen.

We hebben in Nederland beperkte ruimte voor aanpassingen en er zijn grenzen aan wat ons water en bodemsysteem aan kan. In natte perioden raken buffergebieden vol. Bij langdurige wind uit één richting kunnen waterstanden verder stijgen dan waar onze infrastructuur op is berekend. Onze natuurgebieden worden gevoeliger voor brand. We zien dat hulpdiensten steeds vaker met personeelsschaarste en gelijktijdige incidenten te maken krijgen.

Daarbij komt dat veel Nederlanders veiligheid als vanzelfsprekend ervaren. Ik begrijp dat, want dat was decennialang de belofte. Maar het past bij deze tijd om met elkaar te erkennen dat absolute veiligheid niet bestaat. Wat we kunnen doen, is ruimte creëren

om te handelen, risico's verkleinen en gevolgen beperken. Met aandacht voor sociaal kwetsbare groepen. Zij worden vaak het hardst getroffen omdat ze minder middelen hebben om zich voor te bereiden, evacueren of herstellen.

Van bestuurders vraagt dit duidelijke communicatie: zonder paniek, maar met eerlijkheid zodat burgers en bedrijven weten waaraan ze toe zijn en wat ze kunnen doen.

Denken in oplossingen in meerlaagsveiligheid is nog belangrijker geworden. Het dwingt ons na te denken over preventie, ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing tegelijk. Het maakt zichtbaar dat keuzes over woningbouw, infrastructuur, energievoorziening en economische ontwikkeling óók veiligheidskeuzes zijn. Soms wringt dat. Het openhouden van een haven staat bijvoorbeeld op gespannen voet met een kering die door zeespiegelstijging vaker dicht moet. Zulke keuzes verdienen een vroegtijdig en open gesprek, met inzicht in risico's én maatschappelijke belangen.

3. Voorbereid op het onbekende: werken met what if scenario's

Veel van wat we nu meemaken, viel

'De toekomst verandert sneller dan ons voorstellingsvermogen'

Gevolgen extreme weersgebeurtenissen

twintig jaar geleden buiten ons denkvermogen. Extreem weer, compound events, snelle cascade effecten: ze passen niet in oude statistieken. Daarom pleit ik voor een bestuurscultuur waarin we het onbekende niet schuwen.

What if scenario's, doorlevingen en stresstesten helpen om te onderzoeken wanneer en waar het systeem knelt bij situaties waarover we liever niet nadenken. Zo krijgen we inzicht in gevolgen voor onze maatschappij, en maakt het zichtbaar waar schaarste aan mensen en materieel bepalend zijn.

Wat betekent dat voor u als burgemeester?

Voor u betekent dit dat u steeds vaker te maken krijgt met vraagstukken die niet meer in één domein passen. Hitte, droogte, natuurbrand, wateroverlast en

de druk op vitale infrastructuur komen soms gelijktijdig op u af, en dat vraagt dat u breder kijkt dan het traditionele risicobeeld.

Het is dus belangrijk om klimaatdreigingen niet langer als losse gebeurtenissen te behandelen, maar als verschijnselen die met elkaar samenhangen. Dat begint met het gesprek: met uw veiligheidsregio, met het waterschap, de netbeheerder, de zorg, uitvoerders die dagelijks met de gevolgen van extreme omstandigheden te maken hebben, en met burgemeesters onderling. Samen verkennen wat er gebeurt als meerdere systemen tegelijk onder druk staan, toont waar kwetsbaarheden zich kunnen stapelen. Denk aan maatregelen als aanrijroutes, die herstel van energie- of watersysteem bespoedigen.

Daarnaast vraagt deze tijd dat u ruimtelijke keuzes en veiligheidsvragen veel sterker met elkaar verbindt. Waar we woningen bouwen, de openbare ruimte inrichten, energievoorzieningen plaatsen: al die besluiten hebben gevolgen voor hoe goed we als samenleving kunnen omgaan met extremen. Ik weet dat dit soms wringt, omdat belangen niet altijd in één richting wijzen. Maar juist dan helpt het om vroegtijdig de vraag te

'Ruimtelijke keuzes zijn óók veiligheidskeuzes'

stellen: *wat betekent deze keuze voor onze handelingsruimte als het misgaat?* We kunnen extreme klimaatgebeurtenissen niet uitsluiten, maar wel voorkomen dat een incident uitgroeit tot een maatschappelijk ontwrichtende gebeurtenis.

Tot slot wil ik benadrukken hoe waardevol regelmatig oefenen is, niet alleen met gebruikelijke partners maar ook met partijen die vaak pas in beeld komen als er al druk op het systeem staat: netbeheerders, drinkwaterbedrijven, zorginstellingen, spoor en wegbeheerders. Door samen een scenario te doorleven, krijgt u inzicht in afhankelijkheden die in rustige tijden onzichtbaar zijn. Het helpt om onder tijdsdruk betere keuzes te maken, én om het gesprek met inwoners open te voeren. Niet om te beloven dat alles veilig is, maar om te laten zien dat we er alles aan doen om voorbereid te zijn. ■

'Voorbereid zijn betekent durven denken aan het onbekende'

“HET IS ALS HET **BOUWEN** VAN EEN BRUG TERWIJL JE ER AL OVERHEEN LOOPT”

Anja Schouten,
burgemeester Alkmaar

Ga met burgemeester **Anja Schouten** in gesprek over weerbaarheid en je wordt meteen in het verhaal gezogen. Uit de grond van haar hart schetst ze een avontuur waar je zelf ook graag aan wilt bijdragen. Al in mei 2025 gaf de Alkmaarse gemeenteraad haar rugdekking, zoals ze dat zelf voelt. Door de burgemeester via een motie de opdracht te geven aan de slag te gaan met weerbaarheid. Haar achtergrond bij de hulpverleningsdiensten speelt een rol. En niet in de laatste plaats haar vaste overtuiging dat dit een belangrijke kans is voor de overheid om werkelijk dichterbij de inwoners te komen staan: “Het is de meerwaarde van de overheid die hier op het spel staat.”

Tekst | Judith Flapper

Foto | Tammy van Nerum, Fotostudio Natzijs

“Het continu contact houden met onze inwoners zie ik als het meest kritieke bedrijfsproces van een gemeente. Natuurlijk moet je goed zicht hebben op wat er allemaal niet werkt als de stroom uitvalt. Maar dan begint het pas.”

Onze diepste reden van bestaan

“Ik ben ervan overtuigd, en dit is echt een hartekreet, dat dit een lakmoesproef is voor de lokale overheid. Blijf je zichtbaar voor je inwoners, ook als niets meer werkt? Juist als de nood het hoogst is, willen mensen zien dat we een overheid hebben. Dit is cruciaal voor de geloofwaardigheid en de legitimatie van de overheid. Dit is onze diepste reden van bestaan. Hoe bereiken we onze inwoners als alles uitvalt?”

Dan hebben we noodsteunpunten, stappen we gewoon op de fiets en laten we zien dat we er zijn. Dat is de meest rudimentaire vorm. Maar hoe meer we erover nadenken, hoe intelligenter onze aanwezigheid straks wordt. We weten steeds beter welke collega's sowieso niet door kunnen werken als de stroom uitvalt. Dus er wordt nu al gekeken wie er in plaats daarvan dan naar één van de gemeentelijke steunpunten kan.”

Meterkastkaartjes

“Daarom hebben we ook de meterkastkaartjes gemaakt. De eerste serie hebben we vorig jaar zomer al verspreid, nog voordat het boekje van de rijksoverheid uitkwam. En deze zomer komt er een nieuwe. Op die kaartjes staan de adressen van de steunpunten. De

plekken waar we te vinden zijn als alles uitvalt. Waar we de dienstverlening bieden die dan beschikbaar is. Maar ook de frequentie voor je noodradio.

Meterkastkaartje

Bijeenkomst ondernemers Weerbaarheid

'Dit is **cruciaal** voor de geloofwaardigheid en de legitimatie van de overheid'

Dat is natuurlijk al een stuk intelligenter dan als een kip zonder kop rondfietsen met een megafoon en roepen 'ik ben er wél hoor!'

Op dit moment zijn er vier steunpunten in onze gemeente. Dat zijn de vier brandweerkazernes. Maar we zijn nu aan het kijken hoe we dat aantal kunnen uitbreiden. Uiteindelijk zou ik net zoveel steunpunten willen als er stembureaus zijn."

Wat moet er allemaal doorgaan?

"Maar wat moet er, behalve de communicatie, nog meer altijd doordraaien bij een gemeente? Dat is natuurlijk feitelijk het domein van de gemeentesecretaris. Maar voor zover we het nu kunnen zien, is er, naast de communicatie, geen gemeentelijk proces dat niet drie dagen stil kan liggen. Vergunningaanvragen maar ook uitkeringen kunnen best 72 uur wachten. En we hebben het steeds over die 72 uur, omdat Liander aangeeft dat er na drie dagen stroomuitval echt wel weer tussenoplossingen zijn.

Brand kan niet wachten, vuilnis ophalen misschien ook niet en het hoogheemraadschap moet ook blijven pompen. Maar dit is dus ook wat we aan de ondernemers vragen: Stel jezelf de vraag: kan ik doorwerken als ik geen stroom heb? Zo nee, is dat erg? Want als het werk ook best even stil kan liggen, dan kun je je dus afvragen of je je mensen dan kunt inzetten voor iets

anders. Iets wat op dat moment van wezenlijk belang is."

Rondje door het gebouw

"Ik deed begin vorig jaar de leergang Nationale Veiligheid van NCTV en Defensie. Met elkaar zetten we op een rij wat er allemaal zou gebeuren bij een grote uitval. Daardoor zat ik in mijn praktische bewustwording in feite in de kopgroep. Dat gecombineerd met mijn achtergrond bij de hulpverleningsdiensten, maakte dat ik gewoon aan de slag wilde. Als ik ernaar vroeg in de organisatie, kreeg ik te horen dat het goedkwam, dat ik een plan zou krijgen. Maar ik wilde geen plan, ik wilde zien hoe het ervoor stond. Dus op een gegeven moment heb ik een deal gesloten. Ik had een paar vragen. En die mocht ik stellen tijdens een rondje door het gebouw met het hoofd facilitair en iemand van team openbare orde en veiligheid.

Mijn eerste vraag was: kunnen we het gebouw in als de stroom uitvalt? En het hoofd facilitair liet me stralend een sleutelplan zien. Dat was dus voor elkaar. Bovendien hebben ze een piketdienst waardoor er meteen iemand kan komen als dat nodig is."

Diesel voor 36 uur

"De tweede vraag was: Is er noodstroom? Dat was er ook, in de vorm van aggregaten. Er was alleen slechts voor 36 uur diesel. Het idee was ze bij te vullen bij een tankstation als het

zover was. Maar het is natuurlijk maar zeer de vraag of die het dan nog wel doen. Bovendien ontdekten we dat de noodvoorziening op min 2 NAP staat. Dat is bij gewone stroomuitval geen probleem, maar wat als er hoog water is?

De volgende vraag was: Hebben we noodcommunicatie? Ze namen me mee naar helemaal boven, waar noodtelefoontjes waren én een telefoonboek. Alleen ontdekten we toen dat al onze noodcommunicatiepunten binnen één vierkante kilometer zaten, in het centrum van Alkmaar. Er zijn er meteen drie verplaatst naar de brandweerkazernes in Koedijk, Stompetoren en De Rijp. Dan hebben we in elk geval een grotere actieradius.

Maar toen kwam eigenlijk het leukste. Wees zuinig op je ervaren facilitairbaas die nog analoog kan denken! Want het antwoord op mijn vierde vraag, of er nog iets was wat ik niet gevraagd had, was: 'ja, iets heel belangrijks! Je hebt niet gevraagd welke kamers op de noodstroom zijn aangesloten...' Dat bleken onder andere kamers te zijn in een vleugel die we toevallig net hebben verkocht. Ook dat is inmiddels aangepast. Maar zo zie je dat je met een paar praktische vragen al heel veel inzicht krijgt. En soms zelfs meteen al kan aanpakken"

'Maar ik wilde geen plan,
ik wilde iets zien!'

Briefjes bijeenkomst ondernemers

Niet beginnen met militaire dreiging

"Een andere hoofdtaak voor ons als lokale overheid is het stimuleren van maatschappelijke continuïteit en weerbaarheid. Wij voeren in de gemeente Alkmaar veel gesprekken met kleine groepen mensen in dorpen, buurten en wijken. En wat ik merk is dat mensen afhaken als we de boodschap brengen vanuit militaire dreiging. Maar netcongestie en extreem weer zijn heel reële aanleidingen. Of inmiddels ook schaarste van energie of andere middelen door geopolitieke spanningen. Maar de kans is aanwezig dat er dingen uitvallen waar we altijd op rekenen. Dat er geen stroom is, geen drinkwater of dat de breedband uitvalt. Ik vertel er altijd bij dat ook ik niet denk dat de Russen hier straks met tanks door de straten komen. Maar de oorzaak maakt niet uit. Het kan opeens gebeuren dat je er even alleen voor komt te staan.

En inmiddels hebben we de stroomuitval in Berlijn gehad, inwoners in Amersfoort moesten dagenlang het drinkwater koken en in onze eigen gemeente, in De Rijp, hadden we vier keer in twee weken aanhoudende stroomuitval. Door netcongestie inderdaad. Maar die instabiliteit van de dingen waar we altijd op dachten te kunnen rekenen, moeten we ons goed realiseren.

En wat wij dan graag willen als overheid, is dat iedereen die dat kan dan ook voor zichzelf zorgt. En we vragen iedereen om zich daarnaast over één of liefst twee burens te bekommeren. Als iedereen dat doet, is eigenlijk iedereen geholpen. En dan kunnen wij als overheid ons helemaal richten op de aller kwetsbaarsten."

Drie vragen

"In die gesprekken in de buurten stellen we steeds drie vragen. Hoe bereid je jezelf voor op een noodsituatie? In hoeverre kun je naast jezelf nog een ander helpen? En als derde: hoe blijven jullie in contact met elkaar als de stroom eraf is?

Bij de eerste vraag over zelfredzaamheid was er altijd wel iemand die zijn noodpakket al helemaal voor elkaar had. Vaak hoorde je dan anderen zeggen dat ze dachten dat het onzin was, maar dat ze er nu wel anders naar zijn gaan kijken. Er was dus veel bewustwording.

Bij de tweede vraag, over samenredzaamheid, komen altijd de meest fantastische ideeën naar voren. Twee keer per dag een ruilbeurs houden bijvoorbeeld. Je hebt altijd wel van het één teveel en van het ander toch achteraf te weinig. Of met zijn allen barbecueën op één plek. Zodat je warmte hebt, maar ook het eten kunt delen met elkaar. Er waren ouders die een buurtcamping bedachten om met de kinderen alvast een keer 24 uur off grid te gaan als oefening.

In een appartementengebouw hadden ze al eens een geplande stroomuitval georganiseerd. En in Schermerhorn was er meteen een goed idee over de communicatie. Door de organisatie van het jaarlijkse dorpsfeest Floor, hebben ze al contactpersonen in elke straat. Die kun je prima inzetten om als het nodig is informatie te verspreiden.

Wat wij dus NIET moeten doen

"Wat wij dus echt niet moeten doen, is proberen al die mensen die zelfredzaam kunnen en willen zijn, in onze

structuurtjes te duwen. Daarom is het zo belangrijk dat deze taak bij de gemeenten ligt. Die kunnen de dingen van onderaf doen. Bij de veiligheidsregio heb je per definitie een hiërarchie, dan komt het van bovenaf.

En dan kom ik weer terug bij die lakmoesproef. Dit is cruciaal voor wat wij als overheid van waarde kunnen toevoegen voor onze inwoners als het heel complex wordt. Daarvoor zullen we moeten aansluiten bij wat mensen zelf al kunnen regelen. En dat vinden wij hartstikke lastig. Dat merk je in alle discussies. Er is altijd wel iemand die van bovenaf wil voorschrijven hoe het eruit gaat zien. Nou, dan weet je dus zeker dat het niet gaat lopen. Wat mij betreft zijn die noodsteunpunten dan ook meer een soort transferium, de punten waar alles samenkomt. Daar ontmoeten we als overheid de informele structuren die nu al werken voor de mensen die er wonen."

Wel of niet zelfredzaam

"Ik krijg vaak de vraag hoe we nou precies in kaart gaan brengen welke mensen zelfredzaam zijn en welke niet. Nou, ik vraag me af of dat zo verstandig is. Immers, als je vandaag zo'n lijst maakt, is die morgen alweer achterhaald. Je kunt beter nadenken hoe je

'Wees zuinig op je
ervaren facilitairbaas
die nog **analoog**
kan denken!'

'Het is de meerwaarde van de overheid die op het spel staat, op de meest positieve manier'

snel een goed beeld kunt maken op het moment dat het nodig is.

Dat vind ik ook zo interessant aan dit hele verhaal: je kunt het niet allemaal van tevoren bedenken. Dit is echt bouwen aan een brug terwijl je er al overheen loopt. Stapje voor stapje voor stapje. Maar je moet wel af en toe een brughoofd slaan. En steeds ook even stilstaan bij de vraag wat we op dit moment kwijt willen aan onze inwoners. En daarvoor hebben wij die meterkastkaartjes."

Denk je dat Alkmaar goed op weg is?
"We moeten net als iedereen nog veel meer beweging maken. Maar ja, we zetten in Alkmaar goede stappen. Daar ben ik van overtuigd. Kijk alleen al naar de manier waarop de Alkmaarse ondernemers ermee bezig zijn. We hebben een hele grote ondernemersvereniging, Ondernemend Alkmaar, die wel achtduizend ondernemers vertegenwoordigt, verdeeld over dertien zelf georganiseerde gebieden. Toen wij ze vorig jaar zomer uitnodigden voor een gesprek, hadden we ze binnen twee weken aan tafel. En ook daar begon ik met een paar eenvoudige vragen. Kun je je pand nog in als de stroom uitvalt? Daar worden mensen soms niet blij van, want het blijkt dus dat de meeste ondernemers sleutels moeten laten

maken omdat ze bij stroomuitval hun pand niet meer in of uit kunnen. En de tweede vraag is weer: Vraag jezelf af of je bij stroomuitval je werk nog kunt doen. En zo niet, of dat dan erg is."

De ondernemers pakten het meteen zelf op

"De ondernemers pakten meteen zelf de handschoenen op. Ze hebben enquêtes uitgezet bij alle aangesloten ondernemers en hebben een plan gemaakt per gebied. En ook hier geldt: denk niet dat je dit kunt organiseren van bovenaf. Je moet aansluiten bij de organisatievorm die mensen zelf gekozen hebben, nog decentraler dan decentraal."

"Ik ontdekte dat onze eigen griffie al een noodplan heeft. En ook het ziekenhuis in Alkmaar heeft het goed op orde.

De verzorgingshuizen en verpleeghuizen zijn er druk mee bezig. En nu stuiten we op de vraag: hoe doen we het voor de mensen met thuiszorg? Welke rol hebben bijvoorbeeld de woningcorporaties? Die hebben veel hoogbouw waar ook de thuiszorg komt. Wie voelt zich dan waar verantwoordelijk voor? Daar moeten we allemaal nog afspraken over maken.

En wat denk je van het onderwijs? Gaan de scholen dicht in zo'n situatie of blijven ze open? Misschien is dat laatste wel handiger. We hebben in de Coronaperiode gezien wat er gebeurt als iedereen thuisblijft... Allemaal onderwerpen én doelgroepen voor de volgende serie gesprekken."

Zwaan kleef aan

"Langzaam maar zeker wordt de groep mensen die ermee besmet raakt, steeds groter. Het is een soort zwaan kleef aan. Iedere keer komt er weer een schil bij. Na Barcelona, waar ik de stroomuitval zelf meemaakte, werd de noodzaak nog duidelijker. En misschien toch ook door de huidige situatie in de wereld. Er zijn echter nog steeds een heleboel mensen die we nog enthousiast moeten zien te krijgen. Het is echt heel belangrijk dat dit een plek krijgt in de collegeprogramma's. Want het vraagt veel tijd en capaciteit." ■

'Sluit aan bij de organisatievorm die mensen zelf gekozen hebben, nog decentraler dan decentraal'

Brandweer kazerne
Helderseweg

SETUPLab

DIT IS **RADIO WERKSPOOR!**

EEN EXPERIMENT IN COLLECTIEVE ZELFREDZAAMHEID

Wat is het verschil tussen wat bestuurders doen en een organisatie als **SETUP** doet? Bestuurders besteden een afgewogen hoeveelheid tijd aan de zaken die belangrijk worden geacht. SETUP doet precies het omgekeerde: we besteden onverantwoord veel tijd aan dingen die onbelangrijk lijken. Maar om een weerbare samenleving in een digitale wereld te stimuleren, zouden bestuurders zich meer als SETUP moeten gedragen.

Tekst | Jelle van der Ster - algemeen directeur Stichting SETUP

Foto | Bas de Meijer, Galiëne van Houten, Noah Schielen

SETUP is een kunstinstelling uit Utrecht, met de missie het creëren van een technologiekritische samenleving. Dit gaat uiteindelijk over nieuwe hard- en software, maar begint bij een technologiekritische samenleving daaromheen. Kritisch zijn betekent een open en nieuwsgierige houding hebben: niet om iets te weerleggen, maar om creatief te verkennen wat iets betekent, wat iets zou kunnen zijn.

Zo openden wij in juni 2025 – in aanwezigheid van wethouder Eva Oosters – het eerste Facebook Museum ter wereld op Utrecht Centraal. Het Facebook Museum is een plek waar bezoekers terug kunnen kijken op de mooie en minder mooie geschiedenis van het sociale mediaplatform Facebook. Maar het is ook een plek om vooruit te kijken: want welke rol willen we dat sociale media spelen in onze samenleving? In 2026 en 2027 reist het museum door Nederland met deze vraag.

Bij mijn openingsspeech zei ik:

“Via Facebook hebben we vrienden en gelijkgestemden over de hele wereld gevonden. Maar we hebben ook ons vermogen om een gemeenschap te vormen efficiënt uitbesteed aan een bedrijf in Amerika. Efficiënt ja, maar dat heeft ook iets gedaan met onze democratie – en daar plukken we nu de verzuurde vruchten van. Was dat niet een beetje dom?”

De wethouder naast mij moest daar wat ongemakkelijk om lachen.

In de afgelopen decennia hebben we ons omringd met dit type platformen. Naast Facebook is er WhatsApp, Instagram, YouTube en Microsoft Teams. Allemaal platformen die communicatie en interactie zo makkelijk mogelijk maken. Maar efficiëntie en weerbaarheid zijn niet hetzelfde. Hoe kunnen we dat stimuleren? Dit doen wij met ons nieuwe project "Radio Werkspoor".

Het project begon als een laagdrempelige workshop waar bezoekers zelf een noodradio konden bouwen. Wij hadden soldeerbouten, transistoren, weerstanden en iemand geregeld die weet hoe je hiervan een radio maakt. Terwijl mensen hun radio in elkaar zetten, praatten we over welke beelden zij hebben bij "de apocalyps". Wat zouden zij doen als WhatsApp of Instagram uitvallen?

Deze workshop was steevast uitverkocht en escaleerde daarom door naar een groter project. Want als we radio's kunnen maken, kunnen we dan niet zelf een radiostation opzetten met de buurt? Een hyperlokaal radiostation voor bewoners en bedrijven van het

Facebookmuseum

Werkspoorkwartier, de wijk in Utrecht waar ons medialab staat. Vanuit het ondernemersfonds van dit gebied hebben we hiervoor een startbudget gekregen.

Het Werkspoorkwartier is de afgelopen tien jaar getransformeerd van een

verouderd bedrijventerrein naar een levendige plek vol creativiteit, cultuur en ondernemerschap. We zien de programma's al voor ons bijvoorbeeld: "wat doe jij bij de Tractie-weg". Een item waar een razende reporter van Radio Werkspoor bij Afvalscheidingsstation de Tractieweg staat en bezoekers vraagt wat ze willen weggooien. We hopen op verhalen als: *de buffetkast van oma - die eindelijk het huis uit is, hoe de verbouwing voor de kinderkamer loopt of een groep studenten die met elkaar hebben gespaard voor een nieuwe bank*. We hebben al meerdere programma's in de steigers staan, maar de eerste stap is om met lokale zendamateurs te bepalen hoe, wanneer en op welke frequentie we kunnen uitzenden.

Radio Werkspoor is niet efficiënt. RTV-Utrecht, Instagram of andere media doen wat wij willen veel goedkoper. Waarom zou je daarmee willen concurreren? Waarom zoveel tijd verspillen om het wiel weer opnieuw uit te vinden? Logische vragen vanuit een bestuurlijke efficiency mindset.

Facebookmuseum

Radio maken

Maar gezien de geopolitieke ontwikkelingen hebben we niet meer de luxe om zo te denken. Het opzetten van een eigen radionetwerk is geen doel op zich, maar een exercitie in collectieve zelfredzaamheid.

Zie het als een moestuin. Niemand zal beweren dat een moestuin de meest efficiënte manier is om voedsel te produceren. Dat doen de kassen in het Westland efficiënter, maar de waarde van een moestuin zit ergens anders. Een moestuin brengt de gefragmenteerde kennis uit een internationaal georganiseerde voedselketen terug naar de menselijke maat. Niet als een efficiënte keten waar iedereen een klein deel doet, maar in een robuust ecosysteem.

Ecosystemen bevatten overlap, redundantie en diversiteit. Dat is inefficiënt, maar daardoor kunnen ze zich aanpassen wanneer omstandigheden veranderen. Een weerbare samenleving heeft niet één perfect systeem nodig, maar meerdere systemen naast elkaar: grote platforms én lokale initiatieven; centrale infrastructuur én lokale kennis. Dit zouden we ook in onze digitale infrastructuur terug moeten zien. Maatschappelijke

weerbaarheid vraagt om betrokken burgers, lokale kennis en gemeenschappen die zelf een rol spelen in infrastructuur.

Voor bestuurders betekent dat een verschuiving. Minder focus op het bepalen en beheersen van randvoorwaarden om doelen efficiënt, herhaalbaar en schaalbaar te bereiken. Maar meer aandacht geven aan het articuleren van de doelwaarden waar je al buurt, wijk of stad voor wil staan en vervolgens ruimte te geven aan mensen, organisaties en gemeenschappen hier zelf vorm aan te geven.

Een weerbare samenleving lijkt niet op een perfect geoptimaliseerde machine. Zij lijkt op een levend ecosysteem. Projecten als Radio Werkspoor lossen de digitale afhankelijkheid van big tech van Europa niet op. Maar ze doen iets minstens zo belangrijk: ze helpen mensen zich opnieuw te verhouden tot de infrastructuur die hun samenleving dragen. Zoals een moestuin een stad niet direct voedt wanneer het Westland wordt gebombardeerd, geeft zij wel handelingsvermogen. Het vermogen om opnieuw te beginnen.

En als we opnieuw beginnen, misschien ontdekken we dan gewassen die eeuwenlang over het hoofd zijn gezien. Een komkommer is fantastisch wanneer je groente op grote schaal wilt telen, machinaal wil oogsten en vershippen naar supermarkten over de hele wereld. Maar is dat echt relevant? In de middeleeuwen koos men liever voor Good King Henry. Een groente die je één keer plant en die je vervolgens meerjarig, door alle seizoenen heen, kunt oogsten. Robuust, veerkrachtig en perfect om een kleine gemeenschap te onderhouden. Mensen waren in de middeleeuwen niet dommer of hardwerkender dan mensen anno 2026. Ze hadden andere technologieën tot hun beschikking en daardoor maakte men collectief andere keuzes. Technologie bepaalt wat verstandig lijkt. Wanneer transport, koeling en wereldhandel mogelijk worden, wordt de komkommer logisch. Wanneer die infrastructuur er niet is, wordt een robuuste plant als *Good King Henry* de verstandige keuze.

Een weerbare digitale samenleving betekent niet systemen bouwen die nooit falen, verdwijnen of veranderen, maar zorgen dat een samenleving juist kan floreren wanneer dat gebeurt. ■

SOMS IS DE BESTE VEILIGHEIDSMATREGELE ER EEN DIE NIET WORDT GENOMEN

Tekst | Evelyn Austin, Bits of Freedom

In maart 2026 berichtte de NOS dat zorginstellingen voor mensen met dementie worstelen met het zogenoemde opendeurenbeleid. De Wet zorg en dwang stelt dat ook mensen met dementie recht hebben op een ommetje wanneer zij dat willen. Maar omdat instellingen en ook familieleden van patiënten bang zijn dat bewoners buiten de deur in de problemen komen, blijft de deur vaak dicht.

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd is kritisch. “Vrijheid en kwaliteit van leven wegen zwaarder dan absolute veiligheid, ook voor kwetsbare groepen,” stelde zij. Ook gezondheidsjurist Brenda Frederiks komt aan het woord. Tegenover de NOS geeft zij aan: “Bewoners mogen niet naar buiten, tenzij het veilig wordt geacht. Dat moet juist andersom zijn. Iedereen mag naar

buiten, tenzij er een duidelijke reden is om dat te beperken. Het gaat hier om mensenrechten.”

Veiligheid is voor iedereen belangrijk

Iedereen wil zich veilig voelen. Wanneer je je niet veilig voelt of niet veilig bent, heeft dat grote consequenties. We accepteren daarom regels en beperkingen om onszelf en anderen veilig te houden. We hebben afspraken gemaakt over hoe die regels gehandhaafd worden en accepteren de besluiten die handhavers maken. We offeren vrijheden op voor meer veiligheid en betalen mee aan organisaties en maatregelen die onze veiligheid moeten vergroten.

Veiligheid is een complexe zaak en burgemeesters weten dat als geen ander. Die moeten op dagelijkse basis

besluiten maken over onze veiligheid. En wanneer het fout gaat wordt aan hen tekst en uitleg gevraagd. Vaak vanuit oprechte betrokkenheid, soms voor politiek gewin.

Veiligheid gaat om macht

Wanneer het in de politiek gaat over veiligheid, is dat bijna altijd in de context van onrust op straat, criminaliteit, geopolitieke dreigingen. Ofwel, onveiligheid die wordt gecreëerd door andere burgers of door buitenlandse overheden. En in de context van de overheidsorganisaties die zich daarmee bezig houden: BOA's, de politie, de NCTV, de inlichtingendiensten. *Law and order*.

Maar de oorzaak van onveiligheid kan ook onze eigen overheid zijn. Wanneer ze onzorgvuldig handelt, of wanneer ze onvoldoende is toegerust op haar

'Absolute veiligheid bestaat niet'

Uitbreidende overheidsmacht

Bits of Freedom is zo'n organisatie die de macht controleert. (Overigens zonder geld te ontvangen van de overheid.) Wij zetten ons al ruim 25 jaar in voor het recht op communicatievrijheid en privacy in het digitale domein. Wat begon als een kleine vrijwilligersgroep is uitgegroeid tot een professionele organisatie met vaste medewerkers, honderden vrijwilligers en duizenden donateurs. We doen aan belangenbehartiging in Den Haag en Brussel, voeren campagne en steeds vaker zien we de noodzaak om naar de rechter te stappen. Vorig jaar wonnen we bijvoorbeeld een zaak tegen Meta, waardoor Nederlandse gebruikers van Facebook en Instagram veel meer controle hebben over welke informatie ze op hun tijdlijn zien. (In onze buurlanden zijn ze er jaloers op!) We hebben de afgelopen jaren onderzoek gedaan naar AVG-naleving door gemeenten, riepen overheden op om weg te gaan bij Big Tech, en een tip van ons leidde tot een miljoenenboete voor Clearview AI voor het illegaal inzetten van gezichtsherkenningstechnologie.

Wie Bits of Freedom volgt weet dat we vaak kritisch zijn op wetgeving die in het veiligheidsdomein wordt geïntroduceerd en op de naleving ervan. Naar aanleiding van onze klacht bij de toezichthouder op de geheime diensten, oordeelde deze dat de diensten de gegevens van miljoenen burgers te lang bewaard had en alsnog moest vernietigen. Ook droegen we eraan bij dat de NCTV geen derde inlichtingendienst is geworden.

Toch zou je kunnen zeggen dat dit druppels zijn op een gloeiende plaat. Het lijkt namelijk wel alsof iedereen die iets te handhaven heeft, van Belastingdienst tot burgemeester, vraagt om meer geweldsmiddelen en om meer

taken, bijvoorbeeld. Denk aan hoe een algoritme dat werd gebruikt om bijstandsfraude op te sporen alleenstaande moeders een hogere risicoscore toeschreef. Of hoe mensen van kleur een hoger risico lopen onterecht als verdachte te worden aangewezen door gezichtsherkenningstechnologie. Of hoe, mede door te weinig investering, van alle 36 'mission critical'-systemen van de politie er geen eentje bleek te voldoen aan de regels rondom privacy en informatiebeveiliging. Of, veel minder *high tech*, hoe in de ene wijk de straatverlichting sneller wordt gerepareerd dan in een andere wijk.

Niet alleen onzorgvuldig handelen en onvoldoende capaciteit kunnen een probleem opleveren voor burgers. Wanneer de macht van overheidsorganisaties te groot wordt, vormen zij haast de facto een gevaar voor de burger en voor het functioneren van de rechtsstaat. In onze samenleving moeten de verschillende machten namelijk in balans zijn. Maar wie beschermt de burger tegen een te machtige overheid?

Macht in een democratische rechtsstaat

In de eerste plaats wordt de burger daartegen beschermd door de wijze waarop we hebben besloten met elkaar samen te leven: de rechtsstaat. In

een democratische rechtsstaat wordt de macht verkozen door burgers, en gelimiteerd en gelegitimeerd door het recht. De democratie en de rechtsstaat zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. "Om een democratie te kunnen doen slagen als een ordening voor en van iedere burger, en niet slechts van een groep, [is] een rechtsstatelijke constitutie nodig", schreef Ernst Hirsch Ballin. Het paradoxale is alleen dat meedoen aan de rechtsstaat meestal niet afgedwongen kan worden. Dat geldt voor bedrijven, burgers, en ook voor overheden. Hoe snel de samenleving en alle beschermingen daarbinnen kunnen ontrafelen wanneer overheden zich aan de gezamenlijke regels onttrekken, hebben we het afgelopen jaar in de VS gezien.

Ten tweede, en hier begint het nog meer te wringen, is het de overheid zelf die ons tegen een te machtige overheid kan en moet beschermen. Wie de electorale macht heeft, beheerst tot op zekere hoogte ook de andere machten. De verkozen overheid heeft dus een heel belangrijke, onbeschreven taak, namelijk om zichzelf te beheersen. Ze krijgt macht die ze nooit ten volle mag benutten.

Ten derde kunnen burgers zichzelf beschermen. Maatschappelijke organisaties, journalisten en individuen moeten de macht controleren en die ter verantwoording roepen. Zij moeten dat willen, kunnen, en daar de ruimte voor krijgen. De macht moet verschillende vormen van tegenmacht, formeel en informeel, dulden, stimuleren en soms ook bekostigen.

'Vrijheid en veiligheid vragen om **balans**, niet om maximale controle'

te mogen monitoren. En daarin haar zin krijgt. Hierdoor groeien de fysieke en informatieve macht van de overheid. Soms heel expliciet, zoals wanneer een veiligheidsdienst of burgemeesters meer bevoegdheden krijgt. Maar de impact van machtsmiddelen groeit ook onzichtbaar. Bij sterk technologische ontwikkeling kan een bevoegdheid gelijk blijven, maar de inbreuk alsnog groeien.

En daarnaast stopt overheidssurveillance allang niet meer bij de voordeur. Ook de ruimte waarin we het recht op privacy genieten, wordt steeds meer ingeperkt. Het lijkt wel alsof overheidsorganisaties opereren in de veronderstelling dat alles wat publiek is, per definitie niet privé is. De discussie rondom surveillance op sociale media is daar een goed voorbeeld van: de sociale media en chat apps die we gebruiken zijn nieuwe “openbare ruimten” waar de overheid eist ook aanwezig te mogen zijn. Het gevolg: de overheid in je slaapkamer en je broekzak.

Tot slot zien we dat ook buiten het nauwe veiligheidsdomein de informatiepositie van de overheid toeneemt, en dat daar bronnen van onveiligheid kunnen ontstaan. Er worden steeds meer gegevens over burgers verzameld, en die gegevens worden met een steeds groter gemak uitgewisseld. Ten behoeve van het voorkomen van schulden, het voorkomen van criminaliteit, het voorkomen van... Preventie is het toverwoord waarmee de privacy van de burger (te snel) opzij wordt geschoven. Dat daarbij steeds vaker samenwerkingsverbanden zijn waarin de zorgtaak van de overheid vervlochten raakt met de repressievere kanten van de overheid baart ons ernstig zorgen.

De veiligheidsrisico's van een te machtige overheid

Waarom is dit allemaal erg? Een samenleving zonder privacy zal het moeilijk hebben de status quo te bevragen en de macht ter verantwoording te roepen. Door de vervlechting van zorg en handhaving zal het vertrouwen van de burger in de overheid onder druk ko-

men te staan. En een overheid die zich niet aan de wet houdt delegitimeert de rechtsstaat. Hierdoor zal de democratische controle op overheidsbeslissingen afnemen, zullen mensen minder makkelijk om hulp vragen, en zal er een voedingsbodem gekweekt worden voor ontevredenheid, polarisatie en oneigenlijke beïnvloeding. We moeten ons beschermen tegen ondermijning van onze samenleving, maar dat doen we niet door rechtsstatelijke normen en beschermingen zelf al overboord te gooien.

Wat gemeentes kunnen doen om onze veiligheid te vergroten

Juist in onrustige tijden hebben we een betrouwbare, controleerbare en voorspelbare overheid nodig. Wat moeten gemeentes vooral laten? Gemeentes moeten zich bewust zijn van het feit dat preventieve maatregelen waarbij gebruik wordt gemaakt van profileringsalgoritmen vaak risico's meebrengen op het gebied van discriminatie. Zorg en handhaving moeten van elkaar gescheiden blijven, en zo ook de data(stromen) die daarbij horen. We moeten wegblijven bij bevoegdheden die tot juridische onzekerheid en willekeur kunnen leiden. En tot slot moet het recht op privacy beschermd worden, omdat die burgers in staat stelt de macht te bevragen en hen beschermt tegen discriminatie en willekeur.

En waar moeten gemeentes juist vol op inzetten? In 2025 vroegen we maatschappelijke organisaties in de aanloop naar de verkiezingen welke veiligheidsmaatregelen zij graag gezien zouden hebben. Hun antwoorden hadden meestal weinig te maken met *law and order*. Deze organisaties adviseerden de informatieve macht van de burger te vergroten door proactieve openbaarmaking, Woo- en inzageverzoeken te omarmen, en het algoritmeregister optimaal te gebruiken. Ze maakten zich hard voor gedragsregels voor politici online en een vertrek van polariserende sociale media zoals X. Maar ze spraken zich ook uit ten behoeve van lokaal vredesbeleid, en voor duidelijke instructies voor de inzet van politie, gezichtsher-

kenningstechnologie en camera's bij demonstraties. Allemaal maatregelen die leiden tot een betrouwbare, controleerbare en voorspelbare overheid. En dus tot meer veiligheid.

Absolute veiligheid bestaat niet

Burgemeesters zullen zich herkennen in het beeld dat de belangen en behoeften van burgers soms tegenstrijdig zijn. En ook botsen soms het individuele en het collectieve belang. We willen reuring en levendigheid, maar geen café onderin ons appartementencomplex. Wel een klimaattransitie, maar geen windmolens.

Voor het veiligheidsvraagstuk is dit niet anders. Wel een slimme deurbel, niet overal in de gaten gehouden worden. (En zeker niet door bedrijven die onder Chinese of Amerikaanse jurisdictie vallen.) We dulden steeds minder onveiligheid en dus accepteren we maatregelen die de macht van de overheid verder vergroten. Maar niemand wil in een politiestaat leven.

Absolute veiligheid bestaat niet. En een streven ernaar kan een samenleving opleveren die juist onveilig is. Aan burgemeesters de taak ons daaraan te herinneren en ons te helpen met deze complexiteit om te gaan. Veiligheidsmaatregelen moeten altijd in dienst staan van een open en vrije samenleving, en dat betekent soms dat de beste veiligheidsmaatregel er een is die niet wordt genomen. ■

'De overheid moet haar **eigen** macht begrenzen'

DE BURGEMEESTER ALS **HOEDER** VAN ONZE ENERGIEVOORZIENING?

Een gegarandeerde energievoorziening is een van de belangrijkste bijdragen aan de veiligheid en gezondheid van de Nederlandse bevolking. De Nederlandse energieactoren zijn daarin uitzonderlijk succesvol gebleken de afgelopen decennia zelfs ondanks dat ze geconfronteerd werden met soms ingrijpende (geo)politieke beslissingen.

Op het moment van schrijven staat de energiewereld weer in brand, veelal zelfs letterlijk. De energietransitie kan een deel van de oplossing zijn vanwege de decentrale opwekking en opslag. Die oplossing heeft alleen kans van slagen als de landelijke en lokale politiek een afgewogen risico durft te nemen. De huidige neiging om 100% veiligheid te willen garanderen maakt de energietransitie nodeloos complex en onbetaalbaar.

Het lokaal bestuur heeft daarmee een nieuwe taak als vergunningverlener en toezichthouder van die lokale energie-initiatieven. Een uitvloeisel van die nieuwe taak is ook een medeverantwoordelijkheid voor de continuïteit van de energievoorziening. Dat is een veiligheidsvraagstuk en daarvoor kijken de meeste wethouders naar de burgemeester voor regie.

Ira Helsloot (secretaris BOVEN)
 Tanja de Jonge (wethouder Dordrecht en lid BOVEN)
 René Windhouwer (wethouder Nijkerk en lid BOVEN)

Zie www.werkgroep-BOVEN.nl voor meer informatie over en producten van BOVEN.

'Zonder energie is er geen samenleving'

1. Aanleiding

De energietransitie is noodzakelijk. Op lange termijn bestaat er geen twijfel over de noodzaak van de vervanging van fossiele brandstoffen door andere energievormen. Op de korte termijn is vanwege de geopolitieke onzekerheid elke kWh die we niet uit buitenland hoeven te importeren een geschenk.

BOVEN is opgericht om lokale en regionale besturen waar mogelijk te helpen om de energietransitie voortvarend en veilig te laten verlopen. De focus ligt daarbij op 'proportioneel veilig' omdat juist 'te veel' veiligheid de vaart van de energietransitie kan belemmeren en daarmee dus juist onveiligheid kan opleveren. BOVEN wil bestuurders helpen om die ingewikkelde afweging over wat voldoende veiligheid is te maken. In het algemeen laten de berekeningen van BOVEN duidelijk zien dat de risicokosten van de energietransitie veel minder zijn dan de risicobaten: daarom zouden er dus beter minder dan meer veiligheidseisen aan de energietransitie-initiatieven zoals batterijen en waterstofproductie en -opslag moeten worden gesteld.

Een bijzonder risico is echter het risico dat door een te voortvarende energietransitie het energiesysteem kan falen. We spreken over het falen van het energiesysteem als het gaat om een uitval over een langere periode, bijvoorbeeld langer dan de wettelijke ondergrens voor compensatie van vier uur of bij een zeer regelmatig terugkerende kortere verstoring. Bij zulk falen staat het ons opeens weer helder voor ogen: de continuïteit van onze energievoorziening is zelfs nog belangrijker dan onze dijken: geen energie betekent geen samenleving.

Recente voorbeelden maken duidelijk dat dit falen geen denkbeeldig risico is voor het elektrische deel van het energiesysteem. Meest recent is natuurlijk de uitval van elektriciteit in bijna heel Spanje en Portugal op 28 april 2025 juist op een moment dat zonne-energie alleen in staat leek om aan de totale energievraag te voldoen. Hoewel de uitval op de meeste plekken 'maar' acht uur duurde was de schade enorm. Een iets ouder, maar daardoor beter geëvalueerd voorbeeld is het bezwijken van het elektrische netwerk in oktober 2024 in Broken Hill (what's in a name) in New South Wales, Australië. Hier was de energietransitie voortvarend aangepakt. De ongeveer 20.000 inwoners hadden ongeveer 650 miljoen geïnvesteerd om hun 36 MW elektriciteits-

vraag te voorzien met een opgesteld vermogen van 200 MW wind, 53 MW zonne-energie, een 50 MWh batterij en twee grote dieselgeneratoren. Toch bezweek het netwerk toen de verbinding met het landelijke netwerk wegviel. De oorzaak is in beide gevallen, iets versimpeld, dat 'het net' niet alleen energie maar ook één frequentie (in ons geval de bekende 50 Herz) nodig heeft en waarvoor grote fysieke draaiende centrales nodig zijn. In Broken Hill moest uiteindelijk door de nationale overheid zelfs noodvoedselhulp worden geleverd want zonder stroom lag elke winkel 'stil'. De Spaanse regering heeft als voorlopige conclusie getrokken dat altijd ten minste 15% van de elektriciteitsvraag door fossiele elektriciteitscentrales moet worden geleverd.

Iets preciezer: het gaat om wat wordt genoemd 'rotatie-inertie' in het netwerk. Traditionele generatoren (zoals gas- of koolcentrales) hebben grote roterende turbines die de frequentie (50 Hz in Europa) stabiliseren door kinetische energie te bufferen bij verstoringen zodat de noodzakelijke frequentie van 50 Herz wordt bereikt. Zonnepanelen met 'gewone' omvormers (*inverters*) leveren geen fysieke inertie waardoor bij plotselinge lokale productie verliezen het net kwetsbaarder is en dat kan leiden tot snelle lokale frequentiedalingen die zich kunnen voortplanten en tot een grote elektriciteitsuitval leiden.

De twee voorbeelden gaan over een systemisch risico voor het elektriciteitsnetwerk.

Maar soortgelijke systemische risico's bestaan er ook voor de overige 80% van de energievoorziening. Als ander voorbeeld kan hiervoor dienen de lokale toevoeging van groene waterstof aan aardgas via onze bestaande gasinfrastructuur: hoewel er inmiddels veel onderzoek is gedaan naar het wel/niet optreden van 'verbrossing' van de gasinfrastructuur, is er natuurlijk op dit moment nog geen ervaringskennis over het lange termijn effect van zo'n toevoeging. Wanneer toch verbrossing zou optreden, zou in een keer een groot deel van de gemeentelijke gasinfrastructuur onbruikbaar kunnen worden.

Lector energietransitie & netintegratie Martien Visser heeft in dat verband beleidsmakers opgeroepen 'de prijs van onze kwetsbaarheid onder ogen te zien, te accepteren dat bij energie het optimum van de markt niet samenvalt met het optimum voor de maatschappij'.¹ Het beleidsmatige toekomstbeeld, in de wereld van de energietransitie 'de wereld van B' genoemd, dat vooral uitgaat van decentrale energievoorzieningen, vergt dus goed nadenken en voorzichtig vormgeven.²

'Te veel focus op veiligheid kan de energietransitie juist onveiliger maken.'

Voor BOVEN is de kernconstatering dat waar (de adviseurs van) het lokaal bestuur enerzijds de neiging hebben om bovenproportioneel veel veiligheidseisen aan individuele energietransitie-initiatieven te stellen, er anderzijds nog weinig aandacht is voor het veiligheidsrisico van een instabiele energievoorziening door toekomstige decentrale energienetwerken. Dit spanningsveld is de reden voor BOVEN om aandacht te vragen voor het systemisch risico dat de energietransitie met zich meebrengt.

Laat het op duidelijk zijn dat een 'gegarandeerde' energievoorziening natuurlijk geen absolute zekerheid kan inhouden. Het leven is nooit zonder risico's dus als altijd moet worden afgewogen wat een *voldoende* garantie is.

2. De rol van het lokaal bestuur

In de gewenste toekomstige wereld met veel decentrale kleinschalige energievoorzieningen (inclusief -opslag) zal het lokaal bestuur een belangrijke rol als *vergunningverlener* hebben.

In zijn algemeenheid pleit BOVEN voor een meer integrale afweging van de verschillende veiligheidsaspecten van de energietransitie bij vergunningverlening door het openbaar bestuur. Die integrale afweging waar het gaat om het lokaal bestuur wordt momenteel niet geholpen door de organisatorische omgeving van het lokaal bestuur: 'sectorale' regionale en landelijke adviesdiensten zijn moeilijk te bewegen om tot een integraal advies aan het lokaal bestuur te komen. Wanneer (zoals bij geothermie) de vergunningverlening deels bij de rijksoverheid ligt, is dat nog lastiger.

In het bijzonder geldt dit voor het veiligheids- en gezondheidsaspect 'continuïteit van de energievoorziening'.

Het decentraal bestuur heeft echter nadrukkelijk een wettelijke mogelijkheid om ook dit veiligheids- en gezondheidsaspect mee te wegen in de vergunningverlening: art. 5.32 Omgevingswet biedt het decentraal bevoegd gezag de mogelijkheid tot het weigeren van een vergunning als naar het oordeel van het bevoegd gezag 'sprake is van bijzondere omstandigheden waardoor het verlenen van de vergunning zou leiden tot ernstige nadelige of mogelijk ernstige nadelige gevolgen voor de gezondheid'. Dit artikel in de Omgevingswet is een van de instrumenten waarmee het decentraal bevoegd gezag een verstandig, integrale en geïnformeerde veiligheidsafweging kan maken.

Deze bijzondere omstandigheden zijn er nu zoals we hiervoor hebben laten zien; de bedreiging van de continuïteit van de energievoorziening is een veiligheids- en gezondheidsprobleem waarvoor de bestaande veiligheidsregels niet voldoen. En ja, zeker is uitval van energie ook een gezondheidsprobleem. Als voorbeeld: wanneer verwarming of airco uitvallen bij extreme temperaturen zullen kwetsbare mensen er direct door bedreigd worden. Denk aan de meer dan tienduizend doden in de Franse verzorgingshuizen zonder airco in 2003.

Artikel 5.32 van de Omgevingswet kan gebruikt worden om bij nieuwe zonne-energieprojecten en windturbines te eisen dat een energieopslagvoorziening deel uitmaakt van het project. Om dit economisch realistisch te doen, zullen ten minste de veiligheidskosten van decentrale opslag moeten verminderen. Dit vergt een nadere integrale afweging.

Hetzelfde vangnetartikel kan theoretisch gebruikt worden om extra eisen te stellen aan de koppelstukken van zonnepanelen aan het net, de omvormers. Moderne omvormers kunnen

De burgemeester krijgt regie, maar vaak zonder voldoende kader of kennis

worden voorzien van, in technische bewoordingen, grid-support-functies, zoals virtuele inertie-emulatie en snelle respons op frequentieveranderingen. Daarmee worden traditionele grid-following omvormers (die alleen het grid volgen) zogenaamde grid-forming omvormers die de elektriciteitsnet actief stabiliseren en daarmee een incident zoals in Spanje voorkomen. Maar als altijd kosten dergelijke eisen geld waardoor een goede afweging tussen voor- en nadelen moet worden gemaakt.

3. De rol van de burgemeester

En nu naar de rol van de burgemeester hierbij.

In het algemeen is vergunningverlening een wethouderstaak. De brede zorg voor de openbare veiligheid rondom calamiteiten van preventie via preparatie tot respons ligt echter bij de burgemeester. Daarom heeft de burgemeester hier binnen het college ook formeel een regiefunctie. We schrijven 'ook formeel' omdat in de praktijk het

blijkt dat wethouders ook bij 'gewone' vergunningverlening voor de energietransitie voor het veiligheidsaspect al snel naar de burgemeester kijken.

In het bijzonder geldt dat om het 'vangnetartikel' 5.32 te kunnen gebruiken in een concreet geval er wel aan de geschetste randvoorwaarden moet worden voldaan: het lokaal bestuur moet adequaat geadviseerd een integrale afweging kunnen maken. De kennis hiervoor ontbreekt nog bij het lokaal bestuur en haar reguliere veiligheidsadviseurs. Een behulpzaam nationaal

afwegingskader bestaat verder ook nog niet.

De burgemeester heeft dus een ingewikkelde taak waarvoor zij/hij momenteel vooral het eigen gezond verstand moet gebruiken. BOVEN acht het eigenlijk onbestaanbaar dat burgemeesters binnen het verband van het Nederlands Genootschap van Burgemeesters niet gaan zorgen voor a) een goede ondersteuning met integraal denkende adviseurs en b) een landelijk afgestemd afwegingskader. ■

Wanneer als knooppunt van de bekende 'vlinderdas' het uitvallen van de energievoorziening wordt genomen dan zijn er verschillende aangrijpingspunten voor interventies.

'Links' zitten alle preventieve maatregelen die voor de uitval kunnen worden genomen, zoals eisen in de vergunning. Rechts' zitten de repressieve maatregelen zoals de inzet van hulpdiensten, reparatie door netbeheerders of zelfredzaamheid van individuen en organisaties. Denk in dit verband aan noodaggregaten of acceptatie van de stroomuitval.

¹ M. Visser (2025), De prijs van kwetsbaarheid. Energiepodium.nl (zie: <https://energiepodium.nl/artikel/de-prijs-van-kwetsbaarheid>).

² Zie www.regionale-energiestrategie.nl, zoekterm 'de wereld van B'.

NIEUWE RISICO'S, OUDE STRUCTUREN

WAAROM GEMEENTEN NÚ AAN DE SLAG MOETEN MET WEERBAARHEID

Tekst | Cindy Rutten

**'Weerbaarheid is
geen keuze, maar
een noodzaak'**

De wereld om ons heen verandert in een rap tempo en dat raakt direct uw inwoners én uw gemeente. De kans op langdurige stroomuitval groeit, cyberaanvallen nemen toe en we zien vaker rampen door extremere weersomstandigheden, zoals overstromingen en natuurbranden. Voor gemeenten, burgemeesters en veiligheidsregio's betekent dit dat onze traditionele blik op veiligheid niet meer volstaat. We kunnen ons simpelweg niet langer beperken tot het 'klassieke' flitsincident. De realiteit vraagt dat we anders kijken, anders organiseren én anders handelen.

Als directeur van de Veiligheidsregio Utrecht en medevoorzitter van de landelijke Raad van Commandanten en Directeuren Veiligheidsregio's (RCDV) ziet Jaap Donker dagelijks hoe groot de opgave is. Zijn conclusie is helder: lokaal, regionaal en landelijk moeten we weerbaarder worden. Niet als slogan of politiek statement, maar als harde noodzaak om inwoners, voorzieningen en democratische processen te blijven beschermen.

"Weerbaarheid is geen mooi woord in een beleidsnota. Het is de vraag: kan uw gemeente blijven functioneren als het écht spannend wordt? En zijn uw inwoners en bedrijven voorbereid als het langdurig misgaat?"

De nieuwe realiteit: risico's stapelen zich op en verleiden tot onderschatting

Onze samenleving is gewend geraakt aan een wereld waarin vrijwel alles altijd werkt. Juist daardoor zijn we kwetsbaarder geworden voor verstoringen. Waar risico's vroeger lokaal, kortdurend en overzichtelijk waren, zijn ze nu vaak langdurig, grensoverschrijdend, onverwacht en verweven.

Veiligheidsregio's verschuiven daarom van klassieke incidentbestrijding naar het voorbereiden op langdurige en gestapelde crises. Steeds meer werk draait om het voorzien van scenario's, het voorkomen van escalatie en het voorbereiden op complexe situaties.

"Het lastige aan deze tijd is dat risico's op zichzelf vaak nog wel te hanteren lijken, maar in samenhang een nieuwe categorie vormen."

Drie ontwikkelingen springen eruit.

Stroomuitval is geen 'wat als' meer, het is een reële stresstest

Een van de meest actuele risico's is grootschalige en langdurige stroomuitval. Experts benadrukken steeds scherper dat de vraag niet is óf de stroom langdurig uitvalt, maar wanneer. Onze afhankelijkheid van elektriciteit is zo groot dat iedere verstoring direct raakt aan zorg, mobiliteit, communicatie, betalingsverkeer en kritieke infrastructuur.

Inwoners zijn hier nauwelijks op voorbereid; we vertrouwen erop dat alles altijd werkt. Als licht, telecom en digitale toegang wegvallen, kan onzekerheid snel omslaan in onrust. De bestuurlijke druk stijgt onmiddellijk: de impact is breed, informatie schaars en verwachtingen richting bestuurders hoog.

Dit vraagt om concrete lokale en regionale voorbereiding, duidelijke communicatie aan inwoners en nauwe samenwerking met vitale partners.

"Stroomuitval is geen theoretisch scenario meer. Het is een test van hoe veerkrachtig uw gemeente werkelijk is, bestuurlijk, maatschappelijk én praktisch."

Binnen de Veiligheidsregio Utrecht werken we samen met onze 26 gemeenten aan het programma weerbaarheid. Dat is nadrukkelijk een samenspel tussen veiligheidsregio, gemeenten, bedrijven en inwoners.

Digitale dreiging groeit sneller dan onze verdediging: bent u nog in control?

Naast onbedoelde technische storingen zien we een stijgende toename in cyberaanvallen. Deze richten zich allang niet meer uitsluitend

'De vraag is niet óf een crisis komt, maar **wanneer**'

op bedrijven. Gemeenten, hulpdiensten en vitale infrastructuur worden regelmatig aangevallen.

Een cyberincident heeft direct fysieke gevolgen: een uitgevallen pompstation, een gehackt systeem of verspreiding van desinformatie. Digitalisering heeft ons veel opgeleverd, maar de afhankelijkheid maakt dat één verstoring grote maatschappelijke impact heeft.

De brandweer van morgen: complexe risico's vragen om bestuurlijke keuzes van vandaag

De brandweer blijft onmisbaar bij brandbestrijding, maar het vak verandert ook ingrijpend. We bewegen van vooral repressie naar een combinatie van complexe bestrijding, preventie en risicogestuurd werken.

Op de Utrechtse Heuvelrug zien we dit heel duidelijk. In een gebied met wonen, recreatie en zorg kan een natuurbrand enorme impact hebben. Door droogte en extremere weersomstandigheden groeit de kans op onbeheersbare branden.

Dat vraagt om een langetermijnvisie op natuurbrandrisico's, waarbij inwoners, recreanten, bedrijven en zorginstellingen ieder hun rol hebben.

"Als we een natuurbrand nog als uitzonderlijk incident zien, lopen we achter de feiten aan. Het vraagt juist nu om keuzes in ruimtelijke ordening en oefenbeleid."

Ook de energietransitie brengt nieuwe risico's: incidenten met elektrische voertuigen, zonnepanelen en een zwaar belast stroomnet. Deze situaties zijn technisch complex en vragen blijvende vakbekwaamheid van onze brandweercollega's.

Hernieuwde civiel-militaire samenwerking is nodig met 'BB 3.0'?

Defensie staat voor een forse opschalingsopgave. Defensie richt zich volop op haar hoofdtaak 1: de verdediging van NATO-grondgebied. Hoofdtaak 3, binnenlandse bijstand bij rampen en crises, komt hiermee onder druk te staan. Bijstand verlenen tijdens rampen en crises blijft mogelijk, maar is niet gegarandeerd, zeker niet als Defensie ook fysiek ergens anders aanwezig moet zijn.

Dat is een uitdaging in een tijd waarin de kans op binnenlandse rampen toeneemt. Het vraagt dus ook om een nieuwe visie op civiel-militaire samenwerking.

De Nationale Weerbaarheidstrainingen (NWT), nu op MBO's, hogescholen en universiteiten, leiden twee typen reservisten op: militaire én civiele. Dit biedt kansen voor de vorming van een regionale civiele reserve, een soort *Bescherming Bevolking 3.0*.

'Nieuwe risico's vragen om een andere manier van denken en handelen'

Deze reserve kan bestaan uit civiele reservisten en partners zoals het Rode Kruis, Leger des Heils, Reddingsbrigade en het Veteranen Search Team. Zodat de reservisten geregeld oefenen en inzet bij rampen en crises gecoördineerd kan plaatsvinden, onder het gezag van de veiligheidsregio's die hier met hun brandweer- en crisisorganisatie goed in zijn en bovendien ruime ervaring in hebben.

Weerbaarheid is geen project, maar een bestuurlijke opdracht voor het hele domein

Geen enkele organisatie kan moderne crises alleen aan. De sleutel ligt in samenhang en samenwerking en het activeren van lokale netwerken.

We moeten anticiperen op het onbekende. Dat vraagt om sterke crisisteams die opgewassen zijn tegen flits- én langdurige crises én om informatievoorziening die burgemeesters helpt snel te duiden en te beslissen.

Daarnaast is het essentieel om inwoners en bedrijven te activeren. Zij willen vaak bijdragen, maar moeten weten hoe.

"Weerbaarheid bouw je niet alleen. Die bouw je door mensen en organisaties te verbinden rond een gedeelde opgave en urgentie."

Nu investeren om te voorkomen dat de crisis van morgen te groot wordt

Veiligheidsregio's hebben de afgelopen jaren grote stappen gezet, maar de opgave groeit sneller dan onze structuren. Daarom is versnelling nodig.

"Weerbaar worden is geen keuze, het is noodzaak. De vraag is niet óf er een crisis komt, maar wanneer en hoe uw gemeente er dan bijstaat."

'De crises van **morgen** worden bepaald door de keuzes van **vandaag**'

Ook de bedrijfscontinuïteit van gemeenten en veiligheidsregio's zelf moet op orde zijn. Alleen dan kunnen we blijven functioneren wanneer het erop aankomt.

De crises van morgen komen. Of we ze aankunnen, hangt af van wat we vandaag organiseren.

Oproep vanuit het Veiligheidsberaad

Het Veiligheidsberaad heeft deze ontwikkelingen nadrukkelijk gesignaleerd.

Daarom heeft het een duidelijke oproep gedaan aan alle veiligheidsregio's om een stap naar voren te zetten. Dit heeft geleid tot een concrete opdracht aan de veiligheidsregio's om gezamenlijk te werken aan het versterken van de nationale en (boven) regionale weerbaarheid.

We kunnen het niet vaak genoeg zeggen. De gezamenlijke beweging is noodzakelijk en vormt de basis voor een veiliger en veerkrachtiger Nederland. ■

Jaap Donker

Algemeen directeur van de Veiligheidsregio Utrecht

KCR2: SPIN IN HET WEB VAN CRISISBEHEERSING

Tekst | Sabine Veenstra, Martin Geel, Raimo Westerhof

Foto | Megin Zondervan, Sem van der Wal

Bij incidenten en crises is snelle en goed afgestemde bijstand essentieel. Er staat veel op het spel. Bestuurders weten dit als geen ander, des te belangrijker is het dat men het proces van bijstand kent en begrijpt. KCR2 speelt daarin een centrale rol: we coördineren regionale, nationale en internationale bijstand, inclusief de Wet Veiligheidsregio's en de Politiewet, en zorgen dat verzoeken snel bij de juiste partijen terechtkomen. Wie KCR2 precies is, welke wettelijke taken zij heeft en wat haar rol is bij **bijstandsverzoeken vanuit crisispartners**, lees je in dit artikel.

Faciliterend knooppunt

KCR2, Centrum voor Operationele Informatie- en Crisiscoördinatie, vormt het knooppunt tussen rijk, regio's en crisispartners. We zorgen bij bovenregionale incidenten, crises of rampen, of bij de dreiging daarvan, voor de bovenregionale en landelijke operationele coördinatie en ondersteuning. Dit doen wij aan de hand van onze 6 kerntaken voor Nederland, inclusief het Caribisch deel van het Koninkrijk (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). We staan bekend als een verbindende organisatie; we zijn een belangrijke schakel tussen verschillende crisispartners.

Waarom doen we dit? Crises duren langer, grijpen vaker in elkaar en gaan over grenzen heen. Bij bovenregionale of landelijke crises komt het erop aan dat de onderlinge samenwerking tussen veiligheidsregio's, het rijk en overige

crisispartners goed wordt ingericht. Daarom is er een knooppunt in dit geïntegreerde crisissysteem nodig zodat zij elkaar gemakkelijk weten te vinden, informatie kunnen uitwisselen en gezamenlijk effectief en gecoördineerd kunnen optreden. KCR2, voorheen LOCC, bestaat sinds 2005.

We zorgen dat alle partijen rond een crisis over dezelfde relevante en actuele informatie beschikken. KCR2 heeft een belangrijke operationele, coördinerende taak in relatie tot nationale en internationale bijstand; de inzet van extra mensen, middelen en capaciteiten.

We brengen overzicht en slagkracht, zodat onze crisispartners hun werk optimaal kunnen doen. Hiermee versterken we de bovenregionale en landelijke crisisbeheersing zonder verantwoordelijkheden en taken over te nemen.

Onze 6 wettelijke kerntaken:

1. Landelijke en bovenregionale multidisciplinaire operationele informatievoorziening
2. Landelijke en bovenregionale operationele bijstand
3. Internationale operationele bijstand
4. Inzet van landelijke operationele opschalingsteams
5. Ontvangst en registratie van gerepatrieerde Nederlanders in acute nood
6. Ondersteuning van multidisciplinaire operationele preparatie

In dit artikel staan we specifiek stil bij onze twee wettelijke taken: Landelijke en bovenregionale bijstand én internationale bijstand.

Eén loket, meerdere rollen

De verzoeken om bijstand komen bij ons binnen op basis van de Wet veiligheidsregio's en de Politiewet 2012, maar ook

Handcrew aan het werk samen met een helikopter van Fire Bucket Operations.

op basis van internationale verdragen, bijvoorbeeld bij openbare ordevervalsstukken en politietaken, maar ook bij een brand, ramp of crisis of van ernstige vrees voor het ontstaan daarvan. Ook ondersteunen we bij verzoeken binnen het Koninkrijk, zoals op grond van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden en de Veiligheidswet BES. Deze verzoeken komen formeel binnen bij het Nationaal Crisiscentrum (NCC), als contactpunt voor internationale bijstandsverzoeken, waarmee we nauw samenwerken.

In de praktijk vervullen we meerdere rollen. Onze wettelijke taak in bijstand ziet er in de praktijk uit als het ontwikkelen en beheren van aanvraagformulieren voor bijstand, fungeren als centraal loket voor bijstandsaanvragen en het uitzetten van bijstandsverzoeken naar

de juiste partijen die in de gevraagde bijstand kunnen voorzien. Daarnaast ondersteunen we bij de besluitvorming op de bijstandsverzoeken en de formele vastlegging daarvan. Voor partners in het veiligheidsdomein is KCR2 bovendien een belangrijk informatie- en adviespunt voor bijstandsverzoeken.

Voor Caribisch Nederland heeft KCR2 een iets andere functie. Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba fungeren we als helpdesk voor crisiscoördinatoren en gezaghebbers. Zij kunnen hier terecht voor ondersteuning bij het bepalen van hun bijstandsbehoefte en het opstellen van een aanvraag. Wanneer het NCC een formeel verzoek ontvangt, brengt het KCR2 samen met betrokken departementen een operationeel advies uit. Daarin staat welke bijstand nodig is en welke kosten daarbij horen.

Bijstand in de praktijk

Verschillende voorbeelden laten zien hoe belangrijk het is dat bijstand snel en zorgvuldig geregeld wordt. Zo coördineerden en faciliteerden we in maart 2025 de bijstand van politie ME-personeel aan de Koninklijke Marechaussee en vice versa op en rond Maastricht Aachen Airport, en in omliggende gemeenten, tijdens demonstraties. Een maand later deden wij datzelfde voor bijstand door de inzet van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie bij *The Passion* in Terneuzen.

Ook bij branden en rampen hebben wij een coördinerende en faciliterende rol. In april 2025 kwam het bijstandsverzoek binnen om het Fire Bucket Operations Team in te zetten bij een grote natuurbrand in moeilijk toegankelijk gebied rond Ede. En in januari 2025 werd er bijstand verleend door

*Extinction Rebellion
protesteert op
Eindhoven Airport.*

een team met een blusrobot bij een grote industriebrand in Goes.

Bijstand stopt niet bij de landsgrenzen. We ondersteunen ook bij internationale bijstand. Tijdens het Wereldkampioenschap veldrijden in Hulst (2026) ondersteunden Belgische politieagenten de Nederlandse politie bij het handhaven van de openbare orde.

Ook in Caribisch Nederland waren we recent actief. Zo ondersteunden we Bonaire bij een bijstandsverzoek naar aanleiding van de geopolitieke situatie rond Venezuela. Daarbij werden lokale experts gekoppeld aan specialisten van verschillende departementen en werd aanvullende ondersteuning vanuit veiligheidsregio's georganiseerd.

Online bijstandskloket

Om het proces van bijstand zo toegankelijk mogelijk te maken, bieden we de aanvragers een online bijstandskloket aan. Hier vinden aanvragers alle informatie en formulieren op één plek. Met het 'Hulpmiddel aanvraag Nationale Bijstand en Steunverlening' kunnen zij via enkele ja/nee-vragen snel bepalen of een aanvraag mogelijk is. Vanwege de complexiteit van internationale bijstandsverzoeken, bieden wij daarvoor geen 'Hulpmiddel' en ook geen aanvraagformulieren aan op het online bijstandskloket. In voorkomend geval dat internationale bijstand nodig is, kan contact gelegd worden met ons Informatie- en Coördinatiecentrum (ICC). Zij adviseren en begeleiden de aanvrager bij het aanvraagproces.

Strafrechtelijke bijstandsaanvragen vallen buiten ons takenpakket. Op verzoek van het OM bieden wij wel het aanvraagformulier voor strafrechtelijke bijstand aan op het online bijstandskloket, maar wij hebben in het coördinatieproces daarvan geen formele rol. Op verzoek van defensie bieden wij ook het aanvraagformulier voor Militaire Steunverlening in het Openbaar Belang (MSOB) aan op het online bijstandskloket, maar ook in het coördinatieproces MSOB vervullen wij verder geen formele rol. De aanvraagformulieren zijn zo ingericht dat ze de aanvrager duidelijk maken hoe ze ingevuld moeten worden, wie bevoegd is om de aanvraag te doen en waar deze moet worden ingediend.

Zo zorgen we ervoor dat bijstand – van lokaal tot internationaal – snel, zorgvuldig en goed georganiseerd tot stand komt. ■

Meer weten over het online bijstandskloket van KCR2? Kijk op <https://rijksoverheid.nl/locc>. Neem voor hulp, advies en vragen over bijstand contact op met ons Informatie en Coördinatiecentrum (ICC). Het ICC is 24 uur per dag bereikbaar via 088-6628048 en tijdens kantooruren ook op locc@minjenv.nl.

OMGAAN MET MAATSCHAPPELIJKE ONRUST:

VERLANGENS, PRESENTIE EN STILEREN VAN DE **STRIJD**

In alle gemeenten maken nieuwe colleges zich op om beslissingen te nemen over zaken als wonen, asiel en klimaat. Onvermijdelijk gaat dit gepaard met **maatschappelijke onrust**. In de drukte van alle dag is het verleidelijk hierop reageren als het zich voordoet. De wethouder onderwijs gaat af op ongenoegen over ‘Lentekriebel-lessen’, de wethouder asiel houdt bijeenkomsten over het azc, de burgemeester schakelt zodra onrust de openbare orde verstoort. Ondertussen wil iedereen graag ‘aan de voorkant’ komen. Maar hoe doe je dat?

Tekst | Saskia Tempelman, Tessa van Rens

In dit artikel delen we inzichten uit ons werk voor het interbestuurlijk *Ondersteuningsnetwerk Maatschappelijke Onrust (OMO)*.¹ Kern is dat het essentieel is om naast belangen, participatie en het stille midden óók te kijken naar verlangens, presentie en ‘stileren van de strijd’. Hopelijk helpt dit u als

burgemeester om met uw college het diepere gesprek te voeren over maatschappelijk onrust.

1. Van Belangen naar Verlangens

Onze samenleving staat onder hoogspanning. Er smeult een permanente veenbrand (of heidebrand), die ineens

ontvlamt over de plaatsing van een azc of windmolen. Wat is hier aan de hand? De verleiding is om in te zoomen op de belangen die mensen zeggen te hebben, zoals de zorg over vrij uitzicht of verdringing van huurwoningen. Maar dit is slechts het topje van ijsberg. Sociaal psychologische studies leren om onder

¹ Partners: BZK, JenV (incl. NCTV en politie), SZW/ESS, VNG. www.maatschappelijkeonrust.nl.

belangen te kijken naar ‘verlangens’.² Met in de basis het diep menselijk verlangen naar zekerheid, duidelijkheid en invloed op je eigen leven.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) vat dit samen onder ‘grip’: de ervaring van controle over het eigen leven.³ Grip komt uit inkomen en werk, maar ook uit persoonlijke vaardigheden, culturele aansluiting en sociale netwerken. Hulpbronnen waarmee je kan bereiken wat je wil en tegenslagen kunt verwerken. Gebrek aan grip geeft onzekerheid en machteloosheid. Wat zich vooral bij armoede vastzet in permanente lijfelijke stress met enorme impact.⁴

Niet verassend hangt gebrek aan grip direct samen met maatschappelijk onbehagen. Zo’n 60% van de Nederlanders voelt een *diffuse angst* en *machteloosheid* dat het de verkeerde kant op gaat met ons land.⁵ Vanuit de ongelijke verdeling in hulpbronnen kunnen we begrijpen dat onbehagen vooral broeit bij bepaalde bevolkingsgroepen, regio’s, dorpen en wijken.

Dit gevoel van machteloosheid krijgt extra lading waar mensen onrecht ervaren vanuit de overheid. Hoogleraar van den Bos legt uit dat het gevoel van oneerlijke behandeling door een autoriteit boodschappen zendt naar ons brein: ‘ik ben niet de moeite waard om zorgvuldig mee om te gaan; ik ben

onbeschermd’.⁶ Per direct schiet ons zenuwstelsel in existentiële angst. Als we het zelf meemaken, en óók als we het zien bij anderen waar we ons mee identificeren. De werkelijkheid maakt niet uit, het is de perceptie die zich vertaalt in lijfelijke spanning. Stress die bij mensen met minder hulpbronnen bovenop de stress komt uit gebrek aan grip.

Veel mensen verkeren dus in een *fysiologische staat van spanning*, lang voordat die windmolen in beeld komt. Vanuit de stress ontstaan krachtige verlangens: aan duidelijkheid, aan erbij horen en erkenning dat je ertoe doet. Van den Bos geeft aan hoe complottheorieën en radicale bewegingen de verlangde helderheid en groepsgevoel bieden - waar overheid en wetenschap met formele, complexe verhalen niet in slagen. Bij het omgaan met ongenoegen moeten we dus leren aan te sluiten bij deze diepere verlangens.

2. Van Participatie naar Presentie

Hoe doe je dat? Wat we vaak zien is de neiging om participatie te zien als dé oplossing. Vanuit de gedachte: als mensen meepraten, dan worden ze gehoord en dan komt er draagvlak. Deels is dat ook zo, invloed vergroot over het algemeen de acceptatie van de uitkomst. Maar als ongenoegen ontvlamt vanuit de bodembrand van onbehagen, is inzet op participatie vaak ontoereikend.

In de eerste plaats veronderstelt participatie dat mensen onbehagen vertalen in actie. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) zet hier grote kanttekeningen bij. Uit gesprekken rondom het asielvraagstuk blijken mensen vooral machteloosheid, angst en frustratie te ervaren.⁷ Gevoelens zijn ook vaak ambigue: mensen maken zich zorgen over immigratie maar schamen zich ook voor de situatie in Ter Apel. Die gemengde gevoelens geven ongemak, wat de stress verhoogt. In respons zoeken mensen vooral *berusting* en *afleiding*: nieuws en publiek debat vermijden, andere groepen of de overheid de schuld geven. Het SCP ziet hier een groot risico voor de democratie: dat maatschappelijke kwesties ons verlammen, in plaats van activeren.

Ten tweede vraagt participatie veel van mensen qua emotie-beheersing en aansluiting bij de taal van ‘het systeem’. De WRR stelt dat participatie voor mensen zonder deze hulpbronnen juist betekent dat ze juist *minder* controle krijgen over hun leefomgeving.⁸ De Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) geeft aan dat participatie dan zelfs een ervaring in uitsluiting en vernedering kan zijn. Een boer die uit emotie over het mogelijke einde van zijn familiebedrijf een ambtenaar onheus bejegend is niet meer welkom.⁹ Zo worden belangrijke actoren beroofd van hun stem en ontstaan er zelfs vijandbeelden vanuit de overheid over

'Ongenoegen gaat niet alleen over belangen, maar over diepere verlangens'

'Gebrek aan **grip**
voedt onzekerheid,
stress en
maatschappelijk
onbehagen'

'onredelijk polariserende groepen'. Maar wat als 'redelijkheid' het voorrecht van gevestigden is, en polarisatie het middel van de invecchter?

Als participatie niet werkt, wat dan wel? Rijnja introduceert hier de term 'presentie'.¹⁰ Als we in de stress zijn, is onze eerste behoefte niet meepraten over oplossingen. Wat we nodig hebben, is dat de autoriteit écht aanwezig is bij ons ongemak en pijn. Dit is meer dan empathie. Empathie speelt zich af tussen hoofd en hart: je weet wat er speelt en spreekt je medeleven uit. Presentie trekt medeleven letterlijk lager naar de onderbuik en de voeten: je staat vól naast iemand, voelt de emoties mee en laat ze tot je doordringen, verdiept je in de geschiedenis van de pijn. Deze kwaliteit van aanwezigheid biedt de veiligheid die nodig is voor verbinding.

3. Van het stille midden naar stileren van de strijd.

Betekent het nu dat alles draait om begrijpen en presentie? Zeker niet! Om te beginnen is er een keiharde grens bij intimidatie en bedreiging. Hier moet duidelijk genormeerd worden. Het

netwerk Weerbaar Bestuur ondersteunt steun hier met de Collectieve Norm. Ten tweede is het opletten wanneer polariserende aanjagers de zorgen van mensen opjagen. Het SCP beschrijft hoe aanjagers op sociale media ingewikkelde vraagstukken vertalen in versimpelde verhalen, waarbij nuance en verbinding zoek raken. Tegenstellingen tussen vermeende 'groepen' worden uitvergroot door vraagstukken te verbinden aan collectieve identiteiten. Mensen worden voortdurend getriggerd in angst en boosheid. Ze moeten constant op hun hoede zijn, voelen zich aangevallen en gedwongen kant te kiezen. Zo vergroot polarisatie de chronische stress.¹¹

Een populaire beweging is om 'polen' te vermijden en de aandacht te richten op het 'stille midden'. Inderdaad is het belangrijk om als overheid actief op zoek te gaan naar de stemmen die je nog niet hoort, niet alleen luisteren naar de luidste roepers. Het risico is dat deze analyse groepen vast zet en zo zelf bijdraagt aan polarisatie. In Limburg hoorden we een mooi voorbeeld: dezelfde boeren die de snelweg blokkeerden, boden hun tractoren aan bij de politie

als hulp bij hoog water. De zogenaamde "pusher" is een positie in een bepaalde dynamiek, op een specifiek moment - géén permanente identiteit.

Ander oplet-punt is dat focus op het stille midden wéér de weg kiest van de redelijkheid. Heftige emoties en pijn worden uit de weg gegaan zonder ze echt te doorgronden en erkennen. Koers wordt gekozen óver de pijn heen. Wat mensen die de polarisatie zijn ingezogen juist uitsluit. De extremen zijn daarmee ook niet weg. Ze duiken onder, vinden een andere uitlaatklep of zakken weg in gevaarlijke gelatenheid. Zo komt er geen beweging in het conflict, zelfs al is er ogenschijnlijk even rust in de tent.

Wat dan wel? Eigenlijk is de kunst om weer het rijke conflict van belangen en verlangens die werkelijk spelen zichtbaar te maken. De NSOB noemt dit '**stileren van de strijd**'. De overheid moet van consensus zoeken bij gepolariseerde vraagstukken weer leren hoe het conflict aan te gaan.¹² Dus: geen onderwerpen taboe of buiten de orde plaatsten, ook weerbarstige tegenstanders uitnodigen en ruimte maken voor

² Rijnja, G. Maak Werk van Erkenning, NSOB. 2025

³ WRR, Grip. Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle, 2023.

⁴ 's Jongers, T., Armoede uitgelegd aan mensen met geld, 2024.

⁵ SCP, COB, 2025/3. Al decennia een constant percentage; de inhoud van de zorgen verandert wel.

⁶ Van den Bos, K., Elkaar eerlijk behandelen: wantrouwen, polarisatie en complotdenken voor zijn, 2024.

⁷ SCP, COB, 2025/3. Slechts 3% ervaart boosheid; frame 'boze burgers' is ontoereikend.

⁸ WRR opcit, p. 160. v

⁹ NSOB, Leren tussen consensus en conflict, 2024.

¹⁰ Rijnja, opcit.

¹¹ SCP 2025/3, p. 5-11.

¹² NSOB, opcit.

"Presentie betekent écht naast mensen staan, ook in hun pijn

hartstocht en pijn. Leren hoe je met alle betrokkenen het conflict in een rijke interactie kunt uitvechten, waardoor emoties ontladen en er veel informatie boven komt. Zo krijgen 'dunne' frames minder vat en kan er weer beweging ontstaan.

Balanceren voor burgemeesters

Samenvattend: omgaan met ongenoegen is balanceren: naast belangen óók naar verlangens kijken, naast participatie óók inzetten op presentie en naast consensus in het stille midden óók stilering van de luidruchtige strijd. Hoe kunnen burgemeesters hieraan bijdragen?

1. Kijk eerder, dieper, breder

U kunt erop aansturen dat het nieuwe college van meet af aan dieper kijkt naar het onbehagen in de dorpen en wijken. Waar zitten zorgen, grieven, angsten? Welke verlangens spreken hier uit? Is het mogelijk met inwoners eerder hiérover te spreken, los van actuele beslissingen (bijvoorbeeld in het bredere kader van maatschappelijke weerbaarheid)? Ongenoegen reist ook tussen dossiers. Soms helpt het om éérs ruimte te bieden voor wat er breder leeft, voordat je inzoomt op het hete issue. Tot slot kunt u, met andere burgemeesters en de Commissaris van

de Koning, de brede blik ook inbrengen in de interbestuurlijke samenwerking: dat de rijke verhalen achter het ongenoegen plek krijgen in de aanpak van grote opgaven. Bijvoorbeeld door eerder zorgen, verlangens en weerstand te identificeren en gezamenlijk als één overheid hier communicatie op te ontwikkelen.

2. Benut de kracht van verhalen

Bij diffuse angst, zegt het SCP, zijn verhalen ongelooflijk belangrijk. Polariserende aanjagers weten dit. Zij sluiten aan bij de angsten en vergroten die uit tot een haast hopeloos gevoel van dreiging en doem. Als burgemeester kunt u deze verlamdende boodschap omdraaien. U kunt verhalen vertellen die vraagstukken genuanceerder duiden, die erkenning bieden aan pijn en conflict én die mensen bekrachtigen om zelf actie te ondernemen. Dit kan heel concreet: bijvoorbeeld door op enkele 'hete' dossiers regelmatig men-

sen met verschillende perspectieven bij elkaar te brengen, de rijke verhalen op te halen en goede voorbeelden van concrete actie te verspreiden.

3. Zorg voor Presentie

Verhalen die raken zijn een vorm van presentie. Maar u kunt meer. U kunt erop aansturen dat de gemeente letterlijk 'present' is in de dorpen en wijken. Dat er goede netwerken zijn van sleutelfiguren en professionals en dat hun signalen opgevolgd worden. U kunt met de gemeentesecretaris bezien hoe 'stileren van de strijd' in te bouwen in het vakmanschap van de organisatie. Dat het ambtelijk apparaat experimenteert met vormen van participatie die meer inclusief zijn en ook oefent in het omgaan met heftige emoties én begrenzen van gedrag.

Conclusie:

Omgaan met ongenoegen is vak apart. Van wezenlijk belang voor bestuurlijke slagkracht én voor de kwaliteit van onze democratie. Wij zijn zeer onder de indruk van de professionaliteit hierin van lokale bestuurders. Er is niet één juiste weg en niet zelden pakt een goed bedoelde aanpak contraproductief uit. Het is telkens bijsturen om de balans te houden. Hopelijk helpen deze inzichten hierbij. ■

Polarisatie vraagt niet om vermijden, maar om het conflict te leren voeren

SAMEN WEERBAARDER:

DE POTENTIE VAN LOKALE NOODSTEUNPUNTEN

Tekst | Adriëlle de Haan, Janne Landsman en Menno van Duin

De wereld van de crisisbeheersing is volop in beweging. Tegen de achtergrond van toenemende geopolitieke spanningen staat het versterken van maatschappelijke weerbaarheid de afgelopen jaren nadrukkelijk op de politieke agenda. Steeds vaker klinkt de overtuiging dat de overheid de inwoner nodig heeft om effectief te kunnen reageren op nieuwe dreigingen. In andere woorden: weerbaarder worden doen we samen.

Die weerbaarheidsdiscussie roept echter ook veel vragen op. Wat verstaan we precies onder 'weerbaarheid'? Wanneer zijn we weerbaar genoeg? En vooral: wat kunnen we concreet doen om die weerbaarheid te vergroten? De introductie van noodsteunpunten en coördinatiepunten lijkt een hoeksteen te worden van het Nederlandse weerbaarheidsbeleid. In dit artikel verkennen we het mogelijke nut van lokale noodsteunpunten, bespreken we vier actuele dilemma's en laten we zien hoe de ontwikkelingen rond noodsteunpun-

ten ook in het alledaagse kunnen bijdragen aan een weerbare samenleving. Dit doen we op basis van een snelle kennismobilisatie van het lectoraat Crisisbeheersing van het NIPV, gepubliceerd in maart 2026 (Landsman et al., 2026).

Waarom noodsteunpunten?

In ons onderzoek vroegen we wetenschappers, bestuurders en crisisprofessionals naar de mogelijke toegevoegde waarde van noodsteunpunten in een crisissituatie. Op welk probleem bieden zij eigenlijk een antwoord? Enkelen waren bijzonder kritisch. Zij stelden dat noodsteunpunten vooral populair zijn omdat ze een van de eerste concrete producten bieden binnen een vrij abstracte weerbaarheidsdiscussie. Tegelijkertijd ontbreekt het aan ervaringen of onderzoek waaruit blijkt dat noodsteunpunten daadwerkelijk iets kunnen toevoegen. Volgens sommige respondenten zijn we begonnen met het inrichten van een oplossing, zonder dat het onderliggende probleem al scherp is gedefinieerd.

Opvallend is ook de verdeeldheid onder burgemeesters. Waar de één zeer enthousiast is, reageert de ander sceptisch of kritisch. Naast het kunnen voorzien in de grote informatiebehoefte bij inwoners tijdens crises, komt het enthousiasme voort uit de gedachte dat noodsteunpunten het contact met inwoners kunnen versterken. We zien

bijvoorbeeld inspirerende voorbeelden van bewonersinitiatieven die de urgentie voelen om mee te denken en te helpen. Crisisprofessionals herkennen op dit vlak veel kansen.

Het scepticisme van burgemeesters richt zich vooral op de vraag of inwoners niet voldoende in staat zijn zichzelf te redden en dat er al spontane punten ontstaan waar men zich verzamelt. Tijdens crises ontstaan immers vaak waardevolle initiatieven die voortkomen uit de behoeften van een wijk. Waarom zouden we daar nu een vooraf bedachte structuur overheen leggen, die mogelijk helemaal niet aansluit bij wat mensen op dat moment nodig hebben?

Vier dilemma's

Wij zien vier overkoepelende dilemma's terugkomen in de gesprekken over noodsteunpunten. Een eerste dilemma draait om de spanning tussen een georganiseerde landelijke structuur voor noodsteunpunten en coördinatiepunten (top-down organiseren) en de spontane, lokale initiatieven die tijdens crises ontstaan (bottom-up organiseren). Hoewel de opdracht nu top-down wordt vormgegeven, rijst de vraag of de totstandkoming van noodsteunpunten meer vanuit de behoeften van inwoners bekeken zou moeten worden. Top-down sturing biedt duidelijkheid en organisatie, maar kan botsen met de flexibiliteit en creativiteit van ad-hoc-netwerken die in noodsituaties vaak ontstaan en

**'Noodsteunpunten
zijn een middel, geen
doel op zich'**

'Weerbaarder worden doen we samen'

Een derde dilemma gaat over de mate van uniformiteit in de inrichting van noodsteunpunten. Sommige respondenten vinden dat een noodsteunpunt overal in de basis hetzelfde moet zijn, zodat inwoners weten wat ze kunnen verwachten en professionals met een herkenbaar model werken. Anderen benadrukken dat lokale verschillen groot zijn: een Drents dorp heeft tijdens een crisis mogelijk heel andere behoeften dan een dichtbevolkte wijk in Rotterdam. Een uniforme aanpak biedt duidelijkheid en consistentie, maar een pluriforme aanpak sluit beter aan bij lokale contexten en sociale structuren. Welke mate van variatie is wenselijk en werkbaar? En hoe kunnen we ervoor zorgen dat er niet iets voor inwoners wordt bedacht waar uiteindelijk geen gebruik van wordt gemaakt?

Tot slot zien we veel verdeeldheid over de vraag of een noodsteunpunt vooral moet functioneren als knooppunt of juist als verzamelpunt. Anders gezegd: wordt het een plek waar enkele bezoekers als vertegenwoordigers van hun gemeenschap informatie ophalen en die vervolgens binnen hun eigen netwerk verspreiden, of wordt het een fysieke locatie waar getroffen mensen samenkomen, ervaringen delen en onderlinge steun vinden?

Een middel en geen doel

In ons onderzoek zien we dat het gesprek over en het piloten van noodsteunpunten op zichzelf al kan bijdragen aan maatschappelijke weerbaarheid. In die zin zijn noodsteunpunten vooral een middel en geen doel

soms zelfs effectiever blijken. Hoe kan een vooraf ingerichte structuur voor noodsteunpunten samengaan met de flexibiliteit en creativiteit van emergente organisaties?

Een ander dilemma richt zich op de vraag welk uitgangspunt leidend moet zijn: anticipatie of veerkracht. Wildavsky (1988) onderscheidde deze twee manieren om met onveiligheid om te gaan al decennia geleden. De anticipatiestrategie behelst een zo goed mogelijk voorbereide aanpak, waarin risico's en fouten vooraf worden geïdentificeerd en geminimaliseerd. In zekere mate lijkt deze strategie de

huidige ontwikkeling van noodsteunpunten te kenmerken, waarin veel aandacht uitgaat naar het uitdenken van structuren, rollen en werkwijzen. De veerkrachtstrategie vertrekt vanuit het idee dat een samenleving tijdens een crisis zelf kan improviseren en zich kan aanpassen aan onverwachte omstandigheden. Vanuit dit perspectief zouden noodsteunpunten juist gaandeweg vorm moeten krijgen, in reactie op de behoeften en capaciteiten van inwoners. De vraag die hierachter schuilt is in hoeverre het wenselijk en mogelijk is om noodsteunpunten op voorhand al te organiseren en in welke mate we kunnen vertrouwen op veerkracht.

op zich. Het proces brengt gemeenten in gesprek met inwoners, versterkt de relatie met maatschappelijke partners, stimuleert het bereiken van mensen in kwetsbare posities en draagt bij aan een gedeeld risicobewustzijn en verantwoordelijkheidsgevoel. Zelfs wanneer een noodsteunpunt nooit daadwerkelijk wordt ingezet, kunnen deze activiteiten de verbinding tussen overheid en samenleving – en misschien wel tussen inwoners onderling – versterken. Dat is waardevol tijdens een crisis, maar minstens zo belangrijk in het dagelijks leven.

Tegelijkertijd zijn noodsteunpunten niet het enige instrument om maatschappelijke weerbaarheid te vergroten. Er bestaan tal van andere initiatieven die eveneens betekenisvol zijn in deze discussie. Het is daarom belangrijk om noodsteunpunten niet als exclusieve oplossing te zien, maar als een van de mogelijke vehikels om bredere maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. ■

'De kracht zit in
de **verbinding**
tussen overheid en
samenleving'

Janne Landsman
(onderzoeker
crisisbeheersing)

Adriëlle de Haan
(onderzoeker
crisisbeheersing)

Menno van Duin
(lector
crisisbeheersing)

Geraadpleegde literatuur

Landsman, J., De Haan, A., Boin, C., Van der Varst, L., Van Duin, M. (2026). Ontwikkelingen rond noodsteunpunten: een snelle kennismobilisatie. Geraadpleegd van: 20260310-NIPV-Ontwikkelingen-rond-noodsteunpunten.pdf

Wildavsky, A. (1988). Searching for Safety. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351316248>

HET COHESIEVELD: DE KRACHT VAN HET MIDDEN

Een samenleving van vele werkelijkheden
Wie vandaag door een gemiddelde Nederlandse stad loopt, ziet een samenleving waarin verschillen zichtbaar zijn op vrijwel ieder niveau. Culturele achtergronden, religies, generaties, opleidingsniveaus en levensstijlen lopen door elkaar heen. Sociologen spreken in dat verband van **superdiversiteit**.

Tekst en Foto | Augusto de Campos Neto

In veel wijken bestaan tientallen perspectieven naast elkaar. Mensen leven dicht bij elkaar, maar kijken soms vanuit totaal verschillende ervaringen naar dezelfde werkelijkheid. Dat is niet per definitie problematisch. Diversiteit kan juist leiden tot dynamiek, creativiteit en veerkracht. Maar wanneer spanningen oplopen, bijvoorbeeld rond veiligheid, religie, internationale conflicten of de energietransitie, kan diezelfde diversiteit onder druk komen te staan. Verschillen die normaal naast elkaar bestaan, worden dan scherper zichtbaar. Groepen trekken zich terug in hun eigen perspectief en het vertrouwen tussen bewoners kan afnemen. Voor burgemeesters betekent dit dat zij steeds vaker opereren in een samenleving waarin verschillende werkelijkheden naast elkaar bestaan. Klassieke manieren van omgaan met verschil werken steeds minder vanzelfsprekend.

Het Cohesieveld, een perspectief dat ik beschrijf in mijn boek *Het Cohesieveld – De Kracht van het Midden*, helpt om in deze complexiteit nieuwe vormen van stabiliteit en verbinding te herkennen.

Het einde van vanzelfsprekend overleg

Nederland kent een lange traditie van overleg en compromis. Het zogeheten poldermodel ging ervan uit dat belanghebbenden zich organiseren, vertegenwoordigers aanwijzen en via dialoog tot oplossingen komen. Maar in een superdiverse samenleving is dat speelveld veranderd. Niet iedereen voelt zich vertegenwoordigd door bestaande organisaties.

Sommige groepen organiseren zich informeel, anderen juist helemaal niet. Nieuwe stemmen dienen zich aan via sociale media of tijdelijke actiegroepen. Het gevolg is dat bestuurlijke proces-

sen minder overzichtelijk zijn geworden. Waar vroeger duidelijk was wie er aan tafel zat, is dat vandaag vaak minder vanzelfsprekend.

Een andere manier van kijken

In zulke situaties ontstaat vaak de reflex om het gesprek te structureren: inspraakrondes, extra informatie, nieuwe participatietrajecten. Soms helpt dat. Maar vaak blijkt dat het werkelijke vraagstuk ergens anders ligt. Niet in de inhoud van het dossier, maar in de relaties tussen mensen.

- Wie voelt zich gezien?
- Wie wordt erkend?
- Wie vertrouwt het proces?

In een superdiverse samenleving verschuift de kern van veel vraagstukken daardoor van inhoud naar relatie. Dat vraagt om een andere manier van kijken naar samenleven.

Voorbeeld: De bewonersavond over windmolens

Die verandering wordt zichtbaar in ogenschijnlijk alledaagse situaties. In mijn boek beschrijf ik een bewonersavond over de plaatsing van windmolens in een gemeente. De bijeenkomst was zorgvuldig voorbereid: experts waren aanwezig, de plannen lagen op tafel en bewoners kregen de gelegenheid vragen te stellen.

Wat volgt is geen klassiek inspraakmoment. In de zaal zitten bewoners met zeer verschillende perspectieven. Sommigen maken zich zorgen over geluidsoverlast en het landschap. Anderen zien juist kansen voor duurzame energie. Weer anderen wantrouwen de overheid omdat eerdere projecten volgens hen onvoldoende rekening hielden met de buurt. Al snel blijkt dat de discussie niet alleen over windmolens gaat. Ze gaat over vertrouwen, over erkenning en over de vraag wie bepaalt wat er gebeurt in een wijk.

Voor bestuurders ontstaat een herkenbare situatie: een gesprek dat ogenschijnlijk over een beleidsdossier gaat, maar in werkelijkheid over veel meer. Dit soort momenten komen steeds vaker voor. Niet alleen bij energieprojecten, maar ook bij opvanglocaties, veiligheidsvraagstukken of internationale conflicten die lokaal doorwerken.

'Diversiteit verbindt, maar kan onder druk ook verdelen'

De Cohesieveld-kaart, een lens om verbindende krachten te zien en versterken

Het Cohesieveld: een perspectief voor verbinding

In *Het Cohesieveld – De Kracht van het Midden* beschrijf ik een perspectief dat helpt om deze dynamiek beter te begrijpen. Het Cohesieveld verwijst naar het netwerk van relaties, mensen en praktijken dat een gemeenschap bij elkaar houdt. Het gaat niet om formele structuren, maar om het sociale weefsel dat ontstaat wanneer mensen ondanks verschillen met elkaar verbonden blijven.

In een tijd waarin het publieke debat vaak draait om tegenstellingen, richt het Cohesieveld de aandacht op iets anders: de krachten die verbinding mogelijk maken. Die krachten zijn vaak minder zichtbaar, maar ze zijn wel degelijk aanwezig.

Vier rollen in het midden van de samenleving

In vrijwel iedere gemeenschap zijn vier rollen te herkennen die een belangrijke bijdrage leveren aan het functioneren van het Cohesieveld:

1. **Verbinders:** Mensen die relaties onderhouden tussen verschillende groepen en werelden.
2. **Herkenners:** Mensen die anderen een gezicht en erkenning geven, waardoor groepen zich gezien voelen.
3. **Narratiefbouwers:** Mensen die gebeurtenissen duiden en helpen om verhalen in perspectief te plaatsen.
4. **Stille dragers:** Mensen die stabiliteit bieden zonder zelf op de voorgrond te staan.

Samen vormen deze rollen een netwerk van wat ik in het boek sociale trekpunten noem: personen en plekken waar relaties samenkomen en waar vertrouwen kan groeien.

Voorbeeld: Het conflict rondom een nieuwbouwwijk

In een andere gemeente dreigde een conflict rondom de ontwikkeling van een nieuwbouw-wijk te escaleren. Bewoners van een bestaande wijk voelden zich buitengesloten bij de plan-nen, terwijl de gemeente juist probeerde te luisteren naar hun zorgen. De spanningen liepen hoog op, met dreigende protesten en een groeiend wantrouwen tussen de gemeente en de bewoners.

De burgemeester koos ervoor om niet alleen de technische plannen te presenteren, maar ook ruimte te geven aan de **verhalen** en **emoties** achter de zorgen. Hij organiseerde kleine gesprekken in buurthuizen, geleid door lokale “verbinders”: een ondernemer en een docent die beiden vertrouwen genoten in de wijk. Deze gesprekken gingen niet over de details van de nieuwbouw, maar over wat de wijk voor mensen betekende, hun herinneringen, hun angsten en hun hoop voor de toekomst.

Door deze aanpak verschoven de gesprekken. Een lokale ondernemer, een “**verbindersrol**” uit het Cohesieveld, bood aan om een onafhankelijke klankbordgroep te vormen, bestaande uit bewoners, ambtenaren en ontwikkelaars. Dit initiatief, gesteund door de gemeente, zorgde ervoor dat het wantrouwen plaatsmaakte voor gezamenlijke stappen. De wijk werd niet alleen een plek van conflict, maar ook van samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid.

'In een superdiverse samenleving verschuift het vraagstuk van **inhoud** naar **relatie**'

Vijf principes van cohesie

Naast deze rollen beschrijft het boek vijf principes die helpen om het Cohesieveld te begrijpen:

1. **Relatie gaat voor inhoud:** Vertrouwen en verbinding tussen mensen zijn essentieel voordat je inhoudelijke discussies of besluiten kunt bespreken.
2. **Herkenning gaat vooraf aan verandering:** Mensen moeten zich eerst gezien en gehoord voelen, voordat ze openstaan voor verandering of compromis.
3. **Symboliek bepaalt betekenis:** Symbolen, rituelen en verhalen geven vorm aan gedeelde waarden en helpen mensen zich verbonden te voelen.
4. **Cohesie groeit in de praktijk:** Samenhang ontstaat door concrete, gedeelde handelingen en ervaringen, niet door plannen of theorieën.

'Vertrouwen groeit niet in plannen, maar in **relaties** en **praktijk**'

5. **Ruimte geven is relationeel werk:** Het creëren van veilige ruimte voor verschil en emoties is een actieve, bewuste inspanning die vertrouwen en verbinding versterkt.

Samen vormen deze principes een **kompas** voor het omgaan met spanningen in een diverse samenleving.

Wat dit betekent voor burgemeesters

Voor burgemeesters betekent het Cohesieveld niet dat zij hun rol fundamenteel moeten veranderen. Wel kan het helpen om hun blik te verbreden. Naast het analyseren van conflicten kunnen zij ook kijken naar het sociale veld waarin deze ontstaan.

- Welke mensen verbinden groepen in de gemeente?
- Welke plekken functioneren als ontmoetingspunten?
- Wie helpt om verhalen te duiden wanneer spanningen oplopen?

Door deze vragen te stellen wordt zichtbaar waar de veerkracht van een gemeenschap ligt. Voor gemeenten kan dit perspectief helpen bij vraagstukken rond veiligheid, participatie en maatschappelijke spanningen. Niet door verschillen weg te nemen, maar door het

Over de auteur

Augusto de Campos Neto is auteur van Het Cohesieveld – De Kracht van het Midden. Hij groeide op in Amsterdam Zuidoost en werkt al meer dan twintig jaar op het snijvlak van sociale cohesie, polarisatie en maatschappelijke stabiliteit. Als adviseur helpt hij gemeenten om het Cohesieveld niet alleen te begrijpen, maar ook toe te passen.

sociale weefsel te versterken dat nodig is om met verschillen om te gaan.

De stad bij elkaar houden

Superdiversiteit betekent dat samenlevingen complexer worden. Verschillende perspectieven blijven naast elkaar bestaan en spanningen zullen blijven ontstaan. Maar het betekent niet dat fragmentatie onvermijdelijk is. Gemeenschappen blijven functioneren omdat mensen relaties onderhouden, gesprekken voeren en bruggen slaan tussen verschillende werelden. Dat is het Cohesieveld.

Voor burgemeesters die dagelijks werken aan het samenleven in hun stad kan het herkennen van dat veld helpen om met meer vertrouwen naar maatschappelijke spanningen te kijken. Niet alleen door te zien waar verschillen botsen, maar ook waar verbinding ontstaat.

Oproep tot actie

Het Cohesieveld is geen abstract idee, maar een uitnodiging om anders te kijken naar de krachten in uw gemeente. Begin klein:

- Identificeer de vier rollen in uw gemeente: wie zijn de verbinders, herkenners, narratiefbouwers en stille dragers?
- Geef ze ruimte: Organiseer een gesprek waar deze rollen centraal staan, niet de beleidsdossiers.
- Experimenteer: Probeer één conflict of spanning aan te pakken met de principes van het Cohesieveld (relatie voor inhoud, herkenning voor verandering).

De kracht van het midden ligt niet in grote plannen, maar in kleine, betekenisvolle stappen. Welke stap zet u vandaag?

Meer inspiratie?

Bezoek www.hetmeervoudigperspectief.nl of neem contact op voor een gesprek over hoe het Cohesieveld in uw gemeente kan werken. ■

De kracht van een
gemeenschap zit in
het **midden**, niet
in de uitersten'

DE VERANTWOORDELIJKHEID VAN **HERDENKEN** IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

Tekst | Alain Krijnen, burgemeester Eijsden-Margraten

Jaarlijks wordt in mei op de Amerikaanse begraafplaats in Margraten Memorial Day gehouden.

Amerikaanse begraafplaats in Margraten

Een gemeente met geschiedenis

In het uiterste zuiden van Limburg, onder Maastricht, in het Maasdal en het Heuvelland, ligt de gemeente Eijsden-Margraten. Een gemeente van ruim 26.000 inwoners met 15 dorpen, met sfeervolle kernen, een rijk verleden en een hechte gemeenschap. De landelijke omgeving, met boomgaarden, vakwerkhuisen en open vergezichten, ademt rust en traditie.

Midden in dit karakteristieke landschap ligt een plek van bijzondere betekenis: de Amerikaanse Begraafplaats in Margraten. Hier rusten ruim achtduizend Amerikaanse militairen die sneuvelden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze plek is een stille herinnering aan de bevrijders die ons de vrijheid schonken.

Die bevrijding begon niet ver hiervandaan. Op 12 september 1944 trokken Amerikaanse soldaten bij Mesch, een van onze dorpen, als eerste over de grens. Daarmee werd Eijsden-Margraten de poort waardoor vrijheid Nederland weer binnenkwam. Dat besef leeft nog altijd in onze ge-

meenschap én in hoe we omgaan met deze plaats van herinnering.

Een unieke positie

De aanwezigheid van de Amerikaanse begraafplaats geeft onze gemeente een unieke positie. Niet alleen symbolisch of geografisch, maar ook bestuurlijk. De grond is gemeentelijk eigendom, maar in eeuwigdurende bruikleen gegeven aan de Verenigde Staten. Die constructie, ooit bedoeld als gebaar van dankbaarheid, brengt specifieke verantwoordelijkheden met zich mee.

Dat geldt vooral voor de veiligheid rond Memorial Day in mei en de herdenkingsactiviteiten gelieerd aan Liberation Day in september. Tijdens deze bijeenkomsten ontvangen we hoogwaardigheidsbekleders, militaire delegaties en duizenden bezoekers. De voorbereiding vergt nauw overleg tussen politie, boa's, Koninklijke Marechaussee, veiligheidsregio, Openbaar Ministerie, DKDB, ABMC en de Amerikaanse ambassade.

De rol van de burgemeester is daarbij verbindend van aard vanuit de ceremoniële rol en de verantwoordelijkheid voor de openbare orde en veiligheid. Deze rol is gericht op bestuurlijke coördinatie en afstemming. Dit vraagt om een zorgvuldige balans tussen lokale verantwoordelijkheid en internationale samenwerking.

Veiligheid en vertrouwen

De bestuurlijke werkelijkheid rond Margraten is complex. Ieder jaar treffen we zwaardere maatregelen om de veiligheid te waarborgen. Veiligheid is geen vanzelfsprekendheid, maar het resultaat van intensieve afstemming tussen uiteenlopende partners. Ieder heeft eigen verantwoordelijkheden en belangen, maar het gezamenlijke doel is helder: een waardige, veilige en toegankelijke herdenking.

Als burgemeester sta je midden in dat samenspel. De begraafplaats is weliswaar in bruikleen, maar de openbare orde valt onder mijn verantwoordelijkheid. Dat spanningsveld vraagt diplomatie, wederzijds begrip en vertrouwen.

Amerikaanse begraafplaats in Margraten

Vertrouwen vormt de kern van de samenwerking met de Amerikaanse vertegenwoordigers en veiligheidsdiensten. Jaar na jaar bouwen we verder aan die relatie. Tegelijk vraagt elke nieuwe situatie opnieuw om duidelijkheid over rollen, verantwoordelijkheden en communicatie.

Het blijft een evenwichtsoefening tussen openheid en beveiliging, tussen nabijheid en bescherming. We willen dat mensen kunnen herdenken, maar ook dat iedereen zich veilig voelt. Dat vraagt om maatwerk, elk jaar opnieuw.

De invloed van geopolitieke ontwikkelingen

De wereld is in beweging. Conflicten en verschuivende allianties zetten internationale verhoudingen onder druk. Tegen die achtergrond krijgt de Amerikaanse begraafplaats een nieuwe betekenis. Ze is niet alleen een monument uit het verleden, maar ook een symbool van blijvende verbondenheid tussen Europa en de Verenigde Staten.

Die geopolitieke werkelijkheid laat zich soms ook lokaal voelen. De aanwezigheid van Amerikaanse functionarissen of diplomatieke delegaties plaatst lokale gebeurtenissen in een breder kader. Dat bleek in het bijzonder in 2025, toen wij de opdracht hadden om ons voor te bereiden op een mogelijk bezoek van President Trump en marge van de NAVO-top in Den Haag. Toch blijft mijn opdracht als burgemeester helder: zorgen voor veiligheid, respectvol gastheerschap en een waardige uitvoering van herdenkingen.

Een burgemeester gaat niet over internationale politiek, maar wél over de manier waarop die politiek lokaal zichtbaar wordt. Persoonlijke overtuigingen mogen daarbij geen rol spelen. Neutraliteit vormt de basis van ons ambt. Juist die positie, op het snijvlak van lokale en regionale verbondenheid, en mondiale betekenis, maakt Eijssden-Margraten bijzonder.

Persoonlijke reflectie

Iedere Memorial Day is indrukwekkend, evenals ieder Liberation Day concert.

Wanneer ik de begraafplaats betreed en de witte herdenkingskruizen en het perfect onderhouden groen zie, ervaar ik serene rust. Dan besef ik hoe groot de offers waren die aan onze vrijheid voorafgingen. Het is een moment waarop verleden, heden en toekomst samenkomen.

De verantwoordelijkheid die je als burgemeester voelt, laat zich moeilijk vangen in woorden. Enerzijds sta je er als bestuurder: alert, afgestemd, verantwoordelijk voor veiligheid en organisatie. Anderzijds ben je ook mens geraakt door verhalen, symboliek en de dankbaarheid die deze plek oproept.

De samenwerking die wij hier hebben, begint met vertrouwen. Zeker waar verschillende overheden en culturen elkaar ontmoeten, is investeren in relaties cruciaal. Veiligheid en herdenken overstijgen grenzen en systemen. Uiteindelijk draait het om respect voor de plek, de geschiedenis en vooral voor de mensen die deze herinnering levend houden. ■

E-LEARNING OOV BURGEMEESTERSBEVOEGDHEDEN

Op de website van het NGB hebben wij een E-learning, gericht op verscheidene burgemeestersbevoegdheden binnen het veiligheidsdomein. In korte filmpjes over bijvoorbeeld het toepassen van noodbevoegdheden, wat mag wel en niet bij demonstraties, het sluiten van een woning op grond van de Opiumwet, de wet aanpak woonoverlast en tal van andere onderwerpen, leggen we u uit hoe te handelen en krijgt u best practices aangereikt. Verschillende burgemeesters en diverse partners die u in de praktijk tegenkomt hebben deelgenomen aan de totstandkoming van deze E-learning. U vindt de E-learning, na ingelogd te hebben met uw persoonlijke account, onder "professionalisering".

24/7 Ondersteuning bij vragen over openbare orde, veiligheid en crisis

Wist u dat u als burgemeester én loco-burgemeester dag en nacht terecht kunt bij Joost Keemink-Haane, de bestuurlijk adviseur veiligheid & crisisbeheersing van het NGB, voor onder andere advies over burgemeestersbevoegdheden, een second opinion en ondersteuning bij- en sparren over casuïstiek. Desgewenst komt hij ook ter plaatse, bijvoorbeeld om aan te sluiten bij de gezagsdriehoek of om lessen van ervaren collega's direct en persoonlijk te delen. Joost is voor deze ondersteuning bereikbaar via telefoonnummer 06-29401416.

ONDERSTEUNINGSTEAM BIJ INTIMIDATIE, BEDREIGING, AGRESSIE EN GEWELD

Het Ondersteuningsteam Weerbaar Bestuur biedt burgemeesters, wethouders, raadsleden, Statenleden en gedeputeerden die geconfronteerd worden met vraagstukken rondom de eigen veiligheid (intimidatie, bedreiging, agressie en geweld) steun. Het Ondersteuningsteam bestaat uit vertrouwenspersonen, experts en ervaringsdeskundigen en biedt een luisterend oor en persoonlijk advies. Wanneer u te maken krijgt met agressie en intimidatie kunt u 24/7 contact opnemen met het Ondersteuningsteam Weerbaar Bestuur. Het Ondersteuningsteam is telefonisch bereikbaar op 070-3738314. U komt dan in contact met een van de vertrouwenspersonen.

Geestelijke verzorging bij ernstige incidenten

In dit blad hebben meerdere burgemeesters gereflekteerd op een ernstig incident in hun gemeente. Dit soort incidenten kunnen een behoorlijke impact hebben op u als persoon. Daarom biedt het NGB, aan burgemeesters die in hun gemeente een ernstig incident hebben behandeld, gesprekken aan met een geestelijk verzorger. Het is bewezen dat deze vorm van nazorg effectief is bij de verwerking van wat u heeft meegemaakt. U kunt deze service aanvragen via Joost Keemink - Haane (06-29401416).

Vertrouwenscollega's

Heeft u als burgemeester een bestuurlijke of persoonlijke kwestie die u graag op vertrouwelijke basis wilt spiegelen? Dan heeft het Nederlands Genootschap van Burgemeesters ook een aantal vertrouwenscollega's, veelal oud-burgemeesters, die op korte termijn beschikbaar zijn en bij u langs kunnen komen. U kunt hiervoor contact opnemen met de directeur van het NGB, Hilde Westera (06-12710044).

GEWELD TEGEN VROUWEN

WIJ BESCHERMEN. WIJ SPREKEN ONS UIT. WIJ GRIJPEN IN.

